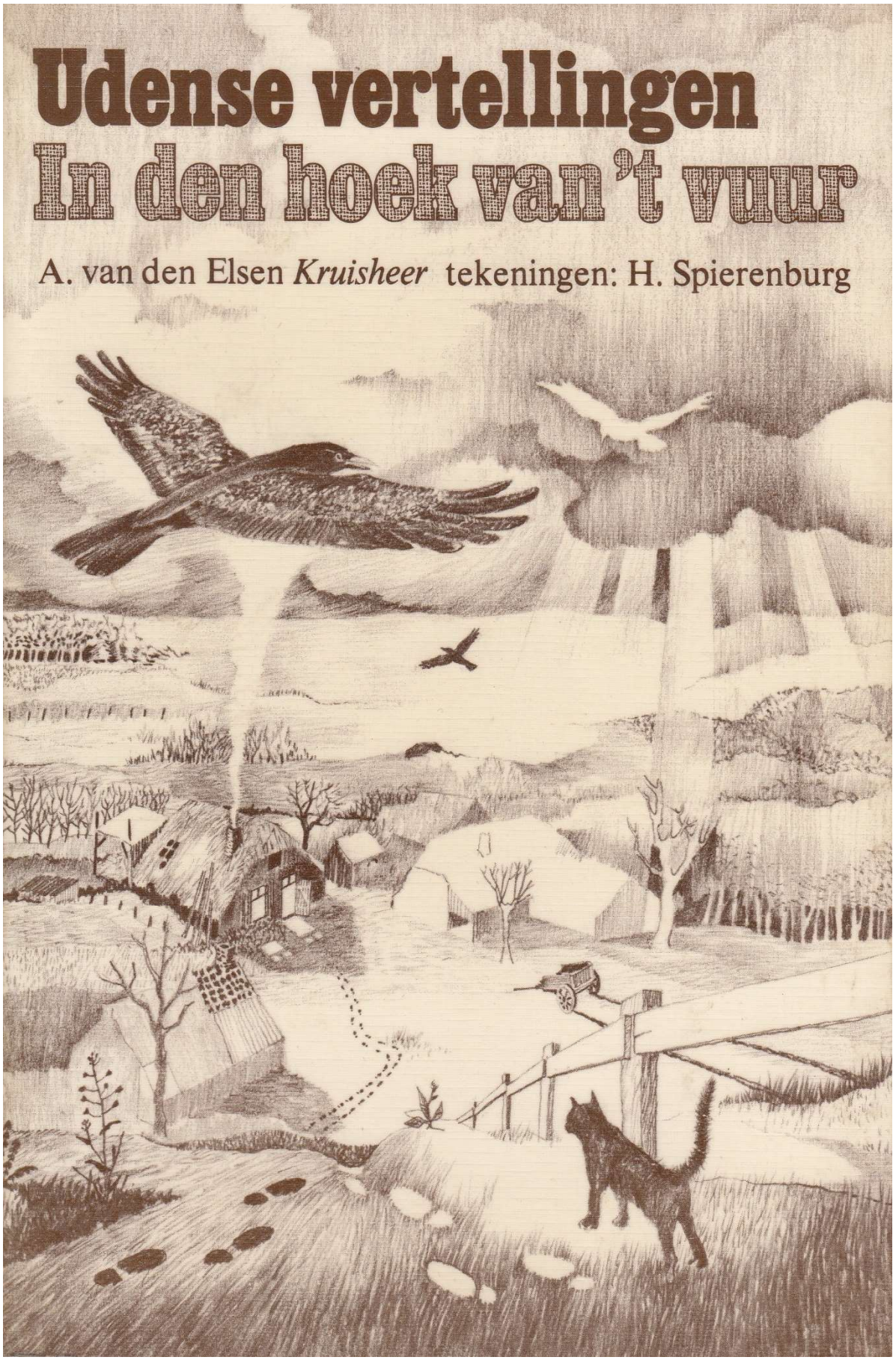
Udense vertellingen

In den hoek van 't vuur

A. van den Elsen *Kruisheer* tekeningen: H. Spierenburg

Uit de verzameling
van Luciën Bressers
Marktstraat 12 Uden

AH00

Udense vertellingen *In den hoek van 't vuur*

Door de korte tijd die ons ter beschikking stond om deze uitgave te laten verschijnen, hebben wij niet kunnen voorkomen dat er enige hinderlijke fouten ingeslopen zijn.

pag. 16 : regel 12 van boven
geestelijk = gewestelijk

pag. 125 : regel 12 van boven
'Gaode zo mooi nao de mèrt?' = **n**ooi

pag. 133 : regel 20 van boven
bezoergdheid = bezorgdheid
regel 30 t/m 34 is herhaling van vorige alinea. Daarvoor in de plaats moet staan:
Na Cis zenen dood genoot Sijntje volop van d'r vrijheid. Ze zat de gansen dag op de baan en praatte en lachte tegen iedereen die ze kende. De dames Schoenmakers mochten 'r graag en schoten nogal 'ns in d'r beurs, als ze d'r tegenkwamen. Dan deed Sijntje trots op Bedaf aan en ging de gekregen gulden aan heel...

pag. 150 : regel 18 van boven
Vorstenbosch = Vorstenburg

pag. 152 : regel 5 van boven
Vorstenbusch = Vorstenburg

pag. 155 : bovenste regel
alleen = allen

pag. 174 :
starepen = stalrepen

Openbare Bibliotheek Uden
Brabantplein 10, tel. 04132-63101

Openingstijden:

maandag
10.00-12.30 uur
14.00-21.00 uur

dinsdag
14.00-17.30 uur

woensdag
10.00-12.30 uur
14.00-21.00 uur

donderdag
14.00-17.30 uur

vrijdag
14.00-21.00 uur

zaterdag
10.00-16.00 uur

Udense vertellingen
In den hoek van 't vuur

A. van den Elsen *Kruisheer*
tekeningen: H. Spierenburg

Uitgegeven door de
Openbare Bibliotheek - Uden 1977

© Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding 7
Arnoud en Bertrand 17
Marieke 31
Peer Bartel Oome 40
Kobus van der Schlossen 47
De Meiboom en de Meimarkt 61
'n Spinning op de Hoeven 76
Den Trouw van Joost en Hanne 83
Den Dood van Willemke Kobussen 96
Den Doop 110
Den Tram 115
Köbuske de Mètseler 120
Sijntje de Wever 130
Frans den Beeldhouwer 137
Janus de Wachter 148
Den Boer en 't Broek 161
Woordenlijst 171

Inleiding

Jaren geleden zat ik ergens op een van onze talrijke uithoeken te buurten en, wat ik graag doe wanneer ik praat met 'oudgedienden', langzaam maar zeker richtte ik de aandacht op 'vroeger'. Doorgaans gaan ze onmiddellijk in op 'n gesprek over 'die goeie oude tijd'. Die keer liep 't anders dan ik verwacht had. Ik werd in 't nauw gedreven. 'Wa moette toch mee dè vruuger?' Ik kon er niet langs. Heel vaag vertelde ik dat ik al geruime tijd bezig was voor mezelf 'n beeld te vormen van wat er leefde onder de Udenaren in 't begin van deze eeuw en daarvoor. Er was zoveel dat me interesseerde: oude gebruiken, het gewone leven van iedere dag, de onmisbare dorpstypes die als 'n kleurrijke draad door 't alledaags patroon van 'n tamelijk besloten dorpsgemeenschap lopen. Er was zoveel! 'n Beetje venijnig beet 't vrouwtje met wie ik zat te praten me toe: 'Wa heks, zalle we nog beleve! As ge genoeg van dè aaw Uje bij mekaar geschaarst hêt, moette 't mar 's allemaol in den Ujese krant zette! Miskien krijge de mense dan 'n bitje verstaand. Ze praote nergens mir over dan zwemme en... outgaon en den helen dag hoorze die dinger mar over oewe kop deur de locht hin. Ik begrijp er niks mir af. Vergaon doe de wereld, dè doe ze! En dè duurt nie heel lang mir.' Eigenlijk werd dat gesprek de aanleiding tot 'n serie verhalen over 't Uden van vroeger, over gebruiken die hun stempel drukten op 't doen en laten van de mensen, 'n soort codex van wetten waaraan men zich te houden had om niet met de vinger te worden nagewezen; over dorpstypes die iedereen kende, meestal mensen die om de een of andere reden de boer op gingen en bepaalde aangeboren talenten ontwikkelden, die 'n vrolijke snaar raakten bij de mensen met wie ze te doen hadden; over legendarische figuren uit 'n ver verleden, die om hun grootsheid van karakter of om hun wreedheid stof leverden voor gesprekken in de hoek van 't vuur op koude winterse avonden; over heksen, weerwolven en kattedansen... In onze gemechaniseerde maatschappij is de laatste jaren 'n soort heimwee naar vroeger voelbaar. Dit heimwee openbaart zich in de belangstelling voor oude boerderijen, voor antiek en zelfs voor de mode van vroeger. Toch is er veel verloren gegaan van wat vroeger belangrijk was in het leefpatroon van de

dorpsgemeenschap. Sinds de laatste wereldoorlog heeft er 'n omwenteling plaats gehad waarvan wij de draagwijdte nog nauwelijks kunnen vermoeden. Uden is volkomen anders geworden, omdat de oriëntatie veranderd is. Er werd in die naoorlogse jaren wel eens gezegd dat dat alleen maar gold voor 'n gedeelte van de bevolking en dat de boeren hun oude gewoonten en gebruiken toch niet uit handen zouden geven, maar feit is dat de boerenbevolking één oog gericht houdt op de kom van het dorp, die de toon aangeeft. Nu, in 1977, is het zelfs zo ver gekomen dat er van 't sterk agrarische karakter van 't Uden van vroeger bijna niets meer over is. En van de mensen die ons nog kunnen vertellen over 't Uden van vroeger zijn er ook niet veel meer over. Hoe scherp onze tijd zich aftekent tegen het leven van vroeger werd me eens heel kernachtig duidelijk gemaakt door 'n Udenaar die zei: 'Vroeger meende je dat je aan de andere kant van de wereld zat, als je 'n keer met je vader naar 't Kattenhool of Knipperdul mocht en nu... nu vliegen de boeren naar Canada en dan doen ze net alsof dat heel gewoon is'. Toch mogen we de ontwikkeling van onze tijd niet helemaal toeschrijven aan de laatste oorlog. Er gistte allang iets onder de bevolking. Het streven naar coöperatief samengaan aan 't begin van deze eeuw heeft eigenlijk al de nieuwe tijd ingeluid. Dat de oprichting van verschillende organisaties, die tot doel hadden de toen nog bijna uitsluitend boerenbevolking van Uden 'n sterkere basis te geven, niet door iedereen met open armen ontvangen werd, blijkt wel uit 'n treffend gedichtje dat ontstaan moet zijn rond 1900:

Oude tijd: *Boer ploegt zich moe,*
Dochter melkt de koe,
Vrouw zit te spinnen,
De zoon rijdt garven binnen.
Geld in de kast!

Nieuwe tijd: *Boer aan de zwier,*
Dochter speelt klavier,
Vrouw draagt satijn,
De zoon leert latijn.
Hoeve zwaar belast!

De ontwikkeling die we hebben meegemaakt was van die aard dat de oude gebruiken 't gemak van de mens niet meer dienden. En omdat de naoorlogse mens niet meer zo vasthoudend was, niet meer zo traditieminnend, verwaterden veel ge-

bruiken. Ze hadden geen zin meer. Toch blijft het interessant te luisteren naar hen die met één been in 't graf staan. Voor hen waren de dagen van hun jeugd de ideale tijd: toen er nog geen auto's waren, geen fietsen of vliegtuigen; toen de kermis 's morgens vroeg met zonsopgang begon, omdat ze voor 't donker weer thuis moesten zijn; toen ze op winteravonden met grote groepen gingen buurten, altijd te voet, en overal waar ze de kans schoon zagen allerlei dwaasheden uithaalden; toen er blijkbaar zo weinig problemen waren... 'Ik weet nog goed, toen ik zo'n jongen was...'. 'n Andere wereld gaat weer even open voor die oude ogen. Ze zwijgen en schudden eens met hun hoofd... en lachen... De napret is nog niet over... na zoveel jaren. 'Vreemd', zeggen ze, 'maar van vroeger weet ik nog alles. Van tegenwoordig kan ik niets meer onthouden'. Komt dat omdat de moderne tijd zo'n haast heeft dat hun oude hersenen er niet meer mee overweg kunnen? Wanneer je ergens 'n stokoud mannetje of vrouwtje aantreft op 'n oude rieten stoel bij 't raam met de niet weg te denken geraniums, sta je voor 'n andere wereld. Twee werelden raken elkaar en je kunt niet ontkomen aan de vraag welke wereld de beste is: de wereld die je nog heel even ziet oplichten in hun oude afgeleefde ogen of onze wereld. Het is moeilijk hierop 'n antwoord te geven. Je weet dat beide werelden hun voor- en nadelen hebben, maar je weet ook dat je, om 'n oordeel te kunnen vellen, eigenlijk in allebei die werelden zou moeten leven. En dat is nu eenmaal onmogelijk. Wanneer je met die oude mensen praat en hen de gelegenheid geeft zich uit te spreken (wanneer ze dat tenminste willen), kan 't gebeuren dat je 'n zeker heimwee in je voelt opkomen naar die dagen toen 'alles zo gewoon was, toen iedereen tevreden en gelukkig leefde'. Na zoveel jaren zijn de scherpe kanten afgesleten. Alleen 't mooie, 't aangename schijnt over te blijven in de herinnering. Want, als je behalve over de tevredenheid die gelukkig maakt verhalen hoort over de verregaande armoede die geen onbekend verschijnsel was, vraag je je wel eens af hoe ver dat geluk ging. 'Om de boter uit de mond te sparen', zei me eens iemand, 'smeerden ze stamppot op hun boterham'. We kunnen moeilijk aannemen dat die poverheid uit weelde voortkwam. Wanneer jongens en meisjes volgens de ouders genoeg scholing hadden gehad, wanneer ze dus konden lezen en schrijven, werden ze verhuurd bij 'n boer die om arbeidskrachten verlegen zat. 'n Meisje kreeg 'n beloning van twaalf gulden per jaar behalve kost en inwoning, terwijl voor 'n jongen als aanvangssalaris rond de vijftien gulden per jaar werd neergeteld. Als

tegenprestatie werd er van 'n jongen of meisje verwacht dat ze van de vroege morgen tot de late avond al 't werk deden dat 't boerenleven met zich meebrengt. We zouden bijna wensen dat we, voorzien van ons modern comfort, eens teruggeplaatst konden worden in die tijd van 'tevredenheid', waarin niemand haast scheen te hebben, waarin alles en iedereen z'n rustige gang ging zoals... Willem de Trommel of, zoals de mensen hem ook wel noemden, den Blekke Willem. Willem was een van die mensen die zich zelden buiten de beschutting van de dorpsgrenzen waagden om de simpele reden dat ze alleen in Uden zaken deden. Kruiend legde Willem z'n weg af door 't leven en kruiend bracht hij 't tot 'n goed einde. Je zag Willem kruien (en later trekken, want de kruiwagen had plaats moeten maken voor 'n onderstel op twee wielen waarop de grote groene trommel stond) van hoek tot hoek, wanneer de kersenbloesem 'n witte huif legde over Uden, maar je zag hem ook, wanneer hij zwoegend optornde tegen de herfststormen en in 'n stille wit besneeuwde winter. Willem versaagde nooit. Hij werd door iedereen bemind, omdat hij van iedereen 't beste dacht. Musicus was hij, zanger, goochelaar, handelaar in alles wat de boerenvrouwen nodig konden hebben en de 'zwarte babbels' die Willem verkocht bezaten 'n kwaliteit die alleen *zijn* 'zwarte babbels' hadden. En Willem had 'n 'moeltrom', 'n onooglijk klein mondmuziekske waarop hij de liedjes van zijn tijd speelde. Als Willem kwam aankruien liepen de kinderen naar binnen en riepen: 'Moeder, daar komt Willem aan'. Wie Willem was wist heel Uden. Er was maar één Willem de Trommel, maar één Blekke Willem. Langzaam zette hij z'n kruiwagen neer, nam de grote trommel en viel met de deur in huis: 'Ik zeg goeien dag'. De kinderen stonden meteen rondom hem, als hij op z'n knieën midden in de herd ging zitten en z'n trommel openmaakte. Hij noemde al de artikelen op die hij te verkopen had. Hij deed dat op z'n eigen manier, want Willem was dichter:

'Engels zout um oe zôg te losse
As ze nie mir deur de kooi kan klosse.
Motbolle um de mot te were
Handvegers um den herd te kere.
Schilderijelijstjes um vrijers op te hange
Sterke gespe um de boks te spanne...
En dan heb ik ôk nog 'n mooi stootkèntje voor 'n aonkommend durske...
En m'n sèpkètjes. 't Zijn gin kètjes, 't zijn katte, van die skôn meise katte, gin herfstkatte!'

Nog was Willem niet klaar met z'n litanie of de kinderen waren al aan 't zeuren. 'Willem, krijg ik ene zwarten babbel? Willem, speul 's 'n liedje'. 'n Kinderwens was voor Willem wet. Hij nam z'n mondmuziekske en begon te spelen. 't Ding was maar 'n paar centimeter groot, maar wat Willem er uithaalde grensde aan 't ongelooflijke. 't Duurde niet lang of de kinderen dansten en Willem danste en, of je wilde of niet, je kreeg goeie zin als Willem concerteerde. Als hij iets verkocht was hij blij, verkocht hij niets dan was 't ook goed. 'Ik zeg mar zo: tot ene volgende keer'. En dan kruide Willem weer verder, naar de volgende boerderij. Willem wist al 't nieuws van 't dorp. Hij wist waar ze "n nieuw kindje gekocht hadden'. Hij wist wie er gingen trouwen. Hij wist waar er bruiloft was. Of 't nu 'n gewoon huwelijksfeest was of 'n zilveren of gouden bruiloft, Willem wist 't altijd zo aan te brengen dat hij toevallig daar met z'n trommel kwam binnendragen. Dan stond z'n kruiwagen uren voor de deur, terwijl hij binnen de rol speelde die we tegenwoordig heel officieel aan de ceremoniemeester toevertrouwen... En Willem was op en top handelsman. 'n Enkele keer waagde hij zich buiten de grenzen van Uden. Dan rolde hij z'n kruiwagen met trommel en al in de achterste wagon van de tram en nam zelf plaats in de voorste wagon. Maar Willem bleef niet doelloos door de beschimmelde ramen zitten kijken naar de groeiende rog die aan hem voorbijgleed, terwijl de tram naar Veghel rookte. Dan nam hij z'n mondmuziekske en speelde... en ging met de pet rond. Wanneer de tram bij de volgende halte piepend en hijgend tot stilstand kwam, klom Willem in de tweede wagon en speelde ook daar. Wanneer de tram in Veghel 't station bereikte, had Willem alle wagons gehad en de tramcenten met winst terugverdiend... Willem kon niet eeuwig door Uden rondkruien. Er kwam 'n dag dat hij niet meer gezien werd. Willem lag in 't gasthuis. Daar is hij ook gestorven. 'n Ooggetuige vertelde me dat hij nog zelden iemand zo had zien sterven. Willem had al uren doodstil in bed gelegen, toen z'n kleur plotseling begon te veranderen. Hij maakte langzaam 'n groot kruis, toen 'n tweede en toen hij met de uiterste krachtsinspanning aan z'n derde kruis gekomen was, viel z'n hand neer. Willem was dood... Maar, de koning is dood, leve de koning. Weer kruide er iemand piepend de uithoeken af. Iemand die heel langzaam de deuren bij de boeren openmaakte en met halfdichte ogen en 'n slepende stem z'n schatten aanbood. 'Moette nog 'n peperkuukske... of 'n bestelleke?... Nie?... Dan miskien 'n krentemikske?... Doruske de Mètseler had z'n petje altijd diep over z'n ogen getrokken

en de zever van z'n tabakspruimke liep bruin langs z'n kin. Boze tongen beweerden dat hij, wanneer hij dagen lang met z'n mislukte peperkoeken langs de wegen had gekruid en ze hun natuurlijke glans in weer en wind verloren hadden, er 'n keer over likte, zodat ze weer blonken als nieuw. Toen Doruske vijfentwintig jaar door Uden getrokken had, ging dit heuglijke feit niet ongemerkt voorbij. Op die dag droeg hij 'n versierde hoge hoed en op z'n kruiwagen prijkte 'n ereboog: 'Doruske kruit van hoek tot hoek mee krintemik en slingerkoek'... Als we nog eens dat Uden van weleer mochten binnenstappen! Dan zouden we bij goed weer zeker Mie Krol voor haar huiske in de Peperstraat aan haar spinnewiel zien zitten. Mie Krol, die altijd iedereen met 'n lach in haar oogjes aankeek en eens van zichzelf zei:

'Is Mie Krol nou gin aorige ziel?
Dè dicht ze zo mar bij dere spinnewiel.'

Mie Krol maakte rijmpjes voor iedereen die iets te vieren had. En als we op donderdag door Uden zouden lopen, kwamen we zeker ergens Cis de Rolmuts en Jan Poet den Diender tegen, want de donderdag was de dag die ze voor zichzelf gereserveerd hadden om langs de Udense deuren te schooien. Eerst kwam Cis met z'n lange haren die vies en vuil tegen z'n kop en nek geplakt zaten. 'Hier is Cis!'. Wanneer hij ergens 'n korst brood kreeg, knikte hij en draafde op 'n schokske weg. Na 'n minuut of twee kwam Poet. 'En hier is Poet!' Cis en Poet hadden 'n 'rode pas', zeiden ze. Ze waren weggejaagd uit 't leger. Cis had in Gorkum aan de geselpaal gestaan en had zesendertig slagen gehad met 'n berkenroe. Ja, dat had gruwelijk zeer gedaan, maar hij had zich sterk gehouden en tegen de officier gezegd: 'Bende nog nie moei? Begin anders mar aon den andere kant!' Toen de Paus in de strijd tegen Garibaldi 'n beroep deed op de katholieken, meldden Cis en Poet zich als zouaaf, maar vanwege hun 'rode pas' werden ze afgekeurd. Toen ze op hun laatste benen begonnen te lopen, belandden ze in 't gasthuis. Daar werden ze gewassen en niemand kende hen nog terug. En Cis was 't spoor helemaal bijster, want hij was 't korfje kwijt dat hij altijd bij zich had en waarin hij z'n tabakspruim bewaarde, wanneer hij zich verwaardigde 'n aangeboden bakske koffie op z'n draf langs de deuren leeg te drinken. Cis de Rolmuts en Jan Poet den Diender. Handelaars in boenders en heibezems... En in de Rakt had je alle kans nageroepen te worden met 'n 'Watte?'. Hanne van Geel was er altijd

op uit 't dorpsnieuws te horen. Iedereen die ze zag riep ze na met haar 'Watte?' in de hoop iets te horen wat ze nog niet wist. Haar zoon, die luisterde naar de bijnaam Klaos de Gritter, had maar 'n hekel aan de nieuwsgierigheid van z'n moeder en maakte korte metten met haar, toen ze in de open deur met de kachelplaat in haar hand 't laatste nieuws van de rondtrekkende winkelier gretig in zich stond op te nemen. 'Moeder, zet de plaot op de kachel!' Hanne registreerde alles, behalve wat haar zoon riep. 'Moeder, zet de plaot op de kachel!' Z'n verzoek 'n derde keer herhalen vond Klaos te veel. Hij greep z'n moeder rond haar middel en zette haar op haar achterwerk in 't rokende gat van de plattebuis. Hanne van Geel, 't kleine nieuwsgierige vrouwtje van wie de timmerman na haar dood de maat nam voor de kist, maar zich vergiste en 'n veel te grote afleverde. Toen de dragers op 't kerkhof de kist schuin omlaag lieten in 't diepe donkere gat, hoorden de omstaanders Hanne naar de rand van de kist schuiven. En 't was Klaos die toen gezegd moet hebben: 'Laot ze mar langs de rand ligge, want ze is altijd verkeerd gewist'.

En wie heeft niet Peerke den Haos gekend, die nog maar 'n jaar of wat geleden dit leven voor 'n beter inruilde? Met z'n klein pijpke in de hoek van z'n tandeloze mond en z'n handen diep in z'n zakken rookte Peerke de laatste jaren door 't leven. En dan zag hij in z'n fantasie de hazen met tientallen de weg oversteken; de hazen die hij zo graag geschoten zou hebben, maar die hij zo zelden raakte. In z'n gloriedagen dwaalde Peerke door de velden in 't Broek, loerend en spiedend. En was, o wonder, z'n schot raak geweest, dan marste hij met de haas op z'n rug langs de boerderijen. 'Ja, ja,' zei Peer, 'daor zaat zônen aawen heer mee vol moele te slokke. Mar toe kwam Peer en toe had ie gedaon! Gedaon had ie!' Was 't geluk niet aan z'n kant, dan wist hij op 't Erps wel ergens 'n stroper wonen die hem voor niet al te veel geld 'n haas verkocht. En dan had Peer weer iets om op z'n rug te hangen. Peer kon in de zomer aan de zon zien of de hazen de volgende herfst vlug of langzaam zouden zijn. Was 't 'n vlug jaar, dan klaagde Peer. "t Lijkt wel of ze onder en bove pote hebbe! As d'r onderste pote moei zijn van 't lope, gooie ze d'r eige um en holle wijter op d'r bovenste pote!' Maar als 't 'n langzaam jaar was, klaagde Peer ook. 'Veul te zeeg zijn ze! Er is gin beweging in te krijge. Ge valt er haost over!' In Peer was wel beweging te krijgen die keer toen hij aan deze kant van de Leygraaf stond en aan de overkant 'n haas z'n stijle oortjes boven 't gras uit zag steken. Peer legde aan, schoot en... schoot raak!

Maar... de Leygraaf lag tussen hem en de haas. En de brug was veel te ver weg. Peer bedacht zich niet lang. Hij trok z'n sokken en z'n broek uit en waadde door de Leygraaf naar de andere kant. Maar 'n boer die zonder dat Peer 't wist daar aan 't plaggen was, bedacht zich ook niet lang. Hij gritste Peer z'n sokken en broek weg en duwde ze in 'n heg. Peer bereikte weer veilig de overkant, met de haas op z'n rug, maar wat zat er toen anders voor hem op dan zonder ondertuig, in 'n gestreepte lange onderbroek, zo ongemerkt mogelijk thuis zien te komen?

In onze verlichte tijd hoor je wel eens zeggen dat de mensen van vroeger achterlijk waren. Als ze konden horen wat er van hen gezegd wordt, zouden ze zich beledigd voelen. En terecht! Ongeschoold waren ze misschien wel, maar achterlijk niet. Integendeel! 'Niet kunnende lezen of schrijven' is 'n aantekening die de ambtenaar van de burgerlijke stand nogal eens moest maken, wanneer iemand de geboorte van 'n kind kwam aangeven of kwam aantekenen. Maar 'niet kunnende lezen of schrijven' heeft niets te maken met achterlijkheid. Ondanks hun ongeschooldheid is 't verbazingwekkend met welk 'n gemak de mensen van vroeger omgingen met de taal. En de beeldspraak die ze gebruikten zou menig schrijver van nu doen watertanden. Omdat ze heel dicht bij de natuur stonden (er was hoegenaamd geen lectuur en radio en televisie waren onbekend) spraken ze 'n taal waarin verwijzingen naar de natuur 'n grote rol speelden. De beeldspraak maakte hun taal rijk. Om heel duidelijk te maken hoe mager iemand was, zei eens iemand: 'Hij was zo mager dat ie met z'n oren de Engel des Heren kon kleppen'. En toen 'n meisje buiten de was aan 't ophangen was en uit volle borst haar levensvreugde uitzong, werd ze becritiseerd door 'n buurmeisje met 'n: 'Nou moet je toch eens horen! Het kan niet op!' Waarop haar moeder antwoordde: 'Och! Kun je 't 'n appelboom kwalijk nemen dat ie in de lente bloeit?' De plastische manier van uitdrukken, die sommige mensen als aangeboren was, getuigde van 'n rijke gedachten- en gevoelswereld en de associaties die 'n bepaald woord of uitdrukking oproept, doen ons glimlachen of we willen of niet. Toen 'n meisje, dat 't niet zo nauw genomen had met de eerbaarheid, ten slotte in verwachting raakte, werd er druk gespeculeerd over wie wel de vader kon zijn. Dat je dan net zo goed kon gaan zoeken naar 'n naald in 'n hooiberg, werd door iemand nog scherper geformuleerd met 'n: 'Weet jij welke doren je gestoken heeft als je in 'n kroeselbos valt?' On-

danks alles was 't toch 'n goed meisje, al was 't dan 'zonde dat ze 'n hoorn afgestoten had'. Het oog moet ook wat hebben. Als 'n koe 'n hoorn afstoot is er voor 'n boer 't mooie af. Dat ze hun gedachten- en gevoelswereld uitdrukten in hun eigen dialect en niet in wat wij algemeen beschaafd Nederlands plegen te noemen, is 'n duidelijke zaak. De paar jaar lagere school waren niet voldoende om de Nederlandse taal aan te leren. Alleen de pastoor, de dokter, de burgemeester, de notaris en de notabelen die 'n dorp rijk was, spraken algemeen beschaafd Nederlands. Nu zijn we dikwijls geneigd dialect als plat te bestempelen, maar wat 'n hemelsbreed verschil ligt er tussen plat en dialect. 'n Dialect is fijn, is rijk aan woorden en uitdrukkingen en geeft 'n gedachtengang heel precies weer. Plat is grof en arm aan woorden. 'n Dialect streelt, wat plat is kwetst de gevoelens. Wat 'n Udenaar over de hond van de notaris zei was niet plat maar fijn: 'Vruuger hee-t-ie nog 's zônen handveger gehad, ruig aon z'n lijf en ene start die recht achteruit staak as enen handveger'. En 't gebed van 'n jongetje is ook fijn, maar op 'n andere manier: 'Lieven Herke, maag ik 's bij ou in oe kooike komme? Moeder hee gezid dè'k vraoge moes of ik aaltijd enen brave jonge mag blijve, mar dè doe'k nie! Want ik vraog oe of ik pastoor mag worre!' Wanneer iemand iets aan te bieden had en door middel van 'n plakaat op de schuurdeur z'n waren aanprees, leverde 't gebrek aan kennis van de Nederlandse schrijftaal wel eens moeilijkheden op, maar de mensen begrepen waar 't om ging en dat was 't voornaamste. Zoals 'n boer in de Bitswijk de volgende aanbieding deed op de staldeur: 'Hier ister enen teef fijl. Hoe eerder enen kenner kumt hoe liver'. En wanneer je van iemand wilt zeggen dat hij zonder 'n hand uit te steken rijk wil leven en je zegt: 'Hij wil wel bruin spiertse, mar genen tabak knaawe' is dat heel fijn uitgedrukt. Alleen al over de rijkdom van 't Udense dialect zou 'n boek te schrijven zijn. Het is dat dialect dat me parten speelde bij 't samenstellen van 'In den hoek van het vuur'. Het is zo moeilijk de gevoelswaarde van 'n verhaal in zuiver Nederlands weer te geven zonder te kort te doen aan 't eigene van de streek. Daarom heb ik in de loop der jaren de volgende verhalen geschreven in 'n aangepaste taalvorm. Ik wilde niet te kort doen aan de eisen die de Nederlandse taal stelt, maar ik mocht ook niet 't eigene van 't Udense dialect naast me neerleggen. Vandaar de aangepaste taalvorm. Toen er gesproken werd over publikatie van 'n aantal verhalen bij gelegenheid van de opening van de bibliotheek, heb ik er lang over nagedacht of ik de verhalen zou laten zoals ze waren of ze

helemaal zou afstemmen op de lezers die gewend zijn algemeen beschaafd Nederlands te lezen. Ik koos tenslotte voor 't laatste en begon te herzien. Maar toen enkele niet-autochtone inwoners van Uden 'n paar herziene verhalen hadden gelezen, waren ze ontstemd! Door ze te herzien had ik de sfeer uit de verhalen gehaald. Ze drongen er sterk op aan de oorspronkelijke tekst te kiezen. Het zij zo! Ik hoop nu maar dat de verhalen ook voor hen die niet in Uden geboren en getogen zijn, leesbaar en verteerbaar zullen zijn. Om enigszins tegemoet te komen aan het 'taalprobleem' is achter in deze bundel een alfabetische lijst opgenomen van woorden die vanwege hun geestelijk of dialectisch karakter moeilijkheden kunnen opleveren. Voor het samenstellen van deze lijst dank ik de heren Mol en Spierenburg. Rest me nog te zeggen dat dit niet de eerste keer is dat er Udense vertellingen gepubliceerd worden. Janus Verhagen (1867-1938), de grote man van de Udense krant die zo begaan was met alles wat er in Uden voorviel dat hij ieder jaar in de lente schreef dat 'het een lust voor het oog was te zien hoe op Kooldert de petertunnekes bloeiden', heeft in de jaren dertig al eens 'n aantal verhalen geschreven over Uden. Ik heb zelfs de vrijheid genomen om 'n paar van zijn verhalen opnieuw te vertellen.

Uden, 1977.

Arnoud en Bertrand

Als ge in de late lente op de weg staat tussen den Hoenderenbos en den Eikenheuvel en de rijpende rog ziet golven op de zuidenwind onder 'n hete junizon, zoude niet zeggen dat lang, heel lang geleden op diee zelfde grond wolven rondslopen door 't struikgewas dat welig tierde in donkere bossen... In rijpende rog kunnen verhalen van lang geleden niet bloeien... Als ge de leeuwerikken zingend omhoog ziet klimmen boven diee rog langs enen onzichtbaren draad, altijd maar hoger den blauwen hemel in, komt de geest van 'n oud verhaal niet over oe. Daar moette voor in den hoek van 't vuur zitten op ene koude winteravond. Als de klot sissends opbrandt onder ene zwartgeblakerde moor, begint 't verleden te leven. Dan bestaat er geen legende, dan is alles echt... En wie zegt dat dat verhaal van Arnoud van Duifhuis en Bertrand van Zoggel niet echt is? Dorus Donkers zei dat den hondsrog op Duifhuis nooit afgekocht is, maar dat de boeren met de rekeningen van de erfgenamen van den Heer van Duifhuis uit de Graaf de sopketel aanstookten, om de simpele reden dat ze niet konden betalen. Den oude rog was allang op voor de nieuwe in de aren zat. Op den duur kwamen er geen rekeningen meer. 't Haalde toch niks uit. Toen verjaarde den hondsrog en de boeren waren er af. Dorus Donkers had 't van Janus Verkuilen en die kon 't weten. Die had de rekeningen met z'n eigen ogen gezien... Als ge't woord hondsrog uitspreekt, denkte aan Arnoud van Duifhuis, of ge wilt of niet. Ze zitten aan mekare vast. En noemde Arnoud van Duifhuis, dan hoefde maar ene stap te zetten en ge staat op de stoep van Bertrand van Zoggel, den Heer van de Zoggelse Hoef... Er is misschien nog nooit iemand geweest die deze twee namen gevonden heeft in geschriften over de geschiedenis van ons dorp, maar wat vangen we aan met den vernietigenden blik in de ogen van ouden van dagen, als we 't bestaan van die heren in 'n ver verleden willen betwijfelen? Ge kunt de zekerheid lezen op d'r gezichten. Arnoud en Bertrand waren zo echt als ik echt ben. En Janus Verkuilen heeft de rekeningen van den hondsrog gezien, verstade, gezien! En hij is toch nog zo lang niet dood...

Luistert naar het verhaal van Arnoud en Bertrand. Ik kan oe

niet vertellen wanneer en hoe de voorouders van Arnoud op Duifhuis terecht kwamen en evenmin in welk jaar Bertrand zenen Duitse geboortegrond er aan gaf en, na z'n huwelijk met 'n Udense barones, 't Zoggels kasteel betrok. Maar wel kan ik oe vertellen over d'r lotgevallen, over 't wel en wee van de boerkes die van d'r almacht afhingen...

Nee, ge moet oe de Eikenheuvel nou 's niet voorstellen zoals ge 'm allemaal kent: één lang rij boerderijen aan weerskanten van de weg die 't Broek verbindt met de weg naar Duifhuis. Ge moet 's proberen de klok enkele eeuwen terug te zetten. Den Eikenheuvel was toen ook al Eikenheuvel en waarschijnlijk paste de naam beter bij den uithoek dan nou. Misschien dat ge hier en daar nog ene verwaaiden eik tegenkomt. In de dagen dat den Eikenheuvel aan den Heer van Duifhuis behoorde liepen er zes eiken lanen recht naar z'n kasteel. Onder de brede takken van die eiken reuzen ploeterden de boerkes op 't stukske grond dat ze pachtten van deren Heer.

En als ge denkt: 't hemd is nader dan de rok en meent dat de boerkes op Duifhuis, die in de schaduw van 't kasteel woonden, 't beter hadden, moette die gedachte maar gauw uit oewe kop zetten. Voor Arnoud van Duifhuis was enen boer enen boer en 't maakte al heel weinig uit of ze nou op zenen eigen hoek, op Duifhuis, of op den Eikenheuvel woonden. Ge zult al wel begrepen hebben dat de boeren niet veel met 'm op hadden... Arnoud was 'n klein, mager manneke, dat alleen dacht aan centen. Misschien dat ie om z'n vernepen voorkomen 'n minderwaardigheidsgevoel aangekweekt had, dat ie probeerde te overwinnen door met ijzeren hand te heersen. De boeren waren bang van 'm. Ze wisten maar al te goed dat ie er niet tegen op zag ze met heel d'r hebben en houden op straat te zetten, als ze niet in alles naar zijn pijpen dansten. Mogelijk dat zene schrokkerigen en onhebbelijken aard de reden was dat geen enkele vrouw met 'm wilde trouwen. Deze houding van 't vrouwvolk werkte op 'm als ene rooie lap op ene stier. Hij van zijne kant kon geen vrouwmens zien of ie moest er op afgeven. Zenen haat voor vrouwvolk was zo groot dat ie zelfs geen meiden in z'n huis duldde. Hij liet z'n eigen bedienen door mansvolk en die moesten er ook maar voor zorgen dat z'n huis proper bleef... Arnoud van Duifhuis behoorde tot 'n adellijk geslacht en opdat z'n onderhorigen toch maar nooit zouden vergeten met wie ze te doen hadden, liet ie z'n familiewapen, dat in de voorgevel van z'n huis pronkte, ieder jaar opnieuw opschilderen. Dat wapen bestond uit twee vakken met de scheidingslijn van de linksen bovenhoek naar de rechtsen onder-

hoek. In 't een vak stond 'n duif, in 't ander drie schoppen met korte steel. Of 't uit eerbied voor de duif in z'n familiewapen was of omdat ie toch ergens z'n genegenheid op moest kunnen botvieren, had hij 'n ware hartstocht voor alles wat duif heette. Z'n kasteel was één grote duiventil. Overal had ie duiven zitten. En nog kwam ie plaats tekort. Toen liet ie enen hoge toren tegen z'n huis aan bouwen, speciaal voor z'n duiven. Die duivenliefde van 'm was 'n reden te meer waarom de boeren 'm liever van achteren dan van voren zagen.
'n Strooien dak van 'n boerderij en duiven zijn twee dingen die nooit met mekaar akkerderen. Ofwel 't een of 't ander gaat er op den duur aan en meestal alle twee. Ge kunt oe eigen niet voorstellen wat 'n klucht duiven kunnen doen met 'n strooien dak. Binnen de kortste keren gaapt 't van alle kanten. Enen boer lijdt dat niet en draait de duiven de nek om. Maar dat was 't 'm net. Als er enen boer met zene vinger durfde te wijzen naar den Heer z'n duiven, werd er ook naar hem gewezen. Dan kon ie inrukken en gaan schooien. De boeren van Duifhuis en den Eikenheuvel konden niks anders doen dan enen hoge krop opzetten tegen die duiven en gelaten toezien hoe 't een strooien dak na 't ander begon te lekken als 'n zeef. Die duivenliefde van deren Heer was alleen al genoeg om de boeren gek te maken, maar er was nog iets. De duiven vernielden den bovenkant van de boerderijkes, den Heer z'n honden schenen er 'n hels genot in te vinden om den onderkant te ondergraven. Arnoud was ook ene gevreesde jager, maar ie kon geen twee dingen tegelijk doen. Als ie dagen aan 'n stuk in z'n duivenkooi zat, moesten z'n honden toch ergens blijven. Enen hond die groot gebracht is voor de jacht kande met geen duvels geweld tegenhouden, als ie enen haas of 'n konijn op 't spoor is. 't Scheen dat Arnoud z'n honden overal wild roken. Tot zelfs in de rog en de haver van de boeren. En dan maar krabben. Gaten zo groot of er 'n koe in begraven moest worden. Geen wonder dat de handen van de boeren tintelden om die honden met 'n schop of ene klippel de kop in te slaan. Maar ook hier was 't: afblijven! Komde aan enen hond, dan komde aan den Heer. 't Liefst hadden ze al die honden (en de duiven erbij) verzopen in de gracht die Arnoud had laten graven rond z'n kasteel om nachtelijke inbrekers den toegang tot z'n centen moeilijker te maken... Ge kunt enen boer lang tergen, maar op ene keer is 't zat. Dan zit 'm de opgekropte woede tot in z'n keelsgat. Die moet er uit. Dan moet ie iets doen. 't Kan 'm niet schelen wat. 't Eerste 't beste dat onder z'n bereik komt gaat er aan... Er ging enen hond van den Heer aan.

Eenen boer sloeg 'm dat z'n ingewanden in de heg vlogen. 't Ging rond als 'n lopend vuur. 's Avonds werden de koppen bij mekaar gestoken rond 't vuur onder de schouw. 't Was of de ingehouden woede van al de boeren wegebde in 't lijk van dieen hond, die ergens in ene sloot lag te rotten. Zenuwen ontspanden d'r eigen. 't Ondenkbare was gebeurd. Maar tegelijkertijd hing er 'n grote spanning over heel Duifhuis. Als den Heer 't aan de weet kwam, wat dan? Hij kwàm 't aan de weet. Ze konden 't aan z'n ogen zien. En omdat ie niet als ene bezetene te keer ging, wisten de boeren dat er iets uitgedacht werd in de hersens van dieen adellijke kop. Zocht ie den dader? Dan zou ie nog lang kunnen zoeken, want er was genen enkelen boer op heel Duifhuis die ook maar één woord losliet over dieen hond. Iedereen en niemand wist wie 't aangedurfd had den Heer in z'n hondenliefde te treffen. De boeren deden d'r werk zoals altijd, stug en onvermoeibaar en gene rimpel op d'r door de zon verschroeide gezichten verraadde wat er omging in d'r binnenste. Als enen uithoek bedreigd wordt door iets of iemand, begint den buurtgeest te leven. Boeren kunnen mekare 'n leven lang 't bestaan zuur maken om ene scheidsteen of ene weipaal, maar als de nood aan de man komt is er zo maar in ene keer 'n eenheid in 'n buurt waar ge tegen te pletter loopt...

Als er 'n schoer opkomt, wordt 't stil in de natuur. De lucht aan den horizon wordt dikker en dikker, wordt van 'n kleur die ge gene naam kunt geven, grijs en dan zwart. Ineens wordt dat zwart vaal. Dan weette dat 't hoog tijd is om onder dak te komen... Er kwam 'n onwezenlijke stilte hangen over Duifhuis en 't gezicht van Arnoud werd donkerder en donkerder. Totdat 't ineens begon te weerlichten. Toen wisten de boeren dat 't noodweer werd... Op ene morgen werd er door de jachtopziener van den Heer aangezegd dat ze zo en zo laat bij de gracht van 't kasteel moesten verschijnen. De vrouwkes van Duifhuis kregen 't benauwd, toen ze dieen handlanger van Arnoud van huis tot huis hoorden kleppen. De boeren gooiden d'r schop neer en zetten d'r pet 's recht. Toen gingen ze op 't kasteel af, met de handen in d'r tessen. Ze vertrokken geen spier. Arnoud bleef aan den andere kant van de gracht. Ge kunt nooit weten. Veiligheid is 'n zeker ding. Van énen boer hoefde gene schrik te hebben, maar als allemaal bij mekaar zijn! Toen zagen ze pas dat ie niet alleen was. De kapot geslagen hond lag bij 'm. Hij leek meer op 'n nuchter kalf dan op enen hond. Zo groot was ie... Arnoud keek de boeren recht in d'r ogen en zij hen... 'Ge dacht zeker dat ge één van m'n beste

jachthonden kapot kondt slaan zonder dat ik er werk van maakte. Dan kende den Heer van Duifhuis niet. Ik weet niet wie 'm dit gelapt heeft en oe koppen zijn hard genoeg om oe leven lang te zwijgen. Ik hoef 't niet te weten. Maar vergeten zalde 't niet. Daar zorg *ik* voor... Driek, ga oewe gang'. De boeren rekten d'r nekken en keken. Had Driek, de jachtopziener, 't in zene kop gekregen of wat mankeerde ie? Driek begon 'n vat vol best zaadkoren op 't lijk van den hond leeg te schudden. Toen haalde ie 'n tweede vat rog en 'n derde en ie bleef maar aan 't schudden, totdat er van den helen hond niks meer te zien was. 'Genoeg Driek', zei Arnoud. 'Hedde goed gezien hoeveel vaten rog Driek nodig had om den hond te bedekken? Ge begrijpt er natuurlijk niks van wat ik hier mee vóór heb. Ik zal 't oe zeggen. Ge weet wat ge ieder jaar als huur moet opbrengen. Opdat ge niet zult vergeten wat ge met menen hond gedaan hebt, zal iederen boer van Duifhuis ieder jaar behalve z'n gewoon huur zoveel vaten goed zaadkoren opbrengen als Driek nodig had om den dooien hond mee onder te stoppen. En ik zal er voor zorgen dat ook oe kinderen nooit zullen vergeten dat ge enen Heer van Duifhuis niet voor de gek kunt houden. Niet alleen aan mij, maar ook aan degenen die na mij komen zulde den hondsrog ieder jaar als restitutie betalen. Vandaag nog wordt deze straf onder getuige in de boeken vastgelegd. En nou kunde gaan...'.
Arnoud draaide z'n eigen om en verdween achter de zwaar deur van z'n huis. Z'n duiven wiekten over de gracht en koerden in den toren. Z'n jachthonden blaften de zwijgende boeren achterna...
De boeren bogen onder de nieuwe last, ze bogen, maar breken deden ze niet. Ze zwegen als 'n graf. Nooit kwam den Heer er achter wie de moordenaar was geweest van zene jachthond. Ieder jaar brachten ze den hondsrog op, maar ook ieder jaar werd de vijandschap tussen hen en den Heer groter.
Nou weet ik wel dat er zijn die zeggen dat Arnoud er wél achter kwam wie zenen hond kapot had gemaakt en dat alleen de schuldige de straf onderging, die door zijn nakomelingen in 't begin van deze eeuw afgekocht werd. Maar Dorus Donkers beweerde dat 't niet zo was. Hij had 't van Janus Verkuilen en die kon 't weten, want die had met z'n eigen ogen gezien hoe de rekeningen uit de Graaf in rook opgingen.

Hannes woonde op 't Veghels. 't Was er gene uit 't Land van Ravenstein, maar iedereen kende 'm. 't Was ene goeie mens en ie zou geen vlooi dood genepen hebben, als 't aan hem lag.

Met z'n Margo, z'n pront wijfke, en z'n enigst kind woonde ie in z'n klein huiske aan den andere kant van Duifhuis. Hannes was jachtknecht. Omdat ie zo dicht bij Arnoud van Duifhuis woonde, dacht iedereen dat Hannes wel 's van dienst zou veranderen en in de gunst proberen te komen van Arnoud. Hannes had meer verstand. Hij wist wat voor enen onhebbelijke snuiter Arnoud was. Van den andere kant had ook Arnoud niet veel met Hannese op. Hannes was maar ene goedzak en ie papte veel te veel met de boeren aan. Als ene jachtknecht bij de boeren in de gunst ligt, was 't princiep van den Heer van Duifhuis, stelen ze oe bed onder oe gat uit... Hannes was jachtknecht bij Bertrand, den Heer van de Zoggelse Hoef. Bertrand, enen Duitser van geboorte, was precies 't tegenovergestelde van Arnoud van Duifhuis, niet alleen van voorkomen maar ook van aard. 't Was ene grote, grove mens met rossig haar. En 't schild dat z'n huis sierde paste volkomen bij 'm: twee leeuwen op enen donkerblauwen achtergrond met de spreuk: 'numquam retrorsum', 'wijk nooit' eronder. Waar en hoe ie 'n Udense barones tegen 't lijf liep is niet bekend, maar ie raakte zo op 'r verliefd dat ie z'n vaderland verliet, met 'r trouwde en in 't kasteel op Zoggel ging wonen. De boeren van Duifhuis keken altijd met 'n scheel oog naar de boeren die onder 't gezag van Bertrand vielen. Die hadden 't heel wat beter dan zij. Op Zoggel worde er niet gevit. Als ge iets op oewe lever had, hoefde ge er niet jaar in jaar uit mee rond te lopen. Dan konde zonder schrik naar oewen Heer stappen en zeggen wat ge te zeggen had. Die worde daar niet kwaad om. Integendeel. Die liet oe rustig uitpraten en als ge 't gelijk aan oewe kant had, kreegde ook gelijk. Voor Bertrand was enen boer niet alleen boer, maar ook mens. Hoe dikwijls werd er 's avonds in den donkere niet ergens bij enen boer bij wie de zoveelste kleine voor 't eerst met z'n oogskes tegen 't daglicht knipperde, iets nuttigs onder de deur door geschoven? En waar kwamen de hazen of konijnen vandaan die bij enen boer aan de deurklink hingen, als z'n wijf of een van de kinderen hard ziek was? Niemand wist 't en iedereen wist 't. Of den Heer daar uit z'n eigen op kwam of dat z'n adellijke mevrouw er achter zat, wie zal 't zeggen? Maar als ze 'm 's heel schuchter wilden bedanken, wist ie van niks. Zo was Bertrand en Hannes had er ene goeien dienst. Hij kon genen betere wensen. 't Was wel 'n heel geloop iedere morgen van achter Duifhuis naar Zoggel, maar de voldoening die ie kreeg, als ie in 't vriendelijke gezicht van zene meester keek, woog daar ruimschoots tegen op.
Zoals Arnoud van Duifhuis was ook Bertrand enen echte

jager. Al die grote heren zullen 't wel aan dere stand verplicht zijn geweest 't jagersberoep uit te oefenen. En al jaagde Bertrand misschien alleen maar voor z'n plezier, hij bewees er de boeren in de wijden omtrek ene groten dienst mee. De bossen, die in die dagen nog tot aan de rand van 't dorp doordrongen, en de woeste peelgronden krioelden van de wolven. En wat doet ene wolf als ie honger krijgt en zene maag niet meer kan vullen met wat de bossen 'm in de regel te bieden hebben? Hij trekt er op uit. Wolven hebben ene scherpe reuk en ze wisten maar al te goed dat er op de Raam, dat in die dagen aan de Peel grensde, heel wat schepers woonden. 'n Schaap was 'n lekkernij die de bossen en de Peel niet konden voorzetten. De boeren op de Raam hadden heel wat te stellen met de wolven. Ze dreven 's avonds de schapen wel in d'r kooien, maar zelfs daar waren ze niet veilig. De wolven groeven onder de fundamenten door en wat de boeren dan 's morgens te zien kregen was meer dan erg. Den Heer van Zoggel had aangeraden ijzerertssteen te gebruiken voor de fundamenten van de schaapskooien en dat was 'n hele verbetering. IJzerertssteen of roodsteen, zoals de boeren 't noemden, is hard en de wolven krabden er d'r klauwen op kapot... Maar 't liefst trok Bertrand de uitgestrekte bossen of de Peel in om daar met de wolven af te rekenen. Hannes, zene jachtknecht, ging met 'm mee en heel wat wolven gingen er aan, als zij op bezoek kwamen. Zelfs de boeren uit Gemert riepen Bertrand te hulp, als ze 't alleen niet meer af konden. 't Moet daar wel toppunt zijn geweest, want nog altijd heet diee streek daar 't 'Wolfsbos'... Achter z'n kasteel had Bertrand grote kooien laten metselen, waar ie levende wolven, dassen, vossen en allerhand soort roofwild hield. Als ge maar ergens plezier in hebt... Nee, de boeren die aan Bertrand onderhorig waren, hadden geen klagen.

Arnoud van Duifhuis had er ene verschrikkelijken hekel aan dat Hannes elke morgen voorbij z'n kasteel kwam. Hij had geen pottenkijkers nodig. Als Bertrand nou ene goeie vriend van 'm was geweest, had 'm dat zo veel niet kunnen schelen, maar ie moest Bertrand niet. Waarom ie niet op 'm gesteld was, kon ie eigenlijk niet zeggen, want Bertrand had 'm nooit iets in de weg gelegd. Hij moest 'm niet en daarmee af. Natuurlijk was 't niks dan jaloezie, omdat Bertrand zo goed met z'n volk overweg kon, maar daar wilde ie niks van weten. En natuurlijk hing dieen Hannes bij den Heer van Zoggel alle mogelijke verhalen op over wat ie op Duifhuis zag. 't Ergste was dat ie iedere morgen in 't Broek voorbij 'n plaats kwam die bij-

zonder dierbaar was aan den Heer van Duifhuis. Er was er maar ene die wist waarom die plaats heilige grond was en dat was Arnoud zelf. Hij ging nogal 's ooit op stap met de Heren van 't Heeswijks kasteel en dan bleef ie langer van huis dan twee of drie dagen. Die Heren van Heeswijk waren zijn vrienden. Niemand begreep eigenlijk dat zo iemand nog vrienden had, maar feit is dat ie bij hen nogal 's over de vloer lag. Als ge schrokkerig van aard bent, denkte altijd 't ergste. Natuurlijk kon ie moeilijk al z'n geld overal mee heen dragen. En 't op 't kasteel laten was ook al zoiets. De gracht was wel diep en z'n waakhonden waren niet bang, maar veilig was 't daar toch niet, vond ie. Hij had er iets op bedacht. In 't Broek lag 'n klein eikenbos en niemand zou 't in zene kop krijgen om daar iets te gaan zoeken. Op enen avond had ie al z'n geld (ene stenen pot vol) naar dat bos gebracht en 't daar begraven. Daar zat 't veilig en goed. Niet dat daar helemaal geen bezwaren aan vast zaten (als ge greeg bent, doede niks liever dan altijd maar weer opnieuw oe geld tellen), maar van twee kwaden kiesde tenslotte 't minste. Toch kon ie 't niet laten om geregeld naar zene geldpot te sluipen en z'n centen te tellen. Daarom had ie altijd 'n schopke bij 'm. Dat had ie nodig voor de konijnenjacht, zei ie. Als de boeren maar 'ns geweten hadden wat ie in de rauwigheid onder die eiken in de grond had zitten! Wat zouden ze de bierkannen hoog de lucht in gestoken hebben! Maar dat was 't 'm net. Niemand wist er iets van en ook Hannes niet, die iederen dag voorbij dat bos kwam... Wat zoude gij doen als ge toevallig haast op enen haas trapte en ge kondt 'm zo vatten? Zoude gij er oe zorgen over maken dat ge niet op oewen eigen grond staat en dat ge dus stroopt, als ge 'm toch vat?... Of ziede oe eigen al oe lippen aflekken, omdat ge niet iederen dag enen haas in de pot hebt?... Voor deze moeilijkheid kwam Hannes, de jachtopziener van den Heer van Zoggel, te staan. Blij floot ie door 't Broek op huis af na ene lange werkdag op Zoggel. De zon ging brandend onder over Vorstenbosch heen en de nachtegaal trok zingend de maan omhoog langs enen draad van hemelse muziek. Totdat er ineens ene vetten haas voor z'n klompen sprong en 't eikenbosch aan den andere kant van de weg in deed. Hannes bedacht z'n eigen niet lang. Hij schoot 'm na. Als Arnoud van Duifhuis daar niet in de buurt was geweest, was er waarschijnlijk niks gebeurd. 't Ongeluk wilde dat ie er toevallig wél was. Arnoud dacht maar aan één ding: z'n centen, die begraven lagen in 't bos, waarin ie Hannes had zien verdwijnen. De gedachte dat z'n kostbaar geld gevaar liep

maakte 'm razend. Hannes kwam net uit de rauwigheid gekropen (zonder haas), toen Arnoud de rand van 't bos bereikte. 'Zo', zei ie, 'gij stropen op mijne grond! Ik zal oe leren oe handen thuis te houden'. En zonder z'n eigen te bedenken trok ie z'n hondenzweep over Hannes z'n gezicht. 'En als ik oe hier nog ene keer aantref, brengde 't er niet levends af... Dat stropen hedde zeker geleerd van diee slampamper op Zoggel?'...
'Zo', zei Bertrand van Zoggel de volgende morgen, 'ben ik ene slampamper? Zei ie dat? Ik ben blij dat ik dat weet'... En ie keek 's in de richting van Duifhuis. Als Bertrand zo begon te praten en ie trok z'n wenkbrauwen op, konde beter uit de weg gaan staan. Bertrand was groot en breed van schouders en ie had 'n paar sterke handen. Als ie wilde wrong ie met één hand den helen Arnoud van Duifhuis als 'n schotelslet uit...

Wat werd er op Duifhuis gelachen! Ze hoefden er niet bang voor te zijn dat deren Heer 't zou horen. Die had wel wat anders te doen. 'Hedde vanmèrge Drieke met zene volgelaoje kreuge out 't dörp zien komme?' riep den enen boer tegen den andere. 'Nee, wa ha-t-ie er op?'. 'Watte, niks dan watte. Hij moes zenen heer in de watte legge'. Dan lachten ze d'r kapotte tanden bloot en kliekten in 't gras. 't Was lang geleden dat ze zo'n plezier hadden gehad. Ge kunt 't leedvermaak noemen, of noemt 't wat ge wilt, maar gelachen werd er...
't Was gebeurd op de stille weg tussen den Hoenderenbos en Duifhuis. Niemand had 't gezien. Dat dacht den Heer van Duifhuis tenminste. Hij had ook niet kunnen weten dat er vlak aan de weg enen boer achter de heg had zitten kijken...
Bertrand van Zoggel was op weg naar Erp. Met de zon hoog aan den hemel en de wind in 't zuiden moeste wel goeie zin hebben. Z'n grote handen jeukten er van. Of kwam dat omdat ie 'n bepaald voorgevoel had? Ge weet dat 't er is, maar ge kunt 't gene naam geven. En daar stond 't ineens voor 'm, met naam en al: Arnoud, Heer van Duifhuis. Vanaf z'n paard zag ie neer op dat nietige manneke. Dat had 'm slampamper genoemd. Met ene geweldige sprong stond ie naast z'n paard. 'Hier staat ie nou voor oe, de slampamper van Zoggel'... 't Boerke, dat achter de heg zat te loeren, knipperde met z'n ogen, iedere keer als den grote hand van Bertrand als ene moker op 't achterste van de Heer van Duifhuis beukte. Toen z'n bats van 'n hand niet meer jeukte, hield ie op met slaan... Met de handen in z'n zij stond ie den Heer van Duifhuis na te kijken. Die joekerde als ene geslagen hond op huis aan, maar kon 't toch niet nalaten, toen ie ver genoeg weg was, te roe-

pen: 'Wilddief! Wilddief!'... Bertrand van Zoggel sprong weer op z'n paard en reed zingend op Erp aan...
Dagen lang bleef 't stil rond 't kasteel op Duifhuis, maar 't verhaal ging van huis tot huis en in de ogen van de boeren konde 'n lichtje zien gloeien dat ieder ogenblik tot 'n schaterend vuur kon uitbarsten...
Nog altijd noemen ze de plaats waar Arnoud ging lopen de Vleu of zoals 't vroeger heette: de Vlode, de plaats waar Arnoud 'vlood' voor Bertrand.

Als 'n wantrouwig iemand in z'n eer wordt aangetast, begint ie te wrokken. Hij kropt al de ellende die ie z'n eigen aandoet in z'n binnenste op. Totdat er niks meer bij kan. Dan gebeurt er iets.
Hij hangt z'n eigen op of verzuipt z'n eigen of ie stort al z'n opgespaarde woede uit op 't eerste 't beste dat 'm in handen valt. Ongelukkig als dat 'n menselijk wezen is. Dan vallen er stukken... Als de woede uit 'm weggestroomd is, ziet ie wat ie gedaan heeft. Te laat...
Arnoud van Duifhuis begon te wrokken. Hij kon de vermeende oneer die den Heer van Zoggel 'm aangedaan had niet van 'm afzetten. Hij begon te zwijgen. Hij snauwde de boeren niet af zoals ie dat gewend was. Heel Duifhuis voelde dat er iets mis zat en ze hadden nog grotere schrik van 'm dan eerst. 't Was of er iets dreigends boven Duifhuis hing dat ieder ogenblik met ene slag op hen kon neerkomen... Op ene stillen avond gebeurde 't. Arnoud was weer 'ns op weg naar 't eikenbos waar ie z'n geld had zitten. Was ie toevallig 'n half uur eerder of later gekomen, er was misschien niks gebeurd. Den tijd houdt geen rekening met toevalligheden. Hij trof Hannese, de jachtknecht van Zoggel, bij 't bos. Hij had 'm daar al 's eerder ontmoet. Hij wist nog goed wat ie toen gezegd had: Als ik oe hier nog ene keer aantref, brengde 't er niet levend af. Hij zag Hannese en ie zag z'n geld dat in gevaar was. En omdat ie Hannese zag, zag ie ook den Heer van Zoggel, die 'm afgeranseld had. Hij kreeg 't benauwd. Er brak iets in 'm. De woede, die ie maanden lang opgespaard had, drong d'r eigen naar buiten in razernij. Hij begon te slaan, te schoppen. 't Kon 'm niet schelen waar ie Hannese raakte. Totdat de razernij uit 'm weggestroomd was. Toen zag ie wat ie gedaan had. Hij had Hannese vermoord. Hannes was dood. 'n Ogenblik kreeg ie 't koud. Maar toen groeide de woede weer in 'm. Om wat ie gedaan had. En, gaat 't verhaal, hij stroopte Hannese, voordat ie 'm in stilte begroef en liet van z'n vel slopkousen maken...

Wroeging over 't gebeurde vermagerde den Heer van Duifhuis. 't Toch al petieterig manneke werd 'n levend geraamte. 'Den diee kumt nie goed aan z'n ènd, wa ik oe zeg', zei den enen boer tegen den andere. Ze meden 'm. En Arnoud meed z'n boeren. Maanden lang zagen ze 'm niet. Hij zocht afleiding in de jacht met de Heren van Heeswijk. Op ene keer werd ie thuisgebracht, doodziek. Hij was bij 't jagen in ene sloot terecht gekomen. Ze hadden 'm nog net op tijd op de kant kunnen trekken. Anders was ie verzopen. Maar dit was te veel voor z'n uitgemagerd lijf. Hij kreeg op slag 'n bezetting. Zo brachten ze 'm thuis. "n Straf van Onzen Lieven Heer, dè is 't', zeiden de boeren. 'Dè brengt ie er nie levend af'. Ze kregen gelijk. Hij lag enkele dagen te vechten met den dood. Toen stierf ie...

Arnoud was de laasten Heer van Duifhuis. Niemand die 'm opvolgde. 'De vloek van den hemel lee op dè hous', zeiden de mensen. 't Kasteel bleef staan waar 't stond en niemand stak er 'n hand naar uit. De gracht werd niet meer schoon gehouden en begon te stinken. De stank en de rottigheid verjoegen de duiven en tastten de vensters en muren aan. 't Wapen met de duif en de drie schoppen begon te verweren. De erfgenamen van 't landgoed kwamen nog niet eens kijken...

De boeren treurden niet om den dood van Arnoud van Duifhuis en 't verval van z'n landgoed. Ze konden nou vrij adem halen en dat was ze meer waard dan den helen Heer van Duifhuis met alles wat ie bezat. Ze hadden nou gene pottenkijker die ze bij 't minste en 't geringste op d'r vingers tikte. Maar de hondsrogrekeningen bleven ieder jaar komen.

Totdat de boeren ook die rekeningen zat werden en net deden of ze ze nooit gezien hadden. 't Lukte en de rekeningen kwamen niet meer. De laatste herinnering aan de heerlijkheid Duifhuis vervloog met de rook, die langs de sopketels 'n vluchtig heenkomen zocht naar de schouwen van de boerderijkes...

Achter Duifhuis, op 't Veghels, kwam 'n huiske leeg te staan. Margo, de treurende weduwe van de vermoorde jachtknecht, kon daar moeilijk met d'r enigst kind blijven zitten. En al had ze 't gewild, den Heer van Zoggel dacht er anders over. 'Ge kunt doen wat ge wilt', had ie gezegd, 'maar daar stillekes op oe eigen gaan zitten rouwen om iets dat niet terugkomt is niks gedaan. En 't is ook niet vertrouwd, zo wijt achter af'. Bertrand was ene goeie mens en Margo wist dat ze alles rustig aan hem kon overlaten. Toen bleek weer 's meer dan duidelijk wat

'n hemelsbreed verschil er bestond tussen den Heer van Duifhuis en den Heer van Zoggel. Bertrand stapte meteen naar zene rentmeester en droeg 'm op voor Margo 'n huis op z'n gebied aan te wijzen. En als dat niet ging moest ie 't maar een voor d'r laten bouwen. En zo gauw mogelijk. Het huis kwam er en Bertrand verhuisde haar zelf met 't beetje huisraad dat ze had.
Hij moet wel bijzonder gesteld zijn geweest op zene jachtknecht, want ie deed nog veel meer dan Margo 'n huis geven, niet ver van z'n kasteel af. Hij zorgde er voor dat ze 'n goei betrekking kreeg op 't kasteel en d'r enigst kind nam ie als 't zijne aan en liet 't met z'n eigen vier kinderen opvoeden. Dere mens teruggeven kon ie niet, maar wat ie kon deed ie: hij maakte 't leven voor d'r weer waard om geleefd te worden. En wijt in den omtrek prezen de boeren de ridderlijken aard van den Heer van Zoggel.

Als ge nou op enen helderen dag in de vroege lente op Zoggel staat, kunde tot Erp toe weg kijken. Er hangt 'n grote stilte over de plakken rog en haver die ge voor oe ziet liggen. Ge zoudt niet zeggen dat hier eens, eeuwen geleden, 't gebied lag van twee adellijke heren...
Als ge moet geloven wat oude mensen zeggen, stond de Zoggelse Hoef in 't hoekveld waar de Zoggelse pad en de Ruiterweg samenkomen. Als de koei rustig liggen te neerken tegen de elzenheg die hoog opgroeit rond dat veld, hedde moeite om daar in oe verbeelding 'n kasteel te zien... Als 't volgens de mensen ergens spookt, zeggen de geleerden, wil dat dikwijls zeggen dat die plaats in vroeger tijden 'n voornaam betekenis had. Waarom moest Janus de Wachter, toen ie als jongske in dat veld op de koei paste, er altijd voor zorgen dat ie vóór zonsondergang bij 't hekkegat was met z'n koei? Omdat ie anders door iets vastgehouden werd en er niet meer uit kon. Waarom lag er op 't veld waar volgens de mensen 't kasteel van Bertrand van Zoggel gestaan had nog op 't einde van de vorige eeuw 'n zekere betovering?...
Op Duifhuis wijzen ze oe de plaats aan waar Arnoud woonde. En nog niet zo lang geleden hoefde ge oe verbeelding niet zo'n geweld aan te doen als op Zoggel om daar 'n kasteel te zien. 't Ronde stuk land, dat zeker enen halve meter hoger lag dan de weilanden er om heen, was 't een jaar enen dries voor de koei en kalver, 't ander jaar groeide er rog of haver, die er ondanks den hoge grond niet te minder om was. Want nog altijd lag er de gracht, al was ze op de meeste plaatsen niet breder dan ene

gewone sloot. Den boer, die er toen woonde, wist niet wat 't te betekenen had, toen ie bij de verbouwing van z'n boerderij op oude fundamenten stiet en 'n speerpunt vond...
Misschien dat op ene goeien dag iemand iets meer vertellen kan over den Heer van Duifhuis en den Heer van Zoggel. Of 't is maar 't beste dat we 's glimlachend onze schouders ophalen, omdat onze voorouders zo goed met d'r verbeelding over weg konden?...
Dorus Donkers zei dat den hondsrog nooit afgekocht werd, maar verjaarde. En hij had 't van Janus Verkuilen, die 't kon weten, omdat ie de rekeningen met z'n eigen ogen gezien had...

Marieke

Als ge vroeger van Uden naar Volkel gingt, kwamde behalve de herberg den Emmaus en de boerderijkes op de Velmolen niet veel tegen. Links van de Velmolen, op de Molenhei, stonden twee windmolens, die met d'r draaiende wieken kruisen sloegen tegen den hemel. En de weg naar Volkel, zoals we die nou kennen, was er nog niet. Er was alleen maar dieen ene lange zandweg die recht naar Boekel liep. Ongeveer op de hoogte van Volkel kruiste ge enen andere zandweg, die links naar Volkel ging en rechts naar de Weeg en Kooldert. Als ge eenmaal de Velmolen voorbij waart, zagde niks meer dan hei en hier en daar 'n stukske bos. Oude mensen konden er vroeger nog wel 's over vertellen. Maar over Mariekes en wat 'r overkwam konden ze alleen maar vertellen van horen zeggen, want dat moet wel heel, heel lang geleden gebeurd zijn. Misschien wel meer dan zeshonderd jaar. En dat is enen helen tijd. Toen stonden er nog geen windmolens op de Molenhei en misschien stond den Emmaus er ook nog wel niet. Maar zo hier en daar moeten er wel 'n paar half in mekaar gezakte huiskes met strooien dak tegen de rand van 't bos gezeten hebben. In een van die huiskes woonde Marieke met d'r moeder. D'r vader was allang dood en moeder en dochter moesten van de vroege morgen tot de laten avond hard werken om in leven te kunnen blijven. Ze hadden 'n paar schapen, 'n mager koeike en wat hennen en als 't marktdag was, liep Marieke op d'r witgeschuurde klompkes naar Uden om de eieren, de boter en de kaas te verkopen. Marieke was 'n heel knap meidje, maar d'r gezondheid liet 'r nogal 's in de steek. Toen ze klein was had ze door ondervoeding de gebruikelijke kinderziektes maar nauwelijks overleefd en ze was, toen ze wat groter werd, 'n zorgenkind gebleven. Als de zomer met z'n hoog witbewolkte luchten boven de hei en de bossen hing en de leeuwerikken tierelierden boven de hoekskes gras, die hier en daar te vinden waren, leek 't wel of de gezondheid van Mariekes even uitbundig was als de zomerse natuur, maar dat was maar schijn. Want nauwelijks begonnen de herfststormen over de hei te jagen of Marieke begon weer te sukkelen. Dan kwam er ene waas voor d'r ogen hangen, ze rilde van de koorts en heel nachten lag ze te hoesten, zodat d'r moeder er niet van slapen

kon en d'r eigen angstig afvroeg of de komende winter niet de genadeslag zou betekenen voor Mariekes zwak lichaam. Zo was 't dat jaar ook weer geweest, maar Marieke overleefde den aanval op d'r jong en teer lichaam. Maar ze hield er iets van over. De sluier, die al vroeg in den herfst over d'r ogen was gaan liggen en waardoor ze alles maar half zag, bleef hangen. En 't allerergste was dat diee sluier net ene zwarte lap werd waar ze niet door heen kon kijken. 't Duurde dan ook niet lang of Marieke was blind. Mensen die de naam hadden dat ze door belezing zieken konden genezen deden d'r best om Mariekes van d'r kwaal af te helpen, maar ze bleef blind. En ook 't aftreksel van kruiden dat ze op d'r ogen liet smeren hielp niet. Geen wonder dat Marieke toen aanvallen van zwaarmoedigheid kreeg. Waar deugde ze nog voor? Ze kon voor d'r moeder geen hout meer gaan sprokkelen en ze kon niet meer naar de markt om 't beetje dat d'r gedoentje opleverde te verkopen. Ze kon niks meer dan zitten waar ze zat en op den tast rond d'r huiske schuiven. En omdat ze wist dat ze iedereen tot last was, verlangde ze naar den dood. Toen ze nog zag en ondanks d'r armoede blij door 't leven danste, had ze altijd schrik gekregen als ze hoorde dat iemand de grote stap naar 't ander leven had moeten zetten, maar nou was ze niet bang meer. Dit leven had 'r toch niks meer te bieden en ze mocht alles verwachten van dat ander leven waarvan ze wel niks wist, maar waarvan ze zo zeker was als van de hei en de bossen om d'r heen. Ongeletterd als ze was had ze nooit veel begrepen van de wonderen die er gebeurden in de natuur. Hoe enen donkere, kale en doodse winter in de lente weer levends kon worden was 'r altijd 'n raadsel geweest. Maar ze geloofde wat de mensen zeiden. Die beweerden dat de Lieve Vrouw ter Linde, die in 't kapelleke in Uden vereerd werd, in de nacht van den eerste mei over 't land van Ravenstein zweefde en dat dan alle vogels begonnen te zingen, dat de uitlopende knoppen openbraken en met d'r kleurig groen 't land bedekten en dat over de hei 'n blank kleed van witte erica kwam liggen. Marieke geloofde dit en ze geloofde ook wat de mensen er aan toevoegden. Die zeiden dat ieder meiske, dat braaf geleefd had, in dieen eerste meinacht de Lieve Vrouw mocht zien, maar dan binnen 'n jaar dood zou gaan. Marieke was in diee nacht altijd diep onder de dekens gekropen. Zo bang was ze dat 't hemels licht dat de Lieve Vrouw omstraalde 'r zou raken. Maar nou was 't anders. Ze wilde zo graag alles nog 's ene keer zien: de hei, de bossen, de vogels en de bloemen, d'r huiske, de wolken in de lucht en... de Lieve Vrouw zelf. Dat ze

dan binnen 'n jaar zou moeten sterven gaf niet. Met d'r uitgedoofde ogen liep ze toch maar iedereen in de weg... Zo leefde Marieke door de winter heen. En toen de wind, die altijd zo koud uit 't noorden had gewaaid, 't had moeten afleggen tegen de warme zuidenwind, wist Marieke dat 't lente werd en dat 't gauw mei zou zijn... Op den avond voor den eerste mei, ene mooie warmen avond, ging Marieke niet naar bed. Ze bleef zo maar stillekes op 't bankske zitten dat onder den berk bij d'r huiske stond. Met d'r handen in dere slip. D'r hart klopte, maar schrik had ze niet. 'n Ogenblik twijfelde ze. Zou 't wel waar zijn wat de mensen beweerden? Zou Maria echt over de hei en de bossen zweven? En zou ze 'r kunnen zien? Maar dan joeg ze de twijfels weg. Grote mensen konden 't toch weten. Die logen toch niet. Zo zat Marieke daar, stil en ingetogen... Maar toen ze voelde dat 't bijna middernacht was, verschoot ze ineens. Hoorde ze daar achter d'r niet 'n stem? En ze begon met d'r ogen te knipperen. Droomde ze of... was 't allemaal echt? Ze zag sterren aan den hemel en de grote ronde maan, die zo maar stil boven de bossen hing. Ze zag d'r huiske en de put en de hei. En de stem zei: 'Ja, Marieke, 't is allemaal echt... Ik weet dat ge uitgezien hebt naar deze nacht... Nou is 't zo ver... Geef me oe hand en kom met me mee. Dan gaan we de Lieve Vrouw ter Linde tegen'. En toen Marieke midden op de weg stond die door de hei liep, zag ze over Boekel heen onder aan de lucht 'n klein lichtje. Dat lichtje werd groter en groter en kwam recht op d'r af en ze werd bang en wilde weglopen, maar de stem achter d'r zei: 'Ben maar niet bang, Marieke. Dat licht zal oe geen kwaad doen'. Toen kwam ze ogen te kort, want 't licht begon naar alle kanten uit te stralen en den helen hemel werd er vol van. En in dat licht begonnen rode, gele, groene, gouden en zilveren zonnen rond te draaien en te tollen en toen, zo maar ineens, ontstond er midden in 't gekrioel van al die zonnen nog 'n licht dat zo helder was dat Marieke meende dat ze er in op zou lossen en er midden in stond 'n vrouw met 'n kindje op deren arm. Die vrouw en dat kindje lachten tegen d'r. En Marieke zag dat er ene witte glans kwam liggen over de hei en dat al de heiknopkes wit openbraken en toen kwam er enen hemelse geur hangen over heel 't land en om d'r heen begonnen heikneuters, biembeeskes, schrijverkes, malders, lijsters en nachtegalen te zingen. 't Was één groot feest. Zo stond Marieke daar recht tegenover de Lieve Vrouw ter Linde en 't Kindje dat met Mariekes haar speelde. En ze praatte met 'r over d'r vader die dood was en over d'r moeder die nou zo hard moest werken en over de hei en de

bossen en over d'r ziekte. Ze vond 't zo erg dat ze niet meer kon zien en dat ze, in plaats van iedereen te kunnen helpen, nou zelf geholpen moest worden. Ze praatte net zo gewoon met de Lieve Vrouw alsof 't d'r eigen moeder was. Toen vroeg Maria of ze iets voor d'r kon doen. Marieke moest 'n ogenblikske nadenken en toen zei ze dat ze, ondanks d'r blindheid, toch zo graag de mensen zou willen helpen met 't een of ander. Dat had ze, toen ze nog kon zien, altijd gedaan en dat wilde ze zo graag blijven doen. Toen nam 't Kindje uit 'n mandje waar 'n engelke mee rondvloog 'n takske witte erica en gaf 't aan Mariekes. En Maria zei: 'Met dit takske kunde veel mensen gelukkig maken. Daar zulde van staan te kijken'. Maria en Marieke praatten nog enen helen tijd met mekaar, totdat Maria zei: 'Nou moet ik gaan, want 't land van Ravenstein is groot en ik wil 't vannacht helemaal afgaan'. 't Licht begon te verflauwen, de maan en de sterren begonnen weer zichtbaar te worden en Marieke ging terug naar 't bankske onder den berk, waar ze blij in enen diepen slaap viel... Toen de volgende morgen de zon al vroeg boven de bossen kwam uitgekropen en Mariekes moeder de vensters ging openmaken, zag ze d'r dochterke daar zitten. En ze verschoot. 'Marieke toch, waarom zitte hier al zo vroeg op oe bankske?' Toen vertelde Marieke wat er gebeurd was. Ze had de Lieve Vrouw ter Linde gezien en ze had 'n takske gekregen waar ze iedereen gelukkig mee kon maken. Toen verschoot d'r moeder nog harder, want ook zij wist wat de mensen zeiden en ze voelde ene steek onder d'r hart, omdat d'r goei Marieke nou binnen 'n jaar dood zou gaan. Er kwamen tranen in d'r ogen staan. Ze kon d'r eigen niet goed houden en vluchtte naar binnen. Maar ze wist zeker dat ze Mariekes nou geen ogenblik meer uit 't oog zou verliezen... 't Duurde niet lang of de mensen in Uden en Volkel en in de andere dorpen van 't land van Ravenstein hadden gehoord wat er gebeurd was met Mariekes en als ze d'r eigen niet goed voelden of in de put zaten, gingen ze naar 't huiske op de hei en dan lichtte de lucht weer op in d'r hart en ze gingen blij naar huis terug... De zomer ging voorbij en 't werd herfst en ongemerkt ging den herfst over in winter. Op enen avond, toen de sneeuw over de hei joeg en Marieke en d'r moeder d'r eigen zaten te warmen bij den hoog opbrandende klot onder de schouw, hoorden ze buiten iemand van z'n paard springen. Ze keken mekaar bang aan en Mariekes moeder dacht aan 't ergste. Iemand die met dat weer en in den donkere d'r eenzaam huiske op de hei zocht, had zeker niet veel goeds in't zin. Maar veel tijd om te denken had ze niet,

want de deur ging open en met de sneeuw, die door 't donkere gat naar binnen viel, kwam ene menheer den herd in. Dat 't ene voornamen heer was kon ze zo wel zien. De kleren die ie droeg hoorden niet thuis aan 't lijf van ene landloper. Hij zag de schrik in de ogen van 't vrouwke en ie stelde 'r gerust door te zeggen dat ze niet bang hoefde te zijn, want ie was de zoon van deren heer in Ravenstein. Walraven heette ie en ie was niet gekomen om te gebieden, maar om te vragen. Hij had gehoord over Mariekes en d'r wondertakske. Hij had hulp nodig, want ie leed aan 'n vreemde ziekte. Zene geest was ziek. Hij werd ooit zo zwaarmoedig dat ie gene raad meer wist en z'n eigen van kant wilde maken. Hij praatte enen helen tijd met Mariekes. Die zat daar maar met d'r dode ogen in 't niks te staren, terwijl ze 't takske witte erica in d'r klein mager handjes tegen d'r jong borst hield. Zo onder 't praten door voelde Walraven dat er 'n kracht van d'r uitging. 't Begon te lichten in zene geest. 'n Gevoel van blijdschap stroomde door heel z'n lijf. En toen ie weer den donkere nacht inreed, had ie wel kunnen zingen van dankbaarheid... Nu zou Walraven binnen niet al te langen tijd gaan trouwen met 'n jonkvrouw. Elisabeth heette ze. Ik weet wel dat er zijn die 'r Hildegonde genoemd hebben en Merlijne, maar als 't gaat over de Walraven die genoemd wordt in oude geschiedenisboeken, heette ze Elisabeth. Maar of ze nou Elisabeth heette of iets anders is niet belangrijk. Belangrijker is dat Walraven met 'r zou gaan trouwen. Elisabeth merkte al gauw dat er iets aan de hand was met Walraven. Hij was helemaal veranderd. De laatsten tijd was ie zo blij en opgeruimd geweest. En ie zong den helen dag. Ze had enen helen andere Walraven gekend, ene Walraven die ooit weken aan 'n stuk geen stom woord zei en den helen tijd maar somber en donker voor z'n eigen zat uit te kijken. Hij was zo heel anders geworden. Maar Walraven hield zene mond. Hij zei tegen niemand iets over z'n bezoek aan Mariekes. Wat zouden z'n adellijke vrienden 'm voor de gek gehouden hebben! Was ie nog zo bijgelovig dat ie echt meende dat 'n dom boerenkind 'm genezen had? Kom nou! Dus zei Walraven niks. Maar er waren anderen die wel iets zeiden, niet tegen Walraven maar tegen Elisabeth. In die dagen waren er blijkbaar ook al mensen die in de gunst probeerden te komen bij die hoog heren... en dames. Elisabeth kwam aan de weet waarom Walraven zo blij en opgewekt was. Hij ging buurten bij 'n boerinneke op de hei tussen Uden en Volkel. 't Meiske was wel blind, maar ze was mooi en ze kon de mensen betoveren. Ze had 'n takske waar ze alle mannen mee op de knieën kreeg. Elisabeth was op

d'r eigen manier ook slim. Ze liet 't wel uit deren adellijke kop om er ook maar iets over los te laten tegen Walraven. Want wat zou er gebeuren als ie kwaad werd, omdat ze stiekem naging wat ie allemaal deed? Hij maakte 't misschien wel uit en dan werd ze nooit z'n gemalin op 't kasteel van Ravenstein. Maar ze was ook jaloers. Ze kon niet hebben dat er iemand of iets tussen haar en hem kwam. En dus moest dat kind uit z'n leven verdwijnen. Nu had Elisabeth bedienden die voor d'r vlogen. Tegen een van die dienaars vertelde ze wat ze op dere lever had. Ze hoefde niet bang te zijn dat ie 't aan de grote klok zou hangen, want geld doet zwijgen en... als ie z'n baantje aan 't hof kwijt raakte, wat kon ie dan anders gaan doen dan schooien? Hij zou hier en daar wel 's rondneuzen of ie niet iemand kon vinden die 'r voor goed geld 'n handje wou helpen. Nou woonde er niet zo wijd van Mariekes af ene scheper; tenminste... hij noemde z'n eigen scheper, maar de boeren in den omtrek wisten wel beter. 't Was er zo ene die z'n pet schuin op zene kop had staan en aan de kant waar de klep van z'n pet omhoog stond, hing altijd enen tus haar over z'n één oog. En er stond 'n gemeen gezicht op. 'n Schuif was 't, iemand die nergens te goed voor was. Den dienaar van Elisabeth had al gauw in de gaten dat diee scheper misschien wel iemand was waar ge zaken mee kondt doen en ie stuurde 't er dan ook op aan dat ie 'm op ene keer toevallig ergens achteraf tegen kwam. Den bediende drukte z'n eigen heel voorzichtig uit tegen de scheper en hoe die 't opvatte moest ie zelf maar weten. Als hij, de scheper, er voor kon zorgen dat dat boerinneke Walraven niet meer onder de ogen kwam, kreeg ie honderd gulden en als ie 'm ook nog 't takske kon bezorgen dat dat boerinneke moest hebben, kreeg ie 't dubbele... Nou had diee scheper ook nog 'n geweten en dat geweten voelde z'n eigen niet helemaal op z'n gemak, maar de hebberigheid won 't... Intussen was 't weer voorjaar geworden en de scheper loerde op z'n kans. En toen ie Mariekes moeder op ene morgen 't bos in zag gaan, schoot ie 't huiske binnen en, hijgend als ene karhond, zei ie tegen Mariekes dat ie gestuurd was door 'n boerin die heel hard ziek was en of ze niet achter mekaar met 'm mee wilde gaan met d'r takske. Er was grote haast bij... Marieke wachtte geen ogenblik. Ze pakte de hand van de scheper en liet d'r eigen meetrekken. Maar toen ze aan de rand van 'n bos kwamen, waar 'n paar grote berken stonden tussen de rauwigheid, greep de scheper z'n mes en stak Mariekes dood. En bij een van de berken duwde ie 't lijk onder de grond. Maar toen ie 't takske erica wilde oprapen, brandde ie

er z'n vingers aan. Met ene vloek liet ie 't vallen en liep weg, zo hard als ie kon. Zoals afgesproken kreeg ie z'n honderd gulden, maar 't geld brandde 'n gat in z'n geweten. Hij begon na te denken over wat ie gedaan had en ie verachtte z'n eigen zo dat ie naar Ravenstein liep en 't geld in de gracht van 't kasteel gooide... Intussen treurde Mariekes moeder over 't verdwijnen van d'r dochterke. En hoe ijverig de boeren 'r ook hielpen zoeken, 't haalde niks uit. Marieke was weg en bleef weg. Wat was er gebeurd en hoe had 't in 's hemelsnaam kunnen gebeuren? Ze was maar 'n ogenblik 't bos ingegaan om wat hout te zoeken en toen ze terugkwam was Marieke weg geweest. Met d'r takske. Was iemand 'r komen halen voor ene zieke en was ze alleen teruggekomen en verdwaald en in een van die moerassige sloten achter den Eikenheuvel gevallen en verdronken? En heel den tijd dacht ze maar aan wat de mensen zeiden: als 'n meiske goed geleefd heeft en de Lieve Vrouw ter Linde in den eerste meinacht over de hei en de bossen heeft zien zweven, moet ze binnen 'n jaar sterven. Zou d'r Marieke dan echt dood zijn? En ze treurde en rouwde om d'r groot verlies...

De lente groeide uit tot ene volwassen zomer en al 't zoeken naar Mariekes had niks opgeleverd. Maar op enen avond deed de pastoor op 't huiske van de oude vrouw af. Hij had haast. Of ze ogenblikkelijk met 'm mee wilde gaan. Er was iemand die met 'r wilde praten. En ze moest vlug zijn; anders was 't te laat. Intussen lag de scheper te vechten met den dood. De paar boeren die bij 'm zaten begrepen er niks van dat ie nog leefde. Hij was zo toegetakeld dat ie allang dood had moeten zijn. Ze vonden dat ie maar lang te kerven had met Onze Lieven Heer, voordat die er 'n eind aan maakte. Ze hadden 'm toevallig gevonden aan de rand van 'n bos en 'm voorzichtig naar z'n schaapskooi gedragen, waar ze 'm op 'n paar bossen strooi hadden gelegd. Toen waren ze de pastoor gaan halen, want ze hadden wel gezien dat ie 't niet lang meer zou maken. De scheper was, zoals ie dat wel meer deed, op jacht geweest. In de bossen zwierven hier en daar nog wilde zwijnen rond en 't vlees bracht ene mooie cent op. Maar diee keer was 't niet gegaan zoals de scheper dat wilde. Hij had achter 'n varken aangezeten en op 'n gegeven ogenblik kon 't niet verder. Toen had 't z'n eigen omgedraaid en de scheper aangevallen. Maar die stond klaar met z'n mes. Nou had 't de laatsten tijd nogal wat geregend en de grond was erg drassig. Dat was de scheper z'n ongeluk geworden. Toen 't varken met z'n voorste poten omhoog op de scheper afkwam, had ie willen steken, maar ie

was uitgeschoven op de natte grond en ie stak mis en viel. 't Varken had z'n eigen boven op 'm gegooid en met z'n scherpe slagtanden heel z'n lijf opengehaald. Z'n ingewanden hingen neven zenen buik... Nou lag de scheper te wachten op Mariekes moeder. Hij had de pastoor al verteld wat ie aangevangen had, maar die mocht er als priester met niemand over praten, zelfs met haar niet. Voordat ie de eeuwigheid inging, moest ie 'r alles vertellen en 'r vergiffenis vragen. En zo hoorde ze toen hoe ie voor honderd gulden Mariekes uit d'r huiske had gelokt en hoe ie 'r vermoord had en begraven bij enen berk aan de rand van 't bos. Pas toen ie alles opgebiecht had en vergiffenis had gekregen, kon ie dood gaan... Nog dezelfden avond liepen de pastoor en 't vrouwke naar de plaats die de scheper aangewezen had. 't Was duidelijk dat daar iemand nog niet zo lang geleden de grond overhoop gehaald had. En Mariekes takske, waar ze zoveel mensen mee goed gedaan had, vonden ze ook. Maar 't was verdord en de witte bloemkes waren tot niks verschrompeld. De pastoor zegende 't graf onder den berk en Mariekes moeder legde er 't takske op. Toen gingen ze naar huis, bedroefd maar toch ook blij, omdat er aan de onzekerheid 'n eind gekomen was en omdat ze Mariekes gevonden hadden... De volgende morgen was 't vrouwke al weer vroeg op stap. Ze had wat bloemkes geplukt in den hof neven d'r huiske en die wilde ze op 't graf van d'r dochterke gaan zetten. Toen ze nog 'n paar meter van 't graf af was zag ze 't al. Er was iets gebeurd met 't verdorde takske dat ze op 't graf had gelegd. In de nacht was 't weer gaan bloeien. Maar de bloemkes waren niet wit. Ze waren purper. En in de rauwigheid tegen 't bos aan zaten heikneuterkes te zingen en vinken. Die hadden sinds Marieke daar vermoord was gezwegen. En al heel gauw tooide ieder stukske hei in Uden en Volkel en 't hele land van Ravenstein z'n eigen met purperen bloemkes, de kleur van Mariekes jong bloed. En daarom heeft sinds dieen dag de hei voort altijd in augustus gebloeid...

Peer Bartel Oome

Als ge naar Den Bosch moet en ge woont op Duifhuis, legde er den avond van te voren al op aan dat ge de volgende morgen bijtijds op bent. Den Bosch is niet aan de deur en ge loopt er niet in 'n uur of wat naar toe. En zeker niet als ge 'n kalf bij oe hebt. Zo dacht Peer Bartel Oome er ook over. En Bartel Oome, den boer op Duifhuis waar Peer diende, had z'n gedachten geraden. 'De zon stao nog wel hôg aon de locht en de rog is zo rijp dat de wisse breke', had ie gezegd, 'maar ge moest er toch mar 'n ènd aon make, jonge, en naor bed gaon'. Peer had zene zicht in zene nek gelegd en met 'n strooispierke in zene mond was ie op 't boerderijke van zene boer aan gekuierd...

Als enen boer naar huis gaat, met de zon nog hoog boven de toppen van de canadassen, en ie heeft zene zicht bij 'm, willen de ander boeren er meer van weten. 'En ge doet al zo vruug op hous af', hadden ze tegen Peere geroepen. Wel tien keer had ie moeten vertellen dat ie de volgende morgen 'n kalf ging afleveren in den Bosch. 't Begon 'm op den duur te vervelen.

De boerin zette gauw enen bord möllekepap voor 'm neer en 'n korst oud brood en het duurde niet lang of Peer lag in z'n bed op de opkamer onder de glazen pan. En toen 't dag begon te worden, toen de zon van die lang gloeiige slierten voor d'r uitstuurde, liep Peer al met z'n kalf te trekken op Vorstenbosch aan. 't Wordt weer heet, dacht ie en ie sloepte op z'n klompkes door de morgendauw. 't Was allang heet geweest en 't was de haver aan te zien dat ze wel 'ns wat regen lustte. 'Wa laot de haver d'r köpkes hange', zei Peer tegen z'n eigen, 'ze bidt um regen'.

Het een uur reeg z'n eigen aan 't ander en de vroege morgen ging over in de vollen dag. Maar met het licht werden ook de ogen van 't kalf helderder. Peer kreeg er last mee. De koeikes, die langs de zandwegen rustig lagen te neerken, kregen belangstelling voor Peer z'n kalf. Ze kropen overeind en begonnen langs de slootkanten te draven. En toen ze de zon onder d'r staarten voelden, werd 't draven bezen; en bezen is 'n lelijk ding. Dat werkt aanstekelijk. Het had Peere heel wat zweetdruppels gekost, eer ie met z'n kalf in den Bosch was. Maar ie was er gekomen en ie had 't afgeleverd. Het geld dat

ie er voor gebeurd had, had ie in 'n zakske om zene nek gehangen. En omdat enen boerenknecht niet van zonlicht alleen kan leven, had Peer 'n mikske en 'n pin worst gekocht en al etende deed ie weer op Uden aan. Maar toen ie bij de stadspoort kwam, zei ie zo tegen z'n eigen: 'Dè is nou toch vremd... Mee 'n kalf ben ik gekome en zô'k nou enen hond mee thous brenge?' Het was 'm niet ontgaan dat al enen helen tijd 'n hondje achter z'n hakken had aangelopen. En omdat Peer maar ene gewone boerenknecht was en 'm 't geld niet op zene rug groeide, begon ie te denken aan 'n heel rijke dame die d'r hondje kwijt was en er zeker iets voor over zou hebben, als ze 't terug had. En ie draaide om en slenterde weer de stad in. 'Dè is nie gèk', zei Peer. Nee, dat was 't niet, want 't hondje begon voor 'm uit te lopen. 'Nou hoef ik mar achter 'm aon te gaon en ik kom van eiges bij de dame mee al d'r geld. En dan strik ik twee kaoters: 't kalf van menen boer goed verkocht en zèlf wa gevange'. En ie was nog met z'n blijdschap aan 't spelen, toen 't hondje stilhield en joekerend aan 'n deur begon te krabben...

Hij had er nog geen erg in dat achter 'm de lucht begon dicht te trekken en dat de zon in de donderkoppen gekropen was. Zo'n haast had ie. En ie wist niet of ie moest lachen of janken. Maar dan voelde ie de twintig geldstukken weer langs z'n ribbenkast strijken... Ene verrots vervelende dag was 't geweest en toch... Als ie z'n eigen nou maar niet vergallopeerde en zene mond voorbij praatte! Wie had kunnen denken dat dat teefke de waakhond was van enen troep valse munters? 'Nee, zo dicht heb ik den dood nog noit in z'n gezicht gekeke', zei ie tegen z'n eigen. En ie bibberde van de schrik als ie er aan dacht... Wat had ie anders kunnen doen dan beloven dat ie tegen niemand zou zeggen ('tegen niemand', begrepen!) waar ie met dieen hond was terecht gekomen? Ze zouden 'm op slag van kant gemaakt hebben. Maar toen hoorde ie 't onder in de lucht donderen en toen zag ie pas dat er 'n schoer opkwam. Hij klemde z'n vuist nog vaster op 't geld dat de valse munters 'm gegeven hadden ('m'n eigen geld') en ie vergat bijna dat er ook nog 'n zakske aan 'n touwke om zene nek hing met al 't geld van 't kalf. 'Twentig gèldstukke ieder jaor as ik mene mond haaw is nie gèk', zei Peer en toen kreeg ie nog meer haast, want ie hoorde 't weer donderen. En toen de kruinen van de canadassen heen en weer begonnen te slaan en den donder voort hoog in de lucht zat, sloeg Peer de voordeur achter z'n gat dicht en stond ie weer in den herd van Bartel Oome...

Peer klaagde wel 's ooit dat de plavuizen op de opkamer zo koud waren. Bartel Oome lachte dan en zei: 'Ene kraaienden haon kan ene knècht 's mèrgens nie wakker krijge, maar natte plevouze wel...' Nou was Peer blij dat er plavuizen onder z'n bedstee lagen, want waar zat z'n geld veiliger?
Peer had allang met scheel ogen naar de zoon van den Huvener op 't Loo gekeken. Den Huvener was ene rijken boer en zene zoon had pas zilveren gespen op z'n schoenen gekocht. En daar stak ie de ogen van de gewoon knechten mee uit. Ene knecht was maar ene knecht en die moest z'n eigen met heel wat minder tevreden stellen. Nou Peer geld had, hoefde ie niet voor 'm onder te doen. En ie zou dat ook laten zien. Toen ie de maandag er op met enen bag van Bartel Oome naar de markt moest, was ie de winkel neven den brouwer binnengelopen en had ie dezelfde gespen gekocht. Huvener of genen Huvener. En Peer kon nog meer. 's Zondags na de laatste mis ging ie in z'n schoenen met zilveren gespen recht naar 'de Zwaan' en daar dronk ie drie potten bier. Toen werd er gesmoesd onder de jong kels. Peer was toch ook maar knecht. Waar haalde ie 't geld vandaan? Peer had lak aan alles en 't duurde niet lang of ie had 'n nieuw pet op en 'de Zwaan' was al niet goed genoeg meer. Als enen burgemeester zat ie in 'de Keizer' op de markt 's zondags na 't lof..

Sinds Sunte Matthijs woonde er op Duifhuis bij enen boer 'n Veghels meidje. Hanneke heette ze en 't was 'n verrots knappe. Er waren al heel wat knechten en jong boeren geweest die met 'r op de loop hadden willen gaan, maar Peer was ze allemaal te glad af geweest. En 't goeiendag zeggen was uitgedraaid op vrijen. Ze hadden 't op mekaar. Peer zou voor z'n Hanneke door de dorenheg gekropen zijn en als ze in 'n koffiepotje had gezeten, had ie ze bij wijze van spreken, als 't moest door 't pijpke er uit gehaald. Met de kermis had ie voor z'n meidje enen omslagdoek gekocht, de mooiste en den duurste die ie in de winkel bij 't Mariakapelleke had kunnen vinden. Den omslagdoek die Mieke de Mulder 's zondags op dere kop had, ene met lichte en donkerrode bloemkes, was maar 'n tod vergeleken bij wat Peer aan z'n Hanneke gegeven had... En intussen snapte maar niemand dat Peer zo groot kon doen. Maar met ene Meimarkt, toen Peer z'n Hanneke in 'de Zwaan' bier met suiker zat te voeren, liep ie met z'n zilveren gespen op z'n schoenen en z'n mooi pet op tegen de lamp. Hij gooide, zodat iedereen 't kon zien, ene grote gulden op den toog. Toevallig zat er ook enen diender in 'de Zwaan' en die

vertrouwde de klank van diee gulden niet. Hij ging naar den hospes en vroeg of ie 'm 's mocht bekijken. En voordat Peer goed en wel begreep wat er aan de hand was, stond den diender al voor 'm met de vraag waar ie diee gulden gebeurd had. Peer kreeg ene kop zo rood of ie moest leggen en dat vertrouwde den diender niet. Peer moest maar 's met 'm meegaan. En toen hadde de poppen aan 't dansen, want ze haalden op 't raadhuis nog veel meer vals geld uit Peer z'n zakken en omdat ie zweeg als 'n graf, kwam ie in 't gat terecht onder 't raadhuis. Daar zat ie nou met z'n mooi pet op... Hanneke stond al zo bij de pastoor met de klink te vatten en wat de pastoor ook zei, er was met 't heel Hanneke geen land te bezeilen. Van de pastorie deed ze recht naar 't kapelleke van Ons Lief Vrouwke ter Linde, waar ze aan 't bidden sloeg dat de stukken er af vlogen. Peer was gene schelm. Peer was ene goeie jongen en 't Lief Vrouwke moest helpen. De Rector, die in 't dorp al gehoord had wat er met Peere was gebeurd, kwam toevallig 't kapelleke binnen en hoorde Hannekes daar lamenteren en janken. 'Hanneke, Hanneke', zei de Rector. 'Wat heb je toch nog weinig vertrouwen. Ge weet toch net zo goed als ik dat Peer genen bedrieger is. Ga nou maar gauw naar Duifhuis naar je boer. Het komt allemaal wel in orde...' En Hanneke ging naar deren boer. Dwars door de velden deed ze. Met deren blauwe zakdoek voor d'r roodbeschreide ogen. En als ze ver weg iemand zag, maakte ze ene groten omweg. Hanneke schaamde d'r eigen. Peer in 't gat en zij vreej met 'm. Wat zouden de boeren wel niet zeggen?' 'n Ding van niks bende. En dè vrijt mee ene schelm'...

Intussen zat de pastoor al enen helen tijd bij Peere in 't gat. Koud was 't er en donker. Hij was naar de schout geweest. Als die er niks op tegen had, zou ie wel 'ns bij Peere gaan buurten. Hij zou 'm wel aan de praat krijgen. Maar dat viel niet mee. Peer zat daar maar te zitten met zene kop tussen z'n knieën en ie deed zene mond niet open. Maar toen ie begon te janken wist de pastoor dat ie 't gewonnen had. Hij zei enen helen tijd niks en liet Peere maar begaan. En toen hoorde ie tussen 't snotteren door iets over enen eed die Peer gezworen had. 'En aon enen eed moette oe eige toch haawe, meneer pastoor. Zeg nou zèlf'. Maar toen de pastoor 'm uitgelegd had dat zonen eed niks waard was, begon Peer te praten. Hij vertelde alles. Hij verzweeg niks. Met 'n opgelucht hart deed de pastoor naar de schout. 'Schout, ik heb 't. Daar vatten we 'n fles wijn op'. En terwijl de schout de glazen zo vol schonk dat er de brobbels

op kwamen staan, vertelde de pastoor over de valse munters in den Bosch. Toen werd Peer gehaald. De schout moest alles ook 's met z'n eigen oren horen...
Daags er op deed Peer met de schout naar den Bosch. En voordat de munters daar boven op d'r zolderkamerke goed en wel wisten wat er gebeurde, hadden ze de touwen al om de polsen. Ze waren er bij. En dat ze 't er niet levend zouden afbrengen, hadden ze wel in de gaten. Pas had er recht tegenover d'r deur nog 'n groot plakaat gehangen waarop te lezen stond dat iedereen die ene valse munter kon aanbrengen honderd dukaten zou krijgen van de Hoogmogende Staten van Holland...

Toen 't in Uden kermis was, reed er 'n kar door de koude oktobermorgen. Over Bedaf en den Dintersen Hoek op den Bosch aan. Twee munters zouden voor het raadhuis opgehangen worden. De drie andere hadden 't er in zekere zin beter afgebracht. Die werden voor levenslang in 't gat gezet. Jan de Mulder, den Huvener en nog 'n paar anderen, zoveel als er op de kar konden, wilden wel 'ns zien hoe die schelmen in d'r laatste hemd stonden. En Kobuske, 't nieuwsgierig snijerke van den Vorstenburg, liet z'n anderhalf been over de rand van den bak bemmelen. Zonder hem kon de vertoning niet doorgaan. En toen ze al heel wijd weg waren, zei 't mank snijerke: 'Ik geleuf dè'k de Ujese klokke hier kan heure luie. Ze gaon Mijntje Pietjes onder de grond douwe'...

't Ging niet goed met Peere. Peer liet zene kop hangen als 'n strijkerige hen dere kam. En Hanneke had d'r handen vol aan 'm. Peer mijmerde en treurde. 'Ja mar Peer, ge hoeft oe toch niet te schame. Ge bent schatrijk. De schout hee toch zèlf gezid dè ge er te goejer trouw ingelope bent. En de pastoor ôk. En as de Here van Holland ou nie vertrouwd hân, hadde gij die honderd uitgeloofde dukate nie gekrege'... Nee, Peer was toch niet zoals ie in 't begin van dere vrij geweest was. En toen dacht Hanneke dat ze zelf misschien de reden was van z'n mistroostigheid. Dat ie op 'r uitgekeken was, maar 't niet durfde uit te maken. Dat had ze nou niet moeten denken en zeker niet zeggen. Peer was kwaad geworden. 'Op ou outgekeke; in geen duuzend jaor'... En toen was er 'n boerderijke te koop op Duifhuis. 'n Boerderijke uit honderden. Zo gauw Hanneke dat hoorde, deed ze naar Peere. 'En dè boerderijke moette gij kope, jonge. En dan trouwe we en dan is alle leed geleje. En dan zalde gij 's zien, hoe schoon wij same boere. Tege heel Duif-

huis op'. Kijk, dat deed Peere goed. Hij kreeg weer zin in 't leven. Hij zag z'n eigen met z'n Hanneke al staan midden tussen de groeiende rog. Hij, Peer, boer op z'n eigen en Hanneke z'n boerin. En ie droomde over zonen en dochters, zonen zo sterk als hijzelf en dochters die op Hanneke leken. En ie werd weer den oude Peer van vroeger. Hij floot weer en ie lachte weer. Maar toen ze 't boerderijke gekocht hadden en al ondertrouwd waren, begon Hanneke te kniezen. Kijk, toen werden de rollen omgekeerd. Toen moest Peer met z'n grote werkhand Hannekes kin omhoog houden. 'Ge bent bang om te trouwe. Dè is 't 'm. Zeg 't nou mar gerust. Hanneke, Hanneke! Ge weet toch wel dat ge van men gene schrik hoeft te hebbe'. En de boeren uit de buurt zeiden al precies hetzelfde. 'Wa zalle we nou beleve, Hanneke? Ge hoeft oe eige toch niet te schame, dè ge trouwt. Ze hebben 't hier toch hous veur hous gedaon'. Toen vatte Hanneke weer moed en op ene vroege morgen, toen den hemel overliep van rijkdom, reden Peer en Hanneke zo blij als kinderen met de huifkar naar de kerk...

Peer bezag de ondergaande zon en zei voor 'm uit: "t Zal mèrge goei weer zijn. Als ik 's mee m'n nuchter kalf naor den Bosch dee'.
'Ge moet doen wa ge niet laote kunt, jonge', zei Hanneke. 'Zo lang ge maar weer nie bij die munters aongaot'.
'Nee', zei Peer, 'as me nou weer 'n hundje achternao kumt, draai ik nie um, mar dan breng ik 't mee veur ons Driekske'.
En toen keken ze mekaar 's aan en ze moesten zo hard lachen dat 'n toetimmerke dat daar in de heg op z'n eikes zat verschrikt van z'n nestje vloog...

Kobus van der Schlossen

Als er vandaag bij dezen boer ingebroken wordt en morgen bij diee en ge weet dat ge er misschien vannacht zelf aan geloven moet, leefde niet rustig. Er komt 'n soort spann ng hangen over oe leven; ge haalt oe allerhande dingen in oewe kop en ge wordt gejaagd. En als ge daarbij nog andere zorgen hebt, laatte oewe kop helemaal hangen. Dat wijfke op Slabroek kon er van meepraten. Al jaren werd de streek onveilig gemaakt door enen bandiet. 't Leek wel of den duvel zelf aan 't werk was. Wat de gendarmen ook deden, ze kregen 'm niet te pakken. En 't ergste was, hij kwam zelden alleen. Hij had enen helen troep aanhangers, die er samen met hem op uittrokken. De zwarte bende werden ze genoemd, omdat ze d'r gezichten met roet insmeerden... Nee, dat wijfke op Slabroek had gene rustige nacht gehad sinds dere mens gestorven was. Eenzaam en van alleman verlaten zat ze daar in d'r keuterijke midden op de Slabroekse hei met d'r vier kinderen, waarvan den oudste nog maar zeventien was. Eigenlijk hoefde ze niet zo heel bang te zijn van de zwarte bende, want die kwam alleen maar waar iets te halen viel. En daar hoefden ze bij haar niet om te komen. Dat had deren huisbaas, den Herpsen Heer, al ondervonden. Die was er een paar dagen geleden nog geweest om de huur. Nu wist 't wijfke genen hemelse raad meer. Als ze met Kerstmis de twintig gulden niet op tafel kon leggen, werd ze met heel d'r hebben en houden op straat gegooid...
Over dit alles zat ze druk te prakkezeren, toen er 'n paar dagen voor Kerstmis nog laat op de voordeur geklopt werd. Dere zoon, die in den hoek van 't vuur ene klomp zat te lappen, schoot overeind om te gaan kijken wie er nog zo laat op Slabroek lag te vallen, maar 't wijfke stond al bij de deur, eer ie zene klomp op de vloer had kunnen leggen... 't Was 'n grote opluchting dat de late bezoeker geen zwart gezicht had. 't Was er gene van de zwarte bende en... den Herpensen Heer was 't gelukkig ook niet. En omdat van de twee heren waarvan ze zone grote schrik had den ene noch den andere aan de deur klopte, was 't wijfke al meteen 'n beetje toeschietelijk, toen de vreemde snuiter met z'n grote mand op zene rug vroeg of ie z'n eigen niet efkes mocht warmen...
't Wijfke gooide nog wat klot op 't vuur en toen met de vlam

ook 't licht in den herd 'n beetje opleefde, begon den heikrikkel in de schouw zo hard te schierpen dat ze mekare nauwelijks konden verstaan. Maar dat was zo erg niet, want 't gesprek vlotte niet al te goed. De meesten tijd was den heikrikkel alleen aan 't woord. Wat moette ook zeggen tegen zone landloper die ineens komt binnenvallen? Ja, de dagen waren kort en 't was maar zoer weer. Daar had ie gelijk in. En als ge zo den helen dag op de baan bent, raakte de kou bijna niet meer kwijt...

Ze hadden al enen helen tijd in 't vuur zitten kijken, toen de landloper zo maar ineens vroeg: 'Kunde nie ene goeie spèkkoek veur me bakke?... Nee, ge hoeft dè nie veur niks te doen. Ik zal 'm goed betaole'. En ie rammelde 's flink met z'n tes. 't Was geld dat daar rammelde. Veel geld. Dat kon 't wijfke wel horen. Meteen dacht ze weer aan de huur die ze binnenkort moest betalen. En, omdat alle beetjes helpen, sloepte ze zonder d'r eigen lang te bedenken naar de geut om timper te gaan maken... Toen de landloper z'n eigen te goed zat te doen aan de vette koek, begon 't ijs te dooien. Ze raakten druk aan 't praten en van 't een kwam 't op 't ander. En voordat 't wijfke er zelf goed en wel erg in had, zat ze midden in d'r verhaal over deren Herpensen Heer en over de huishuur. Ze voelde wel dat ze daar misschien beter niet over had kunnen beginnen, maar zwijg 's als ge er den helen dag over prakkezeert... De landloper was erg ingenomen met d'r zorgen en 't wijfke wist niet meer wat ze van 'm denken moest. Was 't wel ene landloper? En... hoe kwam ie aan al dat geld? Dat soort volk zat er meestal niet al te goed bij. Maar toen vroeg ie opeens op de man af: 'En hoeveul moet dieen Heer hebbe?' 't Wijfke werd stil van die vraag. Was 't wel verstandig 'm dat ook nog te zeggen? Ze had toch al meer verteld als ze kwijt wilde. Maar wat deed 't er eigenlijk toe? Of ze nu zweeg of praatte, de twintig gulden waren er toch niet. 'Twentig gulde', zei 't wijfke... 'Twentig gulde', herhaalde de landloper... 'Weette wa? Ik zörg dè ge die twentig gulde nog veur Kerstmis hêt'. Toen moest 't wijfke toch lachen. Die mannen hadden goei praten als ze deren buik vol zaten te pakken met spekkoek aan andermans tafel. Dan voerden ze 't hoogste woord. Maar zo gauw als ze de deur achter dere rug dichttrokken, waren ze d'r belofte vergeten. Als 't tenminste zo ver kwam. Meestal begonnen ze eerst te beloven en dan op slag te schooïen. Daar hadde 't al. Tegen z'n verwachting in was 't laat geworden en 't was zo'n koud, donker weer... Of ie misschien voor éne nacht in 't hooi mocht kruipen?... 't Scheen dat ie op 't gezicht van 't

wijfke kon lezen dat ze met z'n verzoek niet erg ingenomen was, want ie wachtte d'r antwoord nog niet eens af. Nee, ze hoefde gene schrik te hebben. Er zou niks gebeuren...
Geen oog deed 't wijfke diee nacht dicht. Hoe had ze 't toch in dere kop kunnen halen diee landloper op de balken te laten slapen. Als dere mens nog geleefd had, was 't niet gebeurd. Hij had 'm nog liever met 'n schop in zene nek geslagen. 'En as ge snotver... nie makt dat ge achter mekare inrukt, zal ik den hond 's loslaote...'. En den hele nacht meende ze dat ze iets hoorde. Ze wist zeker dat ie er voor dag en dauw met 't een of ander van door was. Waar had ze d'r verstand gelaten? Dit was den eerste maar ook de laatste keer dat ze ene vreemde op 't hooi liet slapen... Toen ze de morgen erop uit d'r bed kroop en de moor boven 't vuur hing, was de landloper er niet vandoor. En ie had goeie praat. 't Wijfke was zo blij dat ze ene stoel meer dan anders bij de tafel schoof en 'm mee koffie liet drinken. Toen vertrok ie. Hij bedankte 'r voor d'r gastvrijheid en... nog vóór Kerstmis kwam ie terug met 't beloofde geld. Dat zou ze wel zien. Ze was al blij genoeg dat 't nog zo goed was afgelopen...
't Werd vigilie van Kerstmis. Donker was 't en koud. 't Had gevroren. De bomen en velden zagen wit van den hijzel. 't Wijfke had net d'r paar koeikes leeggetrokken en ze stond de moor met koffiewater aan 't haal te hangen, toen daar in ene keer de landloper in de deur stond. Ze liet van verbazing de moor haast uit d'r handen vallen. 'Ge ziet, ik ben m'n belofte nie vergete. Hier is 't gèld... Mèrgenaovend hoop ik hier weer langs te komme, en as ge nog 's zône lèkkere koek veur me bakt, hebbe we afgerekend'. En ie stond al weer bij de deur. 't Wijfke trok ene stoel bij 't vuur en drong er op aan dat ie zou blijven, maar ie zei dat ie genen tijd had. Wel moest ze 'm 's vertellen wanneer dieen Herpensen Heer om z'n geld kwam. Precies wist ze 't ook niet. Met Kerstmis, had ie gezegd. Hij zou morgen of overmorgen wel komen. Trouwens, hij kwam bijna iedere middag over den bospad gereden... En ie stond al met de deur open, toen ie nog zei: 'En as ge nou verstaand hêt, laot dieen Heer dan tekene dat ie z'n geld gehad hee. En... tegen niemand zegge van wie ge 't gekregen hêt'. En weg was ie. Enen droom leek 't. Maar toen 't wijfke de harde guldens één voor één opraapte, werd ze 'n licht gevoel gewaar in d'r binnenste. Ze zou niet uit d'r huiske hoeven. Ze zou de huur kunnen betalen. 't Zou voorjaar worden en dan was dere zoon al weer 'n jaar ouder. En als 't geluk 'r 'n klein beetje mee zat!... Maar wie was diee landloper toch?...

Kerstdagwerd kerstavond. 't Werd later en later en de landloper kwam niet. 't Werd tweede kerstdag en ie kwam nog niet. Maar op derde kerstdag tegen de middag, toen ze iemand op d'r huiske af hoorde komen, wist ze zeker dat ie 't was. Dat ze nog iemand anders te verwachten had, iemand die niet om spekkoek kwam maar om z'n geld, was in d'r blijdschap door dere kop gegaan. Met 't zonlicht dat door de opengegooide deur binnenviel en de lemen vloer van den herd nog 'n valer kleur gaf als ze al had, kwam ook den Herpensen Heer in huis. 'En hoe is 't? Krijg ik m'n geld of niet?... 't Wijfke was al naar de geut en terwijl ze heel voorzichtig 'n plavuis oplichtte en 't geldzakske uit 't koude gat haalde, stond de ruiter den armzaligen inboedel van 't huiske in zich op te nemen. Keuters waren 't, die boeren, armoeizaaiers. En 't stonk er naar mest en koeien.. Bevend telde 't wijfke de twintig gulden voor 'm neer en d'r stem trilde toen ze 'm vroeg of ie misschien wilde tekenen... 'En zorg dat de volgende keer 't geld klaar ligt. En laat me in Gods naam geen twee, drie keren voor niks komen'. De deur kraakte in d'r stijlen en de tinnen borden op de schouwrand rinkelden toen ie vertrok. Ze hoorde 'm op z'n paard springen en zag 'm door de groen verweerde ruitjes de bossen in rijden...

Wijdbeens stond de landloper, de weldoener, voor den Herpensen Heer. 'Ja, komt er mar 's af. En laot mar 's zien wa ge in oe tèssen hêt'... Hulp hoefde den Heer in de bossen van niemand te verwachten. Roerloos stonden de hoge dennen aan weerskanten van de weg. En 't enigste wat z'n schreeuwen kon opleveren was enen echo die van 't een bos tegen 't ander kaatste... 'Of wilde ôk 's wete, hoe di geweerke werkt? Nee, 't kètst nie. Dè hee't nog noit gedaon. En as ge 't er levend af zôt brenge, moette 't hier en daor mar 's gaon vraoge. D'r zijn er nog wel die er over mee kunne praote'... Bang als enen haas gaf den Herpensen Heer 't geld dat ie pas had gebeurd aan de landloper, die niemand anders was dan den beruchte Kobus van der Schlossen. En de twintig gulden die 't wijfke 'm gegeven had, was nog lang niet alles wat ie op zak had...

Al van ver zag ie de boerderij liggen. Nee, daar was 't geen armoe. Dat konde zo wel zien. Kobus begreep maar niet dat zo'n rijke weduwe 't aandurfde daar op d'r eigen te blijven zitten. Hij zou 'r wel 's aan d'r verstand brengen waar dat op uitdraaide. Een van deze nachten kon ze 'm met z'n bende verwachten... Ze stond enen emmer water te putten, toen ie de

missen opging. 'Zo, vrouwke, bende de zaak 's 'n bitje aon 't schoonmake?' Met d'r handen in d'r zij wachtte ze 'm af. 'Ik zag hier 'n paor henne rondlope en ik daacht dè er misschien wel wa te verdiene viel'. Maar terwijl ie met zene mond over hennen praatte, stond ie met z'n ogen de zaak te verkennen... 'En', zei ie zo terloops, 'hedde ôk geheurd dè ze Kobus van der Schlossen gevat hebben? Op 't ogenblik hangt ie op 't rad'. En ie zette zene voet op 't karwiel dat daar tegen 't bakhuis lag en waarop 't wijfke d'r potten en pannen droogde... Bij 't horen van de gevreesde naam werd ze een en al oor. 'Wa ga me nou zegt! Hebbe ze 'm gevat? Nee, daor hâ'k nog niks van geheurd... Ik weet ôk nie wa'k van diee Kobus van der Schlossen denke moet. Ge heurt zo'n aorige dingen over 'm. Ze zeggen dè-t-ie alleen mar bij rijke mensen ging stele en dè-t-ie dik genog gèld en ete ging brenge bij de èrm. Dè-t-ie gestraft wordt is heel goed, mar dè ze'm op 't rad hebbe ligge, vein ik toch wel wa èrg. Dè gun ik 'm toch nie'... Zo had Kobus nog nooit over z'n eigen horen praten. 't Wijfke vond 't erg, als ze 'm op 't rad zouden leggen. Toen gebeurde er iets in 'm. Hij wist niet precies wat, maar ie draaide z'n eigen om en ie ging. Rusteloos trok ie langs de wegen. Hij kon de woorden van 't wijfke maar niet vergeten. Maar wel vergat ie z'n plan haar met z'n bende 'n bezoek te brengen...

Ene Loosen boer had op de Udense markt enen toom biggen verkocht. En goed verkocht ook... 'n Paar nachten erop werd er bij 'm ingebroken en behalve 't geld dat ie gebeurd had verdween ook al 't goud van de boerin... Een anderen boer had 'n kalf gekocht voor niet al te veel geld. Maar toen ie 't de volgende morgen wilde gaan weteren was 't weg... Toen werd er bij den Heer van Ravenstein met de vuist op de tafel geslagen. Hij moest maar 's zorgen dat ze dieen bandiet te pakken kregen. 't Had lang genoeg geduurd. Den Heer van Ravenstein had de boeren niet graag tegen. Hij begon z'n gendarmen achter d'r veren te zitten. Er moest jacht gemaakt worden op Kobus van der Schlossen. En om ze wat meer durf te geven, beloofde ie aan degene die 'm levend of dood afleverde twintig goudstukken...
'n Paar weken later was 't meimarkt. Toen ging 't er op. Van alle kanten kwamen de gendarmen als boeren of als kooplui verkleed op de markt af. Maar toen ze na de markt allemaal heel hard stonden te beweren dat Kobus er niet geweest kon zijn, zaten verschillende boerkes thuis d'r zakken af te voelen naar 't geld dat ze niet meer konden vinden...

'Ziede nie', riepen de boeren, den ene nog harder dan de andere. 'Ze krijgen 'm nie. 't Zal toch wel waor zijn dat ie z'n ziel aon den duvel verkocht hee'. Kobus was enen handlanger van den duvel. Hij kon iets wat 'n ander niet kon. Ene gendarm had 't 't eerst beweerd. Die had 't met eigen ogen gezien. Hij was 'm tegengekomen op Slabroek en had 'm in 'n ven zien springen. Kobus had z'n eigen veranderd in enen bos biezen. En toen ie bij 't ven kwam, stond dieen bos biezen te brobbelen. De boeren geloofden wat de gendarm beweerde en daarom noemden ze 't daar achter Slabroek nog altijd 'de brobbelbies'... Als Kobus niet iets meer kon, hoe had ie dan op diee marktdag kunnen ontsnappen? Iedereen wist 't. Kobus had 'n mes en dat had ie altijd bij 'm. Hij hoefde 't maar in de tafel te steken en ie wist of er onraad was. Want als er ene gendarm in de buurt was, begon den handvat op en neer te slaan. Iedereen wist dat...

Als ge 'n borreltje te veel op hebt, bende niet zeker meer van oe eigen. Dan kunde wel 's gekke dingen doen. Dan meende dat ge voor niemand bang hoeft te zijn. Zelfs niet voor ene gendarm. Die stommiteit haalde Kobus ook uit. Hij had gedronken op Uden markt. En wat erger was, hij had te veel gedronken. En ie voelde dat dat wel 's verkeerd kon aflopen. Met 'n half zat gezicht zwijmelde ie de Zwaan binnen. 'Wijfke', zei ie tegen de waardin: 'Ziede gij di mes?'... 't Wijfke had 't niet erg begrepen op diee zatlap met z'n grote kniep en bleef uit de buurt. 'Nee, ge hoeft nie bang te zijn. Ik doe niks. Mar ge moet 's goed luistere. Keek... nou steek ik di mes in de taofel... As den handvat op en neer begint te schudde, betekent dè dè-t-er enen diender in de buurt is... Wilde me dan wakker make?' 't Wijfke was blij dat ze er zo gemakkelijk af kwam en beloofde dat ze dat zou doen. Waarop Kobus met zene kop op tafel ging liggen slapen... 't Was de gendarmen niet ontgaan dat er iemand op de Zwaan afsukkelde. Dat kon Kobus wel 's zijn. Ze roken 't geld al dat den Heer van Ravenstein uitgeloofd had...
Intussen was 't wijfke d'r belofte allang vergeten en ze had er geen erg in dat Kobus z'n mes heel gevaarlijk op en neer begon te zwaaien. 't Ging zo te keer dat den handvat de tafel raakte. Toen schrok Kobus wakker en ie vloog overeind. Maar op 't zelfde ogenblik kwamen de gendarmen binnen. Als ze 'n beetje d'r verstand gebruikt hadden, had ie niet kunnen ontsnappen. Maar dat was 't 'm net. De Zwaan had twee deuren en de gendarmen kwamen allebei door dezelfde deur bin-

nen. Kobus bedacht z'n eigen niet en schoot door de onbewaakte deur naar buiten. En toen aan 't lopen. Dwars door de velden op Zoggel aan... met de gendarmen achter 'm. De mensen begrepen al gauw wat er aan de hand was en gingen mee op jacht... met de klompen in d'r handen. Maar Kobus was rap... en slim. Onderweg gooide ie zene kiel weg. Dan hadden ze gene vat op 'm. En toen ie over den Hoenderenbos holde en daar boeren aan 't werk zag, riep ie zo hard ie kon: 'Houdt den dief! Houdt den dief!' De boeren gooiden d'r schoppen dat 't rammelde en weg waren ze. Ze liepen zo hard dat den damp er af sloeg en er waren er die voor Kobuse uit holden... Toch ging Kobus er aan. Toen ie op 't Erps kwam, liep ie al zo hard niet meer. Hij begon z'n benen te voelen. En op Knipperdul gebeurde 't. Enen boerenknecht was zo dicht bij Kobuse dat ie 'm raken kon. En ie had 'n kniepke. Daarmee sneed ie Kobusen boksenband door. Nee, toen liep Kobus niet lang meer. Z'n boks begon af te zakken en toen ze in ene keer op z'n hakken schoot, raakte ie erin verward en viel op z'n gezicht in den hoefslag. Toen was 't geen kunst meer om 'm te vatten. Met karzelen bonden ze z'n handen en voeten bij mekare en toen ging 't in processie naar Uden. Ze hadden 'm. 't Nieuws vloog rond. Kobus van der Schlossen was gevat. En de gendarmen zaten al zo in de herberg om d'r overwinning te vieren. 't Bier klokte in d'r magen en 't schuim droop van d'r grote hangsnorren. Ze hadden 'm. Den helen dag door bleven ze aan 't zuipen. Ze hadden Kobuse gestrikt én de twintig goudstukken van den Heer van Ravenstein. Bier op de plank!... Kijk, dat hadden ze nou niet moeten doen. In deren vreugderoes waren ze vergeten dat Kobus nog vrienden had. Van alle kanten kwamen ze op 't dorp af en ze wisten al gauw waar de gendarmen Kobuse gelaten hadden... Moederziel alleen zat ie in 't gat, zonder gendarm zelfs die 'm bewaakte...
Toen 't begon te grauwen, werden de gendarmen luidruchtig. Ze begonnen te zingen zo hard als ze konden. En dachten aan gene Kobus meer. Maar zenen aanhang wel. Ene bleef er in de buurt van de gevangeniskelder. Enen andere hield de herberg met de zatte gendarmen in 't oog. 'En de rest was in den donkere ergens 'n boomke aan 't omzagen... Dat werd, zonder dat iemand 't merkte, naar 't gat gesleept. Toen 't donker was, werd de deur waarachter Kobus gevangen zat 's bekeken. Nee, die was zo allemachtig sterk niet. Van de gendarmen hoefden ze gene schrik te hebben. Die konden ze van daar af horen lallen. Toen gebeurde 't. Met 'n man of zes stonden ze met 't gesnoeide boomke te houden. Dat stond recht op de

deur gericht. Driekske de Pieper telde af. Een... twee... drie. En daar gingen ze. Ze verschoten er zelf van dat ze zo sterk waren. Ze vlogen met dere paal haast aan den andere kant van 't gat naar buiten... De mensen in de buurt hadden de klap gehoord en kwamen 's kijken wat er te doen was. Maar toen was 't al te laat. Kobus was weg. En toen ze de gendarmen met veel moeite aan d'r verstand gebracht hadden dat Kobus gevlucht was, dwaalde ie met z'n vrienden allang door de velden. 'n Verkeken zaak was 't. Ze waren Kobuse kwijt... en 'n paar dagen later ook d'r baantje. Want toen den Heer van Ravenstein hoorde wat er gebeurd was, zette ie al die zuipende heren met d'r grote hangsnorren af. En de boeren die éne middag hard gejuicht hadden om de vette vangst, kregen nog meer schrik dan eerst...

Als ge 't klaar gespeeld hebt de gendarmen te vlug af te zijn, worde strant. Dan gade ze uitdagen. Ze krijgen oe toch niet te pakken. Zo dacht de zwarte bende er ook over. Ze hielden de overheid voort gewoon voor de gek. Vandaag haalden ze hier alles weg en morgen daar...
Op enen donkeren avond kruiden ze over de Velmolen op Boekel af. Daar op den Burgt woonde enen boer die z'n geld niet meer geteld kon krijgen. Ze zouden 'm wel 's gaan helpen. Op zene verkenningstocht had Kobus al gezien dat er geen kunst aan was om daar binnen te komen. Ze konden d'r van ouds beproefde methode volgen. Die was heel simpel en werkte feilloos. Ze schroefden in 't karhok 'n wiel van de kar. Met 'n man of zes gingen ze met dat wiel voor 't huis staan, ene meter of tien van de deur af. Dan begonnen ze te repen en vlak voor de deur gaven ze 't rijdend rad nog ene flinke zet. Wat er dan gebeurde was kolossaal. Meestal kwam 't wiel met de deur en de stijlen ergens bij den turfhoek terecht. En dan hoefden ze zo maar binnen te wandelen. Er was niks eenvoudigers. Maar de boeren hadden er iets op gevonden. Er waren er heel wat die recht voor de voordeur ene put gelegd hadden. Dan hadden ze genen aanloop. Dieen boer op de Burgt had er nog maar 's mee gewacht om dat te doen. En ze waren er dan ook zo binnen... Nou had dieen boer ene knecht die soldaat geweest was. Na zenen dienst had ie z'n geweer meegebracht. Dat kon nog wel 's van pas komen, als ie ging stropen. Toen Kobus daar in den herd met z'n vrienden doende was en ze den boer bij z'n keel hadden, begreep de knecht meteen wat er aan de hand was. Hij wachtte geen ogenblik. Hij vatte z'n geweer, klom in z'n hemd den opkamertrap af en deed voorzich-

tig de geutdeur open. Midden in den herd zag ie enen inbreker staan met ene lantaarn in z'n hand. Die moest bijlichten. 'n Paar anderen stonden 'n kast open te breken en de rest was met den boer bezig. Hij bedacht z'n eigen niet lang... 't Was of 't huis in mekare zakte, toen z'n geweer afging. Nee, ene slechte schutter was 't niet. Hij had blijkbaar roos geschoten, want ene van de inbrekers sloeg achterover in den herd en ie ging te keer of ie geslacht werd. Maar de knecht riep boven alles uit: 'Ben mar nie bang, Hannes. Ik ben zo weer klaor mee laoje...' En ie sloeg de geutdeur dicht en deed de schuif er op. Nee, zoiets beviel Kobuse en z'n bende niet. Ze moesten daar maar zo gauw mogelijk weg zien te komen. Want als 't van achter de geutdeur weer pofte, wiste niet wat er gebeurde... Ze hoorden de knecht al weer met de laadstok werken... In ene vloek en ene zucht hadden ze Maonus de Slappe, die nog altijd over de vloer kronkelde en jankte van de pijn, op de kruiwagen liggen en toen ging 't op Uden aan, zo vlug als ze konden. Maar diee knecht had ook gene schrik. Want ie kwam naar buiten en riep ze nog na: 'Nou moette nie gaon lope... Zo èrg is 't toch nie...' Daags erop lag Maonus de Slappe met zene buik op de tafel bij den dokter. Enen hele voormiddag had ie nodig om de hagelkorrels uit Maonuse achterwerk te peuteren... Hoe dat toch gekomen was?... Ja, dat moest ie nou 's goed begrijpen. Ze waren op jacht geweest met 'n paar man en toen was den diee die achter 'm liep gevallen over de wortel van enen boom met z'n geweer in z'n hand. En als ge er dan vlak vóór loopt...

Al uren zat de zwarte bende in de Graaf bij de mulder in 't bakhuis. Hij had in de café zo hard gezwetst dat 't hele land van Ravenstein wist dat ie schatrijk was. Ook Kobus was 't aan de weet gekomen... En nou zat de bende op Kobuse te wachten. Om twaalf uur zou ie er zijn en dan zouden ze gauw weten hoe rijk de mulder was...
Onder den trog in 't bakhuis zat ook iemand. Maar die hoorde niet bij de zwarte bende. 't Was de muldersknecht. Hij zat er water en bloed te zweten uit angst dat ze 'm zouden vinden... De mulder had 'm er uit gegooid. De laatsten tijd had ie nog al 's ene keer goed gedronken en was ie zat thuis gekomen. De mulder was dat moe. Hij had tegen Janne gezegd: 'As ge weer zo laot zat thous komt, komde er nie meer in en dan kunde achter mekare vertrekke'. Jan had beterschap beloofd, maar dieen avond was 't weer precies 't zelfde geweest. Om 'n uur of tien was ie zat thuisgekomen en nu zat ie hier onder den trog.

Hij had er niet in gemogen van de mulder en ie was ontslagen. Omdat 't 'n beetje vroor, had ie z'n heil maar gezocht in 't bakhuis. Daar was 't toch nog altijd beter dan buiten... Hij had er nog niet lang gezeten, toen er in den donkere enen hoop zwarte kels kwamen binnengekropen. Jan wist meteen dat 't de zwarte bende was en geen wonder dat ie 't benauwd had. Als ze 'm vonden, waren ze in staat 'm op slag van kant te maken. Hij had ze al 'n paar keren horen strisselen: 'Kobus zal nou wel gauw komme, want 't is al twèlf ure gewist'. Maar Kobus kwam niet... Om 'n uur of één kwam er weer iemand binnen. Dat was Kobus zeker. Maar toen hoorde Jan iets anders. Kobus liet weten dat ie onmogelijk kon komen en dat ze maar naar huis moesten gaan. De nacht erop zouden ze de mulder uitkleden. Toen begonnen ze te grommen en te grijnzen. Maar ze gingen toch, den ene na de andere...

's Morgens in alle vroegte stond Jan bij de mulder op de vensters te trommelen. 'Mulder, kom 's gauw op. Ik moet oe iets zegge'. 'Ge weet wa ik gezid heb', riep de mulder uit z'n bed. 'Ge kunt inrukke'. 'Ja mar', zei de knecht 'as ge nie nao me luistert, make ze oe kapot. De zwarte bende is vannacht hier gewist...'. Toen Jan diee naam noemde, hoorde ie de mulder met allebei z'n been tegelijk uit z'n bed springen en door den herd komen... Jan vertelde wat 'm overkomen was en kon blijven...

Overdag reed de knecht met de molenkar naar de Graaf. Om 'n uur of vier was ie weer terug. Met ene kwak strooi. Dat meenden de mensen tenminste. Maar toen de kar onder de molen stond en de deuren dicht waren, kwamen er 'n stuk of vijf gendarmen onder 't strooi uit. En 'n stuk of vijf anderen kwamen te voet op de molen af, als koopman verkleed. Overal kropen ze neer, op de geut, in de bedstee, op de opkamer, overal... En toen was 't maar afwachten... De uren kropen langzaam voorbij... Maar toen 't goed en wel middernacht was, werd opeens de voordeur met de putmik opengestoten. Elf zwarte mannen kwamen den herd in en ze deden recht naar 't vertrekske, waar de mulder en z'n wijf sliepen. Maar toen kwamen ook de gendarmen uit hun schuilplaatsen. Met tien man sterk. Er werd geslagen, geschopt en gekrabd... En toen Kobus de kans zag met zene lantaarn de lantaarn van een van de gendarmen in gruzelementen te slaan, stonden ze allemaal in den donkere... De knecht, die in de goei kamer de strijd zat te volgen, maakte opeens de kamerdeur open en stond met 'n brandende kaars in 't deurgebont. Van dat ogenblik maakte Kobus gebruik. Hij schoot de kamer in en deed

door 't raam naar buiten. En ze hoorden 'm nog roepen: 'Redt oe, die oe redden kunt'. Er ontsnapten er meer dan de gendarmen lief was, maar ze hadden er toch zeven te pakken. En daar werden korte metten mee gemaakt. Vier werden er opgehangen en de drie anderen kregen levenslang. Maar Kobuse hadden ze niet... Aangezet door 't succes werd de jacht op Kobuse nog heviger... Tot ie door de mand ging. Nee, toen ging ie er niet van door. Daar zorgden ze wel voor. Zes gendarmen brachten 'm naar Ravenstein en heel 't stadje was op de been. Zelfs den Heer kwam naar buiten om diee beruchten inbreker en bandiet te zien... 't Vonnis kwam al gauw af. Hier hoefde niet lang geredeneerd te worden. Kobus van der Schlossen kreeg de doodstraf. Hij zou geradbraakt worden en dan opgehangen. Toen brak er ene moeilijken tijd aan voor de kapelaan van Ravenstein. Want die wilde Kobuse nog met God verzoenen. Dat viel niet mee. Kobus bleef maar beweren dat er voor hem geen vergiffenis mogelijk was. Maar de kapelaan gaf 't niet op en ie won...

Toen den dag van de terechtstelling aanbrak, was 't stadje te klein. Er waren wel twintig duizend nieuwsgierigen. Die kwamen uit 't hele land van Ravenstein, uit de Meierij en zelfs uit 't land van Kleef. Van de Niemeskant en Liessent waren ze er met de kar op afgedaan... Toen Kobus 't schavot besteeg, werd 't stil onder de menigte. Daar stond ie nou, te kijk voor jan en alleman. Nee, nu was 't zo te zien genen bandiet meer, want ie begon te preken. 'Mensen', zei ie, 'ik vraag oe allemaal om vergiffenis. Ik weet dat ik boeten moet voor wat ik gedaan heb. Ik zál er voor boeten. Ik hoop dat Onze Lieven Heer me genadig is... Als ik oe nog éne goeie raad mag geven, is 't dit. Stuurt oe kinderen toch nooit zonder ene cent of iets naar 'n markt of 'n kermis. Want zo heb ik 't stelen geleerd. Toen ik ene keer naar de Herpense markt ging, had ik gene rooie cent op zak. En ik haalde 'n mikske weg. Dat was 't begin... En houdt enen hond. Als ge gene grote bekostigen kunt, dan maar ene kleine. De honden hebben me 's nachts dik verjaagd...'.

Toen was Kobus uitgepraat en den beul kon z'n plicht doen. Dat was in 't jaar 1695... In 't land van Ravenstein waren ze zeker niet meer gewend iemand op te hangen, want toen 't zo ver was, was er niks, geen leer, geen rad, niks. Toen werd er druk gepraat. En er werd bepaald dat in 't vervolg 't hele land van Ravenstein z'n bijdrage moest leveren, als er iemand opgehangen werd. Ge kunt dat nou nog lezen in heel oude boeken. Daar staat in de taal van die dagen: 'Velp en Reek maken eene gerightsbank. Herpen en Schayk maken ook eene

gerightsbank tot Herpen. — Aanmerkingen en observantiën: Als ymant ter justitie wordt gebracht, soo moeten de 5 Maesdorpen de dilinquanten varen ter plaatse van Justitie. Herpen en Schayk moeten galgh, ratt en palen daer nae toe brengen. Den Heykant moet galgh, ratt, palen, leer etc. righten. Velp en Grave moeten de kuylen graven ende vullen. De leer wordt op costen van het geheele landt gebracht naer de galgh.
Aldus beslooten de burgemeesters van het gansche landt, in dato den 14 July 1695 ende gepractiseert bij de executie van Jacobus van der Schlossen'.

Nu weten de mensen niet veel meer over Kobus van der Schlossen. Maar toen Janus Verhagen jong was, moet er nog druk over gepraat zijn.
'Er was 's enen bandiet die hier in dees streke as enen duvel te keer ging. En wa de gendarme ook dede, ze kregen 'm nie. En geen wonder, want ie ha z'n ziel aon den duvel verkocht'...
Dan knetterde de klot onder de schouw en de kinderen durfden niet naar bed, omdat ze bang waren. Maar de oudere mensen vergaten de klok en den tijd waarin ze leefden en zagen Kobuse met z'n bende door Uden trekken. 'Kobus van der Schlossen heette ie en ie wordde bij Ravenstein opgehange. Mar dè is al heel lang geleje...'

De Meiboom en de Meimarkt

Als de zon de duisternis van de nacht bijna overwonnen heeft speelt er zich in de lucht van alles af. Daar lette in de gewonen doen niet op. Vreemd dat diee natuur, die zo genadeloos kan zijn in de wintermaanden, zonen heilzamen invloed heeft op de mensen in de lente en in de zomer...
Het zal weer ene warmen dag worden. Dat kunde zo hebben die eerste meidagen. Dan voelde dat de natuur van 't weer anders is. 't Is trouwens ook wel te zien. De kersebomen staan al volop in 't blad. Den tijd dat den bloesem van de boomgaarden Uden met 'n witte huif bedekte is voorbij. Nou is 't maar afwachten of 't weer de klad er niet in brengt. Ge kunt nooit weten. Die eerste dagen van mei zijn gevaarlijk voor de kersen. 't Kan enen hele schadepost betekenen voor enen boer, als 't 'n paar nachten hard vriest voor den tijd van 't jaar. Maar 't ziet er niet naar uit dat 't dat zal doen. De vroege morgenlucht zit vol van die kleurige slierten, die ieder ogenblik van tint veranderen...

Den tijd blijft niet stilstaan. De morgen gaat over in de vollen dag en de zon is hoog tegen den hemel opgeklommen. Er is ene zachte voorjaarswind gaan waaien, ene zuidenwind. Er lopen koei en hier en daar enen os in 't malse gras. De watermolen achter op de Velmolen draait al z'n best. Met zo'n weer is 't goed werken... In 't caféke dat vlak bij de watermolen staat zijn ze al druk in de weer, want er zal vandaag heel wat aanloop zijn. 'n Dochter van de kastelein staat den drinkbak voor de paarden vol te gieten. Dat zal ze vandaag nog heel wat keren kunnen doen... Wat ligt 't daar mooi, dat herbergske met diee lindeboom er voor. Om den dikke stam heeft de kastelein 'n sterke houten bekisting getimmerd, want de marktgangers binden er d'r paarden aan vast, als ze aanleggen. Het zou zonde zijn als de paarden de schors van den boom trokken. Hij zou er van kapot kunnen gaan. En ge hebt zo gauw niet ene nieuwe meiboom, tenminste zone sterke niet en zone grote...
Diee watermolen vlak bij 't herbergske, midden in de rauwigheid, doet zo echt landelijk aan... Diee lindeboom staat daar niet toevallig. De kastelein heeft 'm jaren terug geplant als

meiboom. Dat betekende voor hem enen drukken dag in z'n herbergske. Hij heeft er toen zeker enen aardige cent aan verdiend. Want die planting gebeurde met de nodige omlijsting en waarschijnlijk niet met 'n droog keel... 'n Uithangbord herinnert nog aan diee groten dag:

'Deze meiboom is geplant
Voor koning en voor vaderland,
Door dochters en door zonen
Die op dit hoekje wonen.
Die vloeken en tieren willen laten
Die mogen hier binnenkomen.
Hier is de weg, hier is de baan
Op Uden, Volkel en Boekel aan'.

't Staat er heel mooi: 'Die vloeken en tieren willen laten'. 't Zal wel goed bedoeld zijn. Maar als de gemoederen verhit zijn door de nodige potten bier of borrels, bonkt er wel 's 'n vuist op tafel. Enen blikseminslag komt nooit alleen. Daar hoort donderend lawaai bij. Als de vuist valt, gaat de mond open. Dan wordt er niet zachtjes en lieflijk gefluisterd... Goed dat den herbergier nogal wat afkan. Als ze 't maar niet te bont maken.

De meimaand werkt aanstekelijk. De mensen voelen dat den hele natuur z'n eigen vernieuwd heeft. Dat groen van de mei vinde niet in de zomer en den herfst. Dat is iets aparts. En de mensen lopen veerkrachtiger in de lente. De lente maakt oe blij... In den Emmaus hebben ze de lentestemming al helemaal te pakken. Den Emmaus ligt daar zo voordelig. Net halfweg tussen 't dorp en de herberg bij de watermolen. De schutsboom tegenover den Emmaus staat heel stil en heel hoog de lucht in te steken. Maar die is nou niet 't middelpunt van de belangstelling. Die moet nog wachten tot de zomer, als 't schuttersgilde gaat koningschieten. Wat zal 't er dan weer druk zijn. Dan vieren de mensen van de Velmolen d'r eigen kermis... Den Emmaus is de residentie van de nieuwe schutterskoning. Op den dag van z'n kroningsfeest deelt ie lukraak de potten bier uit. Dat moet ie wel. Dat hoort nu eenmaal bij z'n waardigheid... Maar nou denken ze nog niet aan de schutsboom... 't Is vandaag meimarkt. Den herbergier, die daarbij ook nog 't eerbare beroep van smid uitoefent, heeft al vroeg de handen uit de mouwen gestoken. Wat mokert ie er op los in z'n smidse, die vlak bij z'n herberg staat. Met z'n klein pier-

ogen loert ie over de weg. Er ontgaat 'm niets. En die handen van 'm. 't Lijken wel voorhamers... Ze kennen 'm allemaal, diee smid. Tot ver buiten Uden staat ie bekend om z'n billen. Dat zijn scherphamers waarmee de mulders de molenstenen scherpen. De scherphamers die hij maakt mogen er zijn. Ge kunt nergens betere krijgen... Hij staat me daar in z'n smidse te zingen dat heel de Velmolen er van davert. 't Is kermis in de ziel van den billensmid. Z'n wijf en z'n struise dochter strijken vandaag in de herberg heel wat stuivers op en hij verdient ze hier, in z'n werkhuis... Z'n dochter staat met enen berkebezem den herd uit te keren. Daar staan me ook 'n paar armen aan. Ze aardt zeker naar d'r vader... 't Droog zand van de herbergvloer vliegt met wolken door de voordeur naar buiten. Er staan zo enen hoop hennen in te krabben. Die vinden er altijd nog wel iets in dat van d'r gading is. Als Janske uitgekeerd is, gaat ze met ene sopscholk voor en d'r mouwen opgestroopt naar 't karhok, waar ene flinke voorraad wit zand opgeslagen ligt. Ze kunnen er niet mee aangemaakt zijn de zandboer iedere week over de vloer te hebben liggen. Hij vraagt wel niet veel voor z'n wit zand, dat niet (ene cent voor de tien haffels), maar ie staat den helen tijd zo begerig met één oog naar de schenkblok op de opkamer te kijken dat ge er vervelend van wordt. Hij denkt altijd dat er wel iets voor 'm overschiet. En dan worde kummelijk. Zeg nou zelf. Ze hebben maar ineens ene flinke voorraad aangeschaft. Als ge 't goed onderstopt, blijft 't mooi wit. En dan kunnen de hennen er ook niet bij. Die lopen overal in te krabben... Ze strooit met d'r grote rode handen 't klam wit zand door den herd... 't Ziet er nou weer proper uit. De marktgangers kunnen komen.

Wie zou diee mooie naam aan 't caféke gegeven hebben? Hij had genen betere kunnen uitdenken. Ge hebt in den bijbel dat verhaal wel 's gelezen over de Emmausgangers. Die waren, zoals iedere godvrezende jood, met Pasen naar Jeruzalem geweest. Als ze naar huis gingen, legden ze in Emmaus aan, 'n plaatsje vlak bij Jeruzalem. Dat was 'n pleisterplaats voor pelgrims. De herberg den Emmaus op de Velmolen was ook 'n rustplaats, waar de Volkelse en Boekelse marktgangers, die na de markt naar huis gingen, aanlegden. En misschien rustten de pelgrims daar wel 'n ogenblik, als ze ter bedevaart waren geweest naar Onze Lieve Vrouw ter Linde...
In die dagen was Uden 'n eenvoudig dorp. 't Was eigenlijk niet heel veel meer dan 'n aantal gehuchten die samen 'n eenheid vormden. Hier en daar, in den eigenlijke kom van 't dorp,

maar ook op de uithoeken, woonden enkele ambachtslieden, voor zover dat voor de boeren nodig was. Den billensmid was zonen ambachtsman. Hij had 't niet altijd even druk en daarom hield ie er 'n herberg op na als 'n soort bijverdienste. Dat was slim bekeken. Hij woonde daar zo gunstig mogelijk. 'n Eindje buiten 't dorp, langs den hoofdweg naar Volkel en Boekel... Ge moest er heel wat voor doen om aan de kost te komen... Voor de meeste herbergen stond ene grote lindeboom, meestal ene meiboom. Al lang voor dieen tijd was 't planten van de meiboom 'n grote attractie voor de mensen. 't Betekende de overwinning van de lente op de winter. In de maand mei werd de meiboom feestelijk ingehaald en geplant en er werd om heen gedanst. Er bestond ook 'n meigilde. In 't begin van de maand kozen de leden van dit gilde de meigraaf. Tijdens 't dansen rond den boom wees de meigraaf 'n meigravin aan, die dan door hem werd gekroond. De herbergiers mochten dit vermaak wel. Ze namen de organisatie zelf in handen en lieten de meiboom voor de herberg planten... en maakten goede zaken. Aan dit gebruik ontleent de druk bezochte Udense meimarkt misschien ook d'r bestaan... De liedjes die ze al dansend rond de meiboom zongen waren wel 's ondeugend:

'Daar ging 'n paterke langs de kant
Hei, 't was in de mei!
Hij vatte z'n zoete lief bij de hand,
Hei, 't was in de mei zo blij,
Hei, 't was in de mei,
En ze waren zo blij
En zo blij waren zij'.

Later ging de landdrost z'n eigen met dit volksgebruik bemoeien. Dat was zo echt 'n gelegenheid om de katjes in den donkere te knijpen. 't Werd van kwaad erger. Vooral voor de jeugd was dit feest 'n welkome gelegenheid om baldadigheden uit te halen. Dat ging te ver. In 1755 werd 't planten van de meiboom uitdrukkelijk verboden. Er was al 'ns eerder op gewezen dat 'n beetje minder ook geen kwaad kon, maar 't was toch steeds oogluikend toegestaan... Op de Velmolen zorgden ze er wel voor dat 't er ieder jaar vrolijk naar toe ging. Hand in hand dansten jong en oud rond den boom. Er werd gezongen dat 't 'n lust was en de meigravin had maar wat graag dat ze midden onder 't gestoei 'ns flink in d'r armen geknepen werd of op d'r blozende wangen gekust... De meimaand was 'n feestmaand. 's Avonds werd de meitak op 't dak of voor 't huis

waar 'n ongetrouwd meisje woonde geplant. Hiervoor werd de groenen berketwijg gebruikt, 't symbool van goed en schoon, of ene palmtak. Als 't meisje 't niet zo nauw genomen had met de eerbaarheid, werd 't 'n folterende maand voor d'r. Dan konde voor d'r huis in plaats van de groenen tak brem vinden. Ze kon die wel weghalen, maar dat hielp d'r niets. De volgende dag stond ie er weer. En als ge zo'n oude vrijster waart, die altijd de mond vol had over 't doen en laten van 'n ander, zetten ze enen dorren tak voor de deur...
't Was de plicht van de vrijer z'n meisje te eren met de meitak. O wee, als ie 't niet deed of meende den tijd er niet voor te hebben. Dan was 't gedaan met 't gevrij. En als den afgewezen vrijer op de markt of in 'n herberg kwam, kreeg ie 't liedje te horen dat iedere jongen en meisje van buiten kende:

'Schoon lieveken, waar waarde gij den eersten meiennacht,
Dat gij mij geenen mei en bracht?
Den eersten meiennacht, schoon lief dan was ik ziek!
Schoon lieveken, ik kost er van mijn beddeken niet!'.

'Schoon lieveken, waar waarde gij den tweeden meiennacht
Dat gij mij geenen mei en bracht?
Den tweeden meiennacht, zocht ik nen eglantier;
Schoon lieveken, sta op en uwen mei is hier'.

''k En sta er toch voorwaar voor uwen schoonen mei niet op,
Of en zal er mijn venster niet ontsluiten!
Uw mei die komt te laat! Plant hem vrij op de straat:
Schoon lieveken, plant uwen mei daar buiten!'.

Den Emmaus bestaat niet meer en de laatste smid die er woonde is gaan hemelen. Maar nog niet zo lang geleden was 't er 'n druk gaan en komen van paarden die beslagen moesten worden. De meeste mensen weten nu al niet meer dat daar 'n herberg en 'n smederij waren en dat daar eens den beroemde billensmid woonde. Zo ver achteraf kan ene smid de kost niet meer verdienen. Wat kan ie nog doen, als zelfs de paarden uit de mode raken?...

Wat kan de zon warm zijn. Vooral als die zon 'n meizon is. Dan blakert ze niet. Dan hangen de blaren niet dof en slap aan de bomen. Dan heeft ze 'n aparte streling, die de mensen goed

doet. En de gewassen brullen de grond uit... Ze treffen 't toch wel geweldig met d'r meimarkt...
De witte wieken van de molens op de Molenhei blinken in de morgenzon. Wat 'n jacht zit er achter. Ja, ja! Molenaartjeswind is zuidenwind... Met zo'n weer is de mulder één en al lach. En geen wonder. Hij is zo afhankelijk van 't weer. 't Mag niet te hard waaien, 't moet niet te stil zijn en... er is allicht iets dat niet deugt. Hij heeft nou geen klagen. De wind zit pal in 't zuiden en de rog is goed droog. Hij kan er op énen dag heel wat doordraaien. Als ie flink kan malen, kan ie ook flink scheppen. Van iedere zak mag de mulder 'n gedeelte terughouden voor eigen gebruik. Ge moet sterk op oe been staan als mulder. Als de nood aan de man komt, bende wel 's geneigd wat royaler te scheppen als afgesproken was. Den boer merkt dat zo gauw niet... Niet dat de mulders op de Molenhei ene kwade naam hebben, dat niet. Maar ge moet toch zo oppassen. Aan dat rijmpke op de mulder zal wel 'n heel geschiedenis vastzitten: 'Mulder, mulder, maole, den duvel zal oe haole'. Als ge eenmaal ene slechte naam hebt!... Er hoeft maar éne mulder te zijn die de prul speelt en ze doen 't in de volksmond allemaal. Verdraaid als 't niet waar is.

De watermolen ruist, den billensmid hamert, de windmolens draaien en half Boekel en Volkel is op de been... Over de pad langs 't karrespoor komen ze aangegaan, de Boekelse en Volkelse boeren. In d'r blinkende bombazijnen boksen en op d'r wit geschuurde klompen. Die menen dat ze wat meer zijn, hebben jandorie schoenen aan... 't Zijn echte fruuters, met kapotgewerkte, grove handen en bruin verbrande, gerimpelde gezichten. En moette die wenkbrauwen zien! Heibuunders lijken 't wel. Sommigen lopen voorover, anderen zo recht als ene sliet, alsof ze de heel wereld aankunnen. Er zijn er die onderweg ene mooie, rechte stok gesneden hebben uit enen eikenwal. Dat loopt gemakkelijker. Er zijn oude, in mekaar gewerkte boerkes bij, hompelpoten, noem maar op. Ge ziet 't er allemaal. De mensheid die op weg is naar 't aards paradijs: de Ujese meimarkt. Blij omdat ze 's ene keer uit dieen broelie thuis weg zijn. Blij omdat de zon schijnt en aan 't harde leven van iedere dag 'n beetje fleur geeft... Kijk, daar hedde er ene die bang is dat ie honger zal krijgen. Hij torst enen ellever koek, spekkoek. Die bemmelt, in ene rode zakdoek gebonden, achter 'm aan, aan 't uiteinde van ene sterke stok die over zene schouder ligt... En Hannes denkt aan zaken doen. Wat draagt ie den boterkorf voorzichtig. Daar zit 'n heel weekgeld in: 'n

paar klonten boter en 'n kwakske eieren. Hij had er vandaag anders niet veel zin in om met diee korf naar Uden te marsen, maar z'n wijf zei: 'Wa zalle we nou krijge. As ge er oit ene goeie cent van wilt make, dan toch zeker vandaag. En ge nimt die eier en de boter mee, kik ziede'... Maar ie moet er toch van zweten...

Als ze voorbij 't herbergske bij de watermolen en den Emmaus komen, krijgen ze 't ineens in d'r been. Gek maar als ge aan bier denkt! Ze moeten d'r ogen dicht doen en niet kijken. Straks misschien, als ze uitgemarkt zijn. Nou niet. Maar 't valt niet mee om voorbij te lopen. De dochter van den herbergier van den Emmaus staat voluit in de open deur. Met d'r handen op d'r heupen. Ze is 'n levende reclame voor 't bier op de opkamer... Voor de jong kels is 't nog veel moeilijker om door te lopen. Daar bij de watermolen stond ook al 'n meid midden op de weg. Net of ze 't heel druk had. Maar intussen. Die ziet ook graag wat er zo al voor volk op de baan is...

't Zijn niet alleen getrouwde mensen die naar de markt gaan. 't Is vandaag meimarkt en dat betekent vrijaf voor de booien. Die doen er allemaal naar toe. De keren dat ze ook op ene gewonen door de weeksen dag 'n beetje kunnen vrijen, kunde op de vingers van oe één hand telle. Vastenavondmarkt, maar dan is 't meestal zo koud. Ge hebt natuurlijk ook nog de kermismarkt en Sunte Matthijsmarkt. Maar verder. Nee, ze krijgen niet dikwijls de kans. 't Is dag in dag uit 's morgens vroeg op, voor dag en dauw en 's avonds laat naar bed...

In 't karrespoor naast de pad is 't al even druk. En 't trekt allemaal op Uden aan. Ge ziet er genen ene die tegen de stroom in gaat. Dat zou me 'n mooi geharrewar geven... Boeren op paarden, boeren met de erdkar of de hoog kar en huifkarren. Wat valt 't zonlicht helder op de witte huiven. Ge ziet er de huifrepen door heen schijnen. Onder de huif, op 't karkistje met den blauwgeruite pulling, zitten de boerinnen. En praten. Waarom ook niet? Die hebben op gewone, door de weekse dagen wel wat anders te doen. Ja, ze hebben enen hoop grote jong, maar die dienen den boer. 't Helpt allemaal mee om de monden te vullen. Iedere mond is er ene... Vandaag moet 't er maar 's af. Als ze vandaag niet gaan, kunnen ze wel weer 'n jaar wachten. Ze hadden 't er anders nog druk over gehad om toch maar thuis te blijven. Al is 't nog geen zomer, 't is toch alles behalve koud. En als den os 's aan 't bezen ging! Voor enen os is 't al gauw te warm. Hij hoeft maar ene soortgenoot te zien met zene staart recht omhoog en 't speul is aan de gang. Dan hadde wel 's kans dat ge met oe hoog kar op oewe kop in ene

sloot terecht kwaamt. 't Ongeluk is, als enen os eenmaal aan 't bezen is, kunde doen wa ge wilt, hij is niet meer te kalmeren. 'n Paard kopen, ja. Ge hebt goed praten. Dan zal 't zakske met geld dat onder de plavuis zit toch nog heel wat zwaarder moeten worden... Nee, de boerinnen hebben geen ogenblik dere mond dicht...
Den boer is niet onder de huif gekropen. Daar kan ie zo weinig zien. Hij zit voor op de schei... en houdt den os in 't oog. Die sjokt heel gemoedereerd verder. Maar ge kunt 'm nooit vertrouwen. Den boer kijkt naar links, kijkt naar rechts en denkt 't zijne van wat ie ziet. Zo ongemerkt vergelijkt ie de rog die ie voorbijrijdt met zenen eigen rog. Dat is leerzaam... Hij trekt voorzichtig aan 't stenen pijpke, dat ie wegens de feestelijke gelegenheid gestopt heeft met echten tabak. Dat spul is wel erg duur, maar ge moogt toch wel iets hebben. Zeg nou zelf. De geur van den tabak zweeft weg op de zuidenwind en vermengt z'n eigen met de sterke reuk van den bloeiende meidoorn... Zo dokkert de huifkar op Uden aan.
't Zijn niet allemaal huifkarren die ge over de Velmolen ziet varen. Er zijn heel wat boeren die 't wat minder moeten doen. 'n Erdkar is ook 'n kar en met dit mooi weer hedde nog geen last van de zon. Ge hoeft niet onder 'n huif te kruipen. Als 't nou zo heet was dat de mussen uit de bomen vielen! Maar zo erg is 't niet. Wat is er gezonder dan de meizon?
Er zijn er die dorst krijgen zo gauw ze 'n herberg zien. Er staat al 'n paard vastgebonden aan de lindeboom voor de herberg bij de watermolen. 't Staat daar stil te dromen. De ruiter zit binnen op de bank te smekken of ie de hemelse zaligheid binnenslurpt. Dat is zenen eerste pot bier vandaag...
Ze denken nu niet aan de gevaren van 't Kattenhool. In 't Kattenhool spookt 't. Overdag merkte daar niks van. Dan zorgen de spoken wel dat ze aan de kant blijven. Maar 's avonds laat en 's nachts... Als ze naar Uden gaan, hoeven ze nou niet direkt 't Kattenhool aan te doen, maar ze komen toch in de buurt. Dat Kattenhool is behekst. Daarom is 't zeker zone slechte, natte grond. Ge zakt er tot oe knieën in de modder. 't Is er de laatsten tijd wel wat droger geworden nou er 'n betere waterlossing is, maar 't is toch nog niet alles... En dan die kattedansen! 't Wemelt er van de katten; van die grote, zwarte katten met vurige ogen. Als 't maanlicht is, hebben ze kermis. Dan kunde ze van ver horen janken...

Intussen is meimarkt volop aan de gang. 't Gonst er van de mensen. Ge kunt er over de koppen lopen. Maar 't is er niet

gauw te druk. Er is ruimte genoeg. De Boekelse en Volkelse boeren zijn 't er allemaal over eens dat ze in Uden 'n prachtige markt hebben. Die hebben ze niet overal...
Ene kwakzalver staat z'n longen haast uit z'n lijf te schreeuwen. Hij heeft drankjes voor hardlijvigheid, voor eksterogen, voor koei die oplopen. Daar mogen de boeren gerust 's aan denken. 'n Koe die den hele winter op de stal gestaan heeft is niet veel meer gewend. En 't gras is mals in de lente. Ze vreten zo gauw te veel. Hier is *het* middel om de koei te genezen. De boeren staan met d'r handen in d'r tessen en laten de kwakzalver maar schreeuwen. Op enkelen na, die kopen en... er in lopen. Enen boer is voorzichtig...
Ze moeten niet veel van die kwakzalvers hebben. Dat zijn toch immers allemaal schelmen... Opeens draaien al de koppen naar links. Ze zien nog net hoe 'n schreeuwend boerke met z'n been de lucht in achterover van 'n kruk tuimelt. Maar de man er naast met z'n grote puntmuts op en zene mantel om toont triomfantelijk 'n tang aan 't publiek, dat z'n eigen rond 't kleine verhoog verdringt. In die tang heeft ie enen tand. Hij lacht al z'n tanden bloot, den tandentrekker. Op z'n gezicht ligt 'n uitdrukking van: mensen, als ge tandpijn hebt, ik help er oe af... Intussen is 't boerke weer overeind gekropen. 't Staat 'n ogenblik beteuterd te kijken, betaalt de marskramer, springt van 't verhoog en verdwijnt tussen de mensen. 't Is 'n heel opluchting. Al dagen verging ie van de tandpijn. Hij had z'n eigen ene poeliebuik gedronken aan de kamillethee. In 't begin had 't wat geholpen, maar de laatste dagen was er niets meer dat hielp. Met ene rode, flanellen lap om zene kop gebonden en z'n handen diep in z'n tessen was ie op de markt aan gesukkeld... Ge maakt van alles mee op zo'n markt. Wie staat daar in 't schandebord? Als de boeren bij de veroordeelde in de buurt komen, wordt er zachtjes gestrisseld. Ze doen net of ze 'm niet zien, maar als ze ene meter of wat voorbij zijn kijken ze om... De rakker houdt 'n oogje in 't zeil. Zo gauw ie zene rug gedraaid heeft en uit 't gezicht is, komen de kwajongens te voorschijn. Ze kriebelen met ene strooispier onder de neus van de misdadiger. Dan moet ie niezen. Dat is toch zo'n lollig gezicht... De kinderen zijn niet bang. Die durven 'm rustig aan te kijken. Daar hedde de rakker! De vlegels verdwijnen tussen de mensen en staan 'n ogenblik later achter enen dikke lindeboom te kijken waar de man van de wet gebleven is. Net enen troep mussen die staan te krabben en te pikken in ene mesthoop. Bij 't minste gerucht vliegen ze alle kanten uit. Totdat de baan weer vrij is...

Daar ginds op den hoek staat ene minstreel. De mensen gapen 'm aan of ie ze 't paradijs te bieden heeft... Er zoeken er naar dere grote geruite zakdoek. Ze snuiten d'r neus en vegen langs d'r ogen. 't Lied van de minstreel is ook zo aandoenlijk. Die weten wel hoe ze die keiharde boeren, die als 't er op aankomt, toch zo'n klein hartje hebben, moeten aanpakken. Als ge maar 'n droevig lied zingt. Van 'n meidje dat dere minnaar verliest. Of van 'n maagd die wreed vermoord wordt... Och kom, ze weten zelf ook goed dat 't allemaal onzin is wat ze daar met ten hemel geslagen ogen staan te zingen, maar de harten moeten eerst goed bewerkt worden. Ze moeten enen brok in de keel hebben... Als de boeren met d'r eigen gene raad meer weten, is 't ogenblik gekomen om met de muts rond te gaan. Dan vangen ze nog wel niet overal iets, maar er zijn er toch altijd die bezwijken... Eigenlijk moeten de boeren helemaal niks hebben van die minstrelen. Die lauwmannen zitten den helen dag op de baan en hebben overal zin in. 't Kan oe gemakkelijk overkomen dat ge er 's morgens ene in oewen hooiberg vindt. Ze slapen maar waar ze d'r lui gat in kunnen draaien. Ze weten zelf ook wel dat ze nergens aan hoeven te kloppen om onderdak. Laatst was er enen boer geweest die gezegd had: ga maar op stal in 't strooi liggen. Alles goed en wel. De volgende morgen was de meneer al voor dag en dauw weg... met 'n hen. En 't is ook niet vertrouwd zo'n volk binnen te halen. Wat 'n verstand! Als ge grote dochters hebt, zijn die mannen nergens te goed voor. En toch maar met trillende stem zingen over de liefde die zo zoet is. Jawel! Landlopers zijn 't! Ze trekken van de een markt naar de ander, van de een kermis naar de ander en als er ergens 'n bruiloft is, kunde ze met geen duvels geweld uit den herd houden... Toch raken de boeren van d'r stuk, als ze naar de minstreel staan te luisteren. De meiden dringen d'r eigen vaster tegen d'r vrijers aan, als ie over de liefde zingt... Maar wat kan z'n hemels gezicht ineens, als op commando, grauw van kwaadheid worden, als daar enen bieboer aan komt kruien met ene piepende kruiwagen vol bijenkorven. Wat kunde er van zeggen? Ook dieen bieboer wil z'n waar aan de man brengen. Maar de mensen maken dat ze wegkomen en laten de minstreel alleen achter. De ontroering is geblust. Ze hebben er genen bijensteek voor over... Den bieboer zet rustig zene kruiwagen neer en wacht op de geïnteresseerden. De bijen trossen met hopen tegen de korven aan. Er zijn er die kwaad rond vliegen, omdat ze in de rust van dere gewonen doen gestoord zijn. Daar maakt den bieboer z'n eigen geen zorgen over. Die kan wel tegen 'n stootje. Enen bijensteek! 't

Zou wat! Niet waard om over te spreken!...
Op de middag wordt 't warmer. Gelukkig dat die prachtige bomen die 't driehoekig marktveld omzomen al wat koelte geven. De herbergiers hebben er niks op tegen dat 't zo'n zomers weer is. Er worden heel wat potten bier omgegoten. Voor hen betekent 't dat ze ene goeie cent verdienen en voor den brouwer kan 't al niet beter...
Wat kan dieen boer daar toch ongegeneerd drinken! Zene mond is net 'n schrobgat dat 't water niet verwerken kan. Met z'n knoestige knuist heeft ie de tinnen bierkan bij d'r oor en giet 't bier naar binnen. 't Schuim plakt tegen z'n wangen en bij z'n mondhoeken loopt 'n dun straaltje bier langs z'n half geschoren kin en drupt op z'n vestje. Als ie de kan leeg heeft, lost ie ene zucht die wel uit z'n teen schijnt te komen. Dan zet ie de kan met ene plof op tafel. Zo hoort 't... Noemde dat boerachtig?... 't Bier zou 'm niet smaken, als ie 't anders moest doen. Hij heeft 't z'n vader zo zien doen en zo doet hij 't ook. Zo doen ze 't allemaal. Dat is de wellevendheid van den boer...

Na de middag ligt 't marktveld verlaten... Als die markt 'ns kon vertellen! Ze kwam in geen jaren klaar. Want dieen drietip moet nog in de Frankischen tijd aangelegd zijn. Nou ligt ze daar te stoven in de zon. Hier en daar zitten nog wat late marktgangers te boeren bij 'n kan bier, letterlijk en figuurlijk. Den ene praat al harder als den andere. Ze kunnen 't er allemaal even royaal van doen. Jawel. Dat is gemakkelijk gezegd, als de zon warm schijnt en 't bier zo lekker is en... als ge onderhand niet meer weet wat ge zegt... Dat bier is toch vreemd spul. Als den ene zegt dat ie boert als den beste, kan den andere 't niet laten 's flink met de volle vuist op de tafel te dreunen en te beweren, dat hij 't nog veel beter kan. Dan moette wel aan 't schreeuwen of ge wilt of niet... Kijk, daar hangt er ene met zene kop in zenen elleboog tegen de muur van de herberg te leunen. Hij is de kastelein aan 't nameten... Ge hebt er altijd die den tel kwijt raken...

De jong boeren die d'r meid in Uden hebben wonen, zijn rond de middag met 'r mee op de soep gegaan. 't Is eigenlijk voor iedereen zonen halve zondag, enen door de weekse zondag. Ze gaan op de Rakt af, op Bedaf of den Hulstheuvel. Ze lopen tussen 't groeiende koren door en roepen hier en daar ene goeien dag tegen de ene of den andere die ze kennen. Als ze voorbij 'n boerderij komen, worden ze van binnen uit nageke-

ken. Zo te zien heeft ze gene nikser opgedaan... of... ik snap niet wat ze in dere kop haalt om met zo iemand aan te leggen. Ze hebben meteen d'r op- en aanmerkingen klaar.
Er heerst overal rust, 'n zondagse rust. De zon trekt langzaam maar zeker van oost naar west. Voor iemand er erg in heeft, begint 't te schemeren. Er komt enen dauw hangen boven de natten broekgrond. De ondergaande zon werpt 'n vreemd licht op die lange slierten, die ieder ogenblik van vorm veranderen. Dat voorspelt al weer ene warmen dag morgen. 't Kan nog lang geen kwaad, maar 't droog weer moet nou toch niet de heel maand aanhouden. 't Moet ook op zenen tijd 'n bui regenen. Meiregen is meer waard dan gewone regen... Enen boer is niet gauw tevreden. Geen wonder, want de natuur kan 'm aardig knoeien...

In den Emmaus en de herberg aan de watermolen is de drukte nog volop aan de gang. Maar de weg over de Velmolen heeft voor vandaag weer genoeg dienst gedaan. De huifkarren en erdkarren zijn al lang op huis aan. Den boer heeft de huif voorzichtig losgeknoopt en z'n wijf zorgt er wel voor dat ze goed opgevouwen en weggelegd wordt. 'n Huif die niet wit is en wit blijft is 'n schande. De huifrepen worden op zolder gezet en de hoog kar is weer klaar om andere diensten te verrichten.
In den Emmaus is meimarkt nog niet voorbij. De boeren zitten er bijna op mekaar. Janske... bier! En Janske draaft maar op en neer. 't Trapke op naar de opkamer en terug met de volle tinnen potten. Ze drinken 'm ineens half leeg en dan staat ie weer met ene plof op tafel. Zo doen boeren dat nou eenmaal... Die nog niet getrouwd zijn en nog geen meid hebben, bekijken Janskes terdege. Van alle kanten. 'n Flinke meid is 't. Wie met haar gaat lopen weet dat ie er een krijgt met twee handen er aan. Als ze ergens tussen 'n paar banken en die gespannen ruggen door moet krengelen met dere kostbare last, wordt ze wel 's van achteren in d'r kuiten geknepen. Als ge 't nodige bier naar binnen gekwakt hebt, beginde durf te krijgen. Janske kan daar wel tegen. Ze weet goed dat 't allemaal maar gekheid is. Ze voelt d'r eigen zelfs 'n beetje gevleid als ze d'r aanhalen... Nauwelijks heeft ze dere ronde beëindigd en dere laatste pot bier voor enen boer neergezet of ene jonge kerel staat op en slaat z'n grote, ruwe handen om Janskes middel. Janske!... 'n danske!! Janske doet net of ze d'r eigen uit diee lompe greep wil los-wringen en stribbelt tegen. Dat hoort zo. Ge ziet 'r blozen in 't flauwe, flikkerende licht van de brandende vetkaar-

sen, die overal op de witgeschuurde tafels staan en aan de zolder hangen. Janske... 'n danske! De boeren blijven midden in d'r verhaal steken en kijken geamuseerd naar die stoeiende twee. Wanneer de jongen boer, onhandig en niet gewend aan vrouwelijke teerheid, met z'n achterwerk tegen den hoek van de tafel stoot, dansen de tinnen bierkroezen op tafel. Ergens uit ene donkeren hoek komt 'n 'potverdomme. en 'm'n bier' en 't wordt opeens rustig. Janske vliegt de opkamer op en komt 'n ogenblik later weer lachend den herd binnen. Janske... bier!!

Tot laat in den avond duurt daar meimarkt. Er hangt 'n lucht van tabak, bier en kaarsenwalm. Die kaarsen maakt Janske zelf van ene katoendraad en schapevet. 'n Olielampke kan er niet af. Trouwens, dan zouden ze boven dere stand leven. Alleen de schout en de pastoor stoken 'n oliepitje. Mensen zoals zij zien genoeg bij 'n kaars. En ge moet de klanten ook niet wegjagen. Ze zouden den aard niet meer hebben in den Emmaus, als ze daar groot gingen doen. 't Is wel 'n gruwelijke smerigheid, die kaarsen, maar er komt weer enen dag om alles schoon te maken. En ze branden er niet altijd zoveel als vanavond. 't Is vandaag enen bijzonderen dag. Anders is één of twee kaarsen al meer dan genoeg. De boeren weten dere mond in den donkere toch wel te vinden.

Voor de herberg bij de watermolen staat een van de dochters van den herbergier stevig te vrijen. Dat is 't voordeel als enen herbergier meer dan één dochter heeft. Ze stond vanmorgen niet voor niks al zo vroeg op de weg... Ze is stillekes door de achterdeur weggeschoten. D'r zuster knapt 't binnen alleen wel op. Die heeft daar niks op tegen, want dan wordt tenminste alle aandacht alleen op haar gevestigd. En zij spuwt er ook niet in! Goed dat den herbergier aan zoveel rondjes meegedaan heeft dat ie niet meer in staat is 't licht van den donkere te onderscheiden. Als ie was zoals vanmorgen, zou 't niet waar zijn... Intussen staat ze daarbuiten met enen boerenzoon te houden. Tegen de lindeboom aan, de meiboom. Er komt weinig onzin en flauwekul bij te pas. Ze vrijen recht toe, recht aan. Royaal! Zoete woordjes en aaierij kennen ze niet. Daar zijn ze eigenlijk veel te lomp voor. Maar ze weten wat ze aan mekare hebben... D'r zuster binnen wordt ook niet vergeten. Dat gaat al net zo als met Janskes uit den Emmaus. En zij maar net doen of ze er 'n hekel aan heeft. Dat maakt 't alleen maar erger...

Hier en daar doet ene late marktganger op huis af. Nu 'ns zit ie links van de weg, dan weer rechts. Hij kan 't ook niet helpen

dat diee pad zo smal is. Soms staat ie stil, heel stil... en lacht... en zevert over z'n vestje. Dan wordt ie groter, al maar groter. 't Lijkt wel of ie 'n ster uit de lucht wil plukken. 't Wordt spannend. Zal ie vóórover of achterover vallen? Achterover wint 't, denkte. Nee, hij gaat vóórover. Nou valt ie... Dat dachte ja! Net als ie op 't punt staat op z'n neus in den hoefslag terecht te komen, schiet z'n een been naar voren en draaft ie den donkere in. Nee, den diee is nog niet thuis. Maar ie is ook naar de meimarkt geweest. En dat wil wat zeggen...

Over de Peel komt de maan op. Net of er heel, heel ver weg ergens brand is. De sterren die 't in den donkere zo goed deden schijnen te verflauwen. Ze moeten 't tegen dat opkomende maanlicht afleggen...
Ver weg, op de Weeg aan, ligt enen hond te blaffen. Den tegenroep kunde ook nog net horen. Ieder op de beurt... 't Is er anders maar stil. Behalve die honden, die nooit deren bek kunnen houden, hoorde niks dan den avondwind in de toppen van 'n paar canadassen en de langgerekten triller van ene nachtegaal die ginds in 't houtgewas zit...
't Hart van de marktganger die nog nuchter is klopt sneller als ie op de hoogte van 't Kattenhool komt. Maar ook daar schijnt 't rustig te zijn. Meimarkt is weer voor 'n jaar voorbij. Aan alles komt 'n eind en... lekker is maar ene vinger lang...

'n Spinning op de Hoeve

Den tijd gaat snel. Toch ziede 'm niet. Als er enen dag voorbij is en er breekt ene nieuwe morgen aan is er iets gebeurd. Maar de verandering kunde niet vatten. Ze ontglipt oe. Alleen weette dat ge weer enen dag ouder bent. Als 't licht en 't donker dat spelleke zeven keren gespeeld hebben zegde dat er 'n week voorbij is. De weken worden maanden, de maanden jaren. Er schijnt niks te veranderen in diee grote natuur. Alleen besefte dat ge ouder wordt en ge weet dat ook de natuur vergrijst. Merkte 't misschien niet omdat de mens en de natuur dezelfde weg gaan?
Daar komt de zon weer op. We kijken er niet eens naar, omdat dat zo gewoon is, omdat ze dat iedere dag doet. Toch is 'n winterzon anders dan 'n zomerse. Nou komt ze niet triomfantelijk de wereld regeren, zoals in den oogsttijd. Ze kijkt schuchter over den horizon, heel ver naar 't zuiden toe. Zelfs als ze d'r middaghoogte bereikt werpt ze lange schaduwen en heel vroeg is ze weer weg, verdwenen in ene grijze mot. En wat zijn de dagen kort. 's Morgens moette uren wachten eer 't licht zoveel kracht heeft dat ge kunt zeggen: nou is 't dag. Nauwelijks hedde dat woord uitgesproken of 't verflauwt al weer. 't Is de overwinning van de duisternis op 't licht. 't Is winter...

Aan de rand van 'n groot woest gebied ligt de Hoeven. 't Is de laatste bewoonden uithoek langs de weg naar Zeeland. De boeren laten 't wel uit dere kop 'n eindje verder 'n bestaansmogelijkheid te zoeken. Daar is 't niks dan hei en bossen om nog maar niet te spreken van de dellen, die uitgestrekte waterpoelen, waar alleen maar riet en biezen groeien. Niet dat 't daar niet mooi is. Daar niet van. Als in september of, als 't vroeg zomer is, in augustus de hei volop bloeit en ge ziet de witte zomerwolken d'r eigen weerspiegelen in dat rimpelend water dat daar zo geheimzinnig ligt, omzoomd door wuivend en zingend riet, kunde niet ontkomen aan 'n zekere aantrekkingskracht die er van uitgaat. Maar wat heeft enen boer daar aan? Die kijkt niet naar die schoonheid. Daar gaat ie ongemerkt aan voorbij. 't Bestaan waarvoor z'n vader en moeder 'm groot gebracht hebben, dwingt 'm 't leven nuchterder te zien. Stel oe voor dat ge daar den helen dag met oe handen in

oe tessen naar 't oosten staat te kijken, staat te dromen. Wat is diee natuur toch mooi. Eette daarvan? De mensen zouden zeggen: 't is hoog tijd dat ze 'm 's nakijken. Enen boer schat de grond op z'n waarde. Wat haal ik er uit? Dan hedde al gauw bekeken dat die hei, die bossen en die dellen oe niet veel zullen opleveren. De mensen hebben respect voor de boeren die daar op de Hoeven durven bouwen. Dan moette wel enen aardige cent bij mekaar gespaard hebben. Als ge er zo maar net kunt komen, denkte er niet aan daar iets te beginnen. 'n Klein beetje tegenslag zou oe doodarm maken. Als alles oe meezit speelde er wel wat klaar. Maar daar zegde wat bij. Als alles oe meezit...
Als ge praat over de Hoeven weet iedereen wat ge bedoelt. Daar wonen de heerboeren. Niet dat ze d'r eigen in iets van de gewoon boeren onderscheiden, maar d'r huizen zijn toch groter en geriefelijker. 't Zijn hoeven...

Wat heeft 't vannacht weer hard gevroren. Als den boer opstaat loert ie met de deur op ene kier naar 't oosten. 'n Ogenblik maar. Hij moet z'n ogen bijna dicht houden, zo schittert diee sneeuw. De wind komt snerpend over de dellen aangejaagd. Z'n wijf en kinderen liggen nog te bed. Waarom zoude zo vroeg opstaan? Ge kunt op toch niks doen en in bed is 't tenminste warm. Goed, dat ie enen hele voorraad hout opgeslagen heeft op stal. Ge hebt 't anders wat nodig met diee wind. Als ie recht op 't huis staat gaat ie overal door heen. En ene zucht als er in de schouw zit. Ge hebt genen blaasbalg nodig om 't vuur aan te blazen. 's Avonds gaan ze weer vroeg naar bed. Ga daar maar rond die schouw zitten. Ge verstookt enen helen hoop hout en ge kunt de kou maar amper af. En op die sissende en flikkerende vlammen onder de zwartgeblakerde moor bende ook zo uitgekeken. Dat is trouwens 't enigste licht dat ze hebben. Ze hebben wel vetkaarsen, maar die gebruiken ze niet als 't niet hard nodig is. Ge ziet allicht te praten. En 't wijf schilt de aardappelen als 't moet wel met d'r ogen dicht. Nee, 't kan beter zomer zijn...

Toch woonde daar niet slecht langs de weg naar Zeeland. De Hoeven ligt wel 'n eindje van 't dorp, maar toch niet zo heel wijd. In 'n kwartierke loopte naar de kerk. Als ge midden op de weg gaat staan, kunde de spitsen toren op 't Veld hoog boven alles uit zien steken.
En ge hoeft op de Hoeven niet te klagen over eenzaamheid. Ge hebt er goei buurlui. Er staan wel niet veel huizen, maar er

wonen genoeg mensen om aan mekaar wat afwisseling te beleven. De een boerderij ligt zo wat tegen de ander aan en ge hoeft niet wijd te lopen als ge 's wilt gaan buurten. Vreemd, maar als ge zo dicht bij oewen buurman woont dat ge 'm kunt beroepen, meende dat ge zonder hem niks kunt. En ge komt er ook gemakkelijk toe om zo maar bij 'm binnen te vallen en ene stoel te vatten. Dat spreekt eigenlijk vanzelf. Op de Hoeven staan ze altijd klaar om mekaar uit de nood te helpen. Hedde zelf ergens genen tijd voor dan wordt 't wel door anderen gedaan. Veel handen maken 't werk licht. Ook 't vrouwvolk kan mekaar goed velen. Als ze toevallig buiten aan 't werken zijn, zitten ze zo midden in 'n gesprek. Ze hebben geen enkel geheim. Ze weten precies wanneer 'n buurvrouw weer moet inkopen. Als 't eenmaal zo wijd is werken ze dat zelf wel af. Daar hebben ze geen vreemden bij nodig. Vreemd volk is altijd toch maar vreemd. Zeg nou zelf...

Als 't wintert ligt er ene lach op de gezichten van de boerenmeidjes. En al hebben ze 't niet al te hard begrepen op de winter, ze tellen er toch op. In de zomer moeten ze werken tot 's avonds laat. Dan staan ze den helen dag met opgestroopte mouwen op 't land. Als ze thuis komen vallen ze op bed met 'n gevoel of ze de volgenden dag niet meer halen. In de winter is dat allemaal anders. Dan is 't vroeg donker en er hoeft buiten niet veel gedaan te worden. Dan zijn er avonden om te praten. Dat wil niet zeggen dat ze helemaal niks doen. Dat niet. Maar ge kunt praten en werken tegelijk. Zittend werk is ook werk. Dat samen gaan zitten werken is 'n mooi iets. Als ze 't eten goed en wel door de keel hebben, nemen de jong meidjes en ook wel de getrouwde vrouwen de spinnewiel op dere rug, met 't nodige materiaal dat er bij hoort en ze gaan op stap naar den een of anderen boer in de buurt die de week heeft. Op de Hoeven komen de boeren allemaal aan de beurt en ooit wel twee of drie keren in ene winter. Er wordt flink gestookt en 't kaarslicht verhoogt de stemming. Ziede, dan kunde praten en werken tegelijk. En er valt heel wat te bepraten als ge alleen maar de kans krijgt in de wintermaanden. Wie er allemaal getrouwd zijn en gestorven en waar ze ingekocht hebben en over trouwplannen. De ongetrouwden hebben 't natuurlijk 't meest over de boerenzonen die ze kennen. Die al stevig vrijen praten ook nog graag mee. Daar hebben ze in de verste verte geen verkeerde bedoelingen mee (hoe zoude zo iets kunnen denken?), maar ze eten toch allemaal graag van twee ruiven, als 't er op aankomt. En wat steekt er voor kwaad in over andere

jongens te praten als ge zelf binnen bent? Dat zijn ze nog niet allemaal en ze mogen gerust uitkijken. Er zit er ook een bij die ze eigenlijk allemaal 'n beetje benijden. D'r vader is ene schonen boer en zelf mag ze d'r ook zijn. Ze is nog maar 'n goei twintig, maar ge zoudt zeggen dat ze in de volle rijkdom van d'r leven is. Zo'n flinke is 't. Ze weet wel dat enen boerenzoon d'r 's zondags in de kerk geen ogenblik uit 't oog verliest. Zelf ziet ze 'm ook niet nooi, maar ze weet toch niet wat ze moet doen. Kijk, op zonen avond als er spinning is kunde 't een en ander verzinnen om met oe gesprek bij dieen boerenzoon uit te komen. Dan hoorde wel hoe de ander er over denken...

De spinnewielen ruisen, de schapewol ligt met grote hopen op d'r brede slippen en 't vuur knettert onder de moor. 't Licht van de vetkaarsen flikkert. Ge kunt ze buiten horen lachen, als een van de meidjes vertelt hoe ene jongen boer neven 'n meid greep. Heel zondagavonden had ie bij d'r aan huis achter de rijsmijt gezeten. Tot in de winter toe. Totdat ie ze ene keer met dere vrijer thuis zag komen...
Als 't vuur flink gebrand heeft en 't is goed warm in den herd, wachten ze tot er onder de moor ene mooie, egaligen hoop as ligt. Intussen heeft een van die meidjes wat papier bij mekaar gezocht. Ze halen allemaal 'n paar harde, ronde aardappelen uit dere zak en draaien die in 't papier. Als de ingepakte aardappelen in de hete as liggen te roosteren gaan ze aan 't zingen. Dat aardappelen roosteren is 'n algemeen gebruik als er spinning is. Liedjes kennen ze genoeg. Ge hebt er altijd bij die 'n liedje maar 'n paar keren hoeven te horen en ze kennen 't van voor tot achter van buiten. Die liedjes horen ze op de markt. Ze zijn gewoonweg niet bij de minstreel weg te slaan.

'Meiseken jong, mijn maagdeken fier,
Waar staat jouw vaders huizeken hier?
Ginders aan geenre groene wei,
Voor de deure staat een mei,
Sprak dat lodderig meiske'.

Ze zingen over de liefde, over mooi meidjes en verliefde boerenzonen. Tot er opeens één 't spinlied inzet. Dat kennen ze allemaal. Ze laten 't wiel op volle toeren draaien. Ge zoudt bang worden dat 't van de spinnewiel springt en tegen de muur vliegt...

'Daar was e wuf die spon, daar was e wuf die spon,
Al op een houten spinnewiel: daar was geen toorteltje aan.
Vive la peperbusse, vive la spa, tralalala,
Gize, gazegouze, ronflonflouze, tradaradera.'

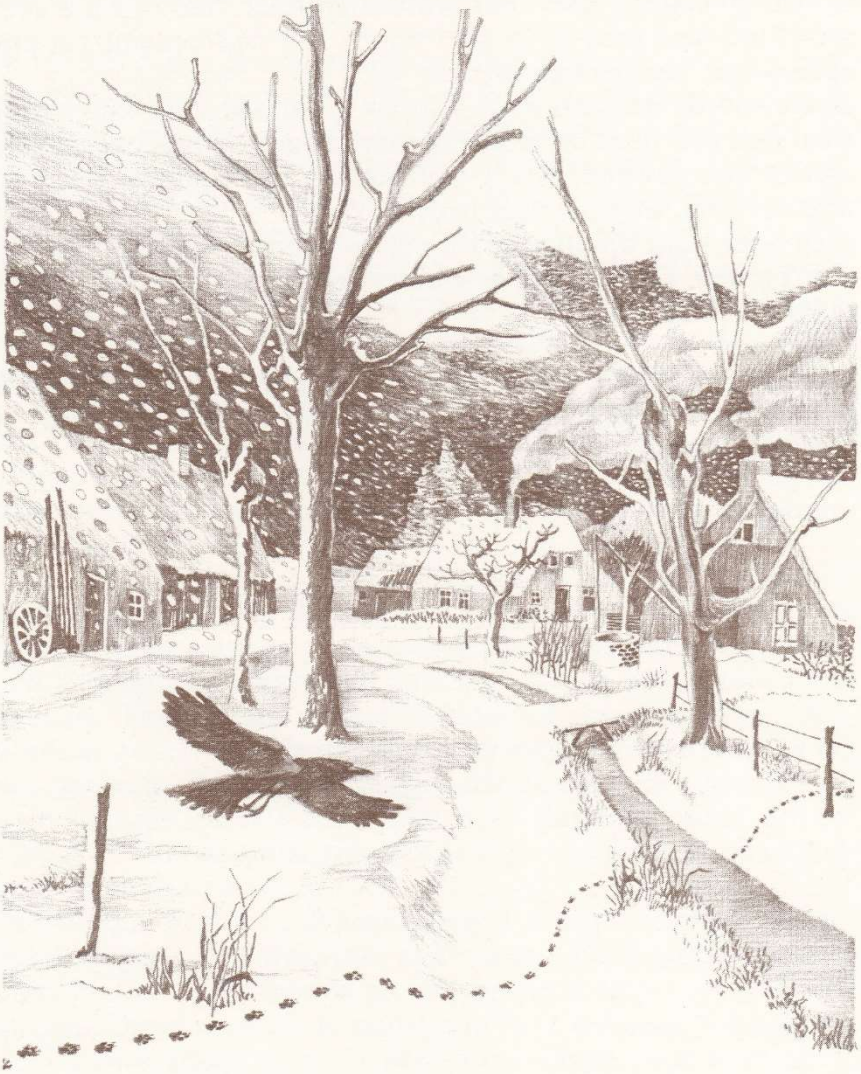
Als de week om is marsen ze met dere spinnewiel op dere rug naar de volgenden boer. Zo gaat dat den hele winter door...

De laatste dagen is er nergens spinning geweest. Ge durft met dit weer gewoonweg niet buiten te komen. Als diee wind nou maar ging liggen. Ge hebt er moeite genoeg mee om op de been te blijven. En oe vingers zijn bevroren eer ge met oewe spinnewiel bij den buurman bent. Op zo'n dagen maken ze 't vroeg avond. Dan eten ze gauw, bidden 'n beetje en kruipen in bed. Dan hoefde nog niet meteen te gaan slapen. De kei die ze in 't vuur onder de schouw warm gestookt hebben ligt allang aan 't voeteneind in de bedstee te wachten. De meidjes kruipen dicht bij mekaar onder de dekens. Dat is warm. Dan kunnen ze uren gaan liggen buurten over dingen waar anderen niks mee te maken hebben. Dicht bij mekaar worde vertrouwelijk. En 't praat nooit beter als wanneer ge weet dat 't buiten vriest dat 't kraakt en wanneer ge de wind tegen de muur hoort stoten...

In de winter is 't op de weg van Zeeland naar Uden niet zo druk als in de lente en in de zomer, als de mensen uit Zeeland naar de Udense meimarkt of naar Onze Lieve Vrouw ter Linde trekken. Toch ziede er wel 's biddend voorbijkomen. Dan kunde er zeker van zijn dat er ergens iemand heel hard ziek is. Nee, in deze winter zoude zeggen dat de Hoeven uitgestorven is. 't Tolwijfke hoeft haast niet naar deren tolboom om te kijken. Ze zal nou niet rijk worden van de boeren. Niemand gaat wijter als ie moet.
De avonden beginnen al heel vroeg. 't Schijnt wel dat die honden d'r eigen van 't weer niks aantrekken. Die hoorde nou ook altijd blaffen. De sneeuw zit dik op de daken van de boerderijen. Die daken ziede glinsteren in 't ijskoude maanlicht. De Hoeven slaapt zoals 't heel dorp slaapt. Nou geen meimarktvierders die zingend op huis aan koersen. Nou heerst de stilte. 'n Koude stilte.
Voordat den boer naar bed gaat zit ie met z'n wijf bij 't vuur onder de schouw. Van tijd tot tijd schuift ie den brandenden houtblok wat wijter in 't vuur. Dan duurt 't niet lang of ie be-

gint te knetteren. Aan 't eind ziede de nattigheid er uit sissen. Den boer zit zo maar stil in dat vuur te kijken. Z'n wijf dat de aardappelen schilt gooit met regelmatige tussenpozen enen aardappel in enen aarden pot met water. In 't begin plonst dat. Soms vliegt er enen druppel sissend in 't vuur. Als de pot vol raakt, wordt 't geplons minder.
Ze zeggen niet veel tegen mekaar. De kinderen liggen allang te bed en slapen vast. Dan bromt den boer, half in z'n eigen: we zitten hier toch in 'n goei buurt. Z'n wijf beaamt z'n uitspraak met 'n bijna onhoorbaar 'ja'...
Soms hoorde de wind in de schouw slaan. De rook van 't vuur slaat dan den herd in. Och, dat merken ze nog niet eens. Daar zijn ze aan gewend. Als 't wijf met d'r aardappelen klaar is, zegt ze: kom, we gaan naar bed.
Den boer staat op en rekt z'n eigen 's flink uit. Ge wordt stijf van 't zitten. Dan slaat ie de gloeiende as uiteen. Ge kunt nooit te voorzichtig zijn...

De nacht strekt z'n eigen met z'n koude maan en flikkerende sterren uit over de boerderijen die warm zitten ingepakt in 'n witte sneeuwvacht...

Den trouw van Joost en Hanne

Enen boer kan heel wat tijd hangen aan zene grond. Hij is 'n stuk van 'm. Als de natuurelementen de grond slaan, raken ze den boer tot in 't diepst van z'n ziel. De grond is voor enen boer als 'n kind voor z'n moeder. Den boer prakkezeert en redeneert in z'n eigen wat ie 't beste doen kan met dit stuk land en met dat. Dan doet ie 't er wel 's neven. Maar daar kan ie tegen. Met proberen leert ie zene grond pas door en door kennen.
Al vroeg neemt den boer zene zoon mee naar 't land. De zoon luistert naar de raadgevingen van z'n vader en de grond merkt 't niet als de vader z'n eigen terugtrekt en de zorg voor de grond aan zene zoon overdraagt.
Dag in dag uit, jaar in jaar uit staat de jongen boer bij 't geschenk van z'n vader. Maar als ie groot en volwassen is kan er in ene keer iets gebeuren in z'n leven. Hij ziet z'n land voor 'm liggen, rijk en vruchtbaar. Maar achter 'm is 'n leegte. Daar ontbreekt iets. Den boer heeft geen wijf. Dan gaat ie aan z'n eigen denken en ie trekt er op uit. Er moet 'n boerin neven 'm staan. Hij moet weten waarvoor ie werkt. Hij moet de weg gaan van z'n vader en zonen hebben aan wie ie de liefde voor de grond kan doorgeven. Dan komt er enen tijd waarin ie meer oog heeft voor 'n boerendochter dan voor de grond...

Joost is uitgegroeid tot ene flinken boer en begint te denken aan trouwen. De tijden zijn wat veranderd en van de herinnering aan de Fransen, die in deze streek zo huis konden houden, is niet veel over. Alleen maar 'n lidteken. Jammer dat 't bij sommigen 'n schrijnend lidteken is, iets dat niet meer hersteld kan worden en ook nooit meer hersteld zal worden.
Joost mag niet meer te lang wachten, want als ge midden tussen de dertig en de veertig zit, raakt er de vurigheid af. En ook z'n meid heeft onderhand de leeftijd, al is ze 'n jaar of negen jonger dan hij. Met d'r zeven en twintig lentes is 't voor haar ook niet te vroeg meer dat ze aan wat meer vastigheid gaat denken. En waar zouden ze eigenlijk nog op wachten? Behalve Joost zijn al de kinderen van Willemke Kobussen en Trien van Bertjes uitgevlogen en ze hoeven zo maar op 't stamhuis te kruipen. Wat kunde nog meer wensen? Hanne had 't er anders

niet zo erg op, toen Joost er over begonnen was. Twee wijven op ene nest is niks gedaan, had ze gezegd. En zeker niet als alles 't jong wijf aangaat. Waarop Joost geantwoord had, dat z'n moeder wilde dat 't zo zou gebeuren en... ze kon gerust zijn: ze zou voor vol worden aangezien. Toen had ze 't goed gevonden en verder alles aan Jooste overgelaten. Met dat trouwen in zene kop heeft ie 't de laatsten tijd druk gehad. Als ge nog niet aan trouwen denkt, stade eigenlijk heel anders tegenover 't leven. Ge doet iedere zondag of om de veertien dagen 's naar oe meid en ge praat over van alles en nog wat, maar ge kunt er rustig bij gaan zitten. Ge kunt 's bekomen van 't werk van de afgelopen dagen en ge doet weer nieuwe krachten op voor de komende week. Ge vrijt 'n beetje en eigenlijk laat 't leven z'n eigen maar van zene mooiste kant zien. Maar als ge besloten hebt te trouwen (en binnen niet al te langen tijd) gade alles in 'n heel ander licht zien. Dan moette vooruit kijken. Ge begint te zorgen voor oe toekomst. Voor vrijen blijft al heel weinig tijd over. 't Is allemaal anders geworden. Ge begint 't huis waarin ge zult gaan wonen meer aandacht te schenken dan eerst. Als oe ouders de baas zijn, neemde alles zoals 't is en zoals 't komt. Ge woont en er wordt voor oe opgeschept. Dat is genoeg. Als ge op 't punt staat op oe eigen te gaan boeren, gaat 't oe meer aan. Nou is 't pas voor den eerste keer bij 'm opgekomen dat 't bestelleke van Willemkes en Triene, 't stamhuis, zenen besten tijd gehad heeft. Eigenlijk is Hanne 'n beter huis waard. Hij heeft 't er de laatsten tijd druk over gehad met 'r. Ze had 'm heel royaal in z'n ogen gekeken en gezegd: 'Waar gij mee tevreden bent is voor mij ook goed genoeg'.
Ze zouden 't er voorlopig natuurlijk mee moeten doen (als jonggetrouwden zitte al gauw duur), maar als alles goed ging en ie kreeg genen tegenstoot... nou, dan wist ie nog niet wat er gebeurde. 't Is toch maar 'n krot, als ge 't goed beschouwt. Zeg nou zelf. En kunde nou zeggen dat ge zo'n honderd meter van de weg zo mooi zit? Langs de weg is alles toch veel gemakkelijker... En zo redeneert Joost maar verder.

's Weeks erop tekenen ze aan. Dan komen de drie zondagen waarop ze geroepen worden met op de zondag van den derde roep de bruiloft bij Hanne's thuis en vier dagen later, donderdags, de trouwmis en 't bezoeken van de familie. In de vier weken die ie nog heeft kan Joost heel wat doen. Maar dat is ook nodig. Er moet hier voor gezorgd worden en dat magde niet vergeten. En ge moet al 's ene keer meer naar de meid om 't een en ander te regelen.

't Bier voor 't aantekenen ligt al in de kelder. Hij weet dat de buurt op de hoogte is van al z'n plannen. Volgende week komen ze af. Dat is altijd zo geweest en ie houdt oude gebruiken in ere. 't 'Bruidsspel' noemen ze dat. 't Is z'n afscheid van z'n ongetrouwde kameraden. Al 't mansvolk uit den Hulstheuvel, z'n vrienden en naaste familie van allebei de kanten komen op visite bij 'm. Niet den helen dag. Dat zou te gek zijn. Ze komen 's middags tegen koffiedrinkenstijd. Hij zal ze eerst goed de koffie geven. Dan kunnen ze tegen 'n stootje, want na de koffie wordt er z'n best bier gedronken. De buurt verwacht dat. Als 't geen zuippartij wordt, kunde er ook niks van zeggen. Hij gunt ze 't van harte. Hoe dik hedde als boer de buurt niet nodig? Als ge net doet of ge van dit gebruik nooit gehoord hebt moette maar zien wat er gebeurt. De buurt neemt dat niet. Dan hangen ze vlak voor oe huis in ene grote lindeboom twee poppen met 'n fles op zene kop er neven. En zó dat iedereen 't kan zien. Hier gaan er twee trouwen die geen bruidsspel houden. Dat gaat als 'n vuurtje rond en iedereen spreekt er schande van...

Vroeger schenen buurlui van trouwlustigen 't wel 's wat al te bont te maken. In 1649 stuurden de mensen van 't land van Ravenstein bij monde van alle schepenen, de burgemeesters en de kerk- en armmeesters van de vier schepenbanken aan de hertog van Neuburg als besturend heer van Ravenstein ene groten brief. Van dik hout zaagde planken. Ze vroegen 'm of ie geen maatregelen wilde nemen tegen de buurten die bij 'n huwelijk bruid en bruidegom zoveel bier afpersten dat ze groot nadeel ondervonden. 't 'Bruidegomsbier' noemden ze dat. Ze konden iemand keiarm maken. En 't bracht toch al zoveel onkosten mee, als ge trouwde en op oe eigen begon te boeren. Helemaal afschaffen was nou ook de bedoeling niet. Ze stelden zelf voor dat in 't vervolg niet meer dan één ton bier gevraagd mocht worden. Den Heer van Ravenstein ging onmiddellijk op 't verzoek in en bedreigde overtreders met 'n boete van zes goudguldens. Bovendien zouden ze nog al de schade moeten betalen. Dat was niet mis. Maar ja, hoe gaat dat? De buurten kropen door de mazen heen en lieten d'r eigen aan de verordening weinig gelegen liggen.
't Gevolg was dat den Heer van Ravenstein 't 'Bruidegomsbier' helemaal verbood. Dat was in 1690. Zo bedoelden 't de mensen nou ook weer niet. Maar den Heer van Ravenstein hield voet bij stuk. Degene die meewerkte aan 't aftroggelen van 'Bruidegomsbier' zou, behalve 't vergoeden van de schade,

niet zes maar vijf en twintig goudguldens moeten betalen. Kon ie dat niet, dan kreeg ie 'n lijfskastijding. De schout moest er streng op letten dat 't verbod niet overtreden werd. De boeren lieten den Heer van Ravenstein maar dorsen en stoorden d'r eigen weinig aan 't verbod. Ze durfden 't wel niet al te gek te maken, maar 't 'Bruidegomsbier' bleef bestaan. Dat was nog altijd zo geweest...

Als ze de week erop na 't aantekenen thuis komen (Joost heeft z'n Hanne met d'r familie meegebracht) krijgen ze kermiskost: 'gruun bone mee witte mee 'n flinke pin worst en rijstepap met bruine suiker'...
Tegen 'n uur of zes komen de buurlui bij mekaar bij den boer die neven den aangetekende woont en dan trekken ze samen op 't feest af. Nee, dan staan de monden den helen avond niet meer stil. En overal hebben ze 't over. In 't begin zitten ze wel 'n tijdje onwennig te kijken, maar dat gaat er gauw af. 't Zou al te onbeschoft zijn als ze meteen met greeg handen aanvielen. Ook enen boer kent wellevendheid. Maar als er ene vaderons gebeden is en ze hebben den eersten boterham naar binnen geschoven, beginnen ze praat te krijgen. Joost hoeft niet meer te zeggen: 'En ge doet maar net of ge thuis bent'. Ze zullen dere kant wel keren. Grof hoeveel ze op zonen avond verzetten kunnen. 't Lijkt wel of ze 'n week lang maar half te eten hebben gehad. Onder 't eten door beginnen ze meer praats te krijgen. Er wordt zo tegen den ene of den andere 's iets geroepen, er wordt teruggeroepen en voor ze er eigenlijk zelf erg in hebben voelen ze d'r eigen helemaal thuis. Als ze de koffie uit hebben, moeten ze er van zuchten. 't Heeft goed gesmaakt. Dat moeten ze zeggen. Voor ze aan 't bier gaan, lopen ze 'n ogenblik rond. Dan zakken de boterhammen... en 't zou toch niet passen dat ze Jooste met al z'n bier lieten zitten. Niet flink meedoen is de grootste belediging die ge enen boer kunt aandoen. Hij zou zeggen: 't is zeker niet goed genoeg... Nee, laten zien dat ge ene gezonde natuur hebt...
Als ze 's avonds op huis aan gaan, zijn ze meer dan tevreden. Hier en daar staat er ene tegen ene lindeboom of in 'n heg. Daar hoefde oe eigen toch niet voor te schamen. 't Bier moet ergens blijven. Ja, 't was erg goed. Dat hoefde niet beter...

De zondag erop krijgen Joost en Hanne den eerste roep. Op den dag van 't 'bruidsspel' zijn ze al overal op de soep verzocht. Ze kunnen natuurlijk niet op alle uitnodigingen ingaan. Dat zou wat worden. Er moet ook gewerkt worden en 't is niet

alle dagen kermis. Maar voor de zondagen van den eerste en den tweede roep zijn ze binnen. Dat hoort zo. Dan brengen ze den helen dag door bij 'n oom of tante. 't Gebeurt ook wel 's dat de trouwlustigen nergens verzocht worden. Maar dan is de vriendschap met bruidegom en bruid niet groot. 't Ergste is dat dan de bruid (want dat is haar taak) de heel familie af moet om te vragen of ze misschien samen op de zondagen dat ze onder de gebooi staan op de soep mogen komen. 't Is grote schande als ze op die zondagen nergens terecht kunnen. Dan wordt er druk over gepraat. "t Is daor zeker gin hoog locht'. In de mis waarin ze geroepen worden komen Joost en Hanne niet. Ge gaat toch niet zitten luisteren naar oe eigen roepen... Ze gaan 's morgens naar een van de vroegmissen en dan doen ze recht naar de oom of tante waar ze op de soep moeten. De buurlui zitten tegen den tijd dat ze naar de kerk gaan ergens in ene sloot of achter 'n heg te wachten. Als Joost en Hanne goed en wel voorbij zijn schieten ze d'r geweer af. Dat is nou eenmaal de gewoonte...

De laatste dagen voor de zondag van den derde roep krult 't er bij Hanne's thuis. Er wordt geschrobd en gepoetst of d'r leven er van afhangt. Behalve bij zo'n bijzonder gelegenheid als enen trouwdag worden er niet veel bezems verschrobd, want schrobben doen ze alleen maar met de grote schoonmaak en de kermis... En er wordt bier ingeslagen en eten. De mutsen worden gewassen en de bombazijnen boksen hangen buiten op den draad uit te waaien... Op diee zondag wordt de eigenlijke bruiloft gevierd. En daags naderhand, 's maandags, is 't al weer feest. Dan is 't vrollievisite. Er zal die heel week van werken weinig terecht komen. 's Zondags en 's maandags hebben ze bruiloft en dinsdags en 's woensdags zijn 't ook maar van die half dagen. Ge moet hier nog 's gauw naar toe en daar. Ge bent zenuwachtig en ge zit er over in dat ge misschien nog iets vergeten bent. En voor ge er erg in hebt is 't donderdag. Dan is 't zo wijd. Dan trouwde en zitte den helen dag op de baan. En misschien vrijdags ook nog wel, als ge niet in enen dag klaar kunt komen...

Op diee zondag van den derde roep trekt de heel familie na de mis naar Hanne's thuis. 't Is ene prachtige voorjaarsdag en ge ziet 't gras groeien. 't Vrouwvolk wil al meteen op de koffie af. Dat die nou ook altijd zo'n haast moeten hebben. Nou geeft dat wel niks en dat moeten ze tenslotte zelf weten, maar daar is ook ene voerman mee gemoeid... Met zo'n gelegenheid

gaan ze niet te voet. De huifkar wordt ingespannen. Die zetten ze voor de mis ergens bij 'n herberg op de missen en 't paard jagen ze zolang op den dries... Als de mis uit is, slenteren ze pratend op de huifkarren aan. Kijk, dan beginnen de strubbelingen. De wijfkes met d'r zwarte mutskes op kruipen zoveel mogelijk bij mekaar in de huifkar en kwebbelen dat horen en zien vergaat. Dan lijkt zo'n huifkar wel enen bijenkorf. De mannen moeten ook maar bij mekaar gaan zitten. De wijfkes bepraten dingen waar de mannen tóch geen verstand van hebben. Dat kan de mannen niks schelen, maar die willen eerst wel 's aanleggen in de herberg. 't Is vandaag toch bruiloft. Zeg nou zelf. 't Vrouwvolk heeft daar niks op tegen. De mannen moeten maar doen wat ze niet laten kunnen. Ze kunnen zelf de weg wel vinden... als er tenminste ene voerman meegaat. En daar hedde 't. Genen enkelen boer voelt er iets voor om op slag mee naar huis te doen. Dan staan 't vrouwvolk en 't mansvolk 'n ogenblik recht tegenover mekaar... Joost en Hanne staan hier buiten. Die kruipen samen in één huifkar en varen weg. De rest komt wel, denken ze. Joost heeft vandaag geen herberg nodig. Hij heeft z'n aanstaand wijfke en daar heeft ie meer dan genoeg aan. En 't nieuw is er ook nog niet af... Joost spant meteen in. Hanne gaat neven 'm zitten en, terwijl 't kerkvolk de twee lachend nakijkt, doen ze er vandoor... Maar daarmee is de moeilijkheid niet opgelost. Van de overgebleven familie hebben de wijfkes de kop op huis aan en de mannen op de herbergdeur. En 't offer dat gebracht moet worden zal moeten komen van 't mansvolk. 't Vrouwvolk houdt voet bij stuk. Die weten op zo'n ogenblik niet van wijken. Dan kan er wel 's 'n ogenblik hard gepraat worden. 'En ik zeg oe dè ge meegaot. Die herberg löpt nie weg en er komme nog daag genog dè ge aon kunt legge. En al die herberge bij mekare zijn me nog gin twee kaaw elper werd...'. Dat is niet kwaad bedoeld. Geen denken aan. Op den duur wordt 't pleit door 't vrouwvolk gewonnen. Dan schokken er twee karren door de straat en doen na 'n tijdje de grond in. De twee andere blijven staan waar ze staan en de boeren praten lachend de herberg binnen... Op ene zandweg buiten 't dorp rijden de twee huifkarren, vlak achter mekaar. Voor op de schei zit enen boer met z'n beste bombazijnen boks aan en 'n dampende pijp in zene mond. Van onder de huif hoorde 't gesnater van de wijfkes die mekaar nauwelijks de kans geven aan 't woord te komen. De een helft van de feestvierders doet op de bruiloft af...

Als tegen de middag 't manvolk de missen oprijdt wordt 't er 'n

ogenblik stil. De wijfkes worden gestoord in 't uitwisselen van mekaars geheimen. Er zijn er eigenlijk maar drie die blij zijn dat 't gesprek nou op iets anders gegooid kan worden: de twee voerlui en Joost. Met z'n aanstaand wijfke alleen zijn of met de twee voerlui, goed. Maar den hele morgen tussen dat fluisterend, kakelend en lachend vrouwvolk zitten, nee, dat beviel 'm niks... en de voerlui ook niet...
Als ze de huifkarren met 't mansvolk horen komen doen ze naar buiten. De gesprekken die daar gevoerd worden liggen meer in d'r lijn...
't Is er den helen dag volop feest. Er wordt gegeten en gedronken en ze gaan de heel boerderij af. De mannen zwetsen, roken en klieken op de grond, de wijfkes staan dicht met de koppen bij mekaar en behandelen strisselend 't nieuws van 't dorp. Joost en Hanne zijn nou 's bij de een groep, dan bij de ander. En omdat ze geen van beiden d'r eigen helemaal kunnen aansluiten bij de groep waar ze bij horen, zijn ze blij als 't avond wordt en de feestvierders een voor een d'r huifkarren inspannen. Dan trekken ze alle richtingen uit en laten Jooste en Hanne's met d'r familie achter...
Hanne is blij als ze 's avonds in bed ligt. Zo alles bij mekaar is 't toch 'n heel gesjouw geweest. En vreemd is dat, maar 't is veel meer feest voor de familie dan voor oe eigen. Ge voelt oe zo onwennig tussen al dat getrouwd volk. En dan te bedenken dat ge binnen enkele dagen ook bij de getrouwden zult horen. Nee, als ge op zonen dag 't middelpunt bent, hedde er eiges 't minste aan... Joost is ook op huis aan gedaan met z'n familie en ie denkt al net 't zelfde als Hanne. Ik wed, zo mummelt ie in z'n eigen, dat 't morgen heel wat plezieriger zal zijn. Daar kon ie wel 's gelijk in hebben, want morgen is 't bij Hanne's thuis vrollievisite. De boeren noemen 't ook wel de spinning, ene naam die ze aan de vrollievisite gegeven hebben, omdat ze doet denken aan de spinning 's winterssavonds, als de meiden van enen hoek met dere spinnewiel bij enen boer samenkomen om daar te werken... Zoals Joost bij 't bruidsspel de mannen op visite had gehad, zo krijgt Hanne morgen al de meidjes uit de buurt en d'r ongetrouwde nichten op bezoek. Dat is zoveel als d'r afscheid van de ongetrouwden. Dat jong spul maakt doorgaans veel meer lawaai. En dat is ook wel te begrijpen. Die zien 't leven nog veel meer van de zonnige kant. Die hebben nog geen zorgen en de strijd om 't bestaan heeft ze nog niet bezadigd gemaakt...

's Maandagssmiddags gonst 't bij Hanne's thuis van de drukte.

Joost had wel gelijk gehad. Al die meiden doen nog 's echt d'r best ('t is de laatste keer) om d'r vriendin en Jooste (en de laatste vooral) er flink door te halen. Joost laat 't allemaal maar over 'm heen gaan. Wat moette aanvangen, als ge alleen staat tegenover enen troep van zo'n jong gerei? Ze moeten toch 't laatste woord hebben. En 't ergste is dat Hanne altijd maar weer de partij van d'r vriendinnen en nichten kiest. Natuurlijk, dat mag ze gerust. 't Is maar om te plagen en als 't er op aankomt heeft ie er haar nog te liever om. Zo'n hups jong ding neven oe is veel beter dan zo een die altijd oe partij kiest en die niet kan hebben dat ge voor de gek gehouden wordt. Zo een van: als ge aan hem komt, komde aan mij. Als ze genoeg bier met suiker op hebben draait 't op dansen uit. En gegiecheld en gekieuwd als er wordt. Maar als ze zien dat de zon aan 't ondergaan is, beginnen ze haast te krijgen. Voor den donkere moeten ze thuis zijn. Dat hoort zo. Plezier maken is mooi en daar krijgde nooit genoeg van, maar ze weten wat d'r ouders thuis en de pastoor op de preekstoel zeggen: voor den donkere thuis. Vrouwvolk dat 's avonds op straat ligt deugt niet. Voor ze gaan wordt er van alle kanten bedankt en Joost en Hanne krijgen heel wat goeie raad naar dere kop gegooid. Dat valt wel 's wat grof uit, maar daar steekt in de verste verte geen verkeerde bedoeling achter. 'Joost, vat ze niet te hard' en 'Hanne, zorg dat ge'm d'r onder houdt'... En dan lachen ze dat ge ze achter op den uithoek kunt horen...

Als al die meiden weg zijn is 't er ineens zo stil dat ge er aan wennen moet... Zo'n vrollievisite is 'n plezierig iets en gezegend hij die dat uitgevonden heeft. Hanne is er een beetje stil van. Ze heeft de laatste vrollievisite van d'r leven gehad. Er komt 'n soort weemoedige stemming over d'r. Ook de andere dagen is ze anders als anders... Dinsdags past ze op de koei. 't Koeheerd zijn is d'r wel toevertrouwd en zo alles bij mekaar heeft ze heel wat uren bij de koei doorgebracht. Ze zit langs 'n stil steegje op de slootkant. Ze heeft wat sokken meegenomen die gestopt moeten worden, maar ze is er met d'r gedachten niet bij. Ze moet er d'r eigen iedere keer op betrappen dat ze zit te dromen. Dan staart ze voor d'r uit en kijkt naar de bijna stil hangende, witte lentewolken. Overmorgen zal ze getrouwd zijn. Ze krijgt 'n warm gevoel als ze eraan denkt. Ze beseft eigenlijk nog niet wat dat betekent. Ze zal met Jooste meemoeten naar den Hulstheuvel... Den Hulstheuvel! Ze weet wel zowat wie daar allemaal wonen, maar ze zal er toch moeten wennen. Iedere buurt heeft iets aparts. Er zijn er geen twee 't zelfde. 't Zal allemaal wel meevallen, maar toch...

Vreemd, maar nou 't er op aankomt, voelde oe eigen niet helemaal zeker. De verandering is zo groot, zo ingrijpend... Ze moet er stillekes om lachen als ze er aan denkt hoe ze jaren geleden zo ineens tegen Jooste aanliep. 't Was op 'n Sunte Matthijsmarkt. Ze kon 'm niet meer uit d'r gedachten kwijt raken en ze voelde wel dat ie haar ook niet nooi zag. Ze had Jooste al den tijd dat ze met mekaar gegaan hadden goed mogen lijden. Ze hadden nog maar 'n tijdje gevrejen, toen ze d'r eigen 's afgevraagd had: en als ie nou 's zou vragen om te trouwen, wat zoude dan antwoorden? Toen had ze geen ogenblik getwijfeld'. 't Had 'r niks kunnen schelen al had ie 'r mee naar Amerika genomen... Maar nou ze op trouwen staat, voelt ze d'r eigen zo helemaal anders. Nou 't geen dromen meer is, maar werkelijkheid. Wat duurt 't toch lang eer ge oe eigen kent. Dat vreemde gevoel zalde wel hebben, omdat ge er 'n beetje tegen opziet. Getrouwd zijn is 'n groot woord. Eerlijk gezegd weet ze nog niet eens wat dat allemaal betekent. Over die dingen wordt thuis nooit gesproken. Dat past niet. En als ge er 's heel voorzichtig naar vraagt zeggen ze: daar komde wel achter, als 't zo wijd is. Niet dat ze nou helemaal onkundig is, dat ook weer niet, maar ge zit toch dik genoeg met vragen te houden, waar ge gene raad mee weet.
Misschien dat alles duidelijk wordt als de pastoor overmorgen 't een en ander vertelt bij 't biechten, vlak voor de trouwmis. Of misschien moette er achter zien te komen, als ge getrouwd bent... Nou ze er zo 's rustig over kan nadenken, begrijpt ze wel waarom ze zo weemoedig gestemd is. Maar och, dat zullen alle meiden die op trouwen staan wel zijn. Dat is tenminste énen troost. En die hebben er d'r eigen toch ook doorheen geslagen. Waarom *zij* niet? En ze kent Jooste lang genoeg om te weten wat ze aan 'm heeft. Van hem hoeft ze gene schrik te hebben... Maar dat er kunnen zijn die 't zo wijd laten komen dat ze al onder de roepen staan en 't dan nog uitmaken begrijpt ze niet. Dat is toch nergens voor nodig. Geen wonder dat de buurt er z'n eigen dan mee gaat bemoeien. Hanne weet nog goed dat dit z'n eigen 's heeft afgespeeld in de buurt. Wat ging 't er toen op. Ze hadden al gauw achterhaald wie van de twee de schuldige was, wie 't eigenlijk had uitgemaakt. Ze waren overal komen aanzeggen dat er getafeld zou moeten worden. 's Avonds hadden ze op koehorens de buurt bij mekaar geblazen. Schreeuwend waren ze toen met enen helen troep op den ontrouwe vrijer afgetrokken. Ze hadden er de ruiten ingegooid en de gierput hadden ze tegen de muren van 't huis en tegen de deuren leeggegoten. Zoiets was natuurlijk heel erg

en de gendarmen probeerden 't wel zoveel mogelijk te verhinderen, maar waarom deden ze dan ook zo stom? Waarom maakten ze 't niet eerder uit als ze iets tegen mekaar hadden?... Als Hanne 's avonds met d'r koei op huis aan trekt, voelt ze d'r eigen opgelucht. Dat rustig nadenken heeft 'r goed gedaan. Och, 't zal allemaal wel meevallen en ze slaat er d'r eigen wel door heen. En ze moet 't nou ook niet zó wijd voelen aankomen...

Er hangt ene mot over de velden en de zon heeft alle moeite om d'r stralen door dat zijige niks te boren. Maar ze wint 't. Dat ziede zo. Dit wordt weer enen dag uit duizenden, warm en helder. De koei en ossen staan langs de wegkant te dromen in 'n heg, onbeweeglijk. D'r staarten zwiepen over d'r schonkige ruggen. De vliegen zijn nou al lastig. Dat zal wat worden overdag... De boeren zijn met dit weer niet in bed te houden. Ze trekken de velden in op de vroege morgen en ze gaan er over of ze ergens op de kermis verzocht zijn... Uit de mot komt 'n huifkar te voorschijn. 't Paard heeft wat groen in z'n manen en trekt rustig de kar door 't los zand van 't karrespoor. Onder de huif zitten Joost en Hanne beduusd neven mekaar. Ze zijn op weg naar de kerk om te trouwen. Ze hoeven geen haast te hebben, want 't is nog geen half zeven. Als ze rond 'n uur of zeven in de kerk zijn is 't nog tijd genoeg. Dat biechten voor de mis zal toch geen half uur duren... 't Was voor Jooste anders ene vroege morgen geweest. Hij had me toch liggen ridderen met dat trouwpak. Hij had z'n nagels haast kapot gebroken op de knopen en de stroeve knoopsgaten. 't Paard had ie al van te voren ingespannen. Dan maakte ie z'n trouwpak niet smerig. Daar moet ie zuinig op zijn, want dat moet 'n heel leven mee. Hij had 't paard voor 't huis aan ene lindeboom gebonden en 't enen tus hooi voorgegooid. Dan ging 't niet lopen. Hij had zenen tijd hard nodig gehad, want ie moest Hanne's nog gaan halen en van den Hulstheuvel naar Hanne's thuis is 't toch altijd 'n grote twintig minuten varen... Hanne was ook vroeg uit de veren geweest. Vrouwvolk heeft veel tijd nodig om d'r eigen aan te trekken. 't Was 'n heel gepas geweest, maar toch had ze allang voor Joost kwam helemaal klaar op ene stoel zitten drentelen. Ze was ook al 's naar buiten gelopen, maar ze had niet veel kunnen zien in diee mot. Als ze buiten stond te luisteren werd er binnen wel 's geroepen: 'Heurde nog niks komme?' D'r jongere broer had 't niet kunnen laten 'r nog 's te plagen en had lachend gezegd: 'As ie mar kömt!' Nee, dat had ie niet moeten doen. Op zone morgen kan 'n meid niet veel

hebben. Kortaf had ze geantwoord: 'Och, lul nie'. En d'r broer had wel gevoeld dat ie z'n plagerige opmerkingen beter voor 'm kon houden... Ze was blij geweest toen ze de huifkar uit de mot had zien opduiken. Ze hadden bij Hanne's thuis nog 'n ogenblik gepraat, maar toen waren ze toch maar aangevaren...
Hanne zit dicht tegen Jooste aan als ze op de kerk af doen. Ze zit zo maar stil voor d'r eigen uit te kijken en bij tijd en wijlen zegt ze 's iets; iets dat niks te betekenen heeft. Over 't weer en zo. Toch voelt ze d'r eigen heel gerust... Als ze zo van opzij 's naar Jooste kijkt, naar die sterke handen die getekend zijn door z'n hard vechten met de natuur, komt er 'n gevoel van veiligheid over d'r. Met hem durft ze 't wel aan. Dat had ze altijd wel geweten... Ook Joost zegt niet veel. Die doet net of ie al z'n aandacht nodig heeft voor 't paard... Over 'n paar uur zal ie getrouwd zijn. Denkt oe 's in: 'n wijf hebben. Voort altijd 'n boerin neven oe hebben staan... Hij zal eraan moeten wennen. En dan... waar tenslotte alles om begonnen is: 'n gezin stichten. Over die dingen hebben ze nooit gepraat. En als er 's ooit op gezinspeeld werd, waren ze gauw over iets anders begonnen... Ge vraagt oe eigen wel 's af: waarom trouw ik nou eigenlijk? Ja, waarom?... Omdat ik 'n wijf nodig heb! Waarom anders? Ik kan toch zelf mene pot niet koken. Ik kan toch niet tegelijkertijd in 't voor- en achterhuis zijn. Daar hedde toch 'n wijf voor nodig. Zo zit Joost maar te redeneren bij z'n eigen. En ie komt tot de conclusie dat de rest wel van eiges komt... Als ze enen boer tegenkomen, die op z'n land af gaat, groeten ze, meer niet. En als ie roept: 'Gaode 't 's probere?', antwoorden ze met 'n 'ja' en daarmee is 't gesprek uit. Ge doet nou niet zo uitbundig als anders. Ge houdt niet stil om 'n praatje te maken. Ge rijdt door. Net of ge oe eigen schaamt. Maar waarom toch eigenlijk? Is 't dan verkeerd wat ze gaan doen?... Als ze bij de kerk komen zien ze dat ze nog tijd genoeg hebben. 't Is nog geen zeven uur. Als Joost aan 't uitspannen is, komt er 'n tweede huifkar aangereden. Nog 'n paar trouwlustigen. Ze praten druk tegen mekaar. Ziede, dat gaat wel. Dat komt zeker, omdat ge 'n soort lotsverbondenheid voelt. 't Derde paar dat in dezelfde mis zal trouwen is er nog niet. Maar dat komt wel. Ze trouwen allemaal tegelijk in de mis van half acht. Dat gaat in één moeite door en... 't is ook goedkoper. 't Maakt 'n heel verschil of ge alléén ene riksdaalder moet betalen of ge kunt 't met z'n drieën doen. En ze hebben 't geld niet voor 't oprapen. Dat moette net denken. 't Kost toch al zoveel als ge 'n boerderij moet aanvatten. Ge moet alles van de voordeligste kant bekijken...

Als ze na de huwelijksmis weer buiten komen, is de mot opgetrokken. 't Paard staat stil op den dries te slapen. Joost gaat 't halen, spant in en ze doen naar huis. Ze hebben haast, want ze moeten vandaag heel wat af... Als de huifkar in zicht komt, lopen ene jongen en 'n durske bruid en bruidegom tegemoet. De jongen heeft 'n brandende sigaar in zene mond en 't durske draagt 'n tinnen blaadje met twee borreltjes brandewijn. De voet van de borreltjes is versierd. Ze gaan bruid en bruidegom tegenroken. Als ze bij de huifkar komen stopt die. De jongen geeft de brandende sigaar aan den bruidegom en 't durske biedt ze 'n borreltje aan. Joost en Hanne drinken 't borreltje leeg en rijden weer aan. Dat hoort zo. Dat is altijd zo geweest...
Ze staan bij Hanne's thuis nog niet in den herd of iedereen komt naar binnen gelopen. Ze willen de jonggetrouwden wel 's zien. Daar kijken ze nou ineens heel anders tegenaan. Als ge door de mildeur binnenkomt zoude eigenlijk ook moeten kunnen zien dat ze getrouwd zijn. Maar ge ziet niks. Dat huwelijk is toch 'n vreemd ding. Als er enen hoop jong rondlopen... ja... dan weette dat ze getrouwd zijn... Zou dat getrouwd zijn alleen maar hierin verschillen van 't ongetrouwd zijn dat de pastoor ene keer met de wijwaterskwast over oe heenslaat? Natuurlijk, ge weet dat 't zo is, ge gelooft 't. Daar niet van. Maar ge zoudt ook graag aan den buitenkant kunnen zien dat 't zo is... Och, enen boer heeft zo weinig verstand van 't bovennatuurlijke. Maar is dat ook zo noodzakelijk? Hij weet wat ie te doen en te laten heeft. Dat is genoeg. De pastoor weet dat allemaal veel beter. Maar daar is ie ook pastoor voor en... die is ook zo verschrikkelijk geleerd. Enen boer heeft er veel meer aan dat ie weet wanneer ie de rog en de haver moet zaaien en de aardappelen zetten. Als enen boer zo goed kan meepraten over al die dingen waar de pastoor 't altijd over heeft, is heel z'n geboer 't aankijken niet waard...

Als Joost en Hanne de koffie uit hebben, laden ze den bak van de huifkar vol met peperkoek en doen op de familie af. Dat hoort zo. Eerst gaan ze naar Willemke Kobussen en Trien van Bertjes. 't Hoort dat ze die 't eerst ene peperkoek gaan brengen... Ze blijven er niet lang; anders komen ze niet klaar. Vanavond praten ze wel wijter. 'Ja', zegt Trien, 'zie mar gauw weg te komme. Anders komde tijd te kort. En ik heb al overal veur gezörgd. 't Bed op de opkamer is al opgeschud. Ge kunt terecht'... Joost en Hanne rijden door de warme lentedag. En ze vergeten niemand. De getrouwde broers van Jooste en

Hanne's, de ooms en tantes van allebei de kanten, 't komt allemaal aan de beurt. En overal laten ze ene peperkoek achter. En ze krijgen goeie praat... Ze kunnen er eigenlijk nergens bij gaan zitten. Hier en daar drinken ze enen bak koffie of bier met suiker, maar dan moeten ze weer wijter. Ze moeten aan deren tijd denken. Den bak van de huifkar raakt niet leeg, want overal waar ze ene peperkoek afgeven krijgen ze ook iets terug. Ook dat hoort. Twee pasgetrouwden die op deren trouwdag de heel familie afgaan, magde niet met leeg handen wegsturen... En overal worden ze op visite verzocht. Ja, dat komt wel. Eerst moeten Joost en Hanne 'n beetje aan mekaar gewend zijn. Niet te lang uitstellen, wordt er gelachen. Pasgetrouwden zijn dik niet lang met deren tweeën. Die hebben 't nog op mekaar. En negen maanden zijn gauw om. Hanne bloost 's als ze zo praten en dan zijn ze weer weg, naar de volgende...

Als de zon heel rood en heel groot over Vorstenbosch heen ondergaat zijn Joost en Hanne op weg naar den Hulstheuvel. Ze zijn er allebei moe van. Ze zijn blij dat al die drukte achter de rug is...

Den avond valt over 't Broek en ene laten boer gaat langzaam op z'n boerderijke af. Ergens in enen eikenwal begint ene nachtegaal aarzelend en heel hoog uit te halen... Den boer ziet nog net hoe heel wijd weg 'n witte stip links afslaat en uit 't oog verdwijnt. Dan is er niks meer te zien... Maar 't paard ruikt de stal en ziet de deuren open staan en trekt de huifkar met Jooste en Hanne's 't huwelijksleven in...

Den dood van Willemke Kobussen

De boerderijkes in den Hulstheuvel zijn met dere winterslaap begonnen. De boeren hebben de staldeuren goed gestopt. Er zal geen kou binnenkomen. De koei staan op stal te slapen. Tot mei zullen ze de buitenlucht niet meer zien. Als ze op stal staan merkte dat niet, maar als ze na ene lange winter voor 't eerst op de wei afgaan (of liever lopen, want den boer kan ze bijna niet houden), zoude oe handen voor oe ogen slaan. Zijn dat koei? Den hele winter hebben ze op d'r vaste plaats tussen de stalrepen gehangen of gelegen, altijd met d'r achterpoten in de groep en of den boer nou twee of vijf keren strooi in de stal gooit, 't is na 'n half uur weer krek 't zelfde. Ze gaan in deren eigen drek liggen, die met grote keiharde klonters tegen d'r billen en hakken korst. En d'r haar is helemaal verschoten van 't stof, dat iedere keer als ze met d'r koppen in 't hooi staan te moren door de stal dwarrelt en op d'r ruggen komt liggen... Nee, dan is er weinig aan dat nog op 'n koe lijkt. Maar dat gaat er wel weer af als ze in 't mals gras rondlopen of rustig liggen te neerken...

Als 't winter wordt en de dagen korten, komt er 'n grote stilte hangen over den Hulstheuvel. Maar bij Jooste en Hanne's wordt er niet in den hoek van 't vuur verteld over heksen en weerwolven. Joost en Hanne zijn bezorgd over d'r vader, over Willemke Kobussen. Willemke is ziek. De laatsten tijd was ie verouderd. Z'n pijpke smaakte 'm niet meer en ie was hangerig. Er zat gene fut meer in 'm. Hij kon heel dagen op ene stoel bij 't raam zitten en zo maar stil voor 'm uitkijken. En 't was net of ie niks meer om 't Broek gaf. Dat waren ze nou helemaal niet van 'm gewend. Hij had altijd zene kop op 't Broek aan staan. 'n Paar dagen geleden, toen 't zo mottig was, had ie zeker ergens in den hof te lang stil gestaan en 'n kou gevat, want ie was daags erop 's morgens niet opgekomen. Hij had geklaagd over pijn in z'n borst. En nou waren ze bang dat ie 'n bezetting had. En 'n bezetting is 'n lelijk ding... zeker op zone leeftijd. Nee, ze waren niks gerust over 'm... Toen ie z'n eigen den tweeden dag nog niet beter voelde, had Hanne niet willen hebben dat ie bleef liggen op die kou opkamer, waar ie heen verhuisd was, toen Trien, z'n wijf, stierf. Voor ene zieke mens was dat geen plaats. Met die natte kou konde nog niet

eens overeind komen. En in de kamer was 't ook rustig. De jong konden nog niet bij den deurknop en als ie daar maar op die opkamer bleef had ie geen ogenblik rust. D'r jong konden nog niet veel, maar tegen de keldertrap opklimmen konden ze... Ze had al enkele potten vlierthee gezet, maar daar had ie weinig baat bij gevonden...

Willemke Kobussen ligt in de kamer in de bedstee. Aan de kant waar ie met zene kop op 't geruite kussen ligt, heeft Hanne 't bedgordijn 'n beetje dichtgetrokken. Dan doet 't licht aan z'n ogen niet zo zeer... Willemke heeft koorts. Hanne heeft dat wel gezien. De paar haren die ie nog heeft plakken nat op zene kop, en ie is vuurrood. De zweetdruppels staan op z'n kin. Nee, Hanne vertrouwt 't niks. Als ze 's avonds met Jooste te bed ligt, zegt ze: 'As 't mèrgevruug nie beter is mee'm zô'k 's nao den dokter gaon'. Dat woord dokter spreken ze niet gauw uit. Die halen ze er pas bij als ze er ene verkeerde kijk op beginnen te krijgen en als d'r eigengemaakte medicijnen niet meer helpen. Naar den dokter gaat den boer alleen maar in uiterste nood... 's Nachts gaat Hanne wel twee, drie keren kijken. Stil kruipt ze uit bed (om Jooste niet wakker te maken), loopt op d'r blote voeten door d'n herd en draait de knop van de kamerdeur voorzichtig om. Ze is wat geruster als ze ziet dat Willemke slaapt. Bijna even geruisloos als ze gekomen is verdwijnt ze weer en kruipt naast Jooste in 't warme bed... 'En hoe is 't er mee?', vraagt ie als ie wakker wordt van d'r kou voeten die de zijne raken. 'Hij slaopt'. 'O'... De volgende morgen staat Hanne al weer vroeg bij Willemkes. D'r ongerustheid keert terug, want ie draait en woelt in z'n bed. En ie heeft hoge koorts. Ze moeten toch maar 's naar den dokter gaan...
Den dokter komt op de voormiddag in z'n rijtuig aanrijden. Hanne maakt de deur voor 'm open en weet niet goed wat ze zeggen wil. Dokters zijn zo'n geleerde mannen. Daar moette niet te veel tegen zeggen. Ze maakt meteen de kamerdeur voor 'm open en blijft in den herd op ene stoel zitten wachten tot ie weer terug komt... 'En hoe is't er mee, menheer dokter?' Ze schuift den dokter ene stoel toe. Die gaat zitten en legt z'n handen op tafel. Na 'n ogenblik begint ie te praten. 'Ja, hij is zwaar ziek. Hij heeft 'n flinke bezetting. En dat op diee leeftijd...' Hanne weet al wat er komen gaat. Als dokters zo praten. Die zeggen meestal niks. En als ze iets zeggen is 't dik niet veel goeds... 'Wat zoude er van denken, als we 'm 's lieten bedienen?'... Hanne komt overeind. Ze had 't verwacht, en toch verschiet ze ervan. 'Laote bediene?... Is 't zo erg?. 'We kun-

nen niet te voorzichtig zijn. En dat op diee leeftijd'... Ze moesten toch maar 's naar de pastoor gaan. Van bedienen gade niet dood... Als den dokter weg is, schiet Hanne meteen de kamer in. Een van de jong die mee wil jaagt ze terug. Ze kan nou ineens niks meer hebben. Ze heeft nou enen helen andere kijk op Willemkes... 'Hoe geu-g-et er mee?' Heel zwak komt er 'n 'goed' uit de donkere bedstee. Zo zijn boeren. Met d'r gezondheid gaat 't altijd goed. 'Ja, mar ge bent nogal ziek, zee den dokter'. Ze weet niet hoe ze 't aan moet leggen. Bediend worden betekent toch: ge bent er bijna geweest. Maar Willemke vindt alles goed. Kijk, dat vertrouwt Hanne niet. Als enen boer 't goed vindt dat ie bediend wordt, maakt ie 't niet lang meer... Al pratend loopt Hanne op de kamerdeur af. Ze heeft niet graag dat Willemke merkt dat ze weggaat. Als ze de deur dicht trekt, krijgt ze ineens haast. Ze is met 'n paar stappen den herd door, de geut over en dan staat ze op de missen. 'Joost!... Joost!'. Die is achter in den hof aan 't frotten en kijkt op. 'Wa is't?'... Hanne is zo bij 'm en hijgend zegt ze 't: 'Onze vaoder moet bediend worre. Den dokter zee dè-t-ie hard ziek is'. Daar kijkt Joost van op. Daar had ie geen ogenblik aan gedacht. Bediend worden...
Hij veegt z'n handen aan z'n boks af en gaat mee naar binnen. Bij de kamerdeur trekt ie z'n klompen uit. Niet omdat ie bang is dat ie de kamer smerig zal maken, maar bij iemand die bediend moet worden gade op oe sokken binnen. Dat voelde zo aan. Joost en Hanne staan allebei bij Willemkes. Er wordt niet veel gezegd. Willemke ligt te hijgen onder de dekens. Hij heeft 't benauwd. Joost plukt zenuwachtig aan z'n boks en Hanne staat met dere scholk te vatten...

Den buurman is gewaarschuwd. Hij trekt achter mekaar z'n zondagse boks aan en ene schone keel en doet op de pastoor af. Een van z'n dochters loopt de buurt af. 'Willemke Kobussen moet bediend worre'. Dan komt er leven in de buurt. 't Vrouwvolk staat meteen midden op de weg. 'Willemke moet bediend worre'. Ze bepraten de kans die ie heeft om er door te komen. 'En altijd zo hèl gewist'... Willemke zal 's middags om 'n uur of drie Ons Heer krijgen. 't Is overal aangezegd in de buurt. Daar moeten ze bij zijn... Tegen half drie leidt enen buurman met z'n paard op 't dorp af. Hij moet eerst 't Heilig Oliekarke gaan halen, 'n wagentje op twee wielen met 'n witte huif er over. Dat wordt alleen gebruikt voor bedieningen. Eigenlijk hadden de boeren veel liever dat ze dat Heilig Oliekarke afschaften. De huifkar was veel beter. Van 't Heilig

Oliekarke kreeg 't paard schrik. Dat kende 't niet. Ge had er oe handen aan vol als ge met dat wagentje op stap moest... Als den boer ingespannen heeft rijdt ie naar de pastorie. De pastoor gaat ogenblikkelijk mee en den boer blijft wachten voor de kerkdeur. De pastoor trekt 'n witte superplie aan, neemt den H. Olie en Ons Heer en kruipt met ene misdienaar, die 'n brandende lantaarn draagt, onder de witte kap. Er wordt onderweg niet gepraat. Den boer zit maar stil voor 'm uit te kijken en heeft al z'n voermanschap nodig om 't paard in bedwang te houden. Er wordt op enen draf gereden. Dat gebeurt altijd als er iemand bediend moet worden. Dat hoeven ze den boer niet te vertellen. Dat weet toch iedereen. Dan kan ook iedereen zien dat aan iemand Ons Heer gebracht wordt. 't Zelfde gebruik geldt in de Paastijd, als ene zieke de Pasen thuis krijgt... Als de mensen 't Heilig Oliekarke aan zien komen knielen ze op de grond en maken 'n kruis. Maar als 't voorbij is, kijken ze 't na. En ze roepen tegen mekaar: 'Wie zô't er Ons Heer krijgen?'. Alle wijfkes uit den Hulstheuvel zijn bij Willemke Kobussen. Ze zitten zwijgend in den herd te wachten. Hanne heeft alles allang klaar staan. De buurvrouw heeft 'r geholpen. Op 'n tafeltje in de kamer staat 't schouwkruis met twee brandende kaarsen. Gewijde kaarsen zijn 't. Die heeft den boer altijd in huis. Ze zijn wel verkleurd van 't liggen, maar dat geeft niks. 't Voornaamste is dat ze gewijd zijn. En er staat ene koffiebak met wijwater en 'n palmtakske... Dat wijwater halen ze op Paaszaterdag en bewaren 't in 'n fles in de kelder... 't Ziet er proper uit in de kamer. Ze hebben Willemkes helemaal verschoond en 't bed ook. Hij kon dat maar amper af. Maar dat moet toch gebeuren. Wat zouden de mensen niet zeggen? Wat de zieke zelf er van denkt, wordt niet gevraagd. Dat is helemaal niet verkeerd bedoeld. Integendeel. 't Is d'r overgrote ijver die ze zo in de weer doet zijn...

Als ze 't Heilig Oliekarke horen komen, maakt Hanne de voordeur open en iedereen die in den herd is knielt. Ze maken 'n kruis als de pastoor binnenkomt en de buurvrouw laat 'm in de kamer. De kamerdeur wordt weer dichtgetrokken, want eerst moet Willemke biechten. En daar hebben ze niks mee te maken. Maar nauwelijks is ie daar mee klaar of al de boerinnen trekken heel stil naar binnen en gaan op d'r knieën zitten. Als de pastoor Willemke bedient, bidden ze de rozenkrans... Ondertussen heeft den buurman z'n paard uitgespannen en is er enen anderen boer uit de buurt met z'n paard gekomen. Die zal de pastoor weer wegbrengen. Dat hoort zo. Dezelfden

boer mag geen twee keren rijden. Dat is nog nooit gebeurd. Den ene haalt 'm, den andere brengt 'm weg...
Als de pastoor nog 'n ogenblik met Willemke gepraat heeft na 't bedienen ('Nou kunde gerust zijn, Willemke', waarop Willemke heel zachtjes: 'Dè ben ik ôk, meneer pastoor' antwoordt) gaat ie weer weg, maar de boerinnen bidden d'r rozenhoedje af en schieten dan allemaal met dere kop in de donkere bedstee. O, die boerenmensen zijn zo gemoedelijk. Dat ze daarmee de zieke te erg vermoeien komt nog niet eens bij d'r op. Ge hoort toch eventjes te praten met ene zieke. Enen boer zou z'n eigen beledigd voelen als ze 't niet deden... Als ze weer in den herd zijn wordt er afgesproken hoe laat 't bidden zal zijn. Om half acht. Ze zullen 't overal laten weten. Ja, ja, bij den buurman. Dan gaan ze pratend uiteen, maar een van de buurvrouwen blijft achter. Ze kunnen Jooste en Hanne's toch niet alleen laten met Willemkes. Er moet nou bijna doorlopend bij 'm gewaakt worden. Hij is toch bediend. Ook 's nachts blijven ze bij 'm... Die hulpvaardigheid in 'n buurt is 'n wonderlijk iets. Niks is de boeren te veel. Ze offeren er alles voor op. Dat boerenvolk kan wel 's hard zijn, maar dat is maar schijn. Als er iemand bediend wordt of sterft blijkt pas wat ze voor mekaar over hebben...

's Avonds trekken de mannen op Willemkes buurman af. De ongetrouwde meiden gaan ook naar het bidden. De getrouwde vrouwen zijn vanmiddag bij 't bedienen geweest. Die passen wel op 't huis... Ook bij de familie is 't bidden aangezegd... Bij Willemkes buurman hebben ze planken over de stoelen gelegd, want er moet heel wat volk kunnen zitten... Tegen half acht trossen ze naar binnen. 't Is donker in den herd. Waar hebben ze al dat licht ook voor nodig? Er wordt niet hard gesproken. Dat doede niet. Ze zitten links en rechts fluisterend met mekaar te praten. Totdat de klok half acht slaat. Dan wordt 't er ineens stil. Maar 'n stem roept: 'Tel 's aon'. Ze steken d'r pijp in d'r jassetes en vatten de tabakspruim uit dere mond en een van de meidjes maakt met d'r helder stem 'n kruis. Ze bidt voor. De nabidders antwoorden in alle toonaarden. Totdat de harde stem van de voorbidster 't gebed weer overneemt. Zo gaat dat door, drie rozenhoedjes lang. Die in den hoek van 't vuur zitten krijgen 't warm en er valt er wel 's ene in slaap. Dat is 'm niet kwalijk te nemen. Als ge den helen dag in de kou hebt staan werken en ge komt bij dat heet vuur krijgde slaap of ge wilt of niet. En dat eentonig nabidden, altijd weer 't zelfde, doet er ook geen goed aan. Maar dan stoot

zenen buurman 'm aan. En z'n stem voegt z'n eigen weer bij 't koor van de biddenden...
Drie avonden zullen ze hier voor Willemkes bidden. 'Heer, geef 'm wat 'm zalig is'. Willemke is er ene van hen en zo zullen ze allemaal aan de beurt komen. Ze weten dat ook voor hen eens 't 'Heer, geef 'm wat 'm zalig is' zal klinken. De buurt is één, 't is één grote familie. De buurt deelt in de vreugden, maar ook in de smarten van 't leven...
Als ze uitgebeden zijn, blijft 't 'n ogenblik stil. De boeren halen d'r pijp of d'r pruim weer voor den dag en ze zitten te wachten wie 't eerst de stilte verbreken zal. Dan draait er ene z'n eigen naar Jooste toe en vraagt zachtjes: 'En Joost, hoe is 't nou mee Willemkes?' Dan beginnen ze allemaal tegen mekaar te praten. 't Klinkt nou veel harder dan vóór 't bidden. Ze zijn 'n beetje gewend aan de omstandigheden. Sommigen doen al meteen op huis af; anderen blijven nog wat plakken...

Den dag erop is 't met Willemkes nog 't zelfde. Er is gene vooruitgang maar ook genen achteruitgang te bespeuren. 'As ze 't nege daag volhaawe mee'n bezetting', zeggen de boeren, 'komme ze er deur. Mar op zône leeftijd is nege daag enen helen tijd...' 's Middags komt er heel wat volk. Familie, de boerinnen uit de buurt, mensen waarmee ze op goeie voet staan, ze komen allemaal Willemkes opzoeken. Er wordt wel 's lachend gezegd: 'As ge enen boer dood wilt hebbe, moette 'm laote bediene. Dan kumt er dalek zoveul volk op af dè-t-er zelfs ene gezonde mens van zô sterve'. Maar dat moette niet te hard roepen, want enen boer lijdt dan niet. 't Zieken bezoeken is een van de werken van barmhartigheid en er zou later schand over gesproken worden, als ie z'n eigen aan deze plicht onttrok... Den derden dag wordt 's avonds 't bidden bedankt. En nou zullen ze maar afwachten welke kant 't met Willemkes uitgaat. Ook de vierden dag is er weinig verandering in 'm te zien. Maar de vijfden dag menen ze toch dat ie wat beter is. 'Ge zalt zien, hij kruipt wir in mekaar. Willemke is taai'. Hanne ziet die beterschap niet graag. Als dat maar niet 't begin van 't eind is. Als Hanne 's middags 'n ogenblik op de geut is komt de buurvrouw, die bij Willemkes zit te stoppen, naar d'r toe. 'Hanne, ge moet toch 's komme keke. Hij krijgt mee en dan zo'n aorige kleur. Ik vertrouw 't niks'. Hanne heeft 't gauw gezien. Willemke gaat sterven. 'Ik heb in 'n half uur zoveul aon 'm verspeuld'. Soms blijft zenen adem halfweg steken en dan is 't net of ie dood is... De dochter van den buurman loopt de buurt af. 'Willemke is aon 't stèrve'. 't Vrouwvolk schiet gauw

enen andere scholk aan en op enen draf gaat 't naar Willemkes toe. Tegen ene voorbijganger roepen ze nog: 'Willemke lee mee de kars in de haand'. En binnen enkele minuten is de kamer helemaal vol. Hanne zit op d'r knieën bij de bedstee en houdt de kaars vast die Willemke in z'n hand heeft. De boerinnen bidden op gedempten toon, 't één weesgegroetje na 't ander. Dan horen ze plotseling in de bedstee 'n gereutel dat van heel wijd weg schijnt te komen. Ze houden midden in ene weesgegroet op. Maar dan zegt er iemand: 'deurbidde'. Als de weesgegroet uit is, is 't met Willemkes ook gedaan. Zene kop valt opzij en Hanne zegt: 'Hij is dood'. De buurvrouw sluit Willemkes ogen en Hanne blaast de kaars uit. Maar 't bidden gaat door... Een van de boerinnen kruipt overeind en hangt de spiegel met den achterkant naar voren. Dat hoort zo. Dan gaat ze de vensters dicht maken...

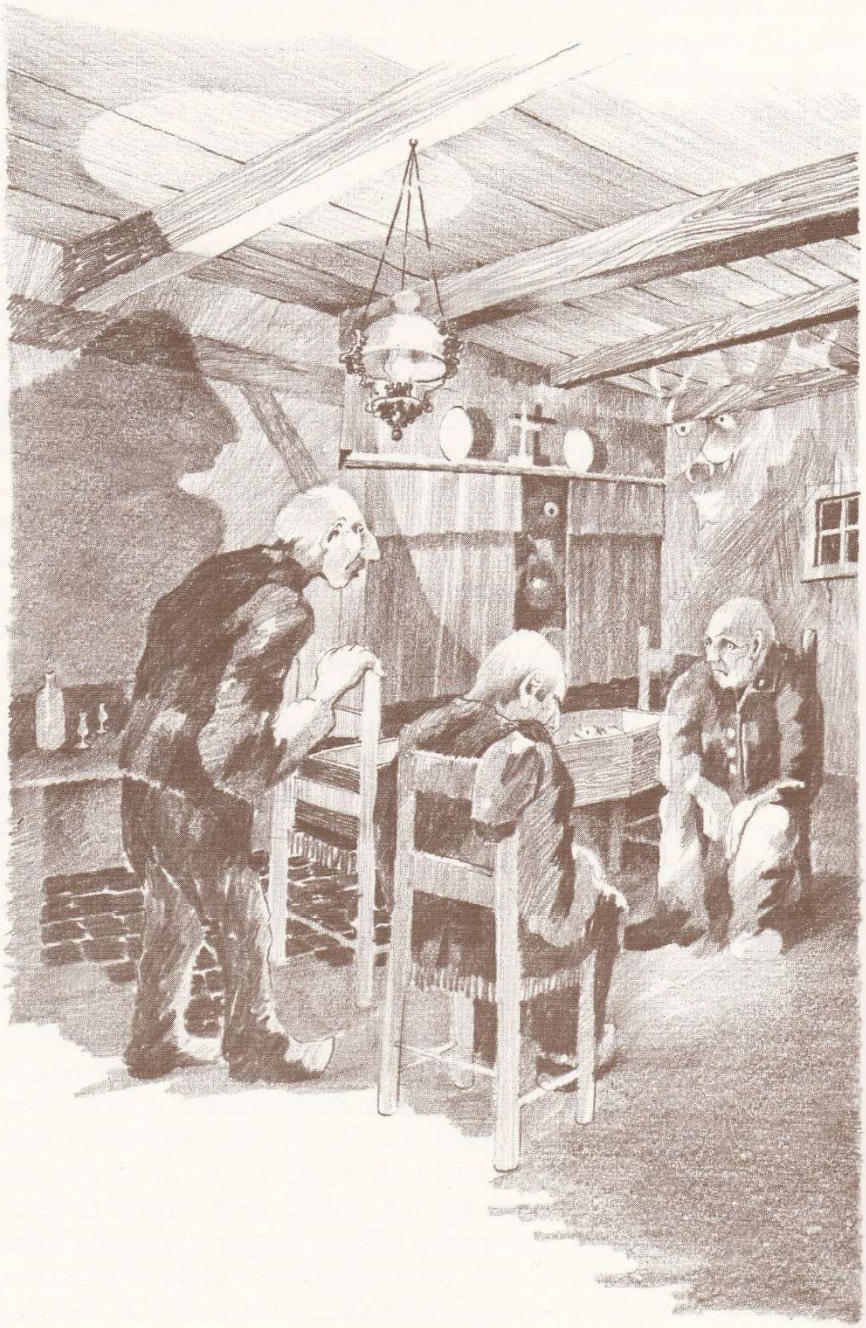
't Gaat meteen door de buurt. Willemke is gestorven. Dan komt er over de buurt enen aparte sfeer hangen. Er is enen dode... 't Bidden wordt weer aangezegd. 's Avonds om half acht en 's middags om één uur in 't sterfhuis. Zolang Willemke boven aarde staat, zullen ze daar tweemaal daags enen hele rozenkrans komen bidden en als ie begraven is nog drie dagen éénmaal daags...

Voordat ze 's avonds 't sterfhuis binnengaan, kloppen ze d'r pijp uit. 't Past nou niet om binnen te roken. Er wordt zo goed als niet gesproken. Als 't meidje dat weer voorbidt d'r eigen vergist ('Heer, geef 'm wat 'm zalig is'; ze was 't voort zo gewoon), wordt ze meteen aangestoten. 'Heer, geef 'm de eeuwige rust'. O ja, Willemke is dood. 'Heer, geef 'm de eeuwige rust'. — 'En 't eeuwige licht verlichte hem'. — 'Dat ie ruste in vrede'. — 'Amen'... Na 't bidden blijven ze geen ogenblik zitten. Ze gaan allemaal op den buurman af, den buurman die in de richting van de kerk woont. Want die is beluchtdrager of kaarsendrager, zoals de mensen 'm noemen. Hij heeft vanaf dit ogenblik in alles de leiding. Joost en Hanne kunnen gerust binnen blijven. Dat zullen ze ook wel doen, want met enen dode in huis komde niet buiten. En als 't zomer geweest was, hadden ze achter mekaar al 't vee naar huis gehaald. Dat hoort zo... Over 't werk dat buitenshuis gedaan moet worden hoeft Joost z'n eigen geen zorgen te maken. Dat knapt de buurt wel op...

Voordat den beluchtdrager (ene getrouwde voor ene getrouwden dode, enen ongetrouwde voor enen ongetrouwde) met de verdeling van de functies begint, stelt ie eerst de vraag: 'Wie wil den dode rekken?'. Dat is geen plezierig werk, maar 't

moet toch ook gebeuren. En 't hoort door de buurt gedaan te worden. Maar niemand wordt er toe gedwongen... 'n Ogenblik is 't stil. Dan komt er ergens vanuit enen hoek: 'Nou, ik heb er niks op tegen'. Al gauw zijn er 'n paar anderen die er ook niets op tegen hebben. Eigenlijk is dat wel geen mannenwerk, maar dat hoort nou eenmaal zo. 't Mansvolk rekt ene man, 't vrouwvolk 'n vrouw... Als dit moeilijkste punt geregeld is haalt den buurman ene stok kaarten. Er wordt om de azen geslagen. De vier die 'n aas treffen zullen tot de begrafenis van 's avonds tien tot 's morgens vier bij 't lijk waken. Overdag moeten ze de familie op de begrafenis gaan bidden en ze dragen de kist van de kerk naar 't kerkhof...

Al is dat waken bij enen doden nou niet direkt 'n plezierig iets, 't heeft toch zenen aangename kant. Ze krijgen er 'n borreltje bij. Dat geeft ook meer moed, want als ge zo den hele nacht bij 'n lijk zit, weette niet wat voor gekke gedachten ge in oewe kop haalt. 't Is ooit gebeurd dat de wakers zone schrik kregen dat ze gingen lopen en den dode alleen lieten. Zo'n onnozel borreltje doet wonderen. Ge krijgt er durf van... Nee, ze zullen 't niet te wijd laten komen. Geen gedachten van. 't Gebeurt wel 's dat de wakers vergeten wat ze daar eigenlijk zitten te doen en d'r eigen op kosten van 't sterfhuis zat zuipen. Dan kan er van alles gebeuren. Maar ene fatsoenlijke mens vergeet nooit dat ie bij enen dode zit. Dat staat voorop en ze zullen onder 't waken echt ene rozenkrans bidden...
En dan hedde als waker nog 'n ander taak. Ge moet begrafenis gaan bidden. Dat betekent dat ge 's morgens zo ongeveer op oewe nuchtere maag op stap gaat. Bij de eerste boerderij waar ge moet zijn behoren ze oe de koffie te geven. En van andermans leer is 't goed riemen snijden. Toch moette op den dag of op de dagen van 't begrafenis bidden op oe tellen passen. Want overal waar ge komt krijgde twee borrels. Als ge 'n twintig huizen moet hebben is dat geen kleinigheid.
Nou krijgen ze bij 't familielid waar ze tegen de middag komen wel spelkkoek (en als ge die 'n stuk of vijf op hebt kunde nogal wat af), maar dan komen de borrels nóg zwaar te liggen... Eigenlijk is dat maar 'n vreemde gewoonte. Afschaffen, ja! Dat zoude toch ook weer niet willen. Laten we eerlijk zijn. Er is geen enkele gelegenheid waarbij ge zo gerust drinkt als wanneer ge begrafenis gaat bidden. Ziede, ge hoeft niet iedere keer in oe tes om ene stuiver op tafel te leggen. Maar daarom moette ook zo opletten. 't Is wel 's gebeurd dat de begrafenisbidders met de kruiwagen rondgereden werden. De voerlui

deden 't woord, omdat de eigenlijke bidders er niet meer toe in staat waren. Maar wel sloegen ze de borrels om. Dan wordt er wel 's gelachen... Op ene mooie voorjaarsdag hadden de voerlui zo geducht meegesmuld dat ze tegen den avond op de Veghelsen Dijk ene kruiwagenwedstrijd aan 't houden gingen. Luid aangemoedigd door de boeren uit 't Moleneind. Enen blijden avond baart enen droeve morgen. Den dokter was er aan te pas gekomen, want den ene voerman was 't spoor kwijtgeraakt en zo ongenadig hard met zene kruiwagen tegen enen boom gereden dat den begrafenisbidder zenen hele kop kapot had. Dat zoiets nergens op lijkt, hoefde ze niet te vertellen. Dat weten ze ook wel (...als ze nuchter zijn). Maar als iets nou eenmaal gewoonte is, altijd zo geweest, laatte 't wel uit oewe kop om overal waar ge komt nee te schudden als ze met de fles op tafel komen. Wat zouden de mensen niet zeggen?... En ook al paste goed op oe eigen, 't is toch al erg genoeg dat ge de nacht erop weer zult moeten waken bij den dode. Dat valt niet mee. Den helen dag in de buitenlucht en dan al die borrels. Ik geef 't oe dan te doen 'snachts oe ogen open te houden. Als ge begint met de rozenkrans weette zeker dat ge 't er druk aan zult hebben de droevige geheimen te halen... In 't begin zijn ze vol ijver. De blijde geheimen van den afgelopen dag werken nog volop door. En ze bidden hard. Maar na 'n paar tientjes kost 't de voorbidder de grootste moeite z'n 'Weesgegroet Maria' tot 't eind vol te houden. En als ie (zo gewend aan wat ie den afgelopen dag zo dik heeft moeten zeggen) z'n eigen vergist en in plaats van met 'Wees gegroet' begint met 'Ik kom oe op de begrafenis verzuuke van...' zeggen de andere wakers: 'Hannes, ge bent aon 't bidde...'. Dan schiet Hannes weer in zene weesgegroet, klaar wakker. Tot de nabidders met 't 'Heilige Maria, bid voor ons, zondaars' en dere slaap aan 't vechten raken... Dan wordt 't er stil bij den dode. 't Zou niet den eerste keer zijn dat de huisgenoten 's morgens om 'n uur of acht ontdekken dat de wakers al enkele overuren gemaakt hebben. 't Waken en begrafenis bidden zijn twee dingen die zo moeilijk te rijmen zijn...

Als 't lot de wakers heeft aangewezen wordt er geslagen wie 't baarkleed moet gaan halen in de kerk, wie met z'n paard en kar 't lijk naar de kerk zal brengen en welke meiden uit de buurt op 't sterfhuis moeten passen als de familie naar de kerk is...

Jaren voor Willemkes dood moest er ook uitgemaakt worden

welke meiden alles klaar moesten maken voor de koffie. Maar dat was in onbruik geraakt. De koffie werd voortaan in de een of ander café gehouden. Dat was gemakkelijk en ze waren van enen hele rompslomp af... Over diee koffie was in de loop van de jaren nogal wat te doen geweest. Oorspronkelijk werd in 't sterfhuis 'n begrafenismaal gehouden voor de familieleden van de gestorvene en de buurt. Dat groeide tot zo'n zuippartij uit dat den erflanddrost van 't land van Ravenstein er z'n eigen mee ging bemoeien. In 1749 kwam er 'n verbod af nog begrafenismaaltijden te houden. Dat verbod werd nog 's uitdrukkelijk herhaald in 1755. En nog werd er door de mensen bijna niet naar geluisterd... Toch ging 't gebruik er uit. Och, hoe gaat dat. In 't begin wordt 'n misbruik niet als zodanig gezien. Er wordt 's mee gelachen en daarmee uit. Maar op den duur wordt de ergernis zo groot dat degenen die er bij betrokken zijn inzien dat dat niet langer kan. Zo zal 't ook wel gegaan zijn met die begrafenismaaltijden in 't sterfhuis... Toch wordt er bij 'n begrafenis flink gegeten. Den enen boterham na den andere schuift naar binnen en, omdat iedereen weet dat 't van de groten hoop gaat, laat ie 's morgens 'n ongewoon grote ruimte in zene maag open voor de 'mik mee kees'...

Op de dagen dat Willemke Kobussen boven aarde staat heeft den beluchtdrager 't erg druk. Op hem komt alles neer. Hij moet naar den timmerman om de kist te bestellen, naar de pastoor, naar de herberg en naar de koster om de kaarsen te halen die in de kerk onder de mis rond de baar zullen staan...

Er hangt ene zware mot over den Hulstheuvel. De mensen lopen met d'r handen in d'r tessen. 't Zijn de donkere dagen voor Kerstmis. 't Broek lijkt uitgestorven. De canadassen druppelen en de heel wereld ligt gevangen in 'n ondoordringbare stilte. Maar in den Hulstheuvel zijn de boeren al vroeg op de been. Willemke Kobussen wordt begraven. 't Gewoon werk van overdag schuift naar de vroege morgen... 'n Begrafenis is op de eerste plaats 'n aangelegenheid van de buurt. Den dood is in de buurt geweest en de heel buurt rouwt... Als 't 'n beetje lichter begint te worden, tegen 'n uur of acht, doen de boeren, de boerinnen, de jongens en durskes, kortom alles wat diee voormiddag gemist kan worden, op 't boerderijke van 't gestorven Willemke Kobusse af. Ze zijn op d'r zondags... Onderweg hebben ze 't er over hoe mooi Willemke in de kist ligt. Gisterenavond na 't bidden had den beluchtdrager gezegd: 'En nou kande, as ge wilt, Willemkes gaon keke...'. Met groepen waren ze de kamer in gegaan zonder 'n woord te zeg-

gen, met d'r pet in d'r hand. Den beluchtdrager had met ieder groep enen onze vader en wees gegroet voor Willemkes zielerust gebeden. Er waren er ook naar huis gegaan. Die durfden niet te gaan kijken, want ze waren bang van enen dode. Maar daar komen ze niet mee voor den dag, want dan worden ze door heel de buurt uitgelachen. 't Zou wat. Enen dode doet toch niks. Ja, Willemke lag mooi in de kist. Zo echt... Ze zijn allemaal in 't zwart en de boerinnen hebben de falie om. Ook den boer die 't lijk zal varen gaat met z'n schoon gewassen hoog kar op 't sterfhuis af. Dat ligt daar troosteloos in den donkere mot, met de vensters dicht...

De boeren en boerinnen trossen allemaal samen bij de voordeur van 't sterfhuis. Maar als de hoog kar teruggezet wordt, splitsen ze d'r eigen in twee groepen. De dragers zijn intussen al binnen en samen met de beluchtdrager maken ze de kist dicht. Staandebeens en in stilte drinken ze enen borrel (dat is altijd zo de gewoonte geweest) en ene maakt de voordeur open. De boeren vatten d'r pet af als de dragers de kist in den bak van de hoog kar schuiven. Als den beluchtdrager 'n teken geeft, vat de voerman 't paard bij 't gebit en vaart aan...

Den beluchtdrager loopt als eerste achter de kist. Op z'n schouder draagt ie de kaarsen die rond de baar in de kerk zullen branden. Daarom noemen ze 'm ook wel de kaarsendrager. Na de begrafenis neemt ie de kaarsen mee naar de herberg waar de koffie is en verdeelt ze onder de familie. Die brengen ze naar dere pastoor, die uit dankbaarheid 'n mis opdraagt voor den overledene...

Achter de kaarsendrager loopt Joost, gevolgd door de mannelijke familieleden en de buurt. Ze antwoorden zachtjes op 't voorbidden van den beluchtdrager. Sommigen hebben d'r handen in d'r tes, maar anderen hebben ze op dere rug en de paternoster zwaait van links naar rechts. Zo gauw de boeren in de rij lopen, menen ze dat ze processie aan 't houden zijn. En waar laatte in 'n processie oe handen anders dan op oewe rug? Ze lopen 'n beetje voorovergebogen en kijken naar links en naar rechts. Nee, nou zien ze gene rog staan en geen aardappelen. Maar 't is ook geen processie voor de vruchten der aarde, als ze volop de kans krijgen om te zien hoe de gewassen van de boeren er bij staan. Nou kijken ze tegen de kale natte canadassen langs de zandweg en tegen de mot... Achter de mannen komt 't vrouwvolk. Hanne gaat voorop. De vrouwen zijn net zwarte gedaanten die over de weg voortschuiven. D'r gezichten zitten diep verborgen onder de falie die aan weerskanten bijna tot de grond afhangt...

Als ze nog 'n goei honderd meter van de Veghelsen Dijk zijn slaan ze rechts af. 't Zou veel gemakkelijker zijn recht door te lopen op de klinkerweg aan, maar dat doen ze niet. Dat hoort niet. Ze volgen de weg die ze met begrafenissen altijd gevolgd hebben. Die loopt langs de muur van de zusters. Nou de weg uit den Hulstheuvel rechtdoor getrokken is, is de vroegere weg eigenlijk komen te vervallen. Daarom hebben de zusters er 'n groot hek voor laten hangen. Maar ze hebben eerbied voor oude gebruiken. Als er iemand van den Hulstheuvel of Eikenheuvel begraven wordt, vatten ze 't hek weg...
Als de voerman langs de kerk van de zusters komt staat ie stil. Ze knielen allemaal op de grond en met d'r gezicht naar de kapel bidden ze vijf onzevaders en weesgegroeten. Den beluchtdrager bidt voor. Dan trekken ze weer wijter. Hier en daar sluit iemand z'n eigen bij de stoet aan. Bij café de Zwaan bidden ze weer geknield vijf onzevaders en vijf weesgegroeten. Dat doen ze niet alleen als ze 'n kerk voorbijkomen, maar ook op kruiswegen. Dat hoort zo...
Als de dragers na de mis de kist in de kuil hebben laten zakken, bidden de familie en de buurt de kruisweg. Dan trekken ze pratend op de herberg af waar de koffie is. Ze hebben er zin in, want van dit koud mottig weer krijgde honger. Als iedereen voldoende gegeten heeft staat den beluchtdrager op en roept om stilte. Aan 't eind van de begrafenis wordt nog enen hele rozenkrans voor Willemkes zielerust gebeden.

Als den beluchtdrager na drie dagen 't bidden bedankt heeft, lijkt 't of 't boerderijke van Jooste en Hanne's weer is zoals 't altijd geweest is. Op 't eerste gezicht tenminste. De vensters worden 's morgens vroeg weer opengemaakt en 'n winterzon komt net hoog genoeg om op de geut te schijnen... Toch is er iets veranderd. Er is iets weg dat niet meer terug zal komen. Willemke is er niet meer. Het valt voor Hanne's niet mee te wennen aan z'n afwezigheid. Ze was zo gewoon 'm aan tafel te zien zitten en alles met 'm te bepraten. En Joost zal z'n goede raadgevingen niet meer horen. Hij had zone steun aan z'n vader. Die kende de waarde van ieder stukske grond in 't Broek en als ge zijne zin deed konde er zeker van zijn dat ge er uithaalde wat er in zat. Niet dat Joost er geen verstand van heeft. Dat niet. Maar op den duur meende dat ge bij alles oe vader nodig hebt. Nou zal ie moeten laten zien wat ie zonder z'n vader waard is...

De wind is in den oosthoek geschoten en de mot is opge-

trokken. 't Zal gaan vriezen. Joost staat voor z'n boerderijke en kijkt over de weg heen 't Broek in. Daarvoor had z'n vader geleefd. Joost weet wat van 'm verwacht wordt. Hij zal z'n best doen. Hij kan de nagedachtenis van z'n vader niet beter in ere houden dan door de weg te gaan die hij 'm voorging.
Hanne is naast 'm komen staan en weet wat ie denkt. Dan zegt ze zachtjes maar vastberaden: 'Nou komt ons beurt'. Als Joost naar binnen gaat komt ze achter 'm aan, maar voor ze de deur achter d'r dichttrekt kijkt ze tussen de hoog canadassen door 't wijde Broek in...

Den doop

...Er dokkert 'n huifkar door 't mulle karrespoor van de zandweg, die de Rakt verbindt met 't dorp. Hier en daar zijn boeren met d'r hoog karren de laatste rog aan 't binnenhalen. Ze willen er mee klaar zijn, want 't is morgen Hoog Lieve Vrouw; dan komt de processie uit Den Bosch naar 't genadebeeld van O.L. Vrouw ter Linde. Hoog Lieve Vrouw is ene feestdag bij uitstek voor de Udense boeren. Hier en daar staat de haver nog op 't land. Grote, witte wolken zeilen door de zomerlucht... En de huifkar, getrokken door 'n groot langzaam paard, sukkelt verder in de richting van 't dorp. Heel de Rakt weet 't: Kobus en Hanne hebben enen tweeling gekocht. 't Vrouwvolk is al met de kromme slip geweest en ze hebben de twee borelingskes van top tot teen bewonderd... Ze weten 't allemaal: In die huifkar zitten de peter en de meter met de twee pasgeborenen en... Kobus is voerman. Ze gaan ze laten dopen... Wanneer de huifkar tussen de huizen komt, loopt 't vrouwvolk de missen op; ze staan met d'r handen in d'r zij die witte ronde huif na te kijken, tot ze rond den hoek van 'n huis draait en uit 't oog verdwijnt. Ze roepen over de weg heen tot mekaar: 'Enen tweeling. Ge zôt zegge, waor haole ze 't gèld vandaon'. En ze lachen 's heel hard. Dan komen ze naar mekare toe en beginnen te strisselen. Ge weet zeker dat ze 't over een ander hebben of dat ze mekare die echt vrouwelijke geheimen aan 't vertellen zijn waar anderen niks mee te maken hebben...

Het geschreeuw van 'n kind of 'n varken verbreekt de vertrouwelijkheid en 't leven gaat gewoon verder...

De huifkar staat intussen allang voor de kerk, die oude Udense kerk met d'r kolossale klokken. Den tweeling wordt gedoopt. 'Josephus, ik doop U in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes... Theodorus, ik doop U...' Ze worden weer stevig ingepakt en de huifkar hobbelt terug. Als de koster ze in de deur nog even staat na te staren, schrijft de pastoor in zijn doopboek den datum op: de veertienden augustus van 't jaar 1848... Hanne ligt thuis in de bedstee en zegt, zonder dat ze eigenlijk weet wat ze zegt: 'Ze zallen onderhaand wel trugkomme. Gao 's keke of ge de huifkar nog nie ziet...' 't Is al de zoveelste keer dat ze dat zegt. 'Daor zalde ze

hebbe', als ze 't geschok van 'n naderende kar hoort. Iemand schiet door den herd naar buiten. 't Is 'n hoog kar met rog. 't Lijkt wel of die kar uit ene mist van stof te voorschijn komt. 't Vreemde is dat ze diee mist achter zich niet kwijt kan worden. Ze blijft aan 't te voorschijn komen. Den boer loopt met haastige stappen over de pad, op z'n blote, roetzwarte voeten in z'n klompen. 'n Boerenmeid ligt boven op de rog en schudt zachtjes heen en weer. Ze maakt juist de tegenovergestelde beweging van de kar in 't karrespoor. Ze kauwt op ene strooispier. Ze schuift 'm met d'r tong naar ene mondhoek en roept naar beneden: 'Hoe maak't den tweeling?'... 'Ze zijn er mee nao den doop. Ik ha in dieen tijd wel half Afrika kunne dope'... 'Ja, mar 't zijn d'r twee'... En de kar is voorbij. Alleen 't stof blijft nog even hangen... Hanne wacht op den tweeling, maar den tweeling komt niet...

Ergens in 't dorp staat 'n huifkar. Ze staat er blijkbaar al enen helen tijd, want 't paard kijkt ongeduldig de weg over. Den haverzak die 't aan zene kop heeft hangen is leeg. Ook de huifkar is leeg. En 't huis waarvoor 't paard en de huifkar staan te wachten is 'n herberg. Enen tweeling krijgde niet iederen dag. Dat is 'n uitzondering. Op 'n uitzondering moet enen borrel gevat worden. Ze hebben er ene gevat, ze hebben er twee gevat... en omdat enen tweeling 'n uitzondering is hebben ze er drie gevat. Bij de vierden borrel hebben ze gedronken op de vruchtbaarheid van ons Hanne en de voorspoedige groei van den tweeling...

Intussen ligt den tweeling in 'n bedstee, met de gordijnen dicht. Ze zijn huilend ingeslapen na al dat gehaffel rond de doopvont. Ze zijn in 't paradijs van de slaap. Vóór in de herberg zijn ze ook in 't paradijs aangeland. Ze weten niet meer of ze ene vijfling hebben laten dopen of dat ze de vijfden borrel drinken. Ze zijn den tel kwijt... en 't onderscheidingsvermogen. Er wordt gezongen. Wat zingen ze dan toch?... Blijkbaar 'n lied op de gelukkige vader.

'Köbuske Jennemiee
Bid veur onzen driee
Bid veur onzen alle
Dè we nie in 't waoter valle'.

Nee, nee, ze hoeven niet bang te zijn! 't Heeft heel wat afgedroogd de laatsten tijd. De sloten zijn leeg. Maar ge kunt ook in 'n ander soort water vallen, water dat 'n zalig gevoel geeft, 'n gevoel van vergetelheid...

Enigen tijd later vaart de huifkar weer door 't karrespoor. 't Paard weet zelf de weg wel. 't Heeft geen leiding nodig. De witte huif is al zo wit niet meer als toen ze de onverloste mensenkinderen beschermde tegen 't felle zonlicht. Nu schijnt dat recht door de opening van de huif de kar in en daar menen ze dat ze zich zitten te warmen rond de gloeiendem buik van de kachel. 't Is toch winter... of wat is 't eigenlijk? De kar sukkelt verder. Nu eens ziede de huif wit langs 'n dofgroen bos schuiven, dan is 't net ene minder witten bol die langs den horizon beweegt... recht op de zon af. Wat er in die huifkar gebeurt kunde niet zien...

Opeens draait 't paard zene kop op zij en trekt de kar 't karrespoor uit. Als 't stilstaat zijn ze op de missen. De deur vliegt open en ge hoort al naar binnen roepen: 'Ze zijn d'r...' In de bedstee wordt 's gezucht. 'Ik daacht dè ze noit mer kwame'. Hanne had bijna d'r goei zin verloren. Nu overweldigt haar echter de zekerheid dat den tweeling terug is. Ze hebben lang niks meer gehad en 't is hoog tijd. Hanne maakt al aanstalten den tweeling te ontvangen. Daar komen ze naar binnen. Aan 't gelach te horen lijkt 't wel of ze iets moois meegemaakt hebben. Ene mens die lacht is gelukkig. Opeens wordt 't stil... 'n ontnuchterende stilte. Zijn ze dan toch den tel kwijtgeraakt? Een... twee... eenling... tweeling. Er komt 'n dreigende stem uit de bedstee. 'Waor is den tweede?' Daar staan ze nu... weer stevig op de grond in de volle zekerheid datenen eenling genen tweeling is. Er loopt iemand naar de huifkar. Die staat daar te staan op de missen. Er schiet ene zenuwachtige kop door de huifopening de kar in. Niks dan enkele stoelen die schots en scheef over en door mekaar liggen. Genen tweede. Intussen is de buurt ook al wakker geworden. 't Vrouwvolk moet lachen. 't Mansvolk bijt hard op 'n tabakspruim en ze klieken meer dan nodig is. Hanne is nu echt kwaad. Ze krijgt 't heet in d'r bedstee. Ze loopt rood aan. Kobus is er af. Hij trekt de tafella open. Nee, daar ligt ie niet. Dat kon ie toch ook wel weten... maar ja, wat doede als ge er af bent. Hanne deelt nu de lakens uit. 'En ik zeg dè ge teruggaot... en achtermekare... en ge neemt den boterkörf mee'. Hij vliegt al... Op z'n blote voeten door den hoefslag... Z'n klompen heeft ie in z'n een hand, den boterkorf bengelt en zwiert aan zenen anderen arm. Hij zweet... z'n hemd plakt tegen z'n lijf...

Intussen gaat 't leven in de herberg gewoon door. Wie denkt daar aan vergissingen? En in de bedstee ligt nummer twee. Die weet nog niet wat er gebeurd is. Die slaapt. Opeens vliegt de deur van de herberg open. Genen tijd om goeien dag te zeg-

gen. Al den tijd door heeft ie gedacht aan 't eindpunt: de bedstee in de herberg. Nou staat ie er voor. Goddank...
Er gaat iemand door 't land. Iemand met enen boterkorf aan zenen arm. Hij gaat voorzichtig. 't Schijnt dat ie ene kostbare last vervoert. De zon staat nu nog lager dan straks. Recht tegenover de zon wordt 'n andere schijf zichtbaar. Ze is nog niet helemaal rond, maar 't zal toch niet lang meer duren. De paar wolken hebben nu ook geen haast meer. 'n Reigerpaar schuift hoog door de klare lucht... naar huis toe.
Achter in de Rakt ligt Hanne met de gordijnen dicht. Den ene pasgeborene heeft nu 't rijk alleen en doet zich te goed... Buiten staan de mensen in de richting van 't dorp te turen. Totdat er 'n mensenfiguur nadert, nog ver weg maar duidelijk zichtbaar. Hij draagt iets, iets dat zich hel aftekent... Na even is den tweeling weer bij mekaar. De laatkomer moet de schade inhalen. De mensen gaan nu ook naar huis. Ze hebben plezier... De zon verdwijnt achter den horizon. Morgen, op Lieve Vrouwedag, zal ze heel vroeg terugkomen. Dan zal ze weer den helen dag schijnen. Dat kunde nu al zien aan de manier waarop ze ondergaat. Het begint te schemeren. Na de schemer wordt 't wat lichter. Het is de maan die de zon achterna gaat. Nee, ze haalt 'r niet in. 't Lijkt wel of ze mekare niet kunnen krijgen. Hier en daar begint 'n ster te pinkelen. En de wereld vouwt zich toe over dezen dag, die zo rijk was aan gebeurtenissen...

Den Tram

Rond 1880 begon den tram z'n roemrijk, roemrucht, ruim vijftig jarig bestaan als komische en tragische figuur in 't Udense leven van iedere dag. Den tram behoorde bij Uden, zoals Uden 't niet kon doen zonder tram... Ge zaagt 'm langs de Veghelsen Dijk al aankomen, feitelijk al als ie met de moed der volharding de bocht genomen had in de Mariahei. Voor de machinist was dit 't eerste werkelijk angstige ogenblik op z'n reis van Veghel naar Oss via Uden. Er zouden nog veel van die hindernissen volgen, maar dit was de eerste. Bleef den tram netjes in 't gareel of vergat ie de weg die als zijn domein speciaal voor hem was aangelegd? Aan den andere kant lag ene sloot en de machinst wist dat diee sloot diep was. De ervaring had 'm dit geleerd, wanneer 't aan hem toevertrouwde locomotief z'n eigen vergat en dwars de weg over reed, op weg naar den afgrond. Haalde ie 't, dan kon de machinst gerust zijn, want 't traject van den Mariaheisen draai naar 't tramstation via de Stenen Brug was zo goed als recht... Maar ook rechte stukken hadden d'r gevaren. Wat doede als ge weet dat er niets meer op oewe weg komt dat oe storen kan? Dan vierde de teugels. Dan laatte 't paard draven en als de zon aan den hemel staat, de canadassen praten tegen de zoele zuidenwind en de malders zingen in de bomen, zelfs galopperen. En dan gade lekker met oewe kop uit 't locomotief hangen. Fris is dat, heerlijk. Dan gaan de wagens slingeren, den ene naar rechts, den andere naar links. Dan wordt den tram jong, dan danst ie... Diee vreugdedans ging wel 's te ver. Den tram danste wel 's uit de rails en stond ie daar, tussen Stenen Brug en Ouwe Nonnen, eenzaam en verlaten als enen onttroonde koning. En de reizigers? Voor hen zat er niks anders op dan de reis te voet voort te zetten of op 'n voorbijschokkende kar te kruipen...
Ge zaagt 'm al van ver aankomen, den tram, en ge vroegt oe wel 's af: rijdt ie nou of staat ie stil? De rook die als enen dichte mist om den tram hing was 't enigste zichtbare teken dat er werking in zat. Ge kondt gerust zijn. Langzaam maar zeker zaagde 'm groter worden, al maar groter, tot ie oe schrik aanjoeg. Ge hoorde moeders tegen d'r kinderen roepen: 'Aon deze kant van de weg blijve, daor kumt den tram aon'. Ang-

stig stonden de kinderen achter de dikke bomen die de Veghelsen Dijk tot ene voorname weg maakten. En lieten zijne majesteit voorbijdreunen. Ere wie ere toekomt. Maak plaats voor de koning. Schuddend en rokend reed ie Uden binnen. 'n Hoog kar met rog, die ook in de richting Uden reed, liet ie ver achter zich. Maar nauwelijks was ie voorbij de flauwe bocht, even voorbij de Ouwe Nonnen, of ie moest z'n vaart gaan intomen. Het tramstation kwam in zicht. Knarsend en piepend kwam ie tot stilstand. En uit vreugde over de verrichte prestatie gaf ie 'n vuurwerk weg dat oe trof tot in 't diepst van oe gemoed. Zene vonkenregen liet de kruinen van de lindebomen ver onder zich en daalde dan langzaam neer op de daken van de huizen. Dit was 'n wonderlijk schouwspel, vooral in de avonduren. Dan vroegde niet: wat is daar aan de hand? Iedereen wist 't: den tram kwam aan. De reizigers stonden te wachten onder de mooie witte houten waranda voor café Kersten, ''t Tramstation'. Aan den overkant van de weg stonden de mensen te kijken wie er met den tram meegingen. Dan hoorde ge den ene tegen den andere zeggen: 'Nou, hij reist ôk al mee den tram'. Als ge met den tram uitgingt, waarde 'n voorname persoonlijkheid. Anderen stonden met de machinist te praten, die vanuit z'n locomotief hing en rustig z'n sigaar rookte... Op 't teken van de conducteur vervolgde den tram z'n reis. Nou begon 't traject dat ge 'de dodenrit' zoudt kunnen noemen. Den draai bij 't oude raadhuis was 't eerste obstakel. Gelukkig had den tram zich sinds z'n vertrek nog niet opgewerkt tot z'n normale vaart. Heel voorzichtig, als op den tast, schoof ie naar links, ging rakelings langs 't raadhuis, vanwaaruit de vroede vaderen terloops met voldoening op 'm neerzagen, en reed dan verder door Uden. Hoe scherp die bocht was konde eigenlijk niet vatten; den tram ook wel 's niet. En wat gebeurt er als ge gaat slingeren? Die achteraan hangt, heeft 't 't hardst te verduren. Die krijgt 't meeste vaart. En zo erg vast zaten die tramwagens niet aan mekaar gekoppeld. De laatste wagen haakte z'n eigen door de slingerkracht wel 's los. Wat ene zegen was 't dat 't oude raadhuis niet alle ruimte voor z'n eigen had opgeeist. Terwijl 't voortse stuk van den tram bijna eerbiedig langs de zijmuur van 't raadhuis aaide, schoot de laatste wagen langs de voormuur en holde dwars over 't enkele meters grote pleintje voor 't raadhuis om midden op de weg voor café de Zwaan van van Oers tot stilstand te komen. Tot grote opluchting van den herbergier, die in 'n ondeelbaar ogenblik z'n herberg al zag omgetoverd tot 'n onderdak voor tramwagens...

Tien minuten na z'n vertrek van 't tramstation hoefde ge nog niet te vragen: Is den tram al voorbij? Ge kondt 'm nog ruiken. De rook plakte tegen de blaren van de lindebomen. De geur van den tram was iets dat bij de straat hoorde...
Voorbij de oude kapel met zenen achthoekigen uitbouw schudde ie en dan, dan was 't opletten geblazen. Den draai tussen de café van van Zutven en 't huis er tegenover was altijd nog verraderlijk. De machinist liet z'n fluit gillen en iedereen wist 't: daar komt ie. Ging alles goed, dan moesten onmiddellijke maatregelen getroffen worden voor de volgenden bocht. Ging 't niet goed... Den tram was wel 's ongehoorzaam, was 't wel 's moe gedwee aan de leiband te lopen. Dan ging ie naast z'n rails staan of erger nog: dan reed ie 'n huis binnen, tot ie met z'n log geweld de hele huiskamer vulde... Men had altijd maar één eigenschap gekend voor den tram: den tram was 'goed'. Dat zei genoeg. Toen kreeg ie ene nieuwe naam. Den tram was de 'goede moordenaar'. Uden rouwde, want den tram had ene moord op z'n geweten. Hij had iemand doodgedrukt tussen z'n ijzeren flanken en de muur van 'n huis. Maar de tram reed verder. Hij verdween niet uit de samenleving, omdat ie recht van bestaan had, omdat men niet kon zonder den tram... Voorbij de vorige parochiekerk van Uden aan de Zeelandse weg reed ie en 't geluid van z'n fluit viel weg tegen de klokken die uit den toren galmden; die klokken, die al in de vijftiende eeuw door Willem Moer en Jan de Haesken gegoten en Jezus Nazarenus, Maria en St. Pieter gedoopt waren; de klokken waarop de Bossenaren zo jaloers waren dat ze 'n rij dubbeltjes wilden leggen van Uden naar Den Bosch, als ze die klokken konden kopen; die klokken die iedere zaterdagavond de zondag inluidden, waarop de kinderen naar binnen liepen en riepen: 'Moeder, hoor! De klokken! Het is morgen zondag!'...
Den tram reed door de Bitswijk, rustig maar statig. De moeilijkheden waren, voordat ie in Nistelrode kwam, achter de rug. Hij rook z'n volgende halte al, de halte bij 't caféke van School in de Rakt. Daar kon ie 's goed uitrusten. Bij 't tramstation van Kersten ging dat niet. Daar moest ie opschieten, want daar stond ie iedereen in de weg. In de Rakt had ie tijd genoeg. Daar mocht de machinist zich in 't caféke gaan tracteren op 'n glas bier om z'n kundig voermansbeleid...
Dan liet ie Uden achter zich, maar... ie kwam terug. Veghel-Uden-Nistelrode-Oss en omgekeerd. Den tram was goed. Dat wist iedereen. En toch... Z'n vuurwerk kon mooi zijn, zijn spel was gevaarlijk. Meer dan eens liet ie zene vonkenregen los, als

er 'n boerderij met strooien dak in de buurt stond. Hij kon dat ook niet helpen. Den tram reed als de groten onschuldige verder, maar even later hoorde men 't kleppen van de brandklok. Dan werd er gelopen, gedraafd. De deuren van 't brandhuiske, dat aan 't schoolhuis van Meester Vermeeren vastgebouwd stond, vlogen open. Het paard werd voor de brandspuit gespannen en in volle galop ging 't naar de plaats des onheils. De spuitgasten kwamen toegeschoten met de klompen in d'r handen en opgestroopte mouwen. Te laat. De boerderij was niet meer te redden. En den tram, die in onschuld voortsukkelde op de weg naar Nistelrode, was allang Uden uit en aan 't bedenken hoe ie de volgende bocht zou overwinnen. Toch was den tram goed. In de wintermaanden werden de reizigers niet vergeten, want dan stond er in iedere wagen 'n kachel. En 't werd aan henzelf overgelaten hoe warm ze 't wilden hebben. Ze moesten zelf bijvullen of temperen, naargelang ze wensten...

En den tram leed alles. Hij vervoerde niet alleen reizigers, maar ook goederen. Jan de Looier rolde de tonnekes bier heel kundig van de brouwerij naar 't tramstation. Dan ging den tram op stap met zene kostbare last. Maar als de machinist in de café van School in de Rakt zat in te nemen, hadden opgeschoten jongelui met ene steen een van de tonnekes opengeslagen en waren aan 't afnemen. Om den balans in evenwicht te houden. Wat er voor bijkwam moest er achter af. Den tram leed dat allemaal. Den tram leed 't ook dat dezelfde jongelui de wagens van de locomotief losmaakten om ruimschoots den tijd te hebben deren dorst te lessen. Dan reed de machinist, terwijl ie 't schuim van z'n lippen veegde, zonder dat ie iets merkte, met 'n los machien op Nistelrode aan...

's Maandagssmorgens moest den tram héél geduldig zijn. Dan vervoerde ie de boerinnekes uit Nistelrode en de Rakt naar Uden markt. Wanneer ie in de Bitswijk stopte om nieuwe marktgangers op te nemen, schoten de vrouwkes den tram uit om aan den andere kant van de weg eventjes in ene sloot te gaan zitten. 'Machinist, waacht eventjes!'. Natuurlijk wachtte ie, want de machinist en de locomotief hoorden bij mekaar. Ze waren allebei goed, aan mekaar gewaagd. De machinist was zelfs zo goed dat ie eens voor één extra kwartje met zene tram van de Rakt naar Oss stoof zonder onderweg ooit te stoppen. 'n Kwartje betekende vijf borrels en de reizigers die in Nistelrode stonden te wachten kon ie naderhand nog wel gaan ophalen...

Den tram was 'n stuk van Uden. Het scheen dat Uden zonder

tram geen Uden kon zijn. En toch verdween ie op ene goeien dag. De verstandhouding werd stuk geslagen. Rond 1939 begon den tram z'n eigen af te breken. Hij begon in Oss, brak z'n eigen rails op en bracht die naar Veghel... Totdat ie z'n laatste stukskes rails oplaadde en voor goed van den aardbodem verdween...
Den tram is weg, maar de oudere mensen kunnen oe nog vertellen over die gelukkige dagen en ze zeggen nog 'n gedicht voor oe op dat enen Udenaar op den tram maakte:

'Den Tram die hier door Uden hobbelt
Loopt nog slechter als 'n wiel.
Menigeen was eens getuige
Dat ie van de lijn af viel.
Tot vermaak van vele reizigers
Loopt ie ook nog wel 'ns fijn,
Correspondeert op alle treinen...
Als ze maar niet foetsie zijn...

Köbuske de Mètseler

Op 't Loo kunde bij helderen hemel de maan iedere vier weken rood en vol over Uden heen zien opkomen. Als ge d'r vale licht op de citroenpers-achtige koepel van de grote kerk ziet schijnen, blijfde even staan en ge kijkt. Van dat landelijk beeld gaat rust uit. Maar wanneer ge op 't Loo geboren en getogen bent en ge hebt er oe hele leven gesleten, lette er niet meer op. Ge raakt er aan gewend. En daarom kan Köbuske maar niet begrijpen dat z'n Petieke, z'n roodbehaard hondje, 's avonds uren lang met zene kop op de kerk aan staat te blaffen, als 't volle maan is.
'Petieke, jungske, kom toch binne'. Als Köbuske z'n neus door de voordeur steekt, probeert Petieke te kwispelen met z'n stompke staart, maar 't anders zo gehoorzame hondje luistert niet...
Maar als Köbuske de lamp in den herd uitblaast en 't huiske in ene keer helemaal in den donkere zet, weet Petieke dat Köbuske z'n doorrokerke uitgeklopt heeft en voor de bedstee neerknielt om z'n avondgebed te bidden. Dan staat ie zo aan de voordeur te krabben en ie houdt niet op met joekeren tot ie binnengelaten wordt...
Al zijn ze allebei oud, Petieke is toch nog rapper dan Köbuske, want ie verdwijnt zonder al te veel moeite met ene sprong door 't donker gat in de bedstee. Bij de voetenbank staat ie rustig af te kijken hoe eerst den ene knie van Köbuskes over de bedplank schuift en hoe, na 'n paar keer afzetten, met den tweede knie 't hele Köbuske de bedstee inschiet. En als Köbuske zene kop op 't geruite kussen legt en heel diep zucht (want er is weer ene lange werkdag voorbij), breekt 't ogenblik aan waarop Petieke al voor de zoveelste keer wacht. Met éne sprong staan z'n voorpootjes op Köbuskes schouders en binnen niet al te langen tijd rolt den bovenste knoop van Köbuskes hemd, die z'n zwagerin Drieka er met de moed der wanhoop steeds weer opnieuw aanzet, door de kamer, totdat z'n gerol gestuit wordt door 'n muur. Als de volgende morgen de knoop gevonden wordt, krijgt Köbuske weer 's te horen dat ie dieen hond van z'n bed moet laten. Dat gaat 't ene oor in en 't andere uit. Köbuske zou dat geravot op bed niet meer kunnen missen en Petieke nog minder. Maar als Köbuske moe

wordt, krijgt Petieke 'n tikske op z'n neus en dan rolt ie z'n eigen als ene worst ineen achter Köbuskes opgetrokken knieën en na efkes vult 'n tweestemmig gesnork de heel bedstee...
De maan klimt steeds maar hoger en ge zoudt zeggen dat ze iets zoekt in 't Kruipheuleke of in de bossen die van 't Kruipheuleke uit naar de Bitswijk toe groeien en daar niet verder kunnen, omdat er de weg naar Nistelrode ligt.

Den ene boer heeft zene voorstal in de winter helemaal kapot gelopen. Den andere heeft z'n boerderijke haast afgestookt, omdat ie niet wist dat op stal neven de mildeur de vlam voort ene meter hoog boven de sopketel uitsloeg. Als ge rustig in den turfhoek oe pijpke zit te roken en ge doet geweld om 't varkenseten aan de kook te krijgen, kunde niet zien wat er op stal gebeurt. Zeg nou zelf...
Dan staan de boeren zo bij Köbuskes op de stoep. Köbuske, mene voorstal is versleten... Köbuske, mene sopketel is niet dicht... Köbuske, m'n koei staan voort tot d'r hakken in 't water. M'n pannen moeten gepopt worden... Ik kom, zegt Köbuske, want Köbuske is metselaar en pannepopper van beroep. Köbuske de Mètseler, zeggen de mensen. Maar op 't gemeentehuis kennen ze gene mètseler. Daar kennen ze alleen maar Jacobus Poulussen, geboren te Uden op den tweede juni van 't jaar 1838 en wonende op 't Loo. 't Lijkt wel of 't half Loo metselt. Want in 't boerderijke waar Köbuskes kamer tegen aan geplakt zit, woont enen Hannes de Mètseler, 'n broer van Köbuskes, met z'n Drieka. En 'n Doruske de Mètseler woont er ook al. En allemaal vlak bij mekaar, rechts van de zandweg die bij den handwijzer in de Bitswijk op 't Loo aan draait...
Ik kom, zegt Köbuske, en als ie dat zegt weten de boeren dat ze genen tweede keer bij 'm hoeven op te draaien. 's Morgens voor dag en dauw, als Petieke zene slaap nog maar half uit heeft, laat Köbuske de deur achter zich in 't gat vallen en gaat ie rokend door de vroege morgen. De winterdag begint voor Köbuskes om 'n uur of zes, maar in de zomer vecht ie met de zon wie 't eerst op stap gaat. De zon verliest haar goeie zin wel 's, want maar al te dikwijls moet ze 't tegen 'm afleggen...
'Wandel op en neer' staat er op 't doorrokerke dat ie gekregen heeft van Doruske Peerome en dat zelden de kans krijgt om koud te worden. 't Lijkt wel of Köbuske z'n kracht put uit dat pijpke. 'Wandel op en neer'. Köbuske moet er zelf mee lachen en ie kan niet nalaten tegen iedereen die ie kent (en wie kent ie niet?) te zeggen: 'Jonge, jonge, wa heb ik mee

di pijpke al veul afgewandeld'... De boeren hebben graag te doen met Köbuskes. Zo'n goei manneke komde niet iederen dag tegen. Als den duvel 'm mee mocht nemen den eerste keer dat ie van 'n ander iets verkeerds zei, had ie aan al de kolen van de hel niet genoeg om 't vuur lang genoeg aan 't branden te houden...
...En nou ge toch hier bent, Köbuske... kunde mene put niet vegen? Want de pomp geeft op 't oog niks meer als bier. Alleen is 't jammer dat 't diee smaak niet heeft. Köbuske weet dat ie die vraag kan verwachten en ie is er op berekend. Z'n laarzen bemmelen altijd op zene rug, als ie langs wegen en velden sloept. Maar als Köbuske ergens op enen uithoek aan 't werken is, duurt 't niet lang of al de boeren steken dere kop omhoog. Köbuske de Mètseler is op den hoek. Dan staan ze ogenblikkelijk bij 'm en ze houden net zo lang aan tot ie toegeeft. Vooruit dan maar; hij zal vanavond na 't werk voordragen... Köbuske heeft nog nooit iets kunnen weigeren dat ie niet missen kan en waarmee ie is 'n ander 'n plezier kan doen... Als den avond in den herd valt, zit Köbuske aan de koffie. Den arbeider is z'n loon waard en als ze 't iemand gunnen is 't hem. De boerin trekt mals langs de ham en er staat ene stapel mik voor 'm waarover ie met z'n klein postuur nauwelijks heen kan kijken. En dan komen ze af, de boeren en 't jong gerei uit de buurt. Op de rieten stoelen, op de bank achter de tafel, met d'r gat tegen de muur en in den turfhoek, overal zitten ze... Totdat Köbuske boven op ene stoel gaat staan of op 'n tafel. De aandacht van iedereen veert overeind, want ie begint...

'Lèmke Hult, enen bult
Bult is mee pampier gevuld.
Ik heb ze geleze in de boeke van
Hiettepetiette, van rattepetatte
Zwijnkop.
Zalle zich begeve in den houwelijke staat:
Dien Joosten...
Peer Lamerde trèjt zo plat...
Bij Janus Cissen op de misse
Zaat 'n aaw zôg te pisse.
Veur traoi ze
Achter knaoi ze
Mee dere start veegde ze den oven
En wa'k 't lèste gezid heb is geloge...
Amen.

't Zielboek is 't voornaamste punt van Köbuskes programma. 't Is wel wat ruw, op de man af, maar iedereen weet dat er geen spier verkeerdigheid achter zit. Er wordt gelachen, gekiewd en Köbuske geniet van de blijde gezichten om 'm heen...
Als 's avonds de buurt op huis aan gaat, met de lach nog om dere mond, gooit Köbuske zene zak met gereedschappen over zene schouder en rookt den avond in... En op 't Loo weten ze dat Köbuske weer 'n buurt aan 't vermaken is. Dan wordt 't wel twaalf uur, eer ie thuis komt en ze worden bezorgd. Niet omdat hem iets overkomen zal, dat niet, maar de volgende morgen is ie om vier uur weer de deur uit. En 'n uur of vier slaap voor iemand die den helen dag hard werkt is toch wel wat weinig. Ze kunnen 'm dat wel zeggen (en ze doen dat dik genoeg), maar 't helpt allemaal niks. Als ie z'n werkgebied nu maar beperkte tot de boeren in de buurt, was 't nog tot daar toe, maar ie ziet er niks in om helemaal naar 't Uiventje te lopen en daar 's avonds na z'n werk nog voor te dragen ook. Dan wordt 't ooit wel één uur, eer ie op Loo komt aangemarst. Tot groot verdriet van Petieke, die op die avonden moederziel alleen de bedstee opzoekt en niet kan slapen omdat Köbuske er nog niet is...

Bij Köbuskes hangt de mik met 'n touwke aan de zolder. Toen z'n zuster Net nog leefde, was deze maatregel niet nodig. Waar iemand den helen dag door de kamer en den herd trepelt, wagen zich geen ratten. Maar Net is dood. Dat was enen hele slag voor Köbuskes. Nou zit ie alleen en overdag, als ie den boer op is, komen de ratten uit d'r holen. Köbuske weet dat ze met ene mik die aan de zolder hangt gene raad weten. Drieka, z'n zwagerin, heeft 'm al wel tien keren gezegd dat ie beter gene mik in huis kan hebben. Dan blijft 't ongedierte van eiges weg. Want iets anders dan 'n stukske mik kunde in Köbuskes huis niet vinden... Sinds den dood van z'n zuster is ie in de kost bij Hannese en Drieka's. Maar Köbuske houdt maar vol dat 't voor Drieka's geen doen is 's morgens zo vroeg al boterhammen voor 'm te moeten smeren. En de mik blijft hangen waar ie hangt. Midden in de kamer aan 'n zolderrib. Hij wil nog niet eens hebben dat ze voor zene kuus zorgen. Die staat heel mager te rallen als Köbuske uit z'n bedstee de grauwe morgen inkruipt. In de winter krijgt ie ene tus hooi voorgegooid en 'n paar mangelwortelen en dan moet ie maar zien dat ie aan den avond komt. Geen wonder dat de Loose boeren zeggen dat Köbuskes kuusen altijd kuusen blijven. Toch heeft

ie merakels veel op met z'n kalf. Want toen ie na veel wikken en wegen besloten had 'm naar de markt te doen, liep 't anders af als ie voorzien had.
Op ene maandagmorgen trok ie met z'n kalf op 't Kruipheuleke af, de kortste weg naar de markt. Köbuske dacht aan de guldens die z'n kalf zou opleveren. Maar ook 't kalf dacht. En omdat 'n kalf 'n kalf is, waren z'n gedachten anders dan 't berekende denken van Köbuskes. 't Kalf meende dat 't naar de wei mocht. En toen Köbuske er mee bij 't Kruipheuleke kwam, dat laag gelegen veld tegen de bossen aan, was er in 't kalf geen beweging meer te krijgen. Toen schoot Köbuskes gemoed vol. 'Gaode ze mooi nao de mèrt?... Weette wa? Dan zal ik oe nog mar 'n jaor deurhaawe...'. En hij draaide om en liet z'n kalf in 't veld achter. En terwijl Köbuske z'n huiske binnenging, blij omdat ie weer 's voor iemand goed had kunnen zijn, gooide 't kalf z'n voorpoten de lucht in en draafde met zene staart recht omhoog rond 't Kruipheuleke...

Goed zijn is 'n mooi eigenschap. En als ge iemand 'n plezier kunt doen met 't voordragen van 't zielboek of 't zingen van 'n liedje, verrichtte ene goeien daad. Meer dan 'n klein beetje nachtrust kost oe dat niet. Maar als oe eigen bestelleke 't voelt, wanneer ge oewe naaste goed wilt doen, is 't wel 's moeilijk ja te zeggen. Maar dan hedde er ook zoveel te meer verdienste van, denkt Köbuske. Lezen en schrijven kan ie niet. En geleerd is ie ook niet, maar 'n gezond verstand heeft ie en dat gebruikt ie ook... Ene zoon van z'n broer ligt al enkele weken te bed. 'n Kou gevat of zoiets bij 't bouwen van de nieuw kapel. Waar ge 't dan ook van hebt. En ge zult zien, wanneer er trubbel komt in 't voorst gebont, lijkt 't wel of de stal dat ruikt. Dan begint de miserie daar ook. Vorige week de geit kapot en vandaag al weer 'n varken. En zelf ligde op bed en oe negen kinderen weten niet hoe ze dere mond open moeten houden. Doe daar maar 's iets aan... Köbuske heeft den helen dag met z'n gedachten op de Molenkant gezeten. Maar als ie 's avonds thuis komt, doet ie recht naar de stal. 'n Groot kalf hangt 'm tussen de stalrepen met 'n paar goei ogen aan te kijken. Köbuske staat er bij te prakkezeren. 'n Schoon kalf, dat is 't. Hij zou er wel dertig gulden voor maken op de markt. Dan sloept ie langzaam op Hannese aan, met z'n handen in z'n zakken, maar bedenkt zich en komt weer terug. Als ie weer op z'n broer aan gaat, staat z'n besluit vast...
'n Meidje staat aan ene rijbos te trekken... 'Gaode mee nao de Meulekant...?'. 't Meidje kijkt er van op. Dat heeft Köbuske

nog nooit gevraagd op ene gewone door de weeksen dag. En 't begint al te grauwen. 'Gaode mee nao de Meulekant? Ik gao er m'n kalf heen brenge'. 'Ja, mar ze wete van niks...'. 'Geeft niks. Gaode mee?...' Köbuske trekt met z'n kalf door den avond. 't Meidje loopt er achter met ene stok. Zo nu en dan krijgt 't kalf 'n tikske op z'n achterwerk. Als 't kalf buiten z'n vertrouwde omgeving komt, wordt 't nieuwsgierig. Dan vergeet 't wel 's door te gaan... Bij de kapel slaan ze links af, op de Molenkant aan. Ze praten niet veel onderweg. Ze hebben ieder d'r eigen gedachten. Maar dan staan ze opeens voor 'n deur. Die deur gaat open en 't meidje staat midden in den herd. D'r moeder is d'r handen aan 't afdrogen aan ene sopscholk en kijkt op. 'Wa, gij hier?'. Maar dan staat daar ook Köbuske... met 't kalf. En voordat 't meidje tegen d'r moeders heeft kunnen zeggen wat er aan de hand is, duwt Köbuske de kamerdeur open en trekt 't kalf achter zich aan tot voor de bedstee waar de zieke ligt. Daar staat ie nou. Hij weet niet goed wat ie zeggen moet... Maar dan wordt de stilte verbroken door 'n stem achter de bedgordijnen.
'Köbusoom, ge bent nog zo laot op stap. En... waor moette mee oe kalf op af?'... 'Nerges, jonge. Dè kom ik ou brenge. Ge zal 't wel kunne gebruike'. Meer zegt Köbuske niet. En de moeder en 't meidje weten niet hoe ze kijken moeten als Köbuske 't kalf 't langs door den herd op de mildeur aan trekt...

Enen oude man en 'n jong durske gaan door den donkere op 't Loo aan. 't Durske praat honderd uit. Den oude man luistert maar half. Maar als ie op dat ogenblik 't zielboek had moeten voordragen, zouden de mensen gezegd hebben: Ik weet niet wat Köbuske scheelt. Zo gek heeft ie nog nooit gedaan... En Petieke kan er maar niet bij dat Köbuske dieen avond op bed zo lang met 'm vecht dat niet Köbuske maar Petieke er moe van wordt. Maar voordat Köbuske inslaapt, zegt ie tegen de donker bedstee: En ik wed dat Driek nou weer zo beter is...

Hannes Klabbak heette ie. En 't was maar zonen halve. Maar zoveel verstand had ie toch dat ie zag dat Net 'n knap vrommeske was. Als Köbuske 's zondags met z'n kalf thuis kwam van de Rouw Hei zat ie daar in den hoek van 't vuur. Net kon 'm wel weg kijken. Al den eerste keer dat ie was komen buurten, had ze 'n hekel aan 'm gehad. Ge zult Klabbak heten. Köbuske had gauw genoeg door gehad waar ie om kwam. En dat ie ze niet allemaal op 'n rij had staan, konde al meteen zien. Wie laat z'n zondagse broek nou opmaken met beddentiek?

Maar hoe duidelijk Net 'm ook liet merken dat ze 'm liever van achteren zag dan van voren, Hannes gaf 't niet op. Door de week was Net er over begonnen tegen Köbuskes. Maar toen Hannes volgende zondag weer in den turfhoek zat, zei Köbuske zo terloops: 'As 'k ou waar, Hannes, zô'k vanaovond toch mar nie te laot op hous aon doen. Ik weet nie of ge 't ooit geheurd hêt, mar d'r wordt nogal gepraot over 't Loo. Zelf weet ik nie wa'k er van denken moet, want ik blijf 's zondags aaltijd thous, mar 't schijnt hier in de buurt te spoke. Ze zegge dè ge in 't Kreppenend 's zondagssaoves al de dooj van 't Loo en de Rakt mee perd en kaar op de kerk af ziet rije. En bij 't vunderke op mulder Put aon moet vruuger ene soldaot z'n eige opgehange hebbe. Daor is 't ôk nie plous. Mar 't ergste schijn 't nog te zijn as ge van hier deur de bosse op Has van der Logt aon doet. Ik weet nie of 't waor is, mar ze zegge dè ge dan gestenigd wordt'...

Hannes Klabbak hoorde diee praat niet graag. Hij kreeg 't er warm van, zo slecht voelde ie z'n eigen op z'n gemak. En toen ie z'n pijpke leeg had, stond ie op. Net was allang de geut opgevlucht en rammelde zo hard met de tinnen borden dat Hannes wel moest denken dat ze 't druk had. Wat doede als ge oewe lach niet kunt houden...

Toen Köbuske en Net d'r eigen zaten te verkneukelen bij 't vuur, stapte Hannes op Has van der Logt aan. Dat ie helemaal gerust was, konde niet zeggen, want ie deed niks dan omkijken. Maar 't ging goed. Hij hoorde alleen maar den avondwind in de toppen van de dennen. Totdat ie midden in 't bos was. Toen viel er iets naast 'm op de grond. Hij bukte z'n eigen om te zien wat 't was. Maar toen viel er iets achter 'm. En voor ie z'n eigen omgedraaid had, viel er iets voor 'm en naast 'm. En toen kreeg ie 'n keike op zene kop en toen 'n heel haffel. En toen kreeg ie zone schrik dat ie in enen adem bij van der Logt aan de schuurdeuren stond... Maar Köbuske had in de loop van die week met Driek de Geele en Doruske de Mètseler, twee van die jong vegers uit de buurt, iets afgesproken over keikes rapen in ene schelbojem. Ze hadden precies gedaan wat Köbuske opgebriefd had. En toen Hannes Klabbak bij Has van der Logt tegen 't huis stond te bekomen van de schrik, draaiden de twee bij Köbuskes op. 'Gorts, Kobusoom, wa kon dieen Hannes Klabbak lope'...

De zondag er op, toen Köbuske wat laat uit de familie kwam, zat Hannes weer in den turfhoek. Dat hadden ze niet verwacht. Hij was niet erg spraakzaam. Maar toen de zon voort laag door de ruitjes de kamer in scheen, veerde ie op. 'Ik

geleuf dè ge gelijk hêt, Kobus; dees buurt is behekst. Ik denk dè'k 't mar 's op 'n aander gao zuuke'. Ze stonden 'm na te kijken. Maar hij ging niet op Has van der Logt aan. De vlonder en mulder Put leken 'm veiliger...
Hannes Klabbak. 'n Ogenblik maar wrong ie z'n eigen in 't leven van Köbuskes en Nette. Toen verdween ie weer uit dere gezichtskring. Maar de herinnering die hij achterliet was er een om op lange winteravonden over te vertellen. 'Op ene keer zaat hier in den hoek van 't vuur ene zekere Hannes Klabbak. Zonen halve waar 't...'

"t Is zund dè de Kroushere al de gebeej die ik ken niet opschrijven'. Nauwelijks heeft Köbuske dit gezegd of ie komt 'n paar wandelende studenten tegen. Voor studenten heeft ie ene groteren eerbied dan ze misschien wel verdienen. Voor ene student neemt Köbuske z'n pet af. Zijn dat geen toekomstige priesters? Maar ie kan nog boos worden op z'n eigen, als ie er aan denkt hoe ie 's z'n pet afnam voor wat ie meende dat ene student was, maar ene jood bleek te zijn... Zenen eerbied voor de kerk en de bedienaars er van is onwrikbaar en ze moeten bij Köbuskes niet aankomen met: de pastoor dit en de pastoor dat... Als de pastoor zegt dat we goed moeten zijn voor de naaste is dat wet voor Köbuskes. En als ge dan, net als diee jood in den Bijbel, vraagt wie de naaste is, dan moette Köbuskes doen en laten maar 's nagaan. Köbuskes kalf is ook zene naaste en, als ie geen kalf heeft, dan al z'n geiten, al zegt Slitje, de veldwachter, nog zo mooi op z'n hoog Hollands: 'Kobus heeft zeven geiten en nog geen koffierome'. Kan hij 't helpen dat ie er niks in kan krijgen? Zene naaste is ook de koe van Hannese en Drieka's, die ie 's zondags zo dik voortzet dat ze den halven tijd met d'r poten midden in de spurrie staat. Eigenlijk is dat 't werk van Hannese meidje, maar als Köbuske z'n diensten aanbiedt zijn er twee goed mee. 't Meidje kan naar deren thuis en de koe krijgt 't nooit zo royaal als op zone zondagmiddag...

Goed zijn voor allemaal. Köbuske wist wat 'goed zijn' inhield. Köbuske was zelfs zo goed dat ie op zenen ouden dag nog overal de putten ging vegen ondanks de herhaaldelijke waarschuwing dat dat geen werk meer voor 'm was...
Toen Köbuske z'n doorrokerke met 't 'wandel op en neer' erop, kapot liet vallen, stond ie er bij te janken. 'Nou wandelt m'n pijpke nie meer'. Er kwam enen dag dat ook den eigenaar van 't 'wandel op en neer' pijpke niet meer wandelde. Hij vatte

'n kou, toen ie ergens ene put veegde. De bezetting die ie kreeg was te veel voor 'm. Köbuske ging dood. Dat was de vijfde januari van 't jaar 1911... Hannes had medelijden met Köbuskes Petieke. Hij deed 't 'n riempke om zene nek en nam 't mee. Maar nog voordat ze Köbuskes naar 't kerkhof droegen, werd Petieke in den hof in de grond gestopt...

Als ge nou gaat kijken op 't Loo, kunde nog niet eens meer zien waar vroeger Driek de Geele en Hannes en Köbuske de Mètseler woonden. Maar de oudere mensen zijn Köbuskes nog niet vergeten. Want Köbuske was dat door en door goed manneke dat iedereen tot vriend had en dat op iederen uithoek van Uden minstens éne keer 't zielboek voordroeg. En als er nog 'ns ooit 'n nieuw zielboek gemaakt zou worden, weet ik zeker dat Köbuske als een der voornaamsten met grote letters in de bovenste rij zou staan...

Sijntje de Wever

Sijntje ziet nog net hoe enen blauwwitte weerlicht, zo dik als enen boomstam, ergens achter de Bedafse bergen inslaat. 'n Ogenblik licht de scherpomlijnde rand van de bergen voor d'r op en dan, nog voordat ze haastig en met 'n hart dat klopt van de schrik 'n groot kruis heeft gemaakt, ratelt den donder door de vaal lucht. En met den donder komen de druppels, die hier en daar groot en warm in 't uitgedroogde bergzand uiteen slaan... Sijntje is binnen voor ze 't weet en met 'n 'Cis, de schoer kumt over' staat ze al op de geut, waar de koffiebak met wijwater en 't palmtakske op hete zomerse dagen 'n vaste plaats hebben op 't rekske tussen de tinnen borden. Cis, d'r ongetrouwde broer, kijkt 'n ogenblik op van z'n weven, loert door de groen verweerde ruitjes naar buiten en werkt weer door. Maar ie kan 't niet laten Sijntjes, dat met d'r koffiebakske al naar buiten is, nog na te roepen: 'Och, ze zal wel wir nie over de bèrg kunne'. Sijntje heeft al niet meer gehoord wat Cis zegt. Ze doet al rond 't witgekalkt huiske, dat daar tegen de Bedafse bergen aan zit en sprenkelt 't wijwater tegen de muren en op 't strooien dak, waar ze zo met d'r hand bij kan. Zo laag is 't huiske. Als 't zegenend Sijntje en 't huiske weer oplichten in enen bliksemflits en de raamkozijnen trillen van de rammelenden donderslag die volgt, tikken de druppels nog harder op de blaren van de lindebomen bij de voordeur... Maar dan hoort Sijntje door 't kreupelhout op de bergen de wind aankomen en ze is nog niet bij de voordeur, als de blaadjes van de walrooskens, die in de heg achter 't huiske groeien, om d'r heen dwarrelen. 'Ik geleuf dè de weind er onder schiet', zegt Cis, als Sijntje d'r eigen door de voordeur wringt, die ze maar half open maakt en dan weer gauw dicht doet...
'n Ratelende kar doet met den boer op huis aan. Hij heeft weer te lang gewacht en bekoopt z'n vermetelheid met 'n nat hemd... Als 't weerlichten en 't donderen minder worden, blijft de regen neervallen uit 'n donker, dichtgetrokken lucht. "t Wordt enen aovendregen', meent Cis en Sijntje roert in de papketel die boven 't knetterend en sissend vuur hangt...

Cis en Sijntje de Wever, twee menskes uit Udens verleden, waarmee de herinnering nou al gene raad meer weet. Maar als

ge oudgedienden vraagt of ze Sijntjes gekend hebben, kijken ze oe aan met 'n paar ogen die 'n soort verachting verraden. De vraag is al te dom. Ge denkt toch zeker niet dat ik Sijntjes niet gekend heb...
Sijntje de Wever, 't Bedafs wijfke op d'r hoog klompen, met altijd dezelfde rok aan, enen bruine met zwarte strepen; Sijntje met d'r groen verschoten neuzikske om en d'r zwart mutske op. Ze zien d'r nog van d'r huiske op Bedaf langs de zandwegen naar 't dorp sloepen... Ge moet niet te diep ingaan op den eigenlijke naam van Sijntjes. Dan blijven ze oe 't antwoord schuldig. En de verachting maakt plaats voor 'n soort schaamte. Alleen enen ijverige speurder op 't gemeentehuis, die tot taak heeft de archieven van den burgerlijke stand op gang te houden, voelt dat z'n hulp nodig is. Ge weet niet hoe ge 't hebt als ge hoort dat de ware naam van Sijntje de Wever Joswina de Wit was. Joswina! Nee, zonen deftige naam zoude achter Sijntjes niet gezocht hebben. En ge komt aan de weet dat ze op de zesde maart van 't jaar 1837 't Udens leven inkeek en dat ze op den vierentwintgste juni van 't jaar 1914 d'r aardse loopbaan afsloot...

't Moet voor Sijntjes 'n niet te geloven openbaring geweest zijn, toen ze er in 't paradijs ten volle achterkwam wat 't zeggen wil als van oe gezegd wordt dat ge goed bij oe verstand bent. Op deze aarde werd Sijntje voor 'n simpele ziel gehouden, voor 'n zonderling... De Udense mensen wisten van Sijntjes te vertellen dat ze eigenlijk 't verschil tussen man en vrouw niet kende. Dan is 't heel gewoon dat ge niet trouwt. Dan kunde 't gemakkelijk af in 'n klein huiske en ge zoekt vertier in den omgang met de buurlui en in 't kijken naar de grillige lijn van de bedafse bergen, als ge zit te spinnen tegen de heg met walrooskes... Al beweerden de mensen dan nog zo hard dat Sijntje geen verschil kende tussen man en vrouw, ze konden toch niet ontkennen dat 't moederinstinct Sijntjes tot 'n levenswijze aanzette waaruit bleek dat ook voor haar 't alleen zijn toch maar alleen zijn is. Sijntje had drie katten die ze als kinderen behandelde en die luisterden naar de schone namen van Driekus, Friedus en Knelis. De drie kattekinderen sliepen 's nachts bij Sijntjes in de bedstee in den hoek van de lemen herd en wekten 'r 's morgens met d'r vriendelijk gespin. Cis de Wever, Sijntjes ongetrouwde broer, die voor 't onderhoud van z'n eigen en z'n zuster 't weversvak beoefende, moest niks hebben van dat gesoelie met die katten. Sijntje telde 't maar weinig dat ie 'r niet met rust liet. Maar dat liet ze niet merken, want ei-

genlijk gezegd had ze schrik van d'r broer. Cis remde al d'r activiteiten naar buiten. De mensen wisten heel goed dat Sijntje maar wat graag ergens 'n stukske spek of 'n kwakske roggemeel aannam, maar Cis wilde dat niet hebben. Cis was hommig, hij was groot van harte. Hij kon zelf de kost wel verdienen. Daar had ie anderen niet voor nodig. Maar verdien de kost 's, als 't weversbedrijf niet veel oplevert. 't Was dan ook geen geheim dat Cis en Sijntje 't niet breed hadden. Cis leed liever armoe dan dat ie leefde van de liefdegaven van anderen. 't Was in zekere zin 'n bevrijding voor Sijntjes, toen Cis in 1898 ging hemelen. 'Treure maag ik nie' zei Sijntje, 'al heb ik nog noit iemand zo nooi dood zien gaon'...

Nou woonde Sijntje alleen met d'r katten in d'r wit huiske tegen de Bedafsen berg. Als de boeren 's morgens naar 't land trokken, stond Sijntje den herd te grieselen en al d'r katten lagen d'r eigen te goed te doen in de warmte van de morgenzon. En als ze 's middags op de soep afgingen, zagen ze Sijntjes bij 't raam voor de tafel zitten. Dan was Sijntje aan 't eten. Nou Cis Sijntjes geluk niet meer in de weg stond, hoefde ze d'r moederlijke bezoergdheid voor d'r katten niet meer te remmen. Driekus, Friedus en Knelis aten braaf mee met Sijntjes uit énen bord. Maar als Friedus te greeg was en te dicht bij Driekus kwam, die wegens zenen ouderdom niet meer zo vlug kon slabben, kreeg ie enen tik op z'n neus met de ronden, tinnen soeplepel. De mensen beweerden wel 's dat die katten verstand hadden. Dat hadden ze van Sijntjes. Maar dan waren er anderen die beweerden dat dat verstand van d'r katten wel niet zo groot zou zijn, want als ge 't zelf niet te veel hebt, hoe kunde 't dan aan anderen geven?...
Nou Cis Sijntjes geluk niet in de weg stond, hoefde ze d'r moederlijke bezorgdheid voor d'r katten niet meer te remmen. Driekus, Friedus en Knelis aten braaf mee met Sijntjes uit énen bord. Maar als Friedus te greeg was en te dicht bij Driekuse kwam, die wegens zenen ouderdom niet meer zo vlug de buurt laten zien. 'Patdomme, ik heb er weer ene'. Om die reden ging ze ook minstens iedere week biechten. Ze wist dat de kapelaan gul was en de ondervinding had 'r geleerd dat ze zelden met leeg handen uit den biechtstoel kwam. Maar toen diee kapelaan overgeplaatst werd, had Sijntje heel Bedaf nodig om ene nieuwen biechtvader te kiezen. En iedere keer als 'r iemand aangeraden werd, moest ze vragen: 'Mar zit ie er ôk goed bij?' Bij de Kruisheren ging ze niet biechten. 'Die hebbe toch niks van d'r eige'... De vrijheid beviel 'r zo goed en de

mensen waren zo royaal dat voor Sijntjes den dag uren te kort kwam. Als ze 's zondags naar de kerk ging (in de winter met de stoof onder deren arm) gebeurde 't dat de mensen 'r pas 's avonds op Bedaf terugzagen. Na de mis (waarin ze niks deed dan praten, knikken en lachen tegen iedereen die ze kende en 'Heilige Maria' zeggen, 't enigste gebed dat ze kende volgens de mensen) ging ze al d'r weldoeners af. Bij de Moetjes tegenover de brouwerij van Schuurmans kreeg ze ene kwak mölk en bij Hannes van de Laar, den bakker, schoot er nog wel 'n stukske mik over. Als ze met d'r kostbare gaven 's avonds op Bedaf kwam aansukkelen, had ze meestal niet veel meer over, want bij iedere boer met wie ze op goede voet stond ging ze binnen. Ze moesten allemaal proeven 'wa'n goei mölk' ze bij de Moetjes gekregen had en 'wa ne lekkere mik' Hannes van de Laar bakte...
Sijntje kende Bedaf 't beste. Ze kwam er regelmatig bij iederen boer. Dat had ze te danken aan ene lappenkoopman uit de Graaf, die ze 's tegenkwam en die z'n waren op Bedaf aan de man wilde brengen. Ze trok met 'm geregeld de Bedafse en Raktse boeren af en met 'n 'Patdomme, we zijn er wir' kondigde ze d'r komst aan. Aan dere vertrouwelijken omgang met iedereen had ze 't misschien ook te danken dat ze door de Bedafse boeren eenstemmig tot koningin werd gekozen bij 't jaarlijkse koningschieten. Dan was 't er druk op Bedaf en in de Pier werd op de gezondheid van Sijntjes heel wat bier omgegoten... Op een van de dagen waarop ze de koninginnekroon droeg, moest ze tegen iedereen vertellen wat 'r enkele dagen van te voren overkomen was. Zoals begrijpelijk had Sijntje ook de aandacht getrokken van de studenten van 't college. Als die naar Bedaf gingen, legden ze 't er op aan Sijntjes te zien. En Kruisheer Branten had van de gelegenheid gebruik gemaakt 'n foto van d'r te maken. Toen Sijntje de foto zag, kon ze er maar niet over uit hoe zoiets mogelijk was. Ze zat er zo vol van dat ze op den dag van 't koningschieten tegen iedereen zei dat Mijnheer Branten 'r 'uitgetrokken' had...

'n Mensenleven kan lang zijn en 't kan veel afwisseling kennen, maar er komt enen dag dat er aan 't leven en aan de afwisseling 'n eind komt. Ook voor Sijntjes kwam op ene goeien dag 't eind. De boeren zagen 'r niet meer en de dames Schoenmakers en de Moetjes hadden al 's gevraagd waar Sijntje bleef en of ze misschien ziek was. De boeren die in de buurt van Sijntjes woonden hadden wel gezien dat ze achteruit ging, dat ze begon te sukkelen. En toen ze 'r niet meer buiten zagen,

gingen ze naar d'r toe. 't Liep mis met Sijntjes. Dokter Peeters moest komen. Z'n oordeel was kort: Sijntje moest heel vlug bediend worden. En ze moesten opschieten, als ze op tijd wilden zijn. Toen werd er gelopen in de buurt. 'n Paar boerinnen schoten 't witgekalkt huiske binnen en zorgden dat alles er 'n beetje proper uitzag, dat er 'n tafeltje stond met 'n kruisbeeld, gewijde kaarsen, 'n koffietas met wijwater en één met gewoon water en wat watten waarmee de pastoor Sijntjes kon zalven. En terwijl overal op Bedaf aangezegd werd dat Sijntje bediend zou worden ('wa ge me nou zegt') joeg enen boer met de huifkar op de pastorie aan. 'Den dokter hee gezid dè-t-er haost bij is'. De pastoor schoot al in z'n superplie en op enen draf ging 't toen met Ons Heer op Bedaf aan. En toen de pastoor Sijntjes den H. Olie zou geven, schoof 'n gedienstige buurvrouw de dekens aan 't voeteneind van de bedstee opzij. Toen fluisterde de pastoor iets. Maar al de boerinnen die op Sijntjes huiske afgekomen waren konden goed horen wat ie zei: 'trek ze d'r hooze 's uit'. En 't antwoord, al werd 't heel zachtjes gezegd, verstonden ze ook goed: 'Die hee ze al out, meneer pastoor'... Sijntje liet de pastoor maar begaan en keek verwonderd den herd in. 'Hadde dè nou gedaacht, Hanneke?' En of de pastoor nou al zei: 'Sijntje, bid nou 's 'n schietgebedje', 't hielp allemaal niks. Sijntje bleef maar aan 't praten tegen de Bedafse boerinnen. Ze begreep niet veel van wat er gebeurde. Maar ze begreep wel dat ze 't niet lang meer zou maken. Ze had gelijk. Toen de boeren op Sint Jan de voordeur met Sint Janstrossen behingen en 't hooi aan oppers zetten onder 'n hete zomerlucht, deed Sijntje voor de laatste keer d'r ogen dicht... Maar dat deed ze niet in d'r eigen huiske. De laatste dagen van d'r aardse leven ebden langzaam weg onder de goede zorgen van de zusters in 't gasthuis.

Sijntje werd in d'r kist neergelaten in de grond achter de kerk. En toen ging de stilte tastbaar hangen om 't witgekalkt huiske. Friedus, Driekus en Knelis werden als wezen ondergebracht bij de boeren in de buurt en 't duurde niet lang of ze raakten aan mekaar ontwend...
'n Tijdje later werd 't huiske afgebroken. 't Deed in 't begin wat vreemd aan, toen 't witte hutje daar niet meer stond tegen de groenen achtergrond van de bergen. Maar ook hieraan raakten de boeren gewend en na 'n paar jaar voelden ze ook de afwezigheid van Sijntjes niet meer. Er waren wel andere dingen die de aandacht opeisten. Den oorlog van veertien-achttien begroef Sijntjes onder 't stof der vergetelheid.

't Is allang geleden dat Sijntje de Wever de geest van Bedaf was. Als ge 't nou over d'r hebt, zeggen de boeren: 'De reuskes die hier overal rond 't hous groeie komme nog out de heg van Sijntjes'. Dat is alles. Maar ik geloof zeker dat Sijntje, toen ze bij Petrus aankwam, niet heeft kunnen nalaten te zeggen wat ze altijd in dere mond had: 'Patdomme, hier zijn we dan wir'... En lachend liet Petrus 'r den hemel binnen...

Frans den Beeldhouwer

Hij zit met zene rug tegen 'n eikenheg en fronst met z'n wenkbrauwen, als ie naar 't zand van de Bedafse bergen kijkt, dat ligt te bakken onder 'n snikhete Augustuszon. Als ie scherp luistert kan ie de boeren aan den andere kant van den berg dere zicht horen wetten... Den berg snijdt Bedaf in twee helften. Aan den ene kant, aan de kant naar 't dorp toe, liggen de boerderijkes en de plakken rog, die in de groeiende zomer dezelfde kleur gekregen hebben als 't bergzand. Nou valt diee rog aan de voeten van de zwetende maaiers om binnen enkele dagen de gapende last in 't achterhuis potdicht te pakken. Waar de boerderijkes liggen heerst de bedrijvigheid, die d'r eigen aanpast aan de vier seizoenen, die 'n jaar tot 'n afgerond geheel maken. Aan de kant waar ie met zene rug tegen de eikenheg zit heerst de stilte. Hij houdt van die stilte. Er is geen gevaar dat ie hier gestoord wordt in z'n gedroom en in z'n liefde voor de natuur. In de vroege morgen, als ie goed en wel de zwarte koffie en den homp roggebrood door z'n keelgat heeft, trekt ie met z'n schapen door de Rakt op Bedaf aan. 't Vooruitzicht dat ie naar z'n eigen wereld gaat stemt 'm blij. De boeren kijken 'm na en schudden met dere kop. Daar gaat ie weer. Altijd maar weer op Bedaf aan. Net of z'n schapen daar den hemel op aarde vinden. Ze weten niet wat ze van diee jongen moeten denken. Als enen boer met zene zoon niks aan kan vangen, omdat ie te lui is om te werken, zegt ie: 'Word mar scheper; dan doede tenminste iets'. Deze jongen deugt zelfs als scheper niet...
De schaapshond, die met zene kop op z'n voorste poten ligt, spitst z'n oren iedere keer als er wijd weg ene zicht gewet wordt. En altijd heeft ie de schapen in 't oog. Die lopen naar 'n spierke gras of 'n groen blaadje te zoeken of liggen rustig onder enen den op de verweerde naalden.

Als Francis van der Wijst werd 't jongske geboren in 1830. Nöl en Jaan, z'n vader en moeder, die in de Rakt woonden, hadden al gauw door dat ie niet een van de vlugsten was. Hij was niet zoals andere kinderen, die, nog onwennig in dit leven met grote mensen, altijd aan d'r eigen denken en zoveel mogelijk naar d'r toehalen. De angst om toch maar niet verloren te lo-

pen op die grote aarde speelt 'n grote rol in 't leven van kinderen. Waar of niet? Frans was anders. 't Kon 'm niks schelen als anderen 'm voor waren. 'Out onze Frans groeit genen boer', zeiden z'n ouders. 'Hij is veul te lui. Hij is nie heet genog. Hij keert zene kant nie aon. Ze stelen 'm laoter 't brood out zene mond'. En gelijk hadden ze. Frans zat waar ie neergezet werd. Hij scheen z'n eigen niet te interesseren voor al de bedrijvigheid om 'm heen. Heel gehoorzaam at ie op wat voor 'm neergezet werd. Maar daar bleef 't ook bij. Nee, hij keerde zene kant niet aan. Hij zat altijd maar stil voor z'n eigen uit te kijken. Maar als ie bij de raam zat, ontging 'm niks van wat er buiten gebeurde. Uren lang kon ie gaan zitten kijken naar de hennen die op de missen liepen te krabben. Hij volgde iedere beweging die de hennenpoten maakten. En als ie ene malder of 'n lijster hoorde zingen, spitste ie z'n oren en de zang van die vogels drong tot diep in z'n binnenste door. Daar werd alles vastgelegd om er nooit meer uit te verdwijnen... 't Was dan ook geen wonder dat ie diep ongelukkig was toen ie naar school moest. Als de meester had kunnen inspelen op wat er onbewust omging in diee jongen, had ie Franse misschien wakker kunnen schudden, maar met dat onderwijs was 't maar slecht gesteld. Pas jaren later zou ene zekere Wijnbeek, die in 1843 als inspecteur de lagere scholen in Noord Brabant afreisde, aan de Minister van Binnenlandse Zaken kunnen schrijven: 'Te Uden is het bekrompen schoollokaal aanzienlijk vergroot, doch de meubelen zijn in slechten staat gebleven. Thans vond ik er C. Christiaans met zijnen zoon werkzaam en bleek het mij dat het onderwijs in vele opzichten voldoende was, het schrift uitgezonderd'. Maar toen Frans naar school ging, was 't nog niet veel soeps. Nou was er nog wel 'n ander school in Uden, 'n Franse school, 'n erfenis uit de dagen dat de Fransen hier heer en meester waren, maar die was zelfs in 1843 nog niet 't aankijken waard. Daarover schreef Wijnbeek: 'Hier is nog eene Fransche school van E. van den Bogaert, maar in een staat zoo slecht als men zich kan voorstellen. Er zaten in een morsig vertrek vier jongens aan een versleten tafel met verscheurde boeken en het onderwijs dat zij er ontvingen was van geen beduidenis'. Nee, met dat onderwijs was 't maar slecht gesteld... Omdat 't van de Rakt naar de school 'n heel eind lopen was, betekende dit voor Franse iedere morgen opnieuw ene lange lijdensweg. Tenminste als ie aan de school dacht! Gelukkig was er onderweg van alles te beleven wat 'm bezig kon houden. De wisseling van de seizoenen was iets dat 'm stil kon doen zijn van verbazing. Hoe kwam 't toch dat in den

herfst de blaren van kleur begonnen te veranderen en dan afvielen? En waar kwamen al die kleuren vandaan? Waarom moest enen berk geelachtig worden en enen Amerikaanse eik vlammend rood? En waarom zongen de malders en lijsters niet meer, zoals in de lente? Wanneer in de winter de sneeuw als dons op de dennen lag in 't Striks en ge de hazepootjes in de sneeuw kondt volgen tot ze d'r eigen oplosten in 't donker onder de dicht op mekaar staande bomen, kon Frans daar doodstil gaan staan dromen, met z'n handen in z'n tessen. En als ie dan veel te laat op school kwam en de meester 'm vroeg waarom ie zo laat was, kon ie niks anders doen dan de meester onbegrijpend aankijken. Waarom ie zo laat was? Dat wist ie niet. En Frans wist ook niet wat voor zin 't had dat de meester 'm plaagde met rekenen en schrijven. Niet dat ie helemaal niet wilde, maar wat doede als ge vlak bij oe bank, aan den andere kant van de raam, enen blauwlegger op 'n takske ziet zitten met 'n grasspierke in zene snavel? Dan zag ie geen sommen meer. Dan zag ie 'n beukeheg en tussen de jong blaadjes 'n mik en op die mik den blauwlegger die 'n nestje bouwde. In dat nestje kwamen na enen tijd eikes te liggen en die eikes werden jong blauwleggerkes en na weer enen tijd was dat nestje leeg. Waar zouden al die blauwleggers toch blijven? Nee, dat naar school gaan haalde niks uit. En 't duurde dan ook niet lang of Frans ging niet meer. Maar daar was Jaan, z'n moeder, 't niet mee eens. Wat moest er van 'm terecht komen, als ie groot was en ie kon nog niet eens lezen en schrijven en... rekenen? Voor werken deugde ie niet. Hij zou toch ergens de kost mee moeten verdienen. Gelukkig had zij wel leren lezen en schrijven. En omdat 't 'n vrouw was met haar op d'r tanden, zo een die in 't voorst en achterst gebont regeerde, begon ze zelf Franse te onderwijzen. Nöl, dere mens, vond 't allemaal wel goed. Dat was zone sloeper, die ge zelfs niet met 'n zweep aan 't draven kondt krijgen. Hij deed z'n werk wel, daar niet van, maar er ging niet veel van 'm uit. En zo leerde Frans rekenen en schrijven en lezen. Niet dat dat allemaal zo maar van eiges ging. Maar bij Jane zaten d'r handen wat losser aan d'r armen dan bij de meester in de school. Als Frans weer 's zat te dromen en één en al oog was voor den haan die achter 'n kakelende hen aan zat, schoot d'r hand heel wijd uit de mouw van dere jak en letste 'm om z'n oren. En zo werd Frans toch nog ene grote jongen. Maar al kon ie dan wat rekenen en lezen en zo, voor werken bleef ie niet deugen. En wat kunde anders met zonen opgroeiende jongen doen dan 'm met de schapen er op uit sturen? Dan is ie onder oe ogen weg en ge wordt niet grijnzig, als

ge 'm den helen dag rond ziet lummelen...

Frans trekt met z'n kudde schapen en den altijd attenten hond door de uithoeken. Wanneer den een of anderen boer iets tegen 'm roept antwoordt ie, maar meer ook niet. 't Liefst bemoeit ie z'n eigen met niemand. Aan de gedachten en fantasieën, die d'r eigen verdringen in z'n binnenste en ene weg naar buiten zoeken, heeft ie meer dan genoeg. Wanneer ie ergens 'n hoekske hei vindt of wat gras aan de rand van 'n bos, laat ie z'n schapen dere gang gaan en ie gaat tegen enen dennenboom of enen berk zitten. Hij kijkt naar de wolken die in allerlei grillige vormen hoog boven zene kop door de lucht zeilen. Van alles ziet ie in die wolken. Nu is 't 'n schip dat over 't blauw water schuift en verdwijnt achter den horizon. Maar dan wordt 't de kop van enen duivel, met horens en al, die de mensen vanuit de hoog lucht beloert en schrik aanjaagt. Maar waarom drijven die wolken toch altijd maar verder? Vandaag van 't westen naar 't oosten en morgen van 't zuiden naar 't noorden. Is 't de wind die ze door de lucht blaast? Waar ie zit te dromen tegen den berk is 't windstil. Geen blaadje beweegt. Waait 't daar boven dan altijd? 'n Vreemd ding is diee wind. Ge kunt 'm wel voelen, maar ge ziet 'm niet. Waar komt diee wind vandaan? En waarom kunde 'm wel voelen, maar niet aanraken?... En dan ziet ie hoe 'n klucht zwaluwen onder diee wolk met gespreide vleugels rondzwieren in grote cirkels. Ze slaan niet eens met d'r vleugels. Altijd cirkelen ze maar rond, over en door mekaar. Waarom vallen ze niet naar beneden? Wat houdt ze daar boven, door niets of niemand gestoord? Waarom kan ene vogel wel vliegen en hij niet? Waarom kan ie, als ie boven op de Bedafse bergen staat, niet naar beneden vliegen? Waarom zit ie altijd vast aan de grond waarop ie staat? Is 't de wind die de vogels naar boven duwt? En dan ziet ie daar aan z'n voeten 'n stuk hout liggen. Hij pakt 't en begint 't af te blotten. Wat is dat hout wit als den bast er af is. En zonder dat ie eigenlijk weet wat ie doet, pakt ie z'n kniepke en begint in dat wit hout te snijden. Hij vergeet z'n schapen en zenen hond en kerft en snijdt. En dan ziet ie zo maar in ene keer dat er ene vogel in dat hout komt te staan. Ene vogel met gespreide vleugels. Hij weet met z'n eigen verbazing gene raad. Is 't z'n kniep die diee vogel in 't hout snijdt? Ja maar die kniep is toch maar 'n stuk staal dat zelfs niks kan! Als ie z'n mes daar in 't zand gooit, begint 't toch niet van eiges te snijden! Is 't dan z'n hand die diee vogel schept? Ja maar z'n hand doet niks als ie 't zelf niet wil. Waar komt diee vogel toch van-

daan? Komt die dan uit 'm zelf? En langzaam maar zeker begint Frans te ontdekken wat er in 'm leeft. In plaats van in 'm opnemen, altijd maar kijken naar wat daar buiten 'm in diee grote natuur gebeurt, begint ie in 't hout te snijden wat ie van kindsaf aan opgestapeld heeft in z'n binnenste. En terwijl z'n schapen rustig lopen te weiden, vloeien er uit z'n hand bloemen, vissen, vogels, herten en mensenkoppen. Hij snijdt enen boer die met zenen os aan 't ploegen is onder 'n dreigende herfstlucht, maar ie snijdt ook 't gezicht van Maria, zoals ie 'r 't liefste ziet. Er gaat 'n nieuwe wereld voor 'm open, 'n wereld die al dieen tijd in 'm geleefd heeft, maar waarvan ie 't bestaan nooit vermoed heeft. Maar als ie 's avonds dromend met z'n kudde door de Rakt op huis aan trekt, schudden de boeren dere kop. 'Hij weet van achtere nog niet dè-t-ie van veure leeft. Van zônen dromer kunde van alles verwaachte. As ie op ene keer mar 's geen vremde dingen outhaolt. Zo'n strijkers zijn nie te vertrouwe'.

Frans haalde iets vreemds uit. Tenminste als ge zoiets vreemd kunt noemen. Er was ene nieuwe koning gekomen in Nederland, koning Willem den Derde. Nou waren ze hier in Uden niet direct zo koningsgezind dat ze in vuur en vlam vlogen, als er in Nederland iets heuglijks te vieren viel. Als ge meer dan vijf honderd jaar boer op oe eigen bent geweest en ge wordt zo maar in ene keer huurboer, is dat geen reden om feest te vieren. En dat was nou net wat hier gebeurd was. Met de komst van de Fransen op 't eind van de achttiende eeuw was er 'n eind gekomen aan 't vrije land van Ravenstein. Daar hoorde Uden ook bij. En in 1813 was dat voormalige land van Ravenstein 'n deel van Nederland geworden. Nee, in 't begin was 't geen hoog lucht met dat Nederlands koninkrijk, maar op den duur waren de scherpe kanten afgesleten. In ieder geval, Nederland had ene nieuwe koning en Frans die 'n schilderij van 'm gezien had, had ene riksdaalder gemaakt van hout en er 't gezicht van de koning in uitgesneden. Toevallig had de kapelaan diee riksdaalder gezien en ie had net zo lang gepraat tot Frans z'n kunststuk aan 'm afgaf. Hoe ie er toe kwam weet ik ook niet, maar de kapelaan stuurde de riksdaalder naar 't koninklijk hof. Nou was 't heel gewoon geweest als 't hof de zaak daarmee als afgedaan beschouwd had, maar dat was nou 's ene keer niet 't geval. Er werd van hoger hand 's geinformeerd wat dat voor ene knaap was en 't slot van 't liedje was dat Frans vrij gesteld werd van dienst en op kosten van 't rijk z'n eigen mocht gaan bekwamen in de kunst. En zo kwam er 'n

eind aan z'n bestaan als scheper. De boeren in de Rakt en op Bedaf zagen 'm niet meer langs de wegen trekken en, zoals dat meestal 't geval is wanneer iemand voor ene zonderling wordt aangezien, er werd al gauw beweerd dat die vertrouwde wereld van de Rakt te klein voor 'm geworden was en dat ie nou als landloper langs wegen en velden zwierf. Ze hadden 't altijd wel gezegd: 'Van den diee heurde nog 's aorige dinge'.
Maar toen 't gerucht de ronde deed dat ie op kosten van 't rijk studeerde aan 't Atheneum van beeldende kunsten in Antwerpen waren de tongen helemaal los. Waren ze nou helemaal gek geworden in den Haag? Op kosten van 't rijk, ja! En waar haalde 't rijk de centen vandaan? Van de boeren! Nou konden ze diee leegloper ook nog onderhouden! 't Was me wel wat moois! Maar intussen dronk Frans z'n ziel vol met al 't schone dat Antwerpen 'm te bieden had. Hij boetseerde, copieerde beelden en ie deed 't zo goed dat ie op 't eind van z'n studie beloond werd met 'n getuigschrift en 'n zilveren medaille. Toen brak er voor Franse ene schonen tijd aan. Hij bezocht de grootste ateliers in Brussel en Leuven en ie maakte studiereizen naar Parijs en Londen. Wat ie daar te zien kreeg was heel wat anders dan de keuterboerderijkes in de Rakt en op Bedaf. Hij zag en bewonderde gebouwen die ie in z'n stoutste dromen niet voor werkelijk had gehouden. En toen ie naar Londen ging zag ie de zee, de geheimzinnige zee, die wijd weg den hemel raakte. Uren stond ie te staren naar 't blauw water en ie zag z'n eigen weer zitten tegen de stam van enen berk op Bedaf, terwijl ie in z'n verbeelding de wolk, die ie met half dichtgeknepen ogen volgde, zag veranderen in 'n schip dat langs de blauw hemelzee zeilde. Nou was dat werkelijkheid geworden. Nee, Frans wist niet dat er zoveel schoons was dat ene mens kon raken tot in 't diepst van z'n ziel. En toen ie de smaak eenmaal te pakken had, wilde ie nog meer zien dan Parijs en Londen. Hij wilde naar Rome, de eeuwige stad. Al moest ie er naar toe lopen, komen zou ie er! Maar toen werd er roet in z'n eten gegooid. In Italië dachten ze niet aan genieten van 't stoffelijke waar de geest van de mens iets onstoffelijks, iets buitenaards in gelegd heeft. In Italië dachten ze aan vechten. Daar had Garibaldi 't aan de stok gekregen met de Paus. De Nederlandse gezant in Parijs wist Franse aan z'n verstand te brengen dat 't geen zin had naar Rome te gaan. Als er één ding was waar Frans in zenen ontvankelijke geest niet mee over weg kon, dan was dat vechten, ruziën. Waarom gunden de mensen mekaar 't zout niet in de pap, terwijl er toch zoveel moois was in 't leven? Waarom waren de mensen zo

hebberig dat ze alleen maar aan d'r eigen dachten? Frans begreep dat 'n ruziënd Rome 'm niks te bieden had en teleurgesteld keerde ie terug van waar ie gekomen was. Hij ging terug naar de Rakt en naar Bedaf, maar al 't moois dat ie gezien had nam ie mee in z'n hart om 't nooit meer te vergeten.

Den opgroeiende jongen van vroeger is nou ene volwassen man. Als ge in de veertig bent, ziede 't leven voort anders. Ge bent gehard door tegenslagen en 't plezierige aanvaardde dankbaar, maar ge vliegt niet meer zo in vuur en vlam. Frans weet wat ie van 't leven te verwachten heeft en ie is er content mee. Van de buurt zal ie 't niet moeten hebben, want die beschouwen 'm altijd nog als ene vreemde. Die hebben zo d'r eigen gedachten over 'm. Wat ie daar in 't buitenland allemaal uitgespookt heeft is d'r zaak niet, maar denken staat vrij. Zeg nou zelf. De pastoorsmeid in Dinther zegt dat al die mannen die niet trouwen zuipers worden of smeerlappen. Drinken doet Frans niet. Dat weten ze. En dan doede er verder 't zwijgen maar toe. Als Frans met z'n pet diep over z'n ogen en z'n handen diep in z'n tessen door de Rakt komt gelopen en ene 'goeien dag' mompelt, draaien de boeren d'r eigen om en kijken 'm na, als ie ene meter of wat voorbij is. Ze vinden 't maar vreemd dat ie daar helemaal alleen op dat boerderijke is blijven zitten, toen Nöl en Jaan, z'n vader en moeder, waren gaan hemelen. 't Zal me daar binnen wel 'n zooi zijn, want Frans kookt zenen eigen pot en ie doet ook 't huishouden. De vrouwen in de Rakt zien 'm de was al doen en den herd schrobben! Als 't er binnen net zo uitziet als buiten dan weten ze 't wel. Overal tegen 't huis en op de missen liggen grote en kleine blokken hout schots en scheef door mekaar. En er komen er steeds maar bij. Maar als ze stiekum door de groen verweerde ruitjes loeren, als ie niet thuis is, zien ze wat er met dat hout gebeurt. Dan zien ze grote en klein beelden, figuren van mensen en dieren. En ze hebben al gauw ene passende naam op Franse geplakt. In Uden praten ze voort over Frans den Beeldhouwer... In de vochtige kalen herd, waar 't schouwkruis en de blauw borden in 'n lang rij boven 't open vuur staan, zit Frans dagen aan 'n stuk te snijden en te kerven. Wat ie vroeger als jongen in 't hout sneed was maar kinderwerk. Nou werkt Frans in 't groot. En wat ie allemaal opgestoken heeft in Antwerpen en Brussel, in Londen en parijs vloeit nou in 't hout. Hij moet er zelf mee lachen dat z'n mes precies kan overbrengen wat in z'n verbeelding leeft. Maar 't gebeurt ook wel 's dat dat niet lukt. Dan staat z'n gezicht somber en ie

dwaalt uren door de bossen. Dan is ie als 'n hen die d'r ei niet kwijt kan. Ge weet wat ge wilt en hoe ge 't wilt, maar oe vingers gehoorzamen niet. Alsof 't te hoog gegrepen is wat ge wilt. Alsof 't iets is wat niet in de stof te vangen is. De mens zene geest speelt ooit met dingen waar de stof niet bij kan. En dan bende teleurgesteld... Maar als 't wel lukt, als 'n gezicht precies de trekken krijgt die ie in z'n verbeelding ziet, kan ie uren gaan zitten kijken naar wat ie gemaakt heeft... En Frans heeft ontzag voor wat er in 't verleden gepresteerd is. Hij vindt 't erg dat de mensen niet zien wat hij ziet, dat ze zo ruw kunnen omspringen met 'n kunstig gevormde kast, alsof 't 'n meelton is. Hij komt niet veel bij de mensen maar genoeg om te weten dat er hier en daar dingen te vinden zijn die waarde hebben. Nog niet zo lang geleden was ie op de Hoeven bij enen boer geweest en daar had ie 'n kast zien staan die z'n ogen haast uit zene kop hadden doen vallen. Op 't oog was 't maar 'n prulding, maar Frans had er de kunstenaar achter gezien. Hij had er veertig gulden voor geboden. Toen was 't de beurt geweest aan den boer om ogen op te zetten als koekappel. Veertig gulden voor die kast! Dat ge toch wel van lordje getikt moest zijn om zoveel te bieden voor 'n kast was iets wat den boer niet zei, maar wat ie wel zei was dat ie ze voor dat bedrag wel kon hebben, als ie dat nou met alle geweld wilde. Frans had de kast helemaal uit mekaar gehaald en weer ineengezet. 't Houtsnijwerk had ie bijgewerkt en waar 't helemaal niet meer te maken was, had ie van oud hout nieuw koppen gesneden en ze er onzichbaar op vastgemaakt. Zo mooi was die kast toen geworden dat de jonker uit 't Heeswijks kasteel er op af was gekomen en ze voor veel geld gekocht had. Frans was blij geweest dat de kast naar de jonker gegaan was, want zoiets hoorde nou echt thuis in 'n kasteel. Maar toen de jonker 'n openbare verkoping hield en met enen hoop andere dingen ook de kast verkocht aan enen Engelsman, en nog wel voor twaalf honderd gulden, was 't of Frans 'n klap in z'n gezicht gekregen had. Dat 't de jonker alleen maar om geld te doen was geweest, was iets waar Frans niet bij kon. En weer was ie teleurgesteld geweest om de hebberigheid van de mensen... Geen wonder dat ie z'n eigen steeds meer terugtrekt en den omgang met de mensen schuwt. Gelukkig voelt ie z'n eigen alleen maar, wanneer ie midden tussen z'n houtblokken zit en 't dood hout nieuw leven geeft. Frans is enen diep godsdienstige mens en 't voorbeeld dat z'n ouders 'm gegeven hebben is 'm dierbaar. Hij weet dat ie toeleeft naar 'n beter leven waarin al de verlangens van z'n rusteloze ziel ten volle aan d'r trekken

zullen komen. En daarom kan ie dagen lang gaan zitten werken aan 'n Christusfiguur die met gestrekte armen z'n leven geeft op 't kruis en zo de mensen weer op 't rechte spoor zet. Oe eigen leven geven om anderen tot nieuw leven te brengen. Nieuw leven! De natuur gaat ook ieder jaar dood, tenminste zo op 't oog, maar al vroeg in 't voorjaar wordt diee natuur weer levend en 't is voor Franse 'n iedere keer opnieuw terugkerend wonder. En dan is er Maria. Er wordt van Franse gezegd dat ie nog nooit 'n lelijk Mariabeeld heeft gemaakt. Hij heeft ook z'n goei kanten. Dat moeten de mensen toegeven. Al blijven ze 'r bij dat 't ene vreemde is...

In den herfst, als de stormachtige rukwinden door den open schoorsteen in de schouw vallen en den ijskoude regen en den hagel tegen de ruiten kletteren, zit Frans in den hoek van 't vuur te lezen. Hij snijdt niet alleen beelden, hij leest ook. En ie leest veel. In Antwerpen is ie er achter gekomen dat niet iedereen denkt als de boeren in de Rakt en op Bedaf. Ook op 't gebied van 't denken is daar 'n ander wereld voor 'm opengegaan. Hij heeft er mensen ontmoet die 'm uitgelegd hebben hoe de wereld ontstaan is en hoe ie z'n eigen den hemel moet voorstellen. En ie heeft met open mond geluisterd en er, als ie alleen is, over nagedacht. En ie heeft daar boeken gekocht die 't 'm allemaal haarfijn uitleggen. In de lente en de zomer heeft ie genoeg aan z'n werk en de uitbundigheid van de natuur buiten, maar in ene natten herfst en ene koude winter is er tijd om te lezen, om te denken en te leren begrijpen... Met snijden en boeken lezen wordt ie zo zoetjes aan enen oude mens. Maar met den ouderdom komen ook de kwalen. Z'n handen beginnen te beven, z'n vingers worden stijf en z'n fantasie wil ook al niet zo goed meer mee. En, wat nog veel erger is, hij begint den bodem van z'n beurs te zien. Als ge zo helemaal op oe eigen zit en ge bent zelf de kostwinner, hoe moette dan in leven blijven als ge bijna niet meer kunt? Nou heeft ie pas nog wel 'n paar gulden verdiend, toen de regering ene wedstrijd had uitgeschreven voor 't ontwerpen van 'n medaillon voor de jong koningin, maar met 'n paar gulden brengde 't niet wijd. 't Komt zo ver dat ie de zilveren medaille, die ie in Antwerpen gekregen heeft, moet verkopen. En de paar beelden die ie helemaal voor z'n eigen gemaakt heeft en die jaren lang in den hoek van den herd gestaan hebben, moet ie ook van de hand doen. Als ene mens voort alles bij mekaar moet schrapen om den honger uit zene maag te houden, geniet ie niet meer van 't leven. En zene geest lijdt er ook onder. En als ge voort achter in de zeventig bent, komt er enen dag dat 't niet langer kan. 't

Kost Franse heel wat moeite om de stap te zetten, maar 't moet. Er zit niks anders op. Hij moet gaan aankloppen bij 't armenbestuur. En 't eind van 't liedje is dat ie na 'n paar jaar uit z'n huis trekt en 'n onderdak vindt in 't gasthuis. Als ene mens altijd op z'n eigen geweest is en altijd voor z'n eigen gezorgd heeft en ie komt dan ineens, noodgedwongen, onder de groten hoop, is er kans dat ie 't niet lang meer maakt. Zo vergaat 't ook Franse. 't Leven in 't gasthuis is iets zo ongewoons voor 'm dat ie 't niet aankan. En ie geeft 't op. En wanneer ene mens 't op diee leeftijd opgeeft, gaat ie dood. Frans is zes en tachtig als ie sterft...

Toen Francis van der Wijst, zoon van Arnoldus van der Wijst en Adriana Verkuijlen, zonder beroep, op de zesde januari 1916 gestorven was, ging 't huis waarin ie zoveel jaren gewoond en gewerkt had, over in andermans handen. En behalve wat versleten stoelen, 'n tafel, wat hout en boeken vond de nieuwen eigenaar er maar weinig waar ie iets mee doen kon. Met de boeken kon ie helemaal niks doen. Trouwens, er werd al gauw verteld dat die boeken slecht waren. 't Waren verboden boeken, kwaai boeken. En 't duurde niet lang of de heel Rakt kon gaan staan toekijken hoe 'n erdkar vol boeken in vlammen opging. En toen de mensen op huis af gingen, schudden ze voor de zoveelste keer dere kop. Ze hadden 't altijd wel gezegd: Frans was ene vreemde geweest en 't was dan ook niet te verwonderen dat ie van den arme begraven had moeten worden... Frans was dood en dat was misschien ook maar goed zo. Want half Europa was aan 't ruziën en vechten geraakt en dat was iets waar Frans nooit tegen had gekunnen...

Janus de Wachter

Als ge op de Zoggelse pad langs de slootkant zit, kunde heel wat zien. Den Hulstheuvel ligt daar voor oe met 'n lang rij boerderijkes, den Hoenderenbos met zenen deftige molen en over de boomgaarden heen kijkte tegen de koepel en de torens van de nieuwe Udense kerk. Maar tussen den hulstheuvel en de Ouwe Nonnen is 't niks dan akkers en weilanden, zo ver als ge kijken kunt, met hier en daar 'n rij canadassen. 's Avonds komt er enen dauw hangen over die weilanden. Dat komt omdat ze zo laag liggen, omdat 't wijstgrond is...

Januske zit dat rustig in z'n eigen op te nemen. 't Maakt indruk op 'm. Toen de zon nog hoog in de lucht stond, waren er andere dingen die 'm bezighielden. Vanaf de plaats waar ie zat kon ie de werkers horen roepen die 't spoor aan 't aanleggen waren. Uden zou 'n spoor krijgen. Er zou enen trein door Uden gaan rijden. Wat daar niet over gepraat werd! Er waren er genoeg geweest die er geen woord van geloofden, maar nu ze zagen dat 't menens werd, begonnen ze toch anders te praten...

En ie had op zene rug liggen kijken naar de leeuwerikken die hoog tegen den blauwen hemel hingen te bidden. Hij had z'n eigen geen ogenblik verveeld. De koei van z'n grootmoeder, waar ie op passen moest, waren met dit voorjaarsweer nog niet lastig... Maar als ie de zon boven op den broekdauw ziet staan, schiet ie overeind. Hij heeft ontzag voor wat de mensen zeggen. Die beweren dat ge op Zoggel vóór zonsondergang met oe koei aan de weg moet zijn. Als ge op 't ogenblik dat de zon ondergaat achter in 't veld bent, kunde niet meer bij 't hekkegat komen. En er iets dat oe dan tegenhoudt, 'n soort spook of zo...

Als ie op 't dorp aantrekt en ie komt in de buurt van 't nieuw station, beginnen 'n paar jongens met de handen aan dere mond te schreeuwen: 'Hé, Wachter, waor blijfde? Komde nie speule?'. Januske moet lachen om diee naam. 'Januske de Wachter' noemen ze 'm... Jongens zijn jongens en als er iets geweldigs gaat gebeuren, iets waarover iedereen praat, zijn ze één en al oor. In d'r gedachten zien ze den trein al door Uden stomen. Ze staan den helen dag te kijken bij die werkende spoormensen en als ze de kans krijgen klimmen ze op de lor

waarmee dat vreemd volk 't materiaal aanvoert. Die lor wordt enen trein, maar bij enen trein hoort ene machinist en iemand die kaartjes knipt en ene wachter die de spoorbomen dicht draait, als den trein er aan komt. Ze willen allemaal machinist zijn en ze willen ook allemaal heel streng kijken en controleren of de reizigers wel 'n kaartje hebben, maar wachter zijn is niet zo voornaam. 'As gellie nie veur wachter wilt speule, zal ik 't wel doen', Januske werd wachter. En toen ze de keer erop weer treintje speelden was Januske weer wachter. En 't bleef 'de Wachter'...
Als ze voor de zoveelste keer roepen: 'Komde nie speule?' draait Januske z'n eigen om. 'As ik de koei nao hous gebracht heb en ik mag van ons moeder, kom ik straks'... Maar dan heeft ie al z'n aandacht nodig om de koei, die op huis aan willen, aan de rechtse kant van de weg te houden...

Op den acht en twintigste november van 't jaar 1861, toen de Udense kinderen d'r vingers kapot schuurden op de klompen die de vijfden december onder de schouw moesten staan, reed Sinterklaas al bij de familie Verbakel in de Sint Janstraat. Christianus Theodorus Verbakel werd geboren. Het valt te betwijfelen of Sinterklaas de draagwijdte van z'n goedheid op dat ogenblik ten volle kon vatten. Voorzag ie wel dat z'n geschenk niet alleen erg welkon was bij de familie Verbakel zelf, maar dat 't ook meer dan 'n halve eeuw de Udense mensen zou laten genieten van z'n veelzijdige bekwaamheid op 't gebied van de dorpsactiviteit? De mensen noemden dit vroege sinterklaasgeschenk al gauw Janus Driek Luikskes of Janus de Wachter. Als Janus op diee koude novemberdag z'n hele leven had kunnen overzien, zou ie toen al voor z'n eigen gedicht hebben wat ie jaren later 's voor 'n ander zei:

''n Pruimke en enen ouwe klare
Kunnen oe heel wa leed bespare'.

'n Pruimke had Janus altijd in zene mond en enen ouwe klare zo dik als 't er aan zat. Gelukkig wist Janus dat ie er goed tegen kon. Had ie dat niet gekunnen, dan was ie in staat geweest heel z'n leven genen borrel aan te raken. Waarmee ik maar wil zeggen dat 't gelovig christen zijn bij hem op de eerste plaats kwam. Al 't andere moest daarvoor wijken. Z'n goei tanteke bij de Ouwe Nonnen, Zuster Theresia, bleef 'm steeds op het hart drukken dat ie veel moest bidden om 'n goei leven en ene zaligen dood. 'Als ge alle dagen bidt om ene zaligen dood, ko-

men elf duizend maagden oe op den dag van oe sterven afhalen'. Janus stond eerbiedig met z'n petje voor zenen buik voor 't zusterke achter de tralies. Hij begreep en waardeerde wat ze zei, maar kon toch niet nalaten er ook de vrolijke kant in te zien. 'Dan zal ik nog bij moete bouwe, want die kunnen er bij men nie in'... Het had anders heel wat in gehad, eer ie met z'n groot huishouden 'n beetje vastigheid om 'm heen had. Er werd op de Udense markt 's opgemerkt, toen Janus voor de zoveelste keer verhuisd was: "n Zittende kont hee-t-ie nie, en 't is nog wel zo'n grote'. Na veel omzwervingen door Uden, van de St. Janstraat naar de Kazerne, van de Kazerne naar de Bosschebaan en vandaar naar de Pannenbakkerij, en van de Pannenbakkerij weer naar 't Groenewoud was ie tenslotte op de Vorstenburg terecht gekomen en pas daar kon ie zenen huisraad 'n vaste plaats geven... Waarschijnlijk ontging 't Januse dat ie, door op de Vorstenburg te gaan wonen, 'n zekere traditie voortzette. De rooie Lucas, zene voorganger in de grappenmakerij, had ook op de Vorstenbosch gewoond, maar was in 1891 naar Amerika vertrokken... De rooie Lucas had 'n weddenschap aangegaan dat ie in enen dag 'n verdieping op z'n huis kon zetten en ie had 't gewonnen. Als Janus timmerman was geweest, was ie misschien ook wel 's tot zo'n grote daden gekomen, maar Janus deed heel iets anders. Janus maakte manden...

Met z'n petje schuin op zenen ondeugende kop zat ie daar aan de rand van 't met hoge beuken begroeide grasveldje voor de nonnenkerk te werken. Ge kondt de rondgevlochten mandenbodem onder z'n vlugge vingerbewegingen zien uitgroeien tot mand. Maar als 't materiaal te droog was of er zat 'm iets dwars, schoof z'n pruimke van de een wang naar de ander en dan lichtte ie meer met z'n petje als nodig was...
Dag na dag zat Janus daar op zenen troon. Hij had 'n grote liefde voor de aarde en d'r schoonheid, maar ie wist ook dat die aarde verraderlijk was.

'De kaawe grond en 'n kaoi wijf
Zijn bar slecht veur leej en lijf'.

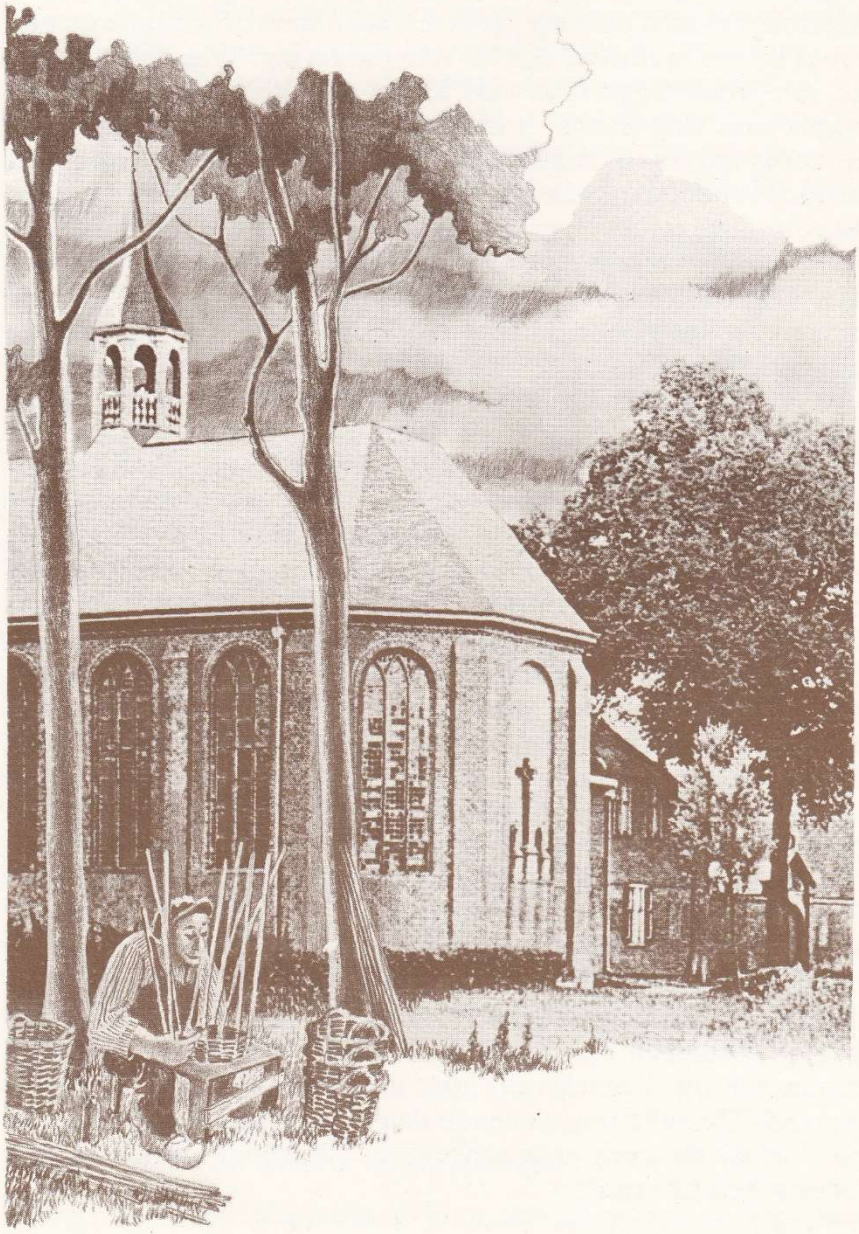
Van vier latten had ie 'n soort raam gemaakt en dit bespannen met ene zak. Dat zat gemakkelijk en... ie raakte de koude grond niet. Als de zaken heel goed gingen, was er onder zenen troon zelfs plaats genoeg voor 'n fleske snevel. Janus beweerde dat snevel de mens kan inspireren tot grote dingen. Ene

kwaaddenker zou geneigd zijn er fronsend aan toe te voegen: de snevel in de man, de wijsheid in de kan. Bij Januse ging dat niet op. Enen borrel boorde 'n bron aan die de geestigheid onweerstaanbaar naar buiten stuwde. 'n Borreltje maakte zenen dichterlijken aanleg wakker en er is zoveel omgekeerd evenredig in 't leven, dat dichterstalent leverde 'm ook de nodige borrels op. Als Janus in 'n café kwam, veerden de mensen overeind. Ze wisten dat ze ene mooien avond tegemoet gingen... 'Veur 'n gedichtje, Janus, of 'n schoon verhaal heb ik enen borrel over'... Dan begonnen z'n ogen te glanzen. Dan zette ie z'n petje nog schuiner als gewoonlijk en met den borrel tussen vinger en duim, knipoogde ie z'n vrienden 'n lang leven en de beste gezondheid toe...

'Toen ik trouwde was 't februari en koud. Nou doet 't er niet veel toe of 't koud of warm is als ge trouwt, maar als iets de verkeerde kant uit wil, kan dat heel erg zijn... 't Liep al fout toen ik op menen trouwdag 's morgens m'n voeten zat te wasse. Ik kreeg er ineens erg in dat ik menen tijd heel hard van doen had en toen ik met menen ene voet klaar was, vond ik 't wellekes. M'n wijfke moest maar niet zo nauw kijken. Ik schoot in mene jas en ik deed op de kerk af. Maar toen we goed en wel achter de communiebank neven mekare zaten, kreeg ik 'n snotneus. Dat hedde met dat koud weer. Ik had ze al 'n paar keren flink hard opgehaald en ik begreep in de gauwigheid ook niet waarom m'n wijfke zo lelijk keek. Totdat ze in m'n oor fluisterde: 'Hedde gè genen tèsneuzik?'... Als ik die toen maar niet gevat had. Met den tèsneuzik trok ik ook menen trouwring uit m'n tes. In zene val meende ik dat vlug, glad en rond ding nog te vangen, maar ie was vlugger dan ik en kwam in mene schoen terecht. Wat doede dan? Ik stond op, trok mene schoen uit en hield m'n hand open om diee ring erin te schudden. Maar ja, als iets de verkeerde kant uit wil!... Hij rolde langs m'n hand, viel op de plavuizen vloer, sprong omhoog, viel weer, sprong weer omhoog en over de communiebank en rolde toen tergend langzaam 't langs door de middengang naar achteren... En daar stond Janus de Wachter toen. Wat zat er anders voor me op dan over de communiebank te klimmen en, met ene rooie kop, op éne schoen en éne sok mene ring na te lopen?'... Iedereen wist dat ie dit verhaal uit zenen duim zoog, maar omdat Janus 't vertelde, kreeg 't enen aparten achtergrond, de schijn dat 't gebeurd kon zijn en er werd zo hard gelachen dat voorbijgangers tegen mekare zeiden: Janus de Wachter is hier zeker binnen...

Wat de mensen al niet doen om aan de kost te komen. Den ene rijdt in 'n hittekarke langs de deur met brood om 't kwijt te worden en den andere leeft van datzelfde brood door 't langs dezelfde deuren bij mekaar te schooien. Ook Knelieke Bles op de Vorstenbusch had d'r eigen bron van inkomsten. Knelieke had ene bok. Op gezette tijden stak ze bij de boeren dere kop door de voordeur en vroeg met 'n hoog stemmeke: 'Niks rits? Nee? Dan mar wir tot de volgende keer'. En dan trok Knelieke weer wijter... 's Avonds ging den bok heel gedwee mee door de voordeur naar binnen en 's morgens stond ie met z'n ogen te knipperen tegen 't helle zonlicht, als de voordeur ene nieuwen dag van getrouwe plichtsvervulling voor 'm openmaakte... Nou was dat 'n schouwspel dat iedereen kon zien en waaraan iedereen, uit de macht der gewoonte, voorbijging. Maar 't toeval wilde dat Janus de Wachter op ene maandagmorgen zene kruiwagen met nieuwe manden op de markt aanduwde, toen den bok van Kneliekes zene smerige sik door de open voordeur naar buiten stak. Janus zette zene kruiwagen neer, krabde ene keer onder z'n pet, schoof z'n pruim achter z'n andere wang en reed weer wijter. Zo op 't oog was er niks aparts gebeurd, maar 's avonds zaten Janus, Toon Schuur en den Dreuge bij 't Schipperke in enen hoek van de herberg. Tegelijkertijd waren ergens anders de notabelen van 't dorp aan 't beraadslagen over 'n waardige ontvangst van de nieuwen burgemeester... 't Leven ging verder en verbrak z'n eentonigheid pas, toen op ene vroege morgen uit alle huizen de vlaggen wapperden. Den burgemeester kwam. Maar op dezelfde morgen stond Kneliekes bok voor dag en dauw achter de balustrade hoog op 't balkon van 't gemeentehuis klagelijk te rallen. Kneliekes bok, volledig uitgerust met 't Engels hemd, boord, stropdas en den hogen hoed van Meester Vermeeren, die ze, zonder dat ie 't wist, bij hem voor die gelegenheid geleend hadden. De nieuwen burgemeester was er...

't Toeval speelde Januse altijd parten. Wat kon ie er aan doen? Datzelfde toeval wilde dat de Vriendenkring beslag had weten te leggen op ene malsen haas en afgesproken had 'm in de 'Gloeiigen Hoed' van Janus Zije in de marktstraat 'n waardige rustplaats te geven. Wat doede dan als kenner? Dan loopte zo door den dag 's ene keer de 'Gloeiigen Hoed' binnen en ge zegt tegen de meid hoe de Vriendenkring den haas 't liefste heeft. Dat had Janus ook gedaan. En toen ie na 'n uur of zo z'n belangstelling weer 's kwam tonen, zag ie dat den haas moederziel alleen in ene ketel op de kachel stond. Maar ie had ook

gezien dat tegenover de 'Gloeiigen Hoed' aan den andere kant van de weg 'n klein steegje was. En alsof ie enen arme schooier ene goeien dienst ging bewijzen, vatte ie de ketel met den haas van de kachel, stak er mee de weg over en verdween in 't steegje. Maar daar stond Toon Schuur z'n tong al af te lekken... Toen 'n uur later de ketel met de schenkskes bij de 'Gloeiigen Hoed' aan de klink van de voordeur hing, zei Janus tegen z'n wijfke: 'Dè'k toch zo vergeetèchtig kan zijn. Daor hê'k me beloofd dè'k op Melle bij enen boer zô komme en nou moet ik nao 'n feestje van de Vriendenkring. Weette wa, legde gè m'n goei dinge mar vast klaor, dan krui ik eventjes nao Melle'. En weg was ie. 't Langs door de Udense straat kruide ie, zodat iedereen 'm kon zien. En toen de Vriendenkring 'm 's avonds scheel aankeek en 'm 't spoorloos verdwijnen van den haas te laste wilde leggen, kon Janus met 't onschuldigste gezicht van de wereld z'n schouders ophalen. 'Mar dè kan toch nie. Ge hêt toch zelf gezien dè'k nao Melle kruide'. En de magen van de Vriendenkring snurkten de helen avond van den honger. Op ene na...

Toeval... En dan zeggen ze nog wel dat er geen toeval bestaat. Bij 't spoor hadden ze geprobeerd Januse er tussen te nemen, maar ze hadden er geen rekening mee gehouden dat ze dan heel vroeg moesten opstaan. Janus was zegevierend de herberg uitgegaan en zag toen toevallig over Volkel heen ene rooie gloed tegen de donkere avondlucht. 'Hé', riep ie tegen ene voorbijganger, 'ge doet toch diee kant op. Gao 's eventjes bij de kuster aon en zeg dè-t-ie de brandklok luidt. Daor is ginder braand'. De vaart schoot de kel al in z'n been, toen ie 't woord brand hoorde. Maar Janus duwde 'n nieuw pruimke achter z'n tanden en wandelde rustig op de markt aan... Toen hadde de poppen aan 't dansen. Nog voordat de kerkklok klepte, werd er ergens op enen brandhoren geblazen. Hier en daar kwam al ene kop nieuwsgierig door de deur gekeken en toen na 'n tijdje de brandspuit met groot geweld voorbij daverde, liepen de huizen leeg. 'Waor is den braand?' 'Op de Raom, zeggen ze'. De Raam was niet ver weg. Dieen afstand was te overzien, zelfs te belopen. En toen er ene den daad bij de gedachte voegde en achter de brandspuit aanholde, leek 't binnen de minuut of op 't spoor aan 'n schat opgegraven was. En Janus, die op 't marktveld alles stond af te kijken, zei tegen iemand: 'Ze zalle nog wel enen dag of wa onderweges zijn, zô't nie?' Maar de week erop schreef ie 't volgende gedicht in den Udenschen Courant:

'Alleen naar de maan'.

Weer kwam de nachtvorstin in zilverwaad gestoken
En rein gelijk een bloem die nauw'lijks is ontloken,
Om d'opgelegde taak weer plechtig te verrichten
En 't ondermaansch gebied met haren glans verlichten.
Doch nauwelijks kon 't licht het avondgrauw verdrijven,
Of een paniek van schrik deed 't Udensch volk verstijven,
Daar met geweld opeens de brandklok wordt getrokken,
Die al wat leven had zo vrees'lijk heeft geschrokken.
Getier, geschreeuw op straat, de deuren vliegen open;
Mijnheer, mevrouw, de meid, 't komt alles uitgelopen
En door de schrik verlamd verliest men zijn verstand.
En 't volk schreeuwt door elkaar: O God, waar is de brand?
Nog harder klept de klok, verdubbelt hare slagen,
Om 't opgeschrikte volk meer angst in 't hart te jagen.
Reeds rollen spuiten aan, die oude carakassen,
Terwijl de wielen angstig knarsen om hun assen.
Daar hoort men 't noodsignaal der nieuwe brandtrompetten,
Die meer nog dan de klok de kroon op 't werk gaan zetten.
Ginds, roept men, is de brand; er werd naar 't Oost gewezen
En ieder rent vooruit om 't eerste daar te wezen.
't Was koddig om te zien, de brandweer was vooraan,
En met een groot lawaai liep alles naar de maan.
Alleen de Wachter
Bleef nog achter...

Toen Januse gedicht in den Udenschen Courant verscheen, gaf iemand hem de gedichten van de Genestet. Dit geschenk verschafte hem uren van puur genot. Maar 't weerhield 'm niet op den oude voet door te gaan met z'n eigen vindingen. Die kwamen, als de gelegenheid d'r eigen voordeed, zo maar in 'm op en getuigden van zene fijnen humor. Toen op koninginnedag 'n wijfke op de Vorstenburg door den deurwaarder uit d'r huiske gezet werd, maar wegens de kou er 's avonds weer in mocht kruipen, zei Janus:

'D'r uit en d'r in
Allemaal ter eere van de koningin'.

En op ene maandagmiddag hing ten aanschouwe van den

helen Vorstenburg 'n groot papier tegen Januse huis. Bram Wolf was den eerste die er op af kwam.

'Kaatje belette me naar de markt toe te gaan,
Nou is ze kwaad en wel op bed afgedaan'.

's Maandags kwamen de boeren bij Januse manden bestellen en Kaatje had geprobeerd 'm van de markt thuis te houden. Toen ze ontdekte dat ie 'm toch gesmeerd was, had ze 's middags alle deuren op slot gedaan en was in bed gekropen. Voor Januse was dit geen straf, 't was veeleer 'n aanleiding tot 'n nieuwe, geestige inval. Zo'n aanleiding bood d'r eigen altijd aan zonder dat ie er om vroeg. In den tijd dat er maar weinig manden besteld werden ging ie werken bij mulder Put in de Bitswijk. Toen ie daar z'n pet verloor en ze 's anderendaags van ene Veghelsen boer terugkreeg, werd dit 'n aanleiding om z'n dankbaarheid in grote letters op den tram te hangen, maar van den andere kant kon ie toch niet nalaten de Veghelse weldoener aan z'n herkomst te herinneren:

'M'n pet terug, dat vind ik aardig,
Wat zijn die kalfjes toch rechtvaardig'.

Als in de lente de veldbloemen aan weerskanten van de Veghelsen dijk hoog opbloeiden, lag Janus op bei z'n knieën op de rand van ene sloot en rangschikte bloemen in 'n blikken schoteltje. Z'n grote liefde voor de natuur hielp 'm z'n liefde voor de Schepper en de Moedermaagd te voeden. Tegen dezen achtergrond stond enen helen andere Janus als de mensen gewoon waren te ontmoeten. Dan werd 't de Janus die luisterde naar de raadgevingen van z'n tanteke bij de Ouw Nonnen. 'Als ge iederen dag bidt om 'n goei leven en ene zaligen dood, komen elfduizend maagden oe afhalen op den dag van oe sterven'... De bloemkes die ie plukte langs de Veghelsen dijk of in 't Broek zette ie met kinderlijke vroomheid voor 't Mariabeeldje in de huiskamer. Dat hield ie de heel meimaand vol. Als ie zag dat ze d'r fleurige frisheid begonnen te verliezen, kwamen er nieuwe...
Omdat ie de natuur liefhad als 'n kind, was de meimaand, de lentemaand, voor Januse de mooisten tijd van 't jaar. Dan dwaalde ie 's morgens om 'n uur of vier al door 't Groenewoud of 't Broek. En hoe vreemd en ongelooflijk 't misschien ook klinkt, dan mediteerde Janus over de schepping, 'n afstraling van 't hemels paradijs. In dit licht bezien was 't heel gewoon dat ie begon te huilen, toen ie in de lente op Bedaf bij café

Verbossen stond en de kleurige schoonheid van de natuur zag. Daar schaamde ie z'n eigen niet voor. Hij kwam er openlijk voor uit dat 't aanschouwen van de natuur 'm wel 'ns te machtig werd. 'Ze haawe me er mee veur de gèk' zei ie 'ns tegen Janus Verhagen, toen ie met Udense kermis naar Bedaf gewandeld was en maar niet genoeg kon krijgen van de zon die over Bedaf heen onderging. 'Ze haawe me er mee veur de gèk, mar laot ze mar doen. Dè gift niks. Daor kan ik wel voort tege'...
Toen den eerste Uden bisschop, Mgr. Bos, Januse bij de grote kerk tegenkwam, was dit 'n weerzien als van vrienden. 'En nou kom ik nog 's bij oe buurten, Janus, en dan maakte gij nog 's 'n schoon gedicht'.
'Nee, Monseigneur, 'n gedicht maken kan ik nie, want:

'Wa ben ik nog wijt achter,
Gij bent nou al monseigneur
En ik nog aalt de Wachter'.

In z'n grote nederigheid voelde ie dat den afstand tussen hem en Mgr. Bos niet te overbrugen was met 'n gedicht. 't Feit dat Mgr. Bos 'm nog kende en 'm nog wilde zien was al genoeg. Janus schoof z'n eigen niet op de voorgrond. Dat ie de nederigheid, 't gewoon doen, zag als een van de voornaamste christelijke deugden blijkt uit 't Kerstlied, dat ie na lang nadenken neerschreef:

'Nog nooit werd een koning ter wereld gebracht
Zoo arm en zoo rijk, zoo zwak en vol macht.
Nog nooit een van zoo'n hooge waarde
Als de koning van hemel en aarde.
Geen koningspaar, geen edelschaar
Begroeten den Koning der Koningen daar.
Slechts arme herders van Bethlehems veld,
Zij zijn 't eerst naar de kribbe gesneld.
Aanbaden hun God en hun Koning,
Aanbaden hun God en hun Al.
Geen eerewacht, geen rijke pracht;
Door niemand werd aan 't Kind gedacht,
Dat daar bibberend van kou in den ijzigen nacht
Voor 't heil van den mensch werd ter wereld gebracht,
In geen paleis van een koning,
maar in 'n armenstal.

'Ik mag, geloof ik, wel zeggen dat er in heel de gemeente geen

persoon is die 'n grotere populariteit geniet dan gij, gouden jubilaris. Wellicht is er ook geen, die, zoals gij, vijftig jaar lang bij alle festiviteiten in de gemeente de hoofdrol speelde. Talloze feesten werden opgeluisterd door Uw kwinkslagen, vrolijke liederen en koddige voordrachten en er kon niets gebeuren in 't dorp of gij hebt er een lied op gemaakt'. Aldus sprak Piet Diks Januse en z'n vrouwke toe, toen ze op de zestiende februari 1935 d'r gouden huwelijksfeest vierden. Zonen dag staat altijd volop in de belangstelling van de mensen, maar Januse feest stak toch wel met kop en schouders uit boven wat te doen gebruikelijk was. Dat ie voor z'n eigen 'n octaaf lang feest wilde vieren was 'm van harte gegund. 't Scheen echter dat ie dat zonder gasten wilde doen. Want tijdens 't feest had ie in de gauwigheid 'n fleske snevel weggetoverd en 't naderhand op de zolder verborgen in de mouw van de jak van z'n vrouwke... Toen ie 's avonds de harmonie voor de serenade bedankte, deed ie dat op z'n eigen gevatte manier:

'Ik gaf gaarne honderd pop,
Maar ik heb geen contanten.
Doch op m'n diamanten
Verwacht ik weer de muzikanten'.

Op m'n diamanten... Misschien verwachtte Janus werkelijk dat ie z'n diamanten feest nog zou halen. De Voorzienigheid beschikte anders. Niet lang na z'n feest begon ie te sukkelen. 'Den troef was er uit', zeiden de mensen. Janus begon z'n eigen terug te trekken. In werkelijkheid (dat bleek op z'n sterfbed) was ie bezig z'n testament te schrijven, z'n eigen bidprentje. 'As ik mar zo lang mag leven dè'k den bloesem nog 's kan zien', was den enigste wens die ie nog had. Hij ging in vervulling. Ene mooiere lente dan diee van 1937 had ie niet kunnen verlangen. Uren lang lag of zat ie te kijken naar de bloeiende kersenbomen. Met ene glimlach om zene mond. En toen stond ie ineens op en ging met veel moeite naar de Ouwe Nonnen, naar z'n dochter. 't Bezoek was maar kort. Toen de luiken opengingen en Moeder Abdis en Zuster Maria 't open gat achter de tralies vulden, stond daar Janus, midden in de kamer. 'Dag Moeder Cecilia, dag Zuster Maria... Umdè ik weet dat gellie nie kunt kome, kom ik zelf... Ik kom oe goeien dag zeggen... Tot in den hemel...'. En toen ging ie weer terug naar zene stoel achter 't huis om naar de kersenbloesem te kijken... 'Laot Dokter Peeters 's komme', zei ie op ene morgen. 'Ik wil bediend worre'. Dokter Peeters kwam en Janus werd bediend.

Hij ging snel achteruit. Hij kon niet meer eten. 'Pap', zei Dokter Peeters, 'pap zal oe goed doen'. En z'n vrouwke schoot ook al toe. 'Of lustte misschien 'n borreltje?'. Nog even werd den oude Janus wakker. Voor beiden had ie 'n antwoord. 'Wa? Pap?... Ge wilt toch zeker nie dè'k mee ne papbuik in den hemel aonkom... En 'n borreltje, ja. Dè zegde nou ge weet dè'k 'm nie mer hebbe kan. Wa bende vuig... Toe'k 'm lustte, praotte ge zo nie'...
De mensen misten Januse. Ze zagen z'n vertrouwde figuur niet meer aan de rand van 't grasveldje met de hoge beuken. Ze zagen 'm niet meer langs de straten of uithoeken kruien of naar de markt gaan, met vier, vijf manden in mekaar gestolpt op zene kop... Maar als 'n kaars op 't punt staat 't te begeven, flikkert ze nog ene keer op. Ook Janus had z'n helder ogenblikken. Lang geleden had iemand 'm in z'n eer aangetast, toen ie 'n café binnenkwam. Hij had geroepen: 'Daor hedde den Engel des Herenbidder. Ge kunt aon 't kruis dè-t-ie makt zien hoe laot 't is'. Eigenlijk was 't zo. Elke keer als de nonnekes den Engel des Heren klepten, nam Janus z'n petje van zene kop en maakte 'n heel groot kruis voor ie begon te bidden. Kijk, dat was niet iets om mee te spotten. Janus had z'n eigen toen omgedraaid en was de café uitgegaan. Hij mocht echter deze wereld niet verlaten zonder dat die belediging vergeven was. Janus liet den belediger halen. 'Ge weet nog wel wa ge 's ooit gezid hêt... Laten we in vreeje scheiden'... Maar vlak erop stuurde ie 'n ander naar 'n café. Daar had ie nog voor ene gulden snevel op 't leike staan. Ook dat moest vereffend zijn eer ie de grote stap zette...

Toen Janus op de vierde juni 1937 gestorven was, mocht 'n ander gaan staan op de plaats waar hij altijd gestaan had, recht voor 't H. Hartbeeld. Maar nou hoefde ie niet, zoals Janus, langzaam en heel duidelijk 't rozenhoedje te bidden, woord voor woord, weesgegroet voor weesgegroet. Hij mocht 't testament voorlezen dat Janus aan z'n hele familie nagelaten had:

Ontvang nu, Heer, Uw knecht; Uw hand heeft mij doen raken;
Hoe vrees'lijk moet 't zijn voor Uw gerecht te naken.
Maar Uw barmhartigheid is groter dan de zonde;
De Goede Moordenaar heeft zulks ondervonden.
Toen... naast U gekruist om zijn misdadig leven
Hebt G'om zijn goeden wil zijn schuldenlast vergeven.
Hoe duizendmaal, o Heer, heb ik aan U misdreven.

Toon Uw barmhartigheid; wil, Heer, ook mij vergeven.
Mijn wil was dikwijls goed, maar 't vleesch helaas was zwak,
Waardoor ik vaak mijn eed van trouw aan U verbrak.
De reine Moedermaagd, Uw moeder en onz' Moeder,
Sint Jozef, eens Uw leidsman en Uw hoeder,
Antonius, Uw vriend, zijn drie die voor mij pleiten;
Dat gij door hunne bee mijn schuldenlast moogt kwijten.
Twee bruiden vroegt Gij ons; we schonken ze U, Heere;
Wil nu door hun gebed Uw roede van mij keeren.
Spaar mij, o Heer, als 't kan, van vagevuur en pijn;
Laat m'in Uw paradijs Uw trouwe wachter *zijn.*
Vaarwel, mijn huisgezin, dat achter bleef beneden.
Ik vraag uw tranen niet, maar smeek om Uw gebeden.
Bewaar vooral 't geloof, volbrengt Uw aardschen plicht.
En houdt bij 't geen ge doet het oog op God gericht.
(Januse bidprentje, door hemzelf gemaakt)

Eens zat Janus ergens in 'n café, toen ene mulder 'm uitdaagde. 'Janus, makt 's 'n gedichtje op me'. De mulder kreeg 'n gedichtje en 't kwam misschien wel harder aan als bedoeld was:

'Ik vraag me af met angst in 't harte
Hoe 't de mulder zal vergaan,
Wanneer die schepper met z'n schepper
Voor Scheppers rechterstoel zal staan'.

We zouden Januse gedichtje graag 'n klein beetje veranderen en dan op 'm zelf toepassen:

'Ik twijfel niet, met angst in 't harte
Hoe 't de Wachter is vergaan,
Toen ie, na z'n aardse leven
Voor 's hemels wachter kwam te staan'...

Den boer en 't Broek

't Broek ligt ongeveer 'n kwatierke van de kom van 't dorp. 't Ligt op Erp aan. 't Broek. Om de boerderijen hebben ze 't diee naam niet hoeven te geven. Want er staat er niet één. 't Enigste wat ge er ziet is weiland en korenakkers. En 't ligt laag. Wat kan 't er in de winter nat zijn. Geen wonder, want de Leygraaf stroomt er midden door heen. De Leygraaf, ja. 'n Groot woord voor 'n vervelend ding. Waar er enen draai in ligt zijn de boeren helemaal gekuld. Daar blijft 't water zitten. 't Wil gewoon niet weg... De canadassen steken met d'r kaarsrechte stammen hoog de lucht in. Overal staan canadassen. In twee lange rijen langs de zandwegen; langs de weg naar de Leygraaf en de Kruisweg en langs de twee wegen die op den Eikenheuvel aan lopen... Er waait ene najaarswind door de toppen van de canadassen. Grote donkere wolken stapelen d'r eigen op over Erp heen. Langzaam komen ze los van de donkere massa aan den horizon en zeilen over 't Broek op Zeeland aan... Er loopt enen boer achter de ploeg. Den os zat z'n brede schoften en trekt aan, iedere keer als den boer met 'n nieuw voor begint. Grote kluchten raven houden den boer gezelschap. Ze strijken vlak achter 'm neer en slokken de vette pieren die de ploeg bloot legt greeg naar binnen. Als ze de pas geploegde voor afgezocht hebben vliegt er enen op. Dan wordt de kuddegeest wakker. De heel klucht vliegt rond en boven dieen ene voorganger en 'n ogenblik later zitten ze weer vlak achter den boer. Ze worden nooit moe, die raven. Maar als den boer ophoudt en met den blik van ene kenner 't gedane werk overziet vóór ie op de soep afgaat, verdwijnen de raven. Waar zijn ze toch ineens gebleven?... Zwart ligt 't geploegde land daar en wacht op 't koren. 't Heeft den afgelopen zomer zene rijkdom geschonken. Nou maakt 't z'n eigen klaar voor de nieuwen oogst. Straks zal den boer 't koren zaaien en 't land eggen. Dan begint die wondere, geheimzinnige werking in de schoot van de aarde. Dat sterven om honderdvoudige vrucht voort te brengen. Den boer beredeneert dat niet. Hij weet wat ie doen moet. Dat is genoeg...

Over den hof voor z'n huis heen kijkt den boer 't Broek in. Tussen de canadassen door. Achter de ramen van d'r huis kijkt ook

z'n wijfke angstig naar 't Broek waar ze weet dat den boer is, als over Erp heen 'n schoer dreigend omhoog komt. Waarom komt ie nou niet? 't Is niet vertrouwd onder die hoog canadassen, die weerlichtvangers. Waarom komt ie niet? Vraag dat maar niet. Dan moette iets begrijpen van de gehechtheid, van den band tussen den boer en zene grond. Den boer moet beschermen, zelfs tegen de elementen van de natuur. Onbegonnen werk? Achter 't gerimpeld voorhoofd van den boer, dat door wind en weer geteisterd is, is alles mogelijk. Tenminste, dat meent ie. De rog moet er staan voor de wind onder de schoer schiet. Ze kan 'm wel 's overvallen. Och, dan zijn er nog diepe sloten genoeg of dichte eikenwallen waar den boer in kruipt. En wordt ie nat, dan is er nog wel 'n ander hemd en 'n droog boks. Denkt ie dan niet aan z'n wijfke en z'n kinderen? Natuurlijk doet ie dat, maar waar zou ze schrik voor moeten hebben? En dat: waarom komt ie niet, is niet omdat ze bang is maar omdat ze d'r eigen verbonden voelt met zijn kracht. Ze kan 'm niet missen. Hoe dik hoorde niet dat iemand onder enen hoge canadas door de weerlicht getroffen werd? Wat moet ze aanvangen zonder 'm? O, in dit opzicht is den boer zo koppig, even koppig als de grond die iedere keer weer overeind kruipt als den hemel en de aarde mekaar raken. Als ie thuis komt, nog net op tijd of tot op z'n hemd toe nat, zal ze 'm vragen: Waarom kwamde niet eerder? Ge zag 't toch aankomen? Dat is geen verwijt. Dat is bezorgdheid. Den boer zal geen antwoord geven. Hij weet wat die vraag betekent. Zo op 't oog is den boer hard... Den boer en z'n wijf leven door de jaren heen. Met tweeën beginnen ze. Ze houden op als ze niet meer kunnen. Maar dan zit de tafel vol met zonen en dochters. En die hebben van d'r vader en moeder geleerd wat 't leven is... Vreemd, maar op den duur wijzigt de gezichtseinder van den boer z'n eigen. In 't begin ziet ie in de breedte, ziet ie 't wijde Broek. Totdat ie omhoog kijkt. Dan ziet ie enen hoge kerktoren. Die wijst naar 't onbekende. Den boer weet dat op zij van die kerk enen hof ligt. Daar zal ook hij komen liggen. Verbonden met de aarde. Och, heel z'n leven heeft ie niks anders gekend. Hij is niet bang om te sterven. Denk er aan dat ge stof bent. Den boer mediteert daar niet over. Dat hoeven ze 'm niet te vertellen. Heel z'n leven heeft ie gewerkt in 't stof...
Bij den boer staat 'n grote tafel in den herd. Ieder jaar wordt ze drukker bezet. Er komt enen dag dat de drukte weer gaat afnemen. De zonen en dochters verdwijnen. Ze zien wijter dan 't Broek. Ergens heel wijd weg zien ze iemand staan die wenkt, ene mens, enen boer of 'n boerin. Die mens trekt. Ze weten

dat ze daarbij horen. Ze kijken nog 's naar dat Broek dat hen gevormd heeft en ze gaan. Om ergens met 'n ander mensenkind dat zelfde leven te beginnen dat d'r vader en moeder hen voorgeleefd hebben. De zonen en dochters van den boer trekken weg, totdat ook den boer en z'n wijf weggaan. Maar die gaan enen andere weg, de weg naar 't kerkhof. Er blijft alleen ene zoon achter. Die neemt met z'n wijf de plaats aan tafel in waar vader en moeder gezeten hebben. Dan beginnen ze samen d'r leven aan de rand van 't Broek... 't Leven gaat door. Ook in de natuur. Maar 't leven van de natuur strekt z'n eigen over 'n grotere tijdsruimte uit. De mensen gaan en komen. Alleen 't Broek schijnt 't zelfde te blijven... Zoals den boer en z'n wijf uitkeken over 't Broek, zien nou de zoon en z'n wijf over dere grond. Ze zien de blaren komen en vallen en de canadassen houden de wacht bij 't volgende geslacht...

Als de herfststormen over 't Broek razen is 't er niet goed. Dan trekt den boer z'n pet diep over z'n ogen en ie kromt z'n eigen tegen de wind en de regen in. Diee regen is koud en dringt door alles heen. De zon kan nog wel 's heel waterig 't verschoten groen van de velden 'n wat dieper kleur geven, maar dan wordt boven Erp de lucht weer zo zwart als de nacht. De hoog toppen van de canadassen slaan wild op en neer en als de uitgeleefde blaren tegen mekaar slaan, klinkt dat droog en triest. Dit is 't eind van de zomer en den boer weet dat de winter voor de deur staat... De zon gaat heel rood onder. Morgen zal 't weer niet veel beter zijn... Als de storm gaat liggen is 't net of 't weer lente wordt. Maar dat is maar schijn. De blaren van de canadassen hebben 'n geel, perkamentachtige kleur. Die zullen niet meer groen worden. Ze liggen dicht opeengepakt op de zandwegen te rotten en als ge niet uitkijkt schuifde er over uit...
Dan is 't op ene morgen heel stil en enen dikke mot maakt van die trotse bomen angstaanjagende schimmen. Grote dikke druppels sijpelen langzaam langs de blaren en spatten op de keiharden broekpaden uit mekaar. De stammen zijn nat en glibberig... 'Ene keer vriezen', zegt den boer, 'en 't is zo wijd'. En als dan op ene morgen de velden wit aangestreken zijn, valt 't op dat ge hier en daar tussen de takken door kunt kijken. Binnen 'n paar dagen zijn de bomen kaal en uigekleed. Daar staan ze nou, troosteloos en hulpeloos. Is dat nou den trots van 't Broek? Als 't nou begint te waaien klinkt dat heel anders dan in de zomer of den herfst. 't Is 'n winterig klagen en ge hoort 't kraken van de takken... Dan brandt 's avonds 't vuur onder de

schouw en de boeren zitten d'r klam boksepijpen te drogen en gaan vroeg te bed. Dieen overgang van de zomer naar de winter is altijd 'n moeilijke opgave. Ze voelen d'r eigen nog niet op d'r gemak in den hoek van 't vuur. Ze denken nog te veel aan de dagen waarop ze hebben kunnen werken tot ze er van vermoeidheid bij neervielen. Ze weten dat nou de lang winteravonden weer gaan komen, maar daar moette aan wennen. Ze trekken nog niet stad en land af om overal te gaan buurten. Daar zijn de avonden nog te kort voor. Maar ze hoeven maar enen boer over de weg te zien komen of ze voelen dieen drang er ook op uit te trekken. Al maakt één zwaluw nog geen lente, enen boer die gaat buurten maakt wel winter...

Als ze de wind in de schoorsteen horen slaan komt er 'n soort geheimzinnigheid over 't leven hangen. Dan steken ze d'r koppen bij mekaar in de rode vuurgloed onder de schouw en beginnen te vertellen. Geheimzinnige verhalen over rondsluipende spoken in 't nachtelijk duister, over heksen en weerwolven, over kattedansen en de 'kaoi haand'. Donkerte en klaagwinden roepen gedachten op bij den boer waaraan ie in de zomermaanden niet denkt. In de winter overheerst 't duister en met 't duister sluipen vreemde gestalten binnen in z'n fantasie...

'Hedde 't geheurd van dieen boer op Bedaf? Bijnao iederen dag kwaam ie 'n wijfke tegen bè de Bedafse bèrg. 'n Mager wijf mee 'n grote krom neus en as ze lachte klonk dè net as 't geschreek van 'n pulpetaat. Iederen dag as ie 'r veurbè kwaam stond ze 'r wir. Zo mar niks te doen. Nee, hij vertrouwde diee keek van d'r nie'.

'En wa hee-t-ie gedaon?'. 'Hij is nao de pastoor gewist. Hij wilde 'r um wette dè-t-'n heks waar'. 'En wa zin de pastoor?'. 'Wa de pastoor zin? As ge thous komt moette mar 's in oe bed keke. Nee, hij ha-g-et er niks op. En weette wa-t-ie in z'n bed vond? Al de vere ware tot kranse aoningestrengeld. De volgende mèrge hee-t-ie al die vere verbrand. En hij hee ze nie mir gezien, die heks'...

Dan kijken ze in 't vuur en schoppen met de punt van dere klomp tegen de klot die onmiddellijk knetterend opbrandt. In de schouw knippert enen heikrekel en op stal horen ze 'n koe tegen de stalreep schobben. Dan kijken ze meteen luisterend op. Pas als ze dat vertrouwd geluid verstaan, gaan de koppen weer omlaag...

'Ja, en enen boer van 't Erps ging 's mee bagge nao de mèrt. En toen z'n perd bij de Leygraaf kwaam bleef 't as ene steen staon. En wa den boer din of nie, 't perd ging

gene voet wijer'. 'En wa waar 't nou?'. 'Ja, dè wis ie ok nie. Er zaat niks anders op dan mar wir mee z'n bagge op Erp aon te doen. En toe ie de keer erop wir nao de mèrt din waar 't wir krek 't zelfde. Z'n perd wô nie deur die leegt. En toen ging ie nao de pastoor. En die zin: as ge nou wir 's nao de mèrt vaort en oe perd wil wir nie deur die leegt, dan moette mar 's drie kere um de kaar hinlope en ene weesgegroet bidde. En of den duvel er mee speulde, de keer erop bleef zenen bonk wir op dezelfde plaots stilstaon. Hij viet de pet van zene kop en körde driemaol um z'n kaar. Hij din krek wa de pastoor gezid ha. En toe vloog er ene katoul onder de brug out en din recht umhoog. En janke as diee katoul din. Kik ziede, toe begreep den boer wa-t-er aon de haand waar. 't Spookte-n-er. Diee katoul waar genen èchte... dè waar 'n heks. En z'n perd hee-t-er noit mir stil gestaon...'

Als een van de buurters de markt hoort noemen is ie niet meer te houden. Iedere keer valt ie den boer die z'n verhaal over de Leygraaf vertelt in de rede. Maar ie komt er niet tussen. Als den andere klaar is, krijgt ie de kans:

'En ik heb dan toch 's geheurd dè-t-er enen boer op Ujemèrt 'n dragende zôg kocht. En toe ie er mee thous kwam din ze toch zo aorig. Hij vertrouwde 't niks. 's Aoves, veur ie nao bed ging, mos ie nog 's gaon keke en verdorie ze waar aon 't bagge. Veertien skôn bagge haolde ie er af. Mar de volgende mèrge stonne ze out de buurt al vruug bij 'm in den herd. 'Wa is dè veur 'n zog die ge gistere gekocht hêt? Den hele naacht hebbe we veertien gloeiige bagge over de vorst van 't hous zien lope. Veur dinne ze erop en aachter d'r af'. En toe daacht den boer er in ene keer aon dèt-er 'n wijf bij die zôg ha staon keke toe ie ze kocht. 'n Heks waar 't gewist, dè begrijpte wel, de kaoi haand'...

Ook de boerin mengt d'r eigen in 't gesprek en onder 't stoppen door vertelt ze over ene knecht die 'n kat zag zitten bij de Leygraaf. Toen ze niet voor 'm op zij ging, schopte ie ze weg. Maar toen ie 's avonds thuis kwam, had z'n moeder 'n blauw oog. Ziede, de moeder van diee knecht was 'n heks en had d'r eigen in 'n kat veranderd...

Als de buurters 's avonds laat de deur achter d'r dicht trekken staan ze in den donkere. De wind waait hoog door de kaal toppen van de bomen en dat geluid jaagt d'r schrik aan... Als ze over de pad lopen stampen ze hard met d'r klompen. Ze moeten d'r eigen kunnen horen. Dat geeft 'n veiliger gevoel. Maar

als den enen buurter aan z'n boerderijke komt en met 'n 'wel te ruste' afslaat, krijgt den andere 't nog benauwder. Overal meent ie wat te zien en 'n kat, die ie toevallig tegenkomt op weg naar de boerderij waar ze thuis hoort, maakt 'm nog banger als ie al is... Als ie vanuit den donkere z'n huiske ziet opdoemen krijgt ie haast en ie voelt z'n eigen pas veilig als ie in den herd staat en de ketting op de deur heeft liggen...

De canadassen horen bij 't Broek. Zonder de canadassen zou 't Broek 't Broek niet zijn. Er verdwijnen er wel 's... als er 'n ziekte onder komt of als ze geraakt worden door de weerlicht, maar ze komen toch altijd weer terug. In de zomer zijn de breed uitgegroeide bomen en ook de eiken die er staan ene ware weldaad. 't Kan zo heet zijn als 't wil, er hangt altijd 'n aangename koelte, zelfs al is 't bladstil. In de zomer is 't Broek 'n aards paradijs voor den boer. Samen met de bomen beschermt de Leygraaf de velden tegen de blakende zon. Maar als de droogte te lang aanhoudt is 't gedaan met de gulheid van de Leygraaf. Dan blijft er niet veel meer van over dan 'n uitgedroogde, door de zon kapot geschenen bruine leegte en de boeren lopen met de zeis op dere rug door de bedding. Toch kunde altijd zien dat daar op minder hete dagen 'n rivierke stroomt. De velden langs de Leygraaf zijn groener. De zon kan 't water dat de grond maanden lang opgezogen heeft niet in één week verdampen. En ook niet in 'n maand. En 't riet langs de kant groeit wel ene meter hoog. Maar in de Vleu, waar de Leygraaf nogal kronkelt, kan den boer niet door de bedding lopen. Daar liggen twee wielen, de grote en de kleine. En die zijn diep. De kinderen hebben schrik van die wielen, want op den bodem zitten spoken. Hoe diep de wielen zijn weet niemand. De kinderen van den Eikenheuvel scheppen wel 's op tegen die uit den Hulstheuvel. Jullie durft toch niet bij de wiel te komen. Wij lekker wel. Die uit den Hulstheuvel komen daar niet. Dat mogen ze niet van thuis. Ze moesten er 's invallen. Dan zijn ze reddeloos verloren. Want ze schieten helemaal onder de modder. Daarom zeggen de moeders tegen d'r kinderen: 'Zorgt dat ge uit de Vleu wegblijft, want daar zitten watermannekes en die trekken oe naar beneden en eten oe op'. De kinderen hebben er d'r eigen ideeën over. Zijn dat dezelfde watermannekes die onder in de put zitten? In de put kijken mogen ze niet. Dat is gevaarlijk. De watermannekes uit de Vleu zijn nog veel erger. De kinderen van den Eikenheuvel lachen er mee. Watermannekes in de Vleu! Ze hebben ze nog nooit gezien en ze gaan er zo dik naar toe. Jullie durft niet!

Dat is 't 'm. Maar de kinderen uit den Hulstheuvel houden vol dat 't daar gevaarlijk is. Want moeder zegt 't en die kan 't weten...
't Broek heeft 'n zekere geheimzinnigheid voor de Hulstheuvelse kinderen. Vader en moeder en de oudere broers en zusters gaan er gerust naar toe. Maar die zijn ook groot. De watermannekes hebben 't alleen maar gemunt op kinderen...
Toch trekt dat Broek. In de lente en in de zomer zitten de malders al heel vroeg hoog in de canadassen te zingen. In de eikenwallen wonen nachtegalen en in de heggen langs de slootkanten timmeren schrijverkes, groensels en blauwleggers. Van de morgen tot den avond hoorde ze fluiten, allemaal door mekaar...
's Avonds laat is 't stil in 't Broek. En als 't heel erg warm is zitten de boeren tegen de lindebomen voor d'r huis 't rozenhoedje te bidden. Dan hoorde heel zachtjes den avondwind ritselen in de toppen van de canadassen en ergens roept een katuil. Dat klinkt vreemd...
't Is net of die kaarsrechte boomstammen op de laaghangende grondmist staan. Den Hulstheuvel en 't Broek rusten uit van den arbeid... Maar als 't 's morgens vroeg begint te lichten, allang voor de zon achter den Hoenderenbos opkomt, ontwaakt 't Broek en met 't Broek de boeren. In de groeienden dag ziede 't Broek uit de nacht te voorschijn komen. Dan beginnen de canadassen d'r eigen scherp af te tekenen tegen de morgenlucht en ge kunt de zandweg tot aan den Ganzendel volgen. En allang voor den boer naar z'n werk gaat zingt 't Broek...

't Broek, de natuur en de boer! Ze zouden niet zonder mekaar kunnen. Als in de winter 't Broek verlaten ligt en den boer amper omkijkt naar zene grond is de schoonheid ver te zoeken. Maar als de zon in 't voorjaar 't nieuw leven doet ontkiemen, komt den boer op 't Broek af om dieen uitbundige groei te regelen en 't tot 'n bron van rijkdom te maken. Wat zou er van 't Broek terecht komen, als den boer niet zaaide, als ie niet wiedde, als ie 't land niet bemestte? Ze hebben mekaar alle drie nodig: de natuur, 't Broek en den boer. De natuur kent geen maat. Zonder den boer zou 't Broek overwoekerd worden door 't pluksel. Den boer geeft met de natuur samen 't Broek z'n schoonheid. Maar 't Broek en de natuur zorgen er voor dat den boer kan leven. Dat ie 't hooi en 't koren met volle karren naar z'n schuur kan rijden. Is 't te verwonderen dat 't hart van den boer in 't Broek ligt? Den boer legt iets van z'n eigen in 't Broek. In 't Broek voelt den boer z'n eigen 'n persoonlijkheid...

In de vroege morgen trekken de boerendurskes 't Broek in. Lachend roepen ze naar mekaar en de warme zuidenwind waait door d'r loshangend haar. Ook voor de durskes ligt in 't Broek 'n taak. Voorzichtig halen ze met vinger en duim 't pluksel weg tussen de mangelwortelen en de aardappelen...
Rond Sint Jan, als de boeren de Sint Janstros langs de voordeur hangen of 't bovenlicht versieren met Sint Janslissen, noteblaren en korenbloemen, rijven de durskes 't hooi tot grote hopen. De zon kan dan zo helder zijn. Sint Janslicht is veel doordringender dan gewoon zonlicht. 't Straalt in de ogen van de boerendurskes. En als ge 's morgens door de Sint Jansdauw loopt op oe blote voeten weette dat ge in oe lichaam gezegend zult worden door den heilige. Sint Jansdauw doet oe ogen stralen. Welk durske is daar niet gevoelig voor? Maar 't dauwt vroeg in de zomer. Als ge om twaalf uur op de middag af gaat, hedde al enen helen dag achter de rug. En nog is ie niet voorbij. Daarom rusten ze 's middags 'n ogenblik uit. De boeren kruipen in 't strooi in de donker schuur en slapen voor ze 't weten. Maar de durskes zitten onder de lindebomen voor 't huis en praten met mekaar. Jammer dat dat uur zo kort duurt. Dan staan ze weer in 't Broek tot den avondwind en de zomerkoelte 't teken geven dat 't voor vandaag genoeg is... Als 't hooi met volle karren binnengereden wordt kijkt den boer naar 't rijpende koren. En op ene morgen gaat ie met de zicht op zene rug 't Broek in. Nee, de boeren worden in de zomer niet bleek van 't binnen zitten. En de durskes evenmin. Want ze gaan met den boer mee naar 't rogland. Ze binden de garven die den boer met bekwame en zekere hand maaiend voor 'm neerlegt. Dat is ene zwaren tijd voor de durskes. Enen boer is hard. Met 'n eendere regelmaat maait ie over 't rogland, van voren naar achteren. Als ie aan 't eind komt, loopt ie terug, wet zene zicht, spuwt in z'n handen en begint weer van voren af aan. De durskes krijgen 't in dere rug van 't binden. Die bukkende houding bende niet gewend. En de zon kan zo branden. Als ze deren hals en d'r armen niet beschermen tegen de brandende zon, doen ze na enen dag zo'n pijn dat ze er 's nachts niet van slapen kunnen... Den oogsttijd is ene zwaren tijd voor de durskes. En toch ene gezonde. Vreemd, maar den boer ziet er na den oogst heel anders uit dan z'n dochter. Den boer verkleurt door 't veel buiten zijn. Z'n gezicht draagt de sporen van z'n gevecht met 't land. 't Wordt vaal en perkamentachtig. 't Durske komt heel anders uit de strijd. Als 't koren af is heeft 't Broek aan schoonheid verloren. Dan is den herfst in zicht. Maar over 't gezicht van 't boerendurske ligt

heel de zomerweelde als ene zegen uitgespreid...
Er bestaat 'n groot verschil tussen den boer en 't boerendurske. Enen boer is 'n persoonlijkheid op 't land. 'n Boerendurske, dat 't onkruid wiedt, 't hooi bijeenrijft of bindend achter de maaier gaat, wordt 'n deel van de natuur. 't Verliest d'r eigen gestalte, neemt 't wezen van d'r omgeving in d'r op en wordt er één mee. Den boer en 't boerendurske beredeneren dit niet. 't Durske wordt één met de natuur, met de aarde. 't Broek is rijk... maar niet zonder den boer. 't Broek is vruchtbaar, maar zonder 't werk van den boer komt er van die vruchtbaarheid niks terecht. Zonder den boer levert 't Broek niks op. Den boer gaat met malse stappen over den broekgrond en gooit 't zaad in alle richtingen. De grond ontvangt 't en dekt 't toe, doet 't ontkiemen en opgroeien.
Den boer is de vader van 't Broek. En 't boerendurske? 't Neemt 't wezen aan van 't Broek en wordt er één mee. In 't boerendurske liggen evenveel mogelijkheden als in 't Broek. Op 't land wordt 't durske door de jongen boer ontdekt. Daar staat 't tegen den achtergrond die bij d'r hoort, waarmee 't één is...

't Boerendurske en 't rijke Broek. Ook van haar zal den boer vader zijn, even goed als van 't Broek, als ie 't als z'n boerin meevoert naar z'n boerderijke. Dan kan den boer 's avonds uit 't Broek thuis komen en als ene koning lachend neerzien op z'n wijfke en op de kinderen die ze 'm geschonken heeft. 't Rijke Broek en de rijkdom van de vrouw. Allebei ontvangen ze en geven ze terug. En den boer glimlacht in z'n geluk...

Woordenlijst

aangemaakt zijn	*opgeschept zitten met*
aanrijden	*wegrijden*
aantellen	*beginnen met voorbidden (ook: in verwachting raken)*
aanvaren	*wegrijden*
afblotten	*de schors verwijderen*
afdoen op	*gaan naar*
allicht	*al gauw, gemakkelijk*
aonkere — zene kant aonkere —	*naar zich toehalen (ook: van zich afbijten)*
aorig	*eigenaardig, raar (ook: plezierig in de omgang)*
bag	*big*
bats	*zandschop*
bèmmelen	*bengelen*
bestelleke	*gedoetje*
bestèlleke	*anijsbol*
bezen	*hardlopen, hollen*
bezetting	*longontsteking*
bidden — de familie op de begrafenis gaan bidden —	*de familie gaan uitnodigen voor de begrafenis*
biembeeske	*soort koolmees*
blauwlegger	*heggemus (bastaardnachtegaal)*
bôks	*broek*
booien	*meiden en knechten*
broekgrond	*laagliggende grond*
broelie	*drukte*
canadas	*Canadese populier*
dik	*ook: dikwijls*
din — verleden tijd van werkwoord doen —	*deed*
doorrokerke	*geglazuurd stenen pijpje, waarop na een tijd een figuurtje of spreuk zichtbaar wordt*
drentelen	*zenuwachtig op en neer schuiven*
dries	*grasveldje*
drietip	*driehoekig grasveld*
durske	*jong meisje*
eglantier	*bottelroos*
ellever	*armvol*
elper	*aardappel*

erdkar	*korte kar; wordt gebruikt om mest naar het land te brengen etc.*
falie	*sluier*
familie	*ook: Heilige Familie, godsdienstige bijeenkomst voor mannen*
fijl (= vijl)	*te koop*
frotten	*prullen*
fruuters	*zwoegers*
gebont — in 't voorst gebont —	*woongedeelte van een boerderij*
gebooi — onder de gebooi staan —	*de drie zondagen vóór de trouwdag, waarop het voorgenomen huwelijk in de kerk afgeroepen wordt*
gehaffel	*gedoe*
geut	*afwaskeuken*
greeg	*gulzig, gierig*
grieselen	*harken*
grijnzig	*gehumeurd*
groensel	*groenling (vogeltje)*
groep	*goot in de stal achter de koeien*
grond — de grond indoen —	*een zandweg inslaan*
haal	*hangijzer*
haffel	*handvol*
heet	*vurig*
heikneuter	*heikneutje (zangvogeltje)*
hèl	*goed gezond*
herd	*woonkeuken*
hittekarke	*karretje getrokken door een hit*
hoefslag	*waar het paard loopt tussen de karresporen van een zandweg*
hoek	*buurtschap*
hommig	*hooghartig*
hommelpoot	*iemand die kreupel is*
hoog — hoog klompen —	*mannenklompen*
hoog kar	*lange kar; wordt gebruikt om koren en hooi binnen te halen; wordt ook gebruikt als huifkar*
hoos meervoud hooze	*kous(en)*
huifrepen	*hoepels van een kar waarover de huif gespannen wordt*
inkopen	*ook: een kindje krijgen*
jassetès	*jaszak*
joekeren	*het jankend piepen van een hond*
kaoi	*kwaad*
karzelen	*kartouwen*
katoul	*uil*
keel	*kiel*

kel	*kerel*
kètje	*katje*
kieuwen	*gillen*
klieken	*spuwen*
klippel	*knuppel*
klompen — hoog klompen —	*mannenklompen*
klot	*turf*
klucht	*vlucht (vogels)*
kniep	*zakmes*
koeheerd	*jongen of meisje dat op de koeien past*
koekappel	*grote appel die, in schijven gesneden, in een pannekoek gebakken wordt*
koffietas	*koffiekop*
kören	*kuieren*
kreuge	*kruiwagen*
kroeselbos	*kruisbessenstruik*
kummelijk	*vervelend*
kuus	*kalf*
langs — 't langs door —	*van voor tot achter*
last	*bergruimte in het achterste gedeelte van een boerderij*
Lieve Vrouw — Hoog Lieve Vrouw —	*het feest van Maria ten Hemelopneming op vijftien augustus*
lissen	*leliën*
lodderig	*vriendelijk*
lopen	*ook: hollen*
lor	*lorrie*
lordje — van lordje getikt —	*Udens dialect voor het Nederlandse: van lotje getikt*
lossen	*purgeren*
lucht — het was geen hoog lucht met —	*zij hadden niet veel op met*
malder	*merel*
marsen	*op de rug dragen*
meiske katten	*voorjaarskatten*
mik	*ook: tweetandige vork in heg of boom*
mildeur	*deur tussen herd en voorstal*
missen	*erf*
möllekepap	*karnemelksepap*
moren	*gezegd van koeien die met hun kop in het hooi wroeten*
mot	*mist*
muts	*hoofdbedekking van vrouwen*
neerken	*herkauwen*
neuzik	*omslagdoek*
nooi	*ongaarne, met tegenzin*
oplopen	*te dik worden*

opmaken	*verstellen*
Pasen — de Pasen thuis krijgen —	*rond Pasen thuis de communie ontvangen*
petertunneke	*primula*
plak — plak rog —	*roggeakker*
pluksel	*onkruid*
poeliebuik	*buik die klotst vanwege het vele drinken*
pop	*ook: bosje stro om de kieren tussen de dakpannen te dichten*
pulling	*kussen*
pulpetaat	*parelhoen*
putmik	*puthaak*
rallen	*het klaaglijk geluid dat een kalf of koe maakt, blaten*
rauwigheid	*struikgewas*
rekken — enen dode rekken —	*afleggen*
repen	*hoepelen*
ridderen	*hannessen*
rijbos	*takkebos*
rijsmijt	*mijt van takkebossen*
rijven	*harken*
rits	*ritsig, tot paren geneigd*
roep — onder de roepen staan —	*zie: gebooi*
rozenhoedje	*eenmaal de rozenkrans rondbidden*
schei (in een kar)	*gedeelte van een kar tussen burries en bak*
schelbojem	*mandje voor het schillen van aardappelen*
schenkske	*botje*
scheper	*schaapherder*
schoer	*onweer*
scholk	*schort*
schotelslèt	*vaatdoek*
schrijverke	*geelgors*
schrobgat	*afvoer in de muur voor het schrobwater*
sèpkètjes	*katjesdrop*
slabben	*oplikken*
sliet	*staak*
slip — met de kromme slip gaan —	*op kraamvisite gaan*
sloepen	*ook: schoot*
sloeper	*sloffen*
snevel	*zie: sloepen*
sopketel	*jenever*
sopscholk	*grote ketel op de voorstal voor het koken van veevoeder*
spekkoek	*voorschoot*
spurrie	*spekpannekoek*
starepen	*gewas voor vee*
steegje	*palen in de stal, waar de koeien met hun koppen tussen staan*
	smal zandweggetje

stootkèntje	*stootkantje; versteviging aan de onderkant van de lange rok om slijtage tegen te gaan*
strant	*vrijpostig, brutaal*
strijker	*stiekemerd*
strijkerig — een strijkerige hen —	*een hen die de pip heeft*
strisselen	*fluisteren*
Sunte Matthijsmarkt	*markt rond de feestdag van St. Matthias op 24 februati*
tès	*zak*
tèsneuzik	*zakdoek*
timmeren	*(van vogels) nestelen, nestje bouwen*
timper	*beslag voor pannekoeken*
toetimmerke	*winterkoninkje*
toorteltje	*klos van een spinnewiel*
traoi — verleden tijd van werkwoord 'trèjen'	*trappelen*
turfhoek	*afgeschotte plaats bij het vuur voor het bewaren van turf*
tus	*handvol*
veger	*jonge kerel*
vigilie	*vooravond van een kerkelijk feest*
voort	*voortaan*
voortzetten	*vooruitzetten*
vorst	*nok van het dak*
vrollievisite	*meisjesvisite*
vrommeske	*vrouwtje*
vuig	*laag, gemeen*
vunderke	*vlondertje*
walroos	*heg van rozenstruiken*
weteren	*te drinken geven*
wijd-wijter	*ver-verder*
wijstgrond	*laaggelegen (natte) grond*
wis	*dun bundeltje stro waarmee men de schoven bindt*
zeeg	*tam*
zèldeur	*zijdeur van boerderij die toegang verleent tot het voorste gedeelte van de stal*
zicht	*zeis met korte steel om het koren te maaien*
zielboek	*boek met namen van overledenen die herdacht worden*
zoer — zoer weer —	*koud, donker en vochtig weer*
zôg	*zeug*

Colofon

UDENSE VERTELLINGEN, 'In den hoek van 't vuur' door A. van den Elsen, kruisheer, werd uitgegeven bij de feestelijke opening van de nieuwe Openbare Leeszaal en Bibliotheek aan het Brabantplein te Uden op 27 augustus 1977.

Druk: Graphiset-Uden
Lettertype: Times New Romanletter
Bindwerk: boekbinderij W. Oosterbosch b.v.
Tekeningen, omslagontwerp en vormgeving: H. Spierenburg
Typografische vormgeving: C. Ruigrok
Coördinatie: W. Mol
Adviezen: R. van Dijk
Oplage: 1500 exemplaren

Uitgegeven door de
Openbare Bibliotheek - Uden 1977